Ilustraţia copertei : *D. Verdeş* cu un desen de *Goethe*

johann wolfgang goethe

anii de drumeţie ai lui wiihelm meister

sau

cei ce renunţă

TRADUCERE DE VALERIA SADOVEANU
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE ION ROMAN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1984
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Ediția de față reproduce textul după volumul Johann Wolfgang Goethe : *Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister sau Cei ce renunţă,* apărut în Editura Univers, Bucureşti, 1972.
Pentru cititorul interesat, menționăm că prima parte a „Bildungsroman-ului" goethean : *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, a apărut în colecţia „Biblioteca pentru toţi", *în* anul 1982, sub numerele 1138—« 1134,

PREFAŢĂ

Sînt frecvente, în literatura universală, cazurile cînd o operă
ă de o anume amploare s-a constituit şi şi-a aflat forma
definitivă, publicată, într-un răstimp îndelungat. Printre acestea,
helm Meister deţine un record inegalabil, prin cele cinci
înii ce s-au scurs între fragmentul *Misiunea teatrală a lui*
helm Meister şi *Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister.* Dar
e cele două repere (1777 şi 1829) bibliografia goetheană s-a
Înbogăţit enorm, astfel încît (ca şi pentru *Faust)* problema cro-
nologiei trebuie abordată dintr-un unghi de vedere deosebit faţă de
ceea ce se înţelege îndeobşte printr-o gestaţie îndelungată,
rele interval de timp nu reflectă durata unui efort creator so-
tat de redactarea romanului. De aceea, prin jalonarea crono-
ică, practicată de istoria literară ca un mijloc de reconstituire
mui proces de creaţie, în fazele lui, este mai potrivit să ne
sntăm, cînd luăm în discuţie romanul *Wilhelm Meister,* nu
e operă, ci spre autor.

Faptul că Goethe a reluat romanul după ce părăsise cu multă
me în urmă, neterminată, *Misiunea teatrală a lui Wilhelm*
ister şi că mai apoi, în ultimii săi ani de viaţă, a dat *Anilor*
ucenicie o continuare dovedeşte că scrierea aceasta a fost
pentru el de o importanţă specială. Este evident că romanul i-a
ăduit, mai mult decît oricare altă creaţie, într-un anume sens,
că mai direct, chiar şi decît *Faust,* să dea expresie literară
aţiilor sale cu lumea, în evoluţia lor firească de-a lungul de-

cenlilor. Cele trei momente din istoria lui *Wilhelm Meister* delimitează clar etape din biografia spirituală a scriitorului. Hermann Hesse, marele goethean din generaţia modernă, a spus lucrul acesta în termeni dintre cei mai sugestivi : „Prin mijlocirea acestei opero, mai mult şi mai clar decît prin mijlocirea lui *Faust,* pot fi studiate fazele şi straturile acestei preabogate vieţi de poet, aşa cum un naturalist descifrează, într-un ţinut acoperit de morene, deplasările şi modificările geologice. Goethe întreg se oglindeşte în această uimitoare operă, în care adie duhul înflăcărat şi neînfrînarea aprigă din zilele lui *Werther,* se vădesc roadele prieteniei cu Schiller, respiră din plin, cu limpezime, atmosfera celor mai buni ani de la Weimar şi, în sfîrşit — în *Anii de drumeţie* — se profilează chipul devenit aproape mitic al bătrînului Goethe, înfăţişîndu-ni-se învăluit în taină, cu măreţia şi solemnitatea unui zeu."

Firește, comparaţia cu stratificarea geologică nu poate fi luată în sens absolut. Delimitările, de la fragmentul din 1777 la ultimul roman, sînt într-adevăr nete şi nu scapă unui cititor cît de cît atent, dar acelaşi cititor va observa şi existenţa unor infiltrări de la un strat la altul. Aşa ar fi nota sentimentală care se prelungeşte de la *Misiunea teatrală* pînă în *Anii de drumeţiei* Wilhelm Meister, erou al unei pasiuni romantice la începutul drumului său în viaţă, maturizat acum după încheierea anilor de ucenicie şi la capătul drumeţiei sale, a rămas un suflet senisibil, gata să verse „torente de lacrimi" în momente de emoţie şi purtînd în suflet o altă dragoste, care e pentru el un suport moral de aceeaşi însemnătate, pare-se, ca şi tutela spirituală sub care se află. Dealtfel, disponibilitatea erotică, purificată de senzualitate, 'ră~mine aproape singura trăsătură de umanizare a personajelor, de la tineri pînă la „bărbatul de cincizeci de ani". Această trăsătură, care răzbate ca un filon cu o strălucire mai vie pînă în ultimul strat, ne duce tot spre Goethe. în timp ce lucra la *Anii de drumeţie,* septuagenarul, altminteri extrem de echilibrat şi rezonabil, se îndrăgostea de TJlrike von Lewentzow şi, refuzat de părinţii fetei, trecea prin teribilul zbucium sufletesc căruia t-a dat glas în *Elegia din Marienbad.*

VI

Mai numeroase (şi categorice) sînt, de la primul la ultimul roman, deosebirile de concepţie, de înţelegere şi atitudine faţă de lume şi faţă de marile probleme ale vieţii individuale şi sociale. Ne reţin atenţia adevărate cazuri, modificări de perspectivă, contestări ale unor opinii proprii în favoarea altora, opuse. Toate acestea nu pot fi privite ca nişte inconsecvenţe şi contradicţii imputabile, ci ca dovezi de rezistenţă la închistare şi, în egală măsură, de excepţională " receptivitate la solicitările dinafară. Intr-o convorbire cu bătrînul Goethe, cancelarul Friedrich von Miiller i-a atras atenţia că părerea pe care o formula atunci era contrarie alteia anterioare. „Ei — a replicat autorul lui *Faust* — oare am ajuns la optzeci de ani ca să fiu obligat a gîndi mereu la fel ? Dimpotrivă, mai curînd mă străduiesc să .gîndesc zilnic altceva, ceva nou, ca să nu devin plictisitor. Trebuie să te schimbi necontenit, să te înnoieşti, să întinereşti, ca să nu ajungi ca o baltă stătută." Cele cinci decenii ale lui *Wilhelm Meister* acoperă o perioadă de răscruce şi de înnoiri în istoria Germaniei şi a lumii — înnoiri abia prefigurate, unele doar vag intuite, şi nu de oricine. în prestanţa sa statuară, „titanul", în cele din urmă „olimpianul" Goethe apare ca o personalitate dominatoare, însă independenţa sa este relativă. „Formarea" lui Wilhelm Meister între oameni capătă neîndoielnic sensul unei alegorii a procesului formativ parcurs de scriitorul însuşi în lumea în care a trăit.
Cînd a început să scrie *Misiunea teatrală,* Goethe împărtăşea convingerea intelectualităţii germane luminate că teatrul răspundea unei necesităţi naţionale, ca factor de educaţie şi unitate. Totodată, sub latura literară, teatrul îi apărea ca o imagine completă şi policromă a societăţii. Mai tîrziu, spre sfîrşitul secolului, cînd a reluat fragmentul şi l-a continuat în *Anii de ucenicie,* experienţa teatrală, fără consecinţele aşteptate în viaţa culturală reală, i s-a părut minoră. De aceea, în roman, interesul lui Wilhelro Meister pentru teatru se stinge. îndepărtarea eroului de ceea ce fusese totuşi pentru el o utilă şcoală a vieţii răsfrînge noua poziţie a scriitorului. Goethe parcursese între timp o altă şcoală, de un nivel superior— Italia. Lumea teatrului i se înfăţişa acum ca un mediu prea agitat de pasiuni, prea lipsit de măsură şi chiar

yn

vulgar. De aceea ucenicia lui Wilhelm Meister este pusă sub autoritatea altei instituţii — „societatea din turn", o alegorie şt aceasta, a unei raţiuni superioare. Odată cu iniţierea tînărului în tainele ciudatei asociaţii, ucenicia lui ia sfîrşit.

Privit ca o operă epică în înţelesul obişnuit, romanul *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* acumulează precipitat în ultimele capitole toate deznodâmintele ce se cereau rezolvate; misterul ce învăluise făptura lui Mignon şi a Harpistului este descifrat, cele două personaje tragice mor ; Wilhelm Meister este informat despre destinul dureros al primei lui iubiri şi-şi capătă fiul ; o iubire nouă, pentru Natalia îi oferă nădejdea unei fericiri apropiate. ; identitatea Theresei este clarificată şi o dramă ce se schiţase îşi pierde temeiurile. în genere, personajele par a se afla la sfîrşit într-o situaţie limpezită. Membrii societă.ţii din turn sînt pregătiţi să părăsească Germania, cu scopul de a întemeia colonii în ţinuturi îndepărtate (America, Rusia). Ei şi-au sintetizat, ele asemenea, principiile educative corespunzătoare codului lor etic şi social. In ce-l priveşte, Wilhelm e animat de dorinţa de a-şi continua viaţa pe cont propriu. Dorinţa lui este să plece, împreună cu Felix, într-o călătorie fără vreun ţel stabilit. îşi şi procură de la administratorul averii sale mijloacele necesare. Din dorinţa de libertate, nu numai că nu se alătură viitorilor colonişti, dar şi refuză să-.l însoţească pe marchiz, deşi în Italia acesta urma să-l pună în posesia unei moşteniri ademenitoare. Ultimele capitole din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* dau într-adevăr impresia unui acord final. Şi totuși, dincolo de această impresie, se insinuează sentimental că marea construcţie n-a fost terminată. Schiller i-a atras prietenului său atenţia asupra acestui fapt, iar autorul n-a întîrziat să-i dea dreptate.

Continuarea romanului s-ar fi putut orienta în mai multe direcţii. Noua poveste de dragoste a lui Wilhelm Meister rămăsese în suspensie, dar tocmai tenta sentimentală îl nemulţumise pe Schiller, iar Goethe, la rîndu-i, n-ar mai fi reluat în nici un caz acum pana cu care scrisese *Misiunea teatrală,* pentru a compune romanul unei pasiuni. Pasiunile, cum am mai spas-o, nu sînt

yin

excluse din *Anii de drumeţie,* însă, ca trăiri omeneşti orîeît de răscolitoare, nu mai pot domina fatal existentele, ca în *Suferinţele tînărului Werther.* Pentru a continua *Anii de ucenicia* ar fi existat şi alte posibilităţi, între altele, aceea de a-i însoţi pe colonişti în teritoriile unde urmau să-şi realizeze proiectele. în acest scop, ar fi fost nevoie ca lui Wilhelm Meister să i se impună adeziunea la aceste proiecte, ceea ce ar fi egalat cu abaterea lui pe altă cale decît aceea pe care el a ales-o în finalul *Anilor de ucenicie.* Pe o altă cale îl reîntîlnim însă oricum la începutul *Anilor de drumeţie.* Mai curînd putem afirma că pe Goethe întreprinderea conducătorilor societăţii din turn îl interesa prin principiile acţiunii, nu. prin ea însăşi. Totodată, trecerea peste ocean l-ar fi îndepărtat de lumea căreia i se adresa şi ar fi însemnat şi o aventură într-un univers prea puţin cunoscut din informaţii sumare. Scriitorul a şovăit multă vreme, iar cînd s-a decis să dea o urmare *Anilor de ucenicie,* a preluat de aici premisele care-i îngăduiau să-şi comunice mai convingător şi mai explicit preocupările din acea vreme, preocupări care sînt ale unui învăţător al concetăţenilor săi şi nu numai al lor. Ceea ce a rezultat este o scriere cu o alcătuire neobişnuită, chiar şocantă, în care naraţiunea se asociază cu excursul eseistic, accentul căzînd pe reflecţie şi expunerea ideilor. „Romanul *Anii de drumeţie, ai lui Wilhelm Meister* — va opina Friedrich Gundolf — este scris de un înţelept care ştie să creeze literatură, nu de un scriitof care e înţelept; lucrarea e prin excelenţă o operă de bătrîneţe a lui Goethe.ţ." Este adevărat că la bătrîneţe Goethe scrie şi publică mai ales cărţi de călătorie, lucrări ştiinţifice,, evocări autobiografice. Dar, la aceeaşi vîrstă, el creează *Divanul oecidental-oriental,* ciclu de vibrantă şi rafinată poezie, ultimele acte din *Faust, Trilogia pasiunii.* Raţiunea lui exercită acum un control atent asupra afectului, cum se vede şi din tulburătoarea *Elegie din Marveribad.* Totuşi, înţeleptul nu numai că „ştie" sâ creeze literatură, ci şi rămîne scriitor, rămîne poet. Goethe a fost lipsit de „organul filozofiei", cum a şi recunoscut, gîndirea speculativă, abstracţiunea nu s-au numărat printre înzestrările spi~

oralui său. Aşa-zisa „filozofie goc-theană" se •drapează în veş-
mînlul imaginii, iar la bătrineţe imaginea predilectă este alegoria.
Prin alcătuirea sa compozită, romanul *Anii ăe drumeţie ui lui Wilhelm Meisier,* deşi greu dusificabil, se înrudeşte întrucîtva cu vechiul roman de la Cervantes la Fielding sub aspectul inter-tnezzo-urilor narative şi al comentariilor de autor. Totodată, prin nonconformismul faţă de regulile speciei privite ca o formă epică unitară şi obiectivă, anticipează libertăţile pe care şi le va lua romanul modern, spre care aruncă o punte Şl prin substanţa intelectuală a alegorismului. Situat între aceste coordonate largi, ultimul roman al lui Goethe, apreciabil şi pentru această simbioză de procedee vechi şi inovaţie, răraîne, trebuie s-o recunoaştem, o lectură dificilă. Dificilă, nu numai fiindă articulaţiile sînt adesea greu sesizabile, ci şi pentru că sub 'stratul exploratei! ţâşnesc ici, colo irizări stranii şi enigmatice. Autorul însuşi îi mărturisea lui J. P. Edcermann : „Dealtfel, socotesc romanul acesta drept una dintre -.cele mai inexplicabile lucrări ale *mele,* pentru care pînă şi mie aproape că-mi lipseşte cheia." Declaraţia indică de fapt o cheie : *Anii de drumeţie* reflectă imcomparabil mai nemijlocit decît romanele precedente din ciclu personalitatea complexă a scriitorului, cu o logică interioară nu întotdeauna uşor descifrabilă. Odată ce admitem că eroul real al romanului din 1)129 este Goethe şi nu mal separăm planul narativ de cel reflexiv, impresia de dizarmonie a întregului se atenuează, iar lectura ia mai puţin în seamă carenţele fabulaţiei.

Privind *Anii de drumeţie* din unghiul de vedere precizat, nu ne mai surprinde modul suveran în care Goethe tratează „subiectul" şi „eroii" romanului său. între sfîrşitul *Anilor de -ucenicie* şi începutul *Anilor de drumeţie* se produce o nouă ruptură, ca şi cum între timp s-au luat alte hotărîri, îa care n-am asistat şi despre care nici autorul nu ne informează direct. "Wilhelm Meister, despre care ştiam că voia să se elibereze de legăturile ce~l stinghereau şi să plece pe seama lui într-o călătorie, împreună cu Felix, porneşte într-adevăr în drumeţie, dar la dispoziţia societăţii din turn şi cu obligaţia de a nu poposi nicăieri Etiâi mult de trei zile şi de a nu mai reveni vreodată pe unde a

trecut. Asociaţii n-au Mai părăsit ţara, aşa cum urmau s-o facă fără întârziere. Abia spre sfîrşîtul ultimului roman, după cîţivs ani, planurile întemeierii unei colonii în America redevin actuale, ca şi cum n-ar fi trecut decît cîteva zile sau săpt&mîni. Unele dintre personajele *Anilor* de *ucenicie* reapar şi-şi încrucişează în mod neaşteptat drumurile cu Wilhelm Meister, câteodată cu al* nume şi alte ocupaţii. Pe Jarno, unul dintre diriguitorii Uniunii sau confreriei, cum i se spune acutn societăţii din turn, "Wilhelm Meister îl întâlneşte în munţi, unde face de unul singur prospectări geologice, sub numele de Montan. Drumeţia eroului este punctată mereu, ca într-un cerc închis, de astfel de întilniri eu personaje cunoscute sau necunoscute, cele din urmă puse într-o relaţie fortuită cu celelalte. Slabe legături cu romanul precedent mai sînt înnodate prin cîteva scrisori către Nataiia şi unele re? feriri ocazionale la episoade şi chipuri. Nu putea lipsi nici evocarea lui Mignon : Wilhelm Meister îl însoţeşte un timp pe un pictor care zugrăveşte peisaje pe unda a trecut cîndva nefericita copilă. E un fel de hagialîc, intercalat prea convenţional, ca să refacă aura de taină şi poezie ce-o învăluise pe- angelica damnata. Hazardul, despre care Wilhelm Meister şi Serlo conveniseră odinioară că este „permis" în roman, capătă in *Anii de drumeţie* un rol dominant. Momentele cele mai importante care conferă cînd şî cînd un anumit ţel peregrinărilor. eroului sînt determinate tot de hazard. Cînd în întâlneşte pe Lenardo — care făcuse şi el „în anii tinereţii tradiţionala călătorie prin. ţările civilizate ala Europei" — Wilhelm Meister îşi asumă, fără vreo motivare plauzibilă,, misiunea de a o căuta pe Nahodina, a cărei amintire împovăra conştiinţa prietenului său, fiindcă nu-i dăduse cîndva ajutorul cerut, cum îi făgăduise. Dar ce va face cu Felix, de care trebuie să se despartă (nu ştim de ce) în timpul cercetărilor î I se recomandă „asociaţia pedagogică", unde băiatul va fi adăpostit şi educat. Tatăl şi fiul se despart fără emoţie, pe un timp nade terminat, ceea ce e neverosimil, avînd în vedere afecţiunea ce-l lega. Căutarea Nahodinei apare ca un simplu artificiu, de care scriitorul se foloseşte pentru a introduce capitolele despre Provincia pedagogică, una dintre coloanele de susţinere ale cărţii

Goe.the sesizează el însuşi precaritatea texturii epice a scrierii sale şi renunţă declarat la unele divagaţii ce păreau a-l ademeni. „Cititorii noştri — spune el într-un rînd — au luat în mînă un roman şi, dacă acesta s-a dovedit ici-colo mai didactic decît s~ar fi cuvenit, găsim că e totuşi prudent să nu punem mai mult la încercare răbdarea binevoitorilor noştri cititori". La jumătatea romanului,.un scurt pasaj intitulat *Digresiune* ne face să bănuim că autorul a fost înclinat să încheie scrierea aici. „Ne găsim acum — notează el — în situaţia de a anunţa cititorilor noştri o pauză de cîţiva ani. Am fi încheiat bucuroşi volumul în locul acesta, dacă lucrul n-ar fi fost legat de probleme de tipografie.") robJemele de tipografie să fi constat în dimensiunile prea mici aia volumului ? Iar asemenea probleme puteau să justifice redactarea în continuare a unui număr de pagini egal cu acela de pînă la *Digresiune ?* In realitate, romanul, oprit la mijloc, ar *ţi* fost amputat de unele întregiri necesare, iar scriitorul ar fi fost lipsit de prilejul de a-şi mai expune şi ilustra o sumă de idei esenţiale. . ,
întreruperea şi saltul peste cîţiva ani, ea după o lăsare de cortină, nu au însă consecinţe sensibile asupra desfăşurării evenimentelor din roman. Plecarea în America rămîne tot o întreprindere de viitor, relaţiile dintre personaje nu s-au schimbat. Timpul parcă ar fi stat pe Joc. Numai în viaţa lui Wilhelm Meister si a lui Felix s-au produs cotituri importante : cel dintîl a devenit chirurg, cel de-al doilea şi-a încheiat perioada de instruire în cadrul Provinciei pedagogice. Totul s-a petrecut însă, de asemenea, ca în culise. îi regăsim pe cei doi în noua postură, fără a fi fost în vreun fel martori ai devenirii lor. Noile întîlniri şi experienţe ale lui Wilhelm Meister contribuie la rotunjirea imaginii Provinciei pedagogice, apoi îl repun pe erou în legătură cu membrii Uniunii şi cu modul, definitiv clarificat, în care aceştia îşi desfăşoară activitatea. Scurtul capitol final e menit să confirme, printr-o întîmplare dramatică patronată şi ea de hazard, justeţea uneia dintre ideile directoare ale romanului : utilitatea însuşirii unei profesii.

Ceea ce s-ar putea numi subiectul propriu-zis al romanului — drumeţia lui Wilhelm Meister — se interferează ca o serie de naraţiuni cu aspect de nuvelă. Ansamblul ni se înfăţişează era o ţesătură pe faţa căreia liniile mari ale desenului se întretaie, se pierd sau se încarcă pitoresc cu motive diverse prin jocul liber al fanteziei. Procedeul este obişnuit la Goethe. Să amintim îa această ordine de idei numai interludiile atît de variate din partea a doua a tragediei *Faust.* Unele dintre naraţiunile incrustate îa *Anii de drumeţie* au o oarecare contingenţă cu subiectul (destăinuirile dulgherului Iosif, paginile de jurnal ale lui Lenardo), pentru altele, legătura e formală *(Bărbatul de cincizeci de ani, Nu prea departe),* în sfîrşit, ultimul grup relevă o independenţă totală *(Nebuna plecată in pelerinaj, Rămăşagul primejdios).* O menţiune specială se cuvine povestirii *Noua Melusină,* prelucrare a unui motiv din literatura medievală, de o savoare ce aminteşte de *O mie şi una de nopţi.* încadrarea în roman a acestei povestiri se justifică prin aceea că lămureşte — dacă se poate vorbi aici de o lămurire — provenienţa casetei găsite întîmplător de Felix. Caseta, a cărei cheie iese la iveală în împrejurări tot atît de ciudate, nu va fi deschisă niciodată. O interpretare posibilă a acestui motiv al casetei ar fi aceea de alegorie pentru existenţa, dincolo de realitatea ce poate fi cunoscută prin raţiune, a unui fond inaccesibil cunoaşterii. Alegoria este foarte goetheană şi, într-o scriere de sentinţe atît de limpezi, pune o surdină, trezind un fior şi sugerînd relativitatea puterii omeneşti în confruntarea cu sine şi cu universul.

Trăsătura comună povestirilor enumerate (cu excepţia jurnalului lui Lenardo şi a *Rămăşagului primejdios)* constă în centrarea lor pe un conflict pasional, dar, tot atît, pe ideea renunţării. In aceasta rezidă, chiar pentru cele relativ independente, îndrituirea includerii lor în romanul subintitulat „Cei ce renunţă", calificativ pe care şi-l acordă şi membrii confreriei. Renunţarea ca temă de prim ordin, nu apare întîmplător în *Anii de drumeţie,* ea fiind un principiu de viaţă şi pentru Goethe în ultima perioadă a vieţii sale. O paralelă sub acesl aspect între autor şi eroul său se impune pentru un distinguo necesar. Pînă la *un*

punct, Wilhelm Meister o un alter-ego al scriitorului, dar încă din *Anii de ucenicie* paralelismul se frînge, din simplul motiv că personajul este un om obişnuit, în vreme ce creatorul său e un artist genial. După disputa sa cu societatea, din anii tineri de furtună şi avînt, titanul se va lepăda treptat de superbia sa, pentru a-şi face suportabilă existenţa, eliberată de tragismul înadaptării, şi pentru a găsi căi de comunicare cu semenii în vederea înrîuririi lor, acţiune la care îl îndreptăţea dotarea sa excepţională. O analogie, mai potrivită decît aceea cu Wilhelm Meister, s-ar putea stabili — prin rolul diriguitor asumat — între Goethe şi conducătorii confreriei celor care renunţă. Renunţarea goetheană nu echivalează cu o abdicare ; poetul şi-a înţeles de la început chemarea şi a crezut fără şovăire în ea. Viaţa omului de rînd, care este Wilhelm Meister, lunecă de la o incertitudine la alta, spre un liman şi un rost ce abia trebuie descoperite. Tînărul fiu de comerciant renunţă la cariera spre care voia să-l împingă familia, renunţă la literatură, pentru care a crezut o vreme că e înzestrat, renunţă apoi şi la teatru, în lumea căruia a fost convins că şi-a aflat locul. Drumul sinuos în căutarea de sine ar fi continuat, dacă societatea din turn nu i-ar fi supravegheat la timp rătăcirile şi nu l-ar fi ajutat să ajungă, printr-o mai bună cunoaştere a propriilor sale capacităţi şi a nevoilor societăţii, îa hotărîrea de a se pune în serviciul acesteia. în acest ultim punct, eroul romanului se reîntîlneşte, la nivelul său modest, cu scriitorul — şi cu Faust, care şi el îşi află ■mîntuirea slujindu-şi semenii. Acesta este mesajul generos al romanului *Anii de drumeţie -ai lui Wilhelm Meister.*

Reîntâlnirea simbolică a scriitorului cu eroul său se produce în unicul punct arătat. în rest, este vizibil că Goethe nu se mai identifică de mult cu Wilhelm Meister. Repercusiunile de ordin literar ale distanţării sînt semnificative pentru autorul ale cărui opere şi-au tras mereu seva din trăirile proprii. în. fragmentul *Misiunea teatrală,* Wilhelm Meister este un personaj viabil prin ceea ce îi împrumută creatorul său din fiinţa :şi biografia lui. Aşa se menţine şi în *Anii de ucenicie,* cîtă vreme Goethe lucrează cu fragmentul în faţă. Mai departe, silueta se estompează.

La capătul uceniciei şj, apoi, al drumeţiei, deşi pe altima treaptă a formării, Wilhelm a încetat de fapt să mai existe ca personaj literar. E cu neputinţă să ni-l imaginăm ca făptură concretă, fiindcă, nu mai avem la îndemînă nici un fel de date psihologice şi fizice care să-l individualizeze. Dar în aceeaşi situaţie se află şi celelalte personaje din *Anii de drumeţie.* Sîntem departe de forfota pestriţă din Misiunea *teatrală* şi din capitolele corespunzătoare preluate în *Anii de ucenicie.* Acolo, şi oamenii şi mediul pulsau de[1] viaţă, portretele şi tablourile aveau relief şi culoare. Plasticitatea deriva din realitatea văzută şi trăită, întocmai ca în pictura-după natură. Cu timpul, pasta de culoare s-a subţiat, analiza psihologică şi descripţia şi-au pierdut treptat consistenţa, în *Anii de drumeţie,,* galeria personajelor, cu prea puţine excepţii, se uniformizează,, lumea reală şi policromă face loc unei lumi imaginare, într-o măsură încă mai mare decît în ultima parte a Anilor *de ucenicie.* Personalitatea dominatoare a scriitorului, care s-a detaşat total de eroul său, îşi subordonează oameni, lucruri şi locuri. După lectura, ultimului roman din. ciclul *Wilhelm Meister,* ceea ce ara reţine, eventual, ar fi numele şi vîrsta unora dintre personaje, dar n-am putea fi siguri că n-am făcut vreo confuzie. Remarca se referă atît la figurile din romanul propriuzis, cit şi la cele din nuvele. Mai toţi tinerii şi cu atît mai mult vîrstnicii sînt înzestraţi cu o înţelepciune de oameni care ştiu multe şi au înclinaţia de a-l învăţa pe alţii. Un ştrengar ca Fitz, sau cîte o copilă zglobie nu fac decît să scoată în evidenţă prin contrast chibzuinţă celorlalţi. Prin ţinuta lor hieratică, majoritatea personajelor au o prestanţă impresionantă, care se manifestă şi în limbajul de o desăvîrşită distincţie. Stilistic, nu constatăm vreo diferenţă între vorbirea lor şi comentariul naratorului. Scriitorul, confundîndu-se cu personajele, le distribuie opiniile ce-i aparţin şi le impune felul de a vorbi, gusturile, gestica. Cînd, Sn 1826, l-a vizitat, pe Goethe, dramaturgul austriac Prânz GriLLparzer a păşit pragul casei din Weimar cu emoţia cuiva primit în audienţă de un monarh. Dramaturgul, deşi întîmpinat cu mai multă amabilitate decît se aşteptase, a fost izbit de înfăţişarea rigidă, a olimpianului,, precum avea să-ş.i amintească

mai *îîrziu* : „Văzîndu-I pe idealul tinereţii mele, pe poetul lui *Faust, Clavigo* .şi *Egmont* sub înfăţişarea unui ministru ţeapăn, [...] am picat ca din cer. Dacă mi-ar fi adresat orice grosolănie şi rn-ar fi azvîrlit pe uşă afară, aproape că aş fi fost mai bucuros." Încremenirea statuară a bătrînului Goethe i-a siderat şi pe alţi vizitatori ai săi, iar înclinaţia lui de a se exprima în aforisme şi de a-şi rosti apodictic opiniile a fost consemnată nu numai de Eckermann. Putem conchide că, în *Anii de drumeţie,* nu Incapacitatea scriitorului de a crea chipuri duce la uniformizarea personajelor, ci reducţia acestora la propriu-i profil spiritual. Dintre personajele în vîrstă, unul are o măreţie sacerdotală : Makaria. Instanţă supremă şi infailibilă pentru cei care au nevoie de un sfat sau se află în impas, Makaria e învăluită îhtr-o atmosferă de mister ca o sibilă ce pare a comunica nemijlocit cu zeii. în izolarea ei imobilă faţă de lumea pămîntească, venerabila bătrînă parcurge prin spirit un crug astral, fericită prin viziunile celeste necomunicabile şi, totodată, chinuită de suferinţele provenite din condiţia telurică a. trupului său. Makaria, mediatoare între un univers transcendent şi universul sensibil, aparţine ca făptură demonică în sens goethean aceleiaşi sfere în care devine posibilă, ca în *Noua Melusină,* osmoza dintre fantastic şi real. Ipostază sublimă a „eternului feminin", e un „suflet frumos", ajuns ca şi acela, prin lucrarea asupra ei însăşi, la calm şi armonie. Dar este şi o imagine a geniului conştient de sine, în care îl regăsim pe Goethe cel convins de predestinarea lui excepţională anunţată şi vegheată de „constelaţia fericită" a naşterii sale (cf. *Poezie şi adevăr),*

întrupări ideale ale spiritului uman, personajele din *Anii de drumeţie* trăiesc şi se deplasează într-un mediu social şi natural dominat de aceeaşi bună rînduială şi distincţie care le caracterizează moravurile. şi comportamentul. Aglomerările urbane lipsesc din roman, iar cele rurale sînt văzute de departe şi sumar. Scriitoral avea nevoie de teren liber, pentru a-l organiza după voia lui. Locuinţele, reşedinţe nobiliare, conace, pavilioane, gospodării de oameni modeşti, sînt risipite la distanţe mari şi se ivesc pe neaşteptate îrî calea drumeţilor. Toate sînt clădiri de o

arhitectură armonioasă, cu pereţii împodobiţi de picturi şi uneori de inscripţii aforistice. Întrunirile au loc în săli mari, impunătoare şi festive, în concordanţă cu tema şi spiritul celor discutate. Pretutindeni îşi află confirmare maxima : „omul sfinţeşte locul" şi reciproca : „locul îl sfinţeşte pe om". Armonia dintre om şi spaţiul în care-şl duce traiul se realizează cu necesitate, factorul determinant fiind ori cel dintîi, ori cel de-al doilea. Dulgherul Iosif locuieşte cu ai săi într-o fostă capelă, pe care a renovat-o, pentru a conserva ambianţa care i-a'hotărît profesia, modul de trai şi chiar felul de a se îmbrăca şi a se arăta între oameni. Detaliile de interior, în afara tablourilor şi a inscripţiilor, nu reţin atenţia autorului *Anilor de drumeţie.* Nici în propria-i casă Goethe n-a pus preţ pe mobilier, declarîndu-şe din principiu împotriva confortului, pe care-l socotea inadecvat unei activităţi creatoare.

In descrierile de ismtură, aceeaşi stilizare organizează peisajul. Nimic nu mal aminteşte de pastelurile din tinereţe ale poetului, sau de paginile de coloratură romantică din *Suferinţele tânărului Werther*. Natura a încetat a mai fi obiect de contemplaţie, refugiu alinător în momente depresive, partener de extaz sau replică indiferentă, ori ostilă la propriile stări sufleteşti. Munţii pot impresiona prin măreţia lor, dar oamenii n-au timp, nici dispoziţia potrivită pentru a savura impunătoarea lor frumuseţe. Montan îi cercetează în căutarea unor roci, cărbunarul şi-a stabilit într-o poiană locul de muncă, ţesătorii îşi află în văi tihna prielnică practicării meşteşugului lor. Scenografia *Anilor de drumeţie* se compune dintr-un număr de panouri asemănătoare, din îmbinarea cărora rezultă privelişlea unui ţinut paradisiac, imagine a unei excelente valorificări a pământului Domeniul preşedintelui de tribunal din povestirea *Clne-i trădătorul ?* îi încîntă pe oaspeţi printr-un complex de grădini şi grădiniţe, iar, dincolo de acestea, le atrage privirea prin colinele şi cîmpiile bogat irigate *r*~ [u]*i teren „destinat utilului" fără neglijarea a ceea ce e „plăcut şi atrăgător". Cele obţinute aici din iniţiativa şi cu mijloacele unui proprietar înstărit provin în alte părţi din sîrguinţa localnicilor, cum are prilejul să constate Wilhelm Meister, care

descoperă la tot pasul „cele mai încîntătoare privelişti, caracteristice regiunii dintre poalele munţilor şi cîmpic : coiine împădurite, costişe line, folosite gospodăreşte, păşuni verzi, nici un loc rîpos, sterp sau nearat". Panorama unei asemenea naturi domesticite spre folosul omului ne-a reamintit ceva asemănător din literatura română. O regăsim în una dintre „scrisorile" economice ale lui Ion Ghica — *Insula Prosta.* Pe imaginara insulă ne aflăm parcă pe domeniile clin *Anii de drumeţie :* „în toate părţile vezi[1] cîmpia verde presărată cu case, pavilioane şi casteluri înconjurate cu parcuri şi grădini. Mai în depărtare, cît vezi cu ochii, cimpul vesel şi bogat străbătut de tot felul de maşini şi instrumente ; pluguri, grape, tefeluge, secerători, cositoare, fănoase cu cîte un cal, cară încărcate cu snopi cît casele de mari, ducind grîul la treierători ; pămîntul tot în parchete [...], fiecare parchet ocolit cu şanţuri pline cu apă, tarlalele de deosebite mărimi despărţite unele de altele prin garduri vii..." La Ghica, după mai bine de o jumătate de veac de progres tehnic şi economic, tabloul e încărcat cu detalii privind utilajul agricol. Dar atît în: *Insula Prosta,* cît şi în *Anii de drumeţie* avem a face cu proiecţia într-o regiune închipuită a unei concepţii înrudite asupra organizării şi exploatării terenurilor agricole. Qricît de mare ar fi distanţa dintre cele două scrieri (una, de ştiinţă popularizată, cealaltăj literară), paralelismul dintre unele idei social-economice ale celor doi autori este izbitor. Nu-l vom dezvolta aici. Trecînd însă la gruparea opiniilor enunţate direct sau prin intermediul personajelor din *Anii de drumeţie,* vom observa că aceste opinii captează elanurile înnoitoare din gîndirea vremii, definite, în mare> prin desprinderea de mentalitatea feudală.

Goethe a fost adînc impresionat de revoluţia franceză şi nu şi-a tăinuit atunci oroarea faţă de ridicarea maselor, nu însă din dispreţ pentru cei: mulţi, ci fiindcă îi repugnau violenţa şi dezordinea, indiferent de cauzele şi scopurile ce le puteau determina. Pe măsură ce apele s-au liniştit, necesitatea unor reforme i *s-a impus în mod firesc. Dealtfel, ca şi în alte privinţe, meditaţia sa asupra îndreptării unor stări de lucruri a fost stimulată de contactul viu cu realităţile. Cu mult înainte de- 1800, pe cînd înde-

plinea importante funcţii administrative la Wcimar, s-a dedicat îndatoririlor sale cu un zel uimitor la un poet. A cercetat munţii cu iciocanul geologului în mînă (ca Montan), din intenţia de a redeschide nişte mine, a angajat un englez specialist în îmbunătăţiri funciare, construirea de diguri şi irigaţii şi a proiectat o reformă agrară, ce-i drept, cam vag conturată. S-a izbit însă pretutindeni de rezistenţa proprietarilor şi a arendaşilor, refractari la ceea ce li ISO părea că le atinge cît de cît drepturile. A putut cunoaşte astfel obtuzitatea şi egoismul seniorial, manifestate printr-o indiferenţă totală faţă de orice ameliorare care avea în vedere folosul obștesc. Ceea ce demnitarul n-a putut să realizeze în practică, avea să îndeplinească peste cîteva decenii scriitorul în utopicele ţi nuturi din *Anii de drumeţie.*

Autorul romanului nu este — şi nici nu putea să devină — un partizan al ideologiei burgheze, dar ecouri ale acesteia sînt lesne sesizabile, întotdeauna cu un acompaniament de generos umanitarism. Instituţia de bază a societăţii — susţin purtătorii săi de cuvînt — este proprietatea. Deşi sacră şi inviolabilă, aceasta trebuie să devină „centrul de la care pot porni bunurile comune". Prosperitatea unora se cuvine a fi o sorginte de satisfacţii şi pentru ceilalţi. „A uşura viaţa altora" — iată îndatorirea bunului proprietar, care are a se considera un fel de „intendent" al posesiunilor sale. Aceste enunţuri îşi află în roman ilustrarea prin cîteva ^cazuri exemplare : om proprietar întreţine o pepinieră şi o grădină de legume, cu scopul de a aproviziona regiunea cu puieţi şi zarzavaturi ; sătenii sinistraţi în urma unor inundaţii primesc la timp ajutoare distribuite cu dărnicie. Cînd sentimentul de solidaritate umană lipseşte, autoritatea de stat are dreptul să intervină pentru a înfrîna egotismul. Concepţia lui Goethe asupra statului este una utopică. Se admite „orice formă de guvernă-iBiînt". întrucîtva mai concret, confreria „celor ce renunţă" propune e conducere luminată, iniţial fără un sediu stabil, pentru ca, prin deplasări, să menţină ^echilibrul în lucrurile obligatorii" şi să lase .fiecăruia „libertatea în cele facultative". Apologia mişcării, care capătă în roman accente pa.tetice, reprezintă o elocventă pledoarie în favoarea mobilităţii pe toate planurile : economic,

social, intelectual. Intr-o vreme cînd Germania era împărţită în nenumărate principate şi ducate, iar barierele vamale şi oprelişti de tot felul se menţineau şi în alte părţi ca vestigii ale încremenirii feudale, mişcarea are sensul unei metafore pentru progres, în direcţia, chiar dacă nu suficient clarificată, a realizării unităţii naţionale în condiţiile unei pieţe libere.

Libera circulaţie contribuie şi la o mai bună cunoaştere între oameni, premisă a înţelegerii reciproce şi a toleranţei. Forma superioară a convieţuirii constă, cum am văzut, în colaborare şi implică o îngrădire benevolă a libertăţii personale, ceea ce se tălmăceşte tot prin renunţare ; individul se supune imperativului „nimeni să nu stînjenească pe nimeni". In *Anii de drumeţie* apar numai anticipări ale unei comunităţi ideale bazate pe principiile de mai sus. Ridicarea nivelului general de conştiinţă presupune o lucrare educativă mai îndelungată. De aceea se şi prevăd organe coercitive «— poliţia şi juraţii convocaţi ad-hoc — care să sancţioneze abaterile corespunzător legilor. Aceste legi trebuie să fie însă „blînde" şi „îngăduitoare". Pedepsele, de la dojana pînă la excluderea pe diferite termene din obşte şi chiar confiscarea unei părţi din avere, au evident menirea de a-i ajuta pe cei ce-au greşit să se îndrepte.

Toate ideile extrase mai sus şi episoadele ilustrative sînt presărate de-a lungul întregului roman. în două din ultimele capitole, rezumarea unei discuţii lămuritoare purtate între Wilhelm Meister şi unul dintre iniţiaţii confreriei, apoi reproducerea în vorbire directă a unei conferinţe îi prilejuiesc scriitorului o încercare de sinteză. Perspectiva este luminoasă şi optimistă, dar schiţa rămîne sumară, probabil şi fiindcă inovările propuse nu se pot elibera' de unele ezitări şi prejudecăţi, cum ar fi, între altele, neîncrederea în majoritate ca factor de decizie. La distanţă de cîteva rîndurl, se afirmă, în spirit feudal, că proprietatea funciară este „cel dintîi şi cel mai de seamă bun la care omul poate aspira", apoi însă că aceeaşi proprietate „nu e decît o mică parte din bunurile ce ne-au fost hărăzite", întrucît „cele mai. mari şi mai importante dintre ele constau de fapt în bunurile mobile şi în cele dobîndite printr-o viaţă activă" — adică produsele meşteşu-.

găreşli ale păturilor burgheze. Cel ce rosteşte frazele din care am citat, Lenardo, este şi autorul jurnalului atît de bogat în amănunte despre activitatea ţesătorilor de bumbac din munţi, jurnal interesant prin aceea că surpinde un fenomen caracteristic din istoria social-economică : tranziţia de la producţia casnică, manufacturieră, la cea industrială, un fenomen privit ca inevitabil şi, în consecinţă, acceptat prin adaptare. Deşi autorul nu pune semnul egalităţii, Provincia pedagogică poate Ei socotită întrueîtva o imagine a viitoarelor colonii proiectate de confrerie şi, măcar sub cîteva aspecte, a statului ideal. Organizată riguros, cu o conducere înţeleaptă şi supraveghetori ce se îngrijesc de stricta aplicare a prescripţiilor, instituţia cultivă în primul rînd ordinea şi respectul. Aceste două virtuţi domină şi activităţile, adunările şi deplasările conduse de confrerie sau de Odoardu. Cei ce răspund la convocări se comportă şi ei ca nişte şcolari cuminţi : ascultă atenţi, merg cîte doi, cîntînd la unison. Disciplina aceasta ar putea să pară cazonă, reproş care i s-a şi adus. în realitate avem a face cu o disciplină liber consimţită. Asocierea şi supunerea sînt rezultatul aderării voluntare, din convingere, la o cauză nobilă. Să mai amintim că în Provincia pedagogică portul uniformei nu numai că nu este impus, dar înclinaţiile spre uniformizare sînt la vreme jugulate.

Principiile călăuzitoare pentru educaţia din Provincia pedagogică şi pentru activitatea confreriei coincid în general cu tezele din *Anii de ucenicie,* cu unele amendări şi dezvoltări. Astfel, se menţine şi se adînceşte deosebirea faţă de pedagogia lui Eousseau. Omul nu se naşte bun de la natură, ci cu defecte şi calităţi care se pot transforma unele în altele, în funcţie de educaţia ce i se dă. Familiei îi revin în această privinţă îndatoriri mari. Aici, Goethe pare a nu fi uitat încă tirania paternă care l-a necăjit în copilărie, fiindcă transcrie fără replică aserţiunea unui personaj : „tatăl păstrează totdeauna un soi de influenţă despotică asupra fiului ; nu-i recunoaşte calităţile şi se bucură de defectele lui". Misiunea educativă în familie ar reveni deci mamei, o mamă ca aceea despre care ni se spune : „călăuzise fiecare zi a copilului spre o dezvoltare fizică sănătoasă, spre învăţătură

şi purtări bune". In continuarea îndrumării din familie, educaţia dintr-un „bun institut de mvăţămînl" „se va ocupa de om în totalitatea lui, foraiîndu-i trupul, sufletul şi spiritul". în linii mari, programul, vizînd o formare armonioasă, ar putea să pară inspirat de o concepţie umanistă. Concluzia ar fi pripită. Umanistul Goethe, artistul multilateral şi omul cu preocupări dintre cele «nai diverse, acceptă concesiv, într-un rînd, prin intermediul lui Jarno, „educaţia multilaterală" numai pentru o fază de început, pentru ca altă dată, prin gura aceluiaşi personaj, s-o respingă categoric : „Cultura voastră generală şi toate instituţiile legate de ea nu sînt decît nişte caraghioslîcuri". Personajele, mai ales şefii confreriei, fiind purtătoare de cuvînt ale scriitorului, nu *avem* motive să presupunem vreun dezacord, dacă nu este exprimat. „Da, acum e vremea preocupărilor unilaterale" — susţine pe un ton ritos acelaşi Jarno, iar un supraveghetor din Provincia pedagogică reia ideea : „nu trebuie să înveţi nimic altceva, în afară de materia pe care trebuie s-o stăpîneşti". Materia, disciplina, ocupaţia, căreia omul vrea să i se dedice, trebuie să corespundă — precum ştim şi din *Anii de ucenicie* — aptitudinilor sale. De acea, prima condiţie a specializării obligatorii constă în descoperirea acestor aptitudini. Tot ce a întreprins Wilhelm Meister pînă cînd s-a edificat asupra înzestrării sale pentru profesiunea de chirurg a fost rătăcire şi explorare. Nedumeririle sale persistă însă prea mult, ucenicia şi drumeţia par a fi fost pentru el insuficient de concludente. S-ar zice că scriitorul avea la îndemînă soluţia mai de mult, de cînd îl făcuse să intre în posesia tmei truse de medic de care nu se mai desparte, dar I-a lăsat nehotărît, ca să-şi asigure posibilitatea ca prin întrebările lui şi răspunsurile altora să-şi enunţe, ca într-un catehism, ideile. Frazele au de multe ori pregnanţă aforistică şi ar putea fi afişate, ca în reşedinţele unora dintre personajele romanului : „Omul, orice ar plănui şi ar începe, dacă e singur, nu poate face faţă ; societatea este absolut necesară pentru un ins activ". Sau : „Fiecare să se străduiască, oriunde s-ar afla, să fie folositor lui şl celorlalţi, aceasta nu-i nici învăţătură, nici sfat, ci sentinţa vieţii însăşi".

Pecetea pragmatică apăsată, pe care o poartă programul pedagogic al lui Goethe şi concepţia sa asupra activităţii umane în *Anii de drumeţie,* se regăseşte şi în tratarea problemelor de cultură şi artă. Cu un zel de neofit, scriitorul îşi reconsideră părerile de altădată, modificarea unghiului de vedere ducînd uneori la exagerări. Aprecierea activităţilor omeneşti pe temeiuri utllitariste ar fi putut determina, de exemplu, o accentuare a misiunii educative şi, în general, a puterii de înrîurire a artei. Aceasta se şi întâmplă pe alocuri în roman. în ansamblu însă, artele — cu excepţia muzicii — sînt situate pe un plan inferior faţă de meşteşuguri. Nu ne surprinde desconsidera rea teatrului, de care am luat cunoştinţă încă din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. în Provincia pedagogică, teatrul este exclus, ca o artă cu o origine „dubioasă" şi fără nici o influenţă binefăcătoare ; la o adunare a meşteşugarilor, Wilhelm Meister, amintindu-şi de vremea cînd se afla printre actori, socoate că adunarea zidarilor şi dulgherilor la care lua parte era „cu mult mai serioasă, urmărind în viaţă nu gluma şi aparenţa, ci ţeluri importante". Ţelurile sînt făurirea de bunuri materiale şi, în primul rînd, construcţiile, într-o expunere teoretică despre „artele stricte" — adică meşteşugurile ■— şi „artele liberale", cele dintîi sînt preferate şi, ca într-o competiţie, li se cere „să le întreacă" pe celelate. Meşteşugul trebuie să preceadă „orice viaţă, orice activitate, orice artă". Legătura dintre meşteşuguri şi arte este profitabilă pentru ambele părţi, mai mult însă pentru cele din urmă ; în industrie, arta e „ca sarea în bucate", se va prelua din ea „atît cît e necesar pentru ca meşteşugurile să nu fie lipsite de gust". Avem a face, s-ar putea spune, cu o prefigurare a ceea ce avea să devină design-ul în industria modernă.

Dacă unele dintre aprecierile privitoare la artă şi ramurile ei sînt, în *Anii de drumeţie,* discutabile, aceea privitoare la literatură ea atare ne provoacă de-a dreptul stupoare. „Principalul — susţine un personaj, în numele confreriei — este să ducem cu noi peste ocean avantajele civilizaţiei şi să lăsăm în urma noastră dezavantajele ei : cîrciumi şi săli de lectură n-o să îngăduim la noi ; prefer să nu-ţi spun cum ne vom comporta faţă de cărţi şi

de garafe." Cîrciumi şi săli de lectură pe acelaşi plan I Să lăsăm enormitatea aceasta exclusiv pe seama personajului, cu regretul că scriitorul nu l-a admonestat precum s-ar fi cuvenit ?

Poetul, prozatorul, dramaturgul — literatul Goethe îşi nedreptăţeşte obiectiv domeniile artistice în care a creat opere nepieritoare, artistul plastic, care a fost, înclină spre academism şi convenţionalism în pictură şi sculptură, eînd nu caută neapărat acestora utilizări practice directe. Ar fi însă un nonsens să vedem în toate acestea o dezicere de sine, ca o concluzie la sfîrşitul unei vieţi irosite. Avem în faţă un roman, o carte de literatură, în care exagerarea în favoarea artelor „stricte" trebuie privită ca o hiperbolă la care scriitorul a recurs pentru a da O expresie mai viguroasă unei cerinţe a epocii. Că artele „liberale" sporesc frumuseţea vieţii e un adevăr pe care nu-l neagă de fapt nici romanul, ba chiar ii pune în evidenţă, mai ales prin importanţa ce se dă muzicii. De aici a primit Hermann Hesse sugestia Castaliei sale, o altă Provincie pedagogică, în care muzica e practică cu evlavie, ca o artă a artelor. Faptul că splendidul edificiu ai romanului *Jocul cu mărgelele de sticlă,* capodoperă a epicii universale moderne, a fost ridicat pe temelia *Anilor de drumeţie ai lui Wilhelm Meister* conferă o valoare în plus temeliei.

TABEL CRONOLOGIC

1749 *28 august, ora 12* Se naşte la Frankfurt pe Main Johann Wolfgang Goethe, fiul lui Johann Caspar Goethe (n. 1710), consilier imperial (titlu onorific cumpărat), şi al Katharin-ei Elisabeth, născută (1731) Textor. Bunicul dinspre mamă al băiatului, Johann Wolfgang Textor (latinizare a numelui Weber), era primar al oraşului,

1750 Se naşte Cornelia Goethe, sora poetului.
Moare Johann Sebastian Bach (n. 1685).

1753 De Crăciun, Johann Wolfgang Goethe înjgheabă pentru ai casei un ■spectacol cu marionete.

1755 „Liniştea sufletească a băiatului fu pentru întîia oară adine zguduită" (cf. *Poezie şi adevăr)* de vestea marelui cutremur care a distrus în ziua de 1 noiembrie o mare parte din Lisabona.
Apare lucrarea *Reflecţii asupra imitaţiei operelor greceşti în pictură si sculptură* de Johann Joachim Winckelmann.

.1756 începe războiul de şapte ani, purtat de Franţa, Austria, Spania şi Rusia împotriva Angliei, Prusiei şi a altor state germane.

1757—1759 Johann Woli'gang Goethe scrie versuri şi fragmente dialogate, care s-au păstrat într-un caiet intitulat *Labores juveniles (Lucrări din tinereţe).* Lecturile sale din aceşti ani : *Orbis pictus* de Araos Comenius, *Biblia, Metamorfozele* lui Ovidiu, *Telemac* de Fenelon, *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, *Insula Felsenburg* de J. G. Schnahel, *Călătoria lor-* ; *dului Anson în jurul lumii,* cărţi populare şi romane cavalereşti franceze, precum : *TU Eulenspiegel, Cei patru copii ai lui Hairnon, Frumoasa Melusină, împăratul Octavian, Frumoasa Magelona, Fortunaius.*

1757 Frederic al Il-lea, regele Prusiei, îi învinge pe francezi la Rossbach (5 noiembrie) şi pe austriaci la Leuthen (5 decembrie).

Se naşte Karl August, viitorul duce de Saxa-Weimar.

1759 Ianuarie Trupe franceze ocupă oraşul Frankfur.t pe Main. Locotenentul regal, contele Thorane, este încartiruit pentru multă vreme în (iasă Goethe. în aceste împrejurări, J. W. Goethe, care frecventează cu asiduitate spectacolele unei trupe franceze, se familiarizează cu limba ocupanţilor.

14 aprilie Moare Georg Friedrich Hiindel.

12 august Armata ruso-austriacă îl învinge pe Frederic al Il-lea la Kunersdorf.

10 noiembrie Se naşte la Marbach Friedrich Schiller.

Apare lucrarea *Memorii socratice* de J. B. Hamann, pe care Goethe îl va considera unul dintre marii săi dascăli.

1760 9 octombrie Armata ruso-austriacă ocupă Berlinul.

James. Macpherson publică *Poemele lui Ossian.*

1761 Apare romanul epistolar *Julie sau Noua Heloisă* de *3,-3.* Rousseau, a cărui influenţă se va resimţi în *Suferinţele tînărului Werther.*

1762 3.-3. Rousseau publică *Emil sau Despre educaţie* şi *Contractul social.*

1763 *10 februarie* Este semnat Tratatul de pace de la Paris, care pune capăt războiului de şapte ani.
1763—1764 în vederea înscrierii la un institut de învăţământ superior, J. W. Goethe îşi continuă pregătirea acasă. Programul studiilor sale din adolescenţă, sub tutela severă a tatălui său, a cuprins, paralel sau în succesiune : limbile clasice, ebraica, franceza, italiana, engleza, istoria, ştiinţele naturale, matematica, desenul şi muzica, exerciţii de călărie şi scrimă. Lucrările literare, lipsite de originalitate, din aceşti ani sînt cîteva poezii anacreontice, ode religioase, un poem în proză despre biblicul Iosif, un alt poem, în versuri, singurul care s-a păstrat, fiind tipărit *(Meditaţii poetice asupra călătoriei în iad a lui Isus Christos).* îndemînarea cu care compunea versuri îl pune pe J. W. Goethe în legătură cu un cerc de tineri, datorită cărora o cunoaşte pe Gretchen, prima sa dragoste. Se descoperă însă că unii dintre tineri săvîrşiseră numeroase falsificări de acte. Fiul consilierului imperial, anchetat şi el, e găsit nevinovat, dar, în urma emoţiilor prin care trece cu acest prilej şi a despărţirii de Gretchen, izgonită din oraş, se îmbolnăveşte.
1764 *Martie-aprilie* Au loc în Prankfurt pe Main festivităţile prilejuite de alegerea şi încoronarea ca împărat german a lui Iosif al II-lea.
Apare *Istoria artei antice* de J. J. Winckelmann.
1765 *6 iunie* Se naşte Christiane Vulpius, fiica unui funcţionar de arhivă, viitoarea soţie a lui J. W. Goethe.
Octombrie J. W. Goethe începe studiul dreptului la Universitatea din Leipzig, unde frecventează şi cursul de istoria literaturii ţinut de fabulistul Chr. F. Gellert. în particular, ia lecţii de desen cu A. F. Oeser.

/
începe să apară *Confesiunile* lui J.-J. Rousseau, a căror publicare se va încheia în 1770.
1766 Apare romanul *Vicarul din Wakefield* de O. Goldsmith.
G. E. Lessing publică lucrarea *Laocoon sau Despre limitele picturii şi ale poeziei.*
1767 îndrăgostit de Anna Katharina Schonkopf (1746—1810), studentul J. W. Goethe scrie ciclul de poezii anacreontice *Anette şi* pastorala într-un act Toana *îndrăgostitului,* pe care o va tipări abia în 1806, în ediţia operelor sale complete. Asistă la reprezentarea comediei *Minna von Barnhelm* de G. E. Lessing.
începe să apară traducerea germană în proză a *Divinei comedii* de Dante (încheiată în 1769).
G. E. Lessing tipăreşte primele capitole din importantul sau studiu *Dramaturgia hamburgheză.*
1768 Tinerii studioşi din Leipzig, printre care şi Goethe, îl înconjoară cu admiraţie pe Lessing, care vizitează oraşul. Ştirea că J. J. Winckelmann, căruia Goethe îi va dedica mai tîrziu un studiu, a fost ucis la Triest are „un răsunet imens", provocînd „o jale generală" *(Poezie şi adevăr).*
August Grav bolnav, J. W. Goethe se întoarce acasă, la Frankfurt pe Main. Se restabileşte anevoie. Criza sufletească prin care trece îl apropie de pietism, sub inrîurirea mamei sale şi a prietenei acesteia, Susanne von Klettenberg — „sufletul frumos" evocat în. cartea a şasea din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister.*
Scrie piesa *Complicii* (tipărită în 1780).
1769 Poetul publică fără semnătură culegerea *Cîntece noi,* cuprinzînd poezii de dragoste scrise la Leipzig, printre care cîteva de o tonalitate cu totul nouă în lirica germană. i

1770 *Aprilie* J. W. Goethe se instalează la Strassburg, pentru a-şi continua studiile de drept. Asistă şi la cursuri de medicină. Stabileşte relaţii de prietenie cu tineri scriitori, că J. H. Jung-Stilling (1740—1817), H. L. Wagner (1747—1779), J. M. Lenz (1751—1792), cei doi din urmă, reprezentanţi ai curentului *Slurm und Drang.*
Septembrie J. W. Goethe îl cunoaşte pe J. G. Herder, care are asupra sa o înrîurire decisivă. Herder îi deschide orizonturi noi, îndrumîndu-l spre cîntecul popular şl spre opera lui Shakespeare.
Dragostea pentru Friederike Brion, fiica pastorului din Sesenheim îi inspiră poetului versuri de o cuceritoare prospeţime şi frumuseţe *(Cîntec de mai, Bun venit şi bun rămas, Răsura* etc).
1771 *August* J. W. Goethe îşi ia licenţa în dreptul civil şi canonic şi se întoarce in oraşul natal.
14 octombrie (Sf. Wilhelm, la protestanţi) Organizează la Frankfurt pe Main sărbătorirea lui William Shakespeare, pentru care redactează cuvîntarea De *ziua lui Shakespeare.*
Scrie prima versiune a dramei Goefz *von Berli-^ chingen.*
Apare volumul *Ode* de F. G. Klopstock.
1772 *Mai—septembrie* J. W. Goethe lucrează ca referent la Camera imperială de justiţie de la Wetzlar. Trece printr-o perioadă de profund zbucium sufletesc, datorită pasiunii pentru Charlotte Buff (1753—1828), logodnica prietenului său Kestner. Plecarea din Wetzlar este un act de demnă stăpînire de sine, nu însă de eliberare de sub presiunea conflictului interior.
Octombrie La Frankfurt pe Main, îi parvine ştirea despre sinuciderea consilierului de legaţie K. W.

■ Jerusalem, ceea ce-i va sugera deznodămîntul romanului inspirat de propria-i dragoste nefericită, împreună cu J. G. Herder şi noul său prieten J. H. .Maerck 1741—1791, colaborează la revista de literatură şi ştiinţă *Frankfurter gelehrte Anzeigen.*
1773 Reface şi tipăreşte drama *Goelz von Berlichingen.* Publică eseul *Despre arhitectura germană.*
Preocupat de figura titanului şi animat de elanuri titanice, scrie părţi^ din dramele *Mahomet* şi *Prometeic* ; proiecteaza~'un *Cezar* şi un *Socrate.* Pendulînd între extreme, se amuză eompunînd farsele *Zei, eroi şi Wieland, Satyros sau Demonul zeificat al pădurii, Sărbătoarea blidului din Plundersweilen.*
P. G. Klopstock încheie pub.lica.rea *Messiadei.*
1773—1775 J. W. Goethe lucrează la prima versiune'a lui *Faust: Urfaust* (cunoscută abia în 1887, cînd a fost publicată după o copie a manuscrisului original pierdut).
1774 Mai La sugestia unei tinere din cercul prietenilor săi de la Frankfurt pe Main, poetul dramatizează în opt zile un episod din voi.
IV al *Memoriilor* lui Beaumarchais : tragedia în cinci acte *Clavigo,* pe care o tipăreşte în acelaşi an, fiind prima carte semnată cu numele său.
Iulie împreună cu pedagogul J. B. Basedow (1723—1790) şi J. K. Lavater (1741—1801), ale cărui *Fragmente fiziognomice* încep să apară în acest an, întreprinde o călătorie pe Lahn şi Rin.
Toamna Apare, nesemnat, romanul *Suferinţele tânărului Werther,* redactat în primăvară, în numai patru săptămîni.
Alte scrieri din acest an : *Peregrinările pămînteşti ale artistului* şi *Apoteoza artistului, Farsa de carna-*

val a părintelui Brey, fragmentul *Jidovul rătăcitor,*
O trupă din Berlin reprezintă *Goetz von Berlichingen.*
Decembrie Prinţul Karl August (1757—1828), viitorul duce de Saxa-Weimar, aflat în trecere prin Frankfurt pe Main, doreşte să-l cunoască pe poet şi e cucerit de spiritul strălucitor al acestuia.
G. A. Burger publică balada *Lenore,* J. G, Herder dă la iveală culegerea *Vechi cîntece populare.*
1775 Mai însoţindu-i pe conţii Christian (1784—1821) şi Friedrich Leopold (1750—1819) zu Stolberg-Stolberg, J. W. Goethe vizitează pentru prima dată Elveţia. Călătoreşte prin mai multe cantoane, trecînd prin locuri de care era legată amintirea legendarului Wilhelm Teii.
Se logodeşte cu Anna Elisabeth Schonemann (Lili) (1758—1817), pentru care scrie poezii *(Către Belinda, Parcul lui Lili* etc.) şi piese de teatru : *Erwin şi Elmira* (cu muzică de J. Andre), *Claudia de Villa Bella, Stella.*
începe să lucreze la drama *Egrnont* şi redactează un fragment dintr-o farsă gratescă : *Nunta lui Hanswurst.*
Fr. Nicolai (1733—1811) publică romanul parodic *Bucuriile tînărului Werther,* la care Goethe răspunde prin satira — netipărită de poet — *Nicolai la morrnîntul lui Werther.*
Karl August preia conducerea ducatului Saxa-Weimar şi-l cheamă de îndată pe J. W. Goethe la curtea sa.
Noiembrie Poetul, care a rupt logodna cu capricioasa Lili, pleacă la Weimar, unde se stabileşte definitiv. Momentul marchează sfîrşitul perioadei *Sturrn und Drang* din evoluţia spirituală a lui Goethe.
Teatrul de amatori, înfiinţat acum la Weimar (oraş cu 6 000 de locuitori în acea vreme) îşi află în J. W.

I. Goethe un conducător şi regizor zelos, căruia îi face plăcere să apară şi pe scenă, ca interpret.
La Praga, apoi la Miinchen, apare, într-un volum nesemnat, *J, Faust, o dramă alegorică în cinci acte.*
1776 J. W. Goethe este numit consilier privat de legaţie. O nouă afecţiune a sa: Charlotte von Stein 1742—1827, o femeie superioara, care exercită asupra spiritului său o puternică acţiune modelatoare.
Octombrie Poetul scrie piesa într-un act *Frate şi soră,* în care dă expresie, printr-o alegorie discretă, sentimentelor sale faţă de doamna von Stein. La premieră (în noiembrie) interpretează el însuşi rolul personajului masculin principal, Wilhelm. Dealtfel, Charlottei von Stein îi este dedicată aproape întreaga creaţie a poetului, începînd de acum pînă la plecarea sa în Italia, precum, între altele, poeziile : *De ce ne-ai dat privirile adinei, A aparţine uneia singure..., Gînduri de noapte, Paharul, Către Lida.*
Solicitat de J. W. Goethe, J. G. Herder vine la Weimar, unde i se încredinţează diverse funcţii clericale şi didactice. H. L. Wagner, prieten al poetului, publică tragedia *Pruncucigaşa,* în care dezvoltă episodul Margareta din *Urfaust.* J. W. Goethe, care-i narase acest episod, îl acuză de plagiat. în urma primirii în general defavorabile a tragediei, H. L. Wagner a transformat-o (în 1779) într-o... comedie : *Evchen Humhrecht sau Măicuţelor, ţineţi minte !*
Fr. M. Klinger tipăreşte drama *Sturm und Drang (Furtună şi avînt),* care va da numele curentului literar dominant în Gex-mania între 1767 şi 1785.
Fr. (Maler) Muller începe' publicarea fragmentului dramatic *Viaţa lui Faust* (ultima parte apare în 1778).
1777 J. W. Goethe începe să redacteze o primă versiune a *Anilor de ucenicie • Misiunea teatrală a lui Wilhelm*

Meister, la care va lucra pînă în 1788. Scrie piesele : *Proserpina, Lila, Triumful sensibilităţii.* Pune în scenă la teatrul de amatori piesa sa Complicii. O poezie memorabilă din aceşti ani : *Către lună.*
Decembrie întreprinde o călătorie în Harz, care-i va inspira poezia *Călătorie în Harz iarna.*
Moare Cornelia, sora poetului.
1778 J. W. Goethe vizitează Berlinul.
Apar *Poezii* de G. A. Burger şi drama *Nathan Înţeleptul* de G. E. Lessing.
Mor Voltaire şi J.-J. Rousseau.
1778—1779 J. G. Herder publică marea sa culegere *Cîntece populare* (în ed. din 1807 : *Vocile popoarelor in cîntece).*
1779 J. W. Goethe este numit consilier intim, comisar de război şi director al construcţiilor de drumuri. Numeroasele sale drumuri prin ducat, în interes de serviciu, îl pun în contact cu natura, pe care începe s-o studieze sistematic şi din unghi de vedere ştiinţific.
Mai Pune în scenă la teatrul, de amatori din Weimar pastorala *Toana îndrăgostitului,* în care interpretează rolul lui Eridon. Scrie piesa *Jery şi Betăly.*
începe versiunea în proză a dramei *Ifigenia în Taurida,* pe care o va continua în anul următor.
Sfîrşitul anului şi începutul lui 1780 însoţindu-l pe ducele Karl August, face o a doua călătorie în Elveţia, trecînd prin Frankfurt pe Main şi Alsacia.
1780 Prelucrează, actualizînd-o şi localizînd-o, comedia *Păsările* de Aristofan.
Toamna Scrie primul act din *Torquato Tasso,* în proză ritmică. Printre poeziile acestui an : *Cîntec de noapte al drumeţului.*
Tipăreşte piesa *Complicii.*

1781 Scrie vodevilul *Pescărită,*
Apare drama *Hoţii* de Fr. Schiller.
Immanuel Kant începe să publice *Critica raţiunii pure* (îr* cheiată în 1788).
Apare *Odiseea* tradusă în limba germană de J. H. Voss.
J. H. Pcstalozzi tipăreşte prima parte din lucrarea *Leonard* jf J *Gertruda,* o *carte pentru popor.*
Moare G.E. Lessing,
1782 J. W. Goethe este înnobilat şi numit conducător al! Camerei, de finanţe din Saxa-Weimar.
Moare J. C. Goethe, tatăl poetului.
1783 Cu prilejul naşterii prinţului moştenitor de Saxa-Weimar, poetul compune fragmentul dramatic; *Elpenor,*
întreprinde o a doua călătorie în Harz. O poezie importantă din acest an : *Dumnezeiesc.*
Teatrul de amatori din Weimar îşi încetează activitatea.
Fr. Schiller tipăreşte drama *Conjuraţia lui Fiesco la Genova.*
1784 J. W. Goethe scrie libretul pentru o operă bufă : *Glumă, viclenie şi răzbunare.* Creează poezia De-j *dicaţie.*
Vizitează pentru a treia oară regiunea Harz.
Cercetările de anatomie îl duc la un rezultat care-i surprinde pe specialişti : descoperirea osului intermaxilar la om.
Apare drama lui Fr. Schiller *Intrigă şi iubire.*
1785 J. W. Goethe încheie primul contract pentru publicarea operelor sale alese. Fără ştirea sa, prietenul său Fr. Jacobi (1743—1819) dă la tipar poemul f *Proraeteu,* pe care el îl va publica abia în 1830

însoţind curtea, poetul îşi. petrecea vacanţa la Karlsbad, unde îşi găseşte timp pentru a face studii de botanică.

Cu titlul *Walih-erwandchafien (Afinităţi elective),* cu care J. W. Goethe îşi va denumi peste mai bine de două decenii cunoscutul roman, II. Tabor publică traducerea în limba germană a lucrării *De attraeiionibus electivis,* datorată chimistului suedez Torbern Clof Bergman.

1786 *Septembrie* Aflat din nou la Karlsbad. J. W. Goethe se eliberează de toate obligaţiile şi pleacă in taină, sub un nume de împrumut, în Italia. Timp de aproape doi ani, colindă întreaga peninsulă, oprindu-se ia Verona, Padova Veneţia, Bologna, Neapole, Palermo, Florenţa, dar mai mult de un an locuieşte la Roma. întreţine relaţii cu pictori, desenează şi pictează el însuşi, realizînd aroape o mie de lucrări. Relativ indiferent faţă de arta mai nouă, îşi concentrează atenţia asupra vestigiilor antichităţii. în Italia se desăvîrşeşte orientarea sa spre clasicism.

1787 La Roma. J. W. Goethe termina versiunea definitivă, în versuri, a piesei *îfigcnîa in Taurida* şi o expediază la Weimar lui J. G, Herder, care se îngrijeşte de tipărirea ei.

Iulie Fr. Schiller, caro publică în acest an tragedia Don *Curios,* se stabileşte la Weimar „(pînă la începutul anului 1789) ;; ducele Kaii August îl numeşte consilier,

1788 Tot prin grija lui J. G. Herder apare tragedia *Egmont,* de asemenea definitivată ele J. W. Goethe în Italia.

1788 Aprilie Poetul părăseşte Roma. unde se afla, pentru a doua oară din iunie 1787, şi se întoarce la Weimar. Se întâlneşte cu Schiller la Rudolstadt.

Găsind deplină înţelegere la ducele Karl August! renunţă la toate îndatoririle de serviciu.
O cunoaşte pe Christiane Vulpius, este fermecat dej ea şi o instalează la el acasă..
Apare *Critica raţiunii practice* de Immanuel Kant.
1789 J. W. Goethe definitivează drama *Torquato Tasso* şi *Elegiile romane,* a căror eroină e Christiane Vulpius.
14 iulie Asaltul Bastiliei ; începe marea revoluţie burgheză din Franţa.
2,'î *decembrie* Se naşte August von Goethe, fiul poetului şi al Christianei Vulpius.
1790 *Martie.* Din însărcinarea curţii, J. W. Goethe între- ' prinde o a doua călătorie — dezamăgitoare — în Italia. Scrie *Epigrame veneţiene.*
Publică *Torquato Tasso* şi *Faust. Un fragment.*
1791 Ta fiinţă la Waimar Teatrul de Curte, a cărui direcţie este preluată de J. W. Goethe.
Poetul scrie comedia în cinci acte *Marele Coft,* avînd ca temă faimosul ..proces al colierului" din 1785.
Vede lumina tiparului romanul lui Pr. M. Klinger *Viaţa, faptele şi călătoria în iad a lui Faust.*
Moare W. A. Mo/ari.
1792 19 august Armata prusiana trece frontiera Franţei, pentru a înăbuşi revoluţia. La stăruinţele ducelui Karl August, comandant al unui regiment prusian, J. W. Goethe participă la campanie, dar e decis să nu-şi întrerupă lucrul : ia cu sine material docu-

mentar privitor la o problemă ce-l preocupa intens — teoria culorilor.

20 septembrie Poetul asistă la lupta de la Valmy, unde prusienii sînt învinşi de armata de voluntari francezi în seara din ajun adresase celor din jurul său memorabila frază : „De aici şi de astăzi începe o epocă nouă în istoria lumii, iar voi puteţi spune că aţi fost de faţă".

Fr. Schiller şi Fr. G. Klopstock sînt proclamaţi cetăţeni da onoare ai Republicii franceze.

Se naşte Johann Peter Eckerrnann, viitorul secretar al lui JT. W. Goethe.

1793 *Mai-angust* Poetul se află în tabăra asediatorilor prusieni şi austrieci ai oraşului Mainss, care s-a proclamat republică şi a decis afilierea la Republica Franceză. în tabără, nu întrerupe lucrul la teoria culorilor şi la poema *Reineke Vulpoiul.*

Aspecte minore ale mişcării revoluţionare se reflectă în trei piese concepute acum de J. W. Goethe : *Generalul burghezilor, Răzvrătiţii* şi *Fata din Oberkirch,* dintre care numai cea dinţii, o comedie într-un act, este terminată.

1794 luKe.După şapte ani, de cînd Fr. Schiller locuieşte în ducatul Saxa-Weimar, J. W. Goethe află în mai tînărul confrate partenerul ce-l eliberează de sentimentul singurătăţii şi-i insuflă un nou elan creator, începe marea şi rodnica lor prietenie. Datorită îndemnurilor lui Schiller, Goethe va relua munca la *Faust* şi la romanul *Wilhelm Meister.*

1795 J. W. Goethe colaborează cu suita de nuvele *Convorbiri ale emigranţilor germani* la publicaţia *Die Horen,* pe care Fr. Schiller o editează, începînd din acest an (pînă în 1797).

Fr. Schiller publică lucrarea *Despre educaţia estetică a oamenilor* şi începe să tipărească studiul *Despre poezia naivă şi sentimentală,*
J. H. Voss scoate în volum idila *Luise,* care-i va sugera lui Goethe forma poemului *Hermann şi Dorothea,*
Se naşte Th. Carlyle, viitorul discipol şi admirator al lui J. W. Goethe.
1796 Ia sfîrşit publicarea romanului *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister,* începută în anul precedent.
Poetul traduce autobiografia lui Benvenuto Cellini şi, împreună cu Fr. Schiller, scrie *Xeniile,* care apar în volumul pe 1797 din *Musenalmanach* (editat de Schiller pînă în 1800).
Este numit prim-ministru al ducatului Saxa-Weimar.
1797 Recolta poetică a anului : poemul *Hermann şi Dorothea* (apărut în 1798), marile balade : *Ucenicul vrăjitor, Logodnica din Corint, Zeul şi baiadera, Căutătorul de comori,* tipărite în *Musenalmanach* pe 1798, *Dedicaţie* la *Faust* şi părţi din anexele la tragedie *(Prolog în cer, Prolog în teatru).*
lulie-noiembrie J. W. Goethe întreprinde a treia călătorie în Elveţia.
Fr. Schiller creează baladele sale cele mai importante : *Mănuşa, Inelul lui Polycrates, Cocorii lui Ibycus* etc.
J. Ch. Fr. Holderlin publica prima parte a romanului *Hyperion sau Pustnicul din Grecia.*
A. W. Schlegel începe să publice traducerile sale din Shakespeare (va continua pînă în 1810).
Moare Ienăchiţă Văcărescu, a cărui poezie *într-o grădină* prezintă izbitoare similitudini cu poezia *Găsită* de Goethe ; paralelismul este întîmplător.
IPOÎVIH

1798 J. W. Goethe publică poemul *Despre metamorfoza plantelor* (lucrarea sa ştiinţifică avînd aceeaşi temă a apărut în 1790).
Editează (pînă în 1800) revista de artă *Die Propylăen.*
L. Tieck tipăreşte romanul *Peregrinările lui V'ranz Sternbald,* construit după modelul lui *Wilhelm Meister.*
A. W. Schlegel şi Fr. Schlegel fondează publicaţia de orientare romantică *Athenăum* (apare pînă în 1800).
1799 Walter Scott traduce în engleză drama *Goetz von Berlichingen* şi balada *Craiul ielelor.*
1800 J. W. Goethe scrie piesa *Palaeophron şi Neoterpe,* în care celebrează, printr-o alegorie, răscrucea celor două secole.
Jean Paul (1763—1825) începe să publice romanul *Titan* terminat în 1803, în care Roquairoi, personaj cu o alcătuire sufletească maladivă, este, în intenţia autorului, o imagine a lui Goethe.
Fr. Schiller tipăreşte voi. II din. trilogia *Wallenstein ;* traduce şi prelucrează pentru Teatrul de Curte din Weimar, condus de Goethe, tragedia *Macbeth* de Shakespeare.
Văd lumina tiparului, în *Athăneum, Imnuri către noapte de* Novalis.
1802 în *Taschenhuch fur Damen* pe acest an apar cinci povestiri de J. W. Goethe : *Bunele femei.*
La Teatrul din Leipzig are loc premiera tragediei *Fecioara din Orleans* de Fr. Schiller. Acesta publică tot acum tragedia *Măria Stuart.*
Moare J. K. Lavater.

1802 J. W. Goethe lucrează la tragedia *Fiica naturală,* pe care o va termina în anul următor ; traduce dramele *Mahomet* şi *Tancred* de Voltaire.
Fr. Schiller tipăreşte *Cîntecul clopotului;* la propunerea ducelui Karl August, împăratul Franeisc al II-lea îl înnobilează.
Se naşte Victor Hugo.
1803 J, W. Goethe prelucrează şi pune în scenă la Teatrul de Curte din Weimar drama *Goetz von Berlichingen.*
Februarie Micile state germane sînt desfiinţate şi alipite la Prusia, Bavaria şi Wiîrttemberg.
Mor Fr. G. Klopstock şi J. G. Herder,
1803—1804 Călătorind prin Germania, doamna de Stael face un popas şi la Weimar, pentru a-i cunoaşte pe marii scriitori aflaţi aici.
1804 Poetul, care locuieşte la răstimpuri în Jena, editează publicaţia *Jenaer Literaturzeitung* (pînă în 1807).
18 mai Napoleon se proclamă împărat al Franţei.
Iulie La Berlin are loc premiera dramei *Wtthelm Teii* de Fr. Schiller.
Ch. M. Wieland publică nuvela *Prietenie şi dragoste de probă,* considerată a fi unul dintre modelele viitorului roman al lui Goethe *Afinităţi elective.*
Moare Immanuel Kant.
1805 Teatrul curţii din Weimar reprezintă piesele *Complicii* şi *Toana îndrăgostitului.* Poetul traduce romanul dialogat al lui D. Diderot *Nepotul lui Rameau,* după o copie a manuscrisului original, procurată de Fr. Schiller (prima ediţie franceză, din 1823, a romanului va fi o retroversiune a traducerii lui Goethe).

9 mai, ora 5 *d.a.* Fr. Schiller se stinge din viaţă la Weimar. J. W. Goethe, bolnav, nu poate asista la înmormîntare. Pentru a celebra memoria prietenului său, scrie *Epilog la Clopotul lui Schiller.*
2 decembrie Napoleon învinge armata ruso-austriaeă la Austerii tz.
15 decembrie Franţa şi Prusia semnează un tratat de alianţă.
1806 Poetul încheie redactarea părţii I din *Faust,* la care a reluat lucrul în 1797. Întreprinde studii de geologie şi morfologie ; la Munchen, asistă la pregătirea de către fizicianul Th. J. Seebeck a unor lecţii de termoelectrieitate.
După aproape douăzeci de ani de convieţuire, se căsătoreşte cu Christiane Vulpius.
L. A. Arnim şi C. Brentano îi dedică primul volum din culegerea lor de cîntece populare *Cornul fermecat al băiatului.*
Iulie Este creată Confederaţia Renană, alcătuită din 16 state germane, sub protectoratul lui Napoleon.
August Francisc al 1l-lea renunţă Ia coroana imperială şi rămîne rege al Austriei, sub numele de Francisc I, Sfîntul Imperiu Roman de Naţiune Germană încetează de a mai fiinţa.
Octombrie Napoleon zdrobește armata prusiana la Jena și Auerstaedl și, pătrunzînd adine pe teritoriul german, intră în Berlin. Trupe franceze se instalează și în Weimar, pe care-l pradă.
Librarul J. Ph. Palm din Nurnberg, care deplînsese într-o carte soarta patriei sale, este împuşcat din ordinul lui Napoleon.
1807 J. W. Goethe scrie un număr de scene din piesa alegorică *Pandora,* începe lucrul la *Anii de drumeţie ai lui Wilhehn Meister* şi editează, cu un comentariu

al său, însemnările pictorului Pfa. Hackert (1737—1807). O cunoaşte pe Bettina von Arnirn (1785—1859), ca.re-l va exaspera prin adoraţia ei exaltată şi care, în. 1835, va publica volumul *Corespondenţa lui G&eihe cu un copil.*

Un nou episod în biografia sentimentală a poetului : afecţiunea pentru Mi cina Berzlieb (1789—1865), care va împrumuta unele trăsături Ottiliei din *Afinităţi elective.*

'1808 Apare *Eaust. V'rîma parte a tragediei.*

J. W. Goethe proiectează două „mici povestiri" de fapt, nuvele : *Afinităţi elective* (viitorul roman) şi *Bărbatul de -cincizeci de ani,* destinate a fi incluse în *Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister.*

Septembrie Trupe franceze sînt încartiruite la Erfurt, unde se tfiună mai jrnuîţi suverani şi principi, pentru tratative. Figurile proeminente: Napoleon şi Alexandru I, ţarul Ru--siei ţcare vor semna. Ia 22 octombrie, un. tratat de alianţă).

2 octombrie J. W. Goethe are o convorbire cu Napoleon,, cane-i întîînpină eu exclamaţia : „Vous etes un hoinnrne". împăratul, care a citit de mai multe ori *Suferinţele tmămlui Werther,* are unele obiecţii de făcut, apoi formulează opinii avizate despre dra-:î/;aiu.rgie,, Peste cîteva zile îi va trimite poetului „Legiunea de onoare".

La Teatrul de Curte din Weimar, J. W. Goethe se îngrijeşte de punerea în scenă a piesei *Ulciorul siărîrtwt* de Beinricb von Kleist.

13 septembrie Moare Katharina Elisabeth Goethe, mama poetului.

1809 j. W. Goethe publică romanul *Afinităţi elective* şi începe -să redacteze capodopera sa autobiografică poezie *şi adevăr.* .

«LII

1810 Poetul tipărește studiul Asupra *teoriei ctdorUor;*
L. van Beethoven compune muzica de scenă pentru.
drama *Egmont.* Doamna de Stael imprimă la Paris
volumul Despre *Germania,* care este însă distrus
din ordinul lui Napoleon. Cartea, în care un capitol
. e dedicat lui Goethe, va fi retipărită In 1813 la
Londra ; în 1814, va apărea traducerea în limba
germană.
Octombrie Ia fiinţă. Universitate;}, clin Berlin.
1811—1812 J. W. Goethe publică primele 'două cărţi din
Poezie şi *adevăr.*
1812 Aflat la Teplitz (Teplice), J. W. Goetfie face cunoş-'
tinţă cu L. van Beethoven (1770—1827).
Lord Byron publică primele două culturi, din *Rătăcirile lui Childe Ilarold.*
Prusia încheie un tratat de âiLant$ cu Franţa, în urma căruia trupe ale statelor germane iau parte la campania din Rusia a lui Napoleon.
1813 Prezentul tulbure îl determină pe poet să caute un refugiu în studierea „celei mai îndepărtare realităţi" : poezia şi istoria chineza, iar prezenţa în Weimar a unor trupe răsăritene constituie pentru el un nou imbold" de a se informa asupra vieţii şi artei din Orient.
Th. Korner, poet al .războaielor pentru eliberarea Geraianiei, cade într-o luptă. •
16—19 octombrie Napoleon este învins la Leipaig, („Bătălia Naţiunilor") de armatele unite ale Prusiei, Rusiei şi Austriei.
Confederaţia Renană este. desfiinţată.

1814 J. W. Goethe scrie pentru Teatrul Naţional din Berlin piesa festivă *Trezirea lui Epimenide* (publicată în 1815), în care celebrează victoriile germane în războaiele de eliberare. Publică a III-a carte din *Poezie şi adevăr şi* creează primele poezii din *Divanul occidental-oriental,* în care Suleika e imaginea dragostei sale pentru Marianne von Willemer (1784—• 1860).

Apare anonim *Waverley,* primul roman istoric al Iui W. Scott.

6 aprilie Napoleon abdică şi este exilat îia insula Elba.

1815 Poetul vizitează oraşele Wiesbaden, Koln şi Heidelberg. Este numit ministru de stat la Weimar.

8 iunie Ia fiinţă Confederaţia Germană, formată din 34 de monarhii şi 4 oraşe libere, printre care Frankfurt pe Main.

18 iunie Napoleon este învins la Waterloo de armata prusiana, comandată de mareşalul Bliicher, şi cea engleză, comandată de ducele de Wellington.

26 septembrie Suveranii Angliei, Rusiei şi Prusiei semnează la Paris tratatul de constituire a „Sfintei alianţe".

1816 J. W. Goethe publică articolul *Shakespeare şi nici un sjîrşit.* Redactează trei cărţi de călătorie, dintre care două apar integral acum : *Călătorie în Elveţia în anul 1797 şi Dintr-o călătorie pe Rin, Main şi Neckar, 1814 şi 1815. A* treia, cea mai importantă, *Călătorie în Italia,* se tipăreşte în 1816—1817.

6* *iunie* Moare Christiane von Goethe, soţia poetului.

1817 Poetul redactează lucrarea *Istoria studiilor mele botanice ;* scrie ciclul *Cuvinte străvechi. Orfice;* traduce fragmente din drama *Manfred* de Byron, îndată după apariţia ei în Anglia. In urma aprobării de către ducele Karl August a reprezentării unei

piese, în care era adus pe scenă un cîine — fapt pe care-i consideră o impietate — demisionează de la conducerea Teatrului de Curte din Weimar.
Fiul poetului, August, se căsătoreşte cu Ottilie von Pogwisch (1796—1872).
1818 Reprezentarea dramei *Egmont* este interzisă de autorităţi la Berlin.
O trupă de la Viena, adusă la Bucureşti de domniţa Ralu Caragea ■— „hrănită cu scrierile lui Schiller şi Goethe" (Ion Ghica) — joacă pe scena teatrului de la Cişmeaua Roşie *Briganzii* de Fr. Schiller şi *Faust* de J. W. Goethe (N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi).*
Ioan Papadopulos publică la Jena traducerea în greceşte a dramei *Ifigenia în Taurida* de J. W. Goethe ; traducerea va fi ajuns şi în Principatele Române.
1829 J. W. Goethe publică *Divanul occidental-orienlal.*
Apare lucrarea *Lumea* ca *voinţă fi reprezentare* de A, Schopenhauer.
W. Scott dă la iveală un nou roman istorie : *lvanhoe.*
1820 Compozitorul K. F. Zelter (1758—1832), prieten, al iui J. W. Goethe, i-l prezintă acestuia pe elevul său în vîrstă de 11 ani Felix Mendelsohn-Bartoldy (1809—1847).
Poetul este consultat de arhitectul K. Fr. Schinkei (1781—1841) în legătură cu planurile pe care le schiţase pentru un nou teatru la Berlin.
La castelul Monbijou din Berlin se reprezintă scene din *Faust I,* cu muzică de A. H. Radziwill.
A. de Lamartine publică culegerea *Meditaţii poetice.*
1821 J. W. Goethe tipăreşte partea I din romanul *Anii de drumeţie ai hii Wilhelm Meister.*

A..flat pentru cură îâ Marienbad (Marianske Lazne), o cunoaşte pe tînăra de 17 ani Ulrike von Levetzow • (1804—1899).

Aprilie Izbucnirea răscoalei din Peloponeş marchează începutul luptelor pentru independenţa Greciei

5 mai Napoleon moare la Sfînta Elena.

1822 După trei decenii de la evenimente, J. W. Goethe tipăreşte *Campania din Franţa, 1892,* cu anexa *Asediul Maînzului, 1793.* Culegerile *Poezii* de Ii. Heine (1797—1856) şi *Ode* de V. Hugo (1802—1885) suscită interesul poetului din Weimar.

1823 3. W. Goethe traduce poemul *Cinci mai* de A. Manzoni, apărut în Italia în anui precedent

Din nou la Marienbad, poetul, prin mijlocirea ducelui Karl August, cere mina Ulrikei von Levetzow. Refuzat, trece printr-d criză sufleteasca dramatică, mărturisită poetic în *Elegie (din Marienbad).*

Lord Byron îi dedică drama *Sardanapal,* declarîndu-se „vasalul" său literar.

J. 'W. Goethe îl cheamă la Weimar'pe Johanri Peter Eckermann (.1792—1854), care devine secretarul său voluntar şi va consemna cu fidelitate confesiunile maestrului *(Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieţii sale,* 1836—1848).

1824 La cinci decenii de la apariţia *Suferinţelor Iînărului Werther,* poetul îl evocă pe eroul romanului sau de tinereţe în poezia *Către Werther,* care, împreună cu *împăcare* (1823) şi *Elegie (din Marienbad),* completează *Trilogia pasiunii.*

Primeşte la Weimar vizita lui H. Heine.

De la bordul goeletei „Herkules", cu care pleca în Grecia, pentru a participa la lupta de eliberare a acesteia, lord Byron îi trimite lui J. W. Goethe o

scrisoare de rămas bun. Ajuns la Missolonghi, poetul englez se îmbolnăveşte şi moare *(19 aprilie).* J. W. Goethe îi va înălţa un monument literar în *Faust îl* sub chipul lui Euphorion,

1825 J. W. Goethe reia lucrul la *Faust II,* continuînd actul al III-lea (început in 1800) şi scriind părţi clin actul al V-lea.

Primeşte de la Franz Schubert (1797—1828) compoziţii pe versurile sale *(Răsura, Craiul ielelor* ş. a).

1826 .j. W. Goethe scrie poezia *Contemplînd craniul lui Schiller.*

Lucrează la actul al IX-lea din *Faust II.*

Este vizitat de Fr. Grillparzer (1791—1872) şi I. Turgheniev (1808—1883).

Apare culegerea *Ode şi balade* de V. Huga.

1827 începe să apară la editorul Cotta, .încheindu-se în 1830, ediţia definitivă *Opere* de J. W. Goethe, în 40 de volume. Poetul apreciază favorabil antologia de literatură germană *(German Romance)* publicată în acest an de Thomas Carlyle (1795—"1881), cu care va întreţine o susţinută corespondenţă. Th. Carlyle va traduce *WUhelm Meister* şi~i va arăta lui J. W. Goethe o admiraţie împinsă pînă la adoraţie.

Osemintele lui Fr. Schiller sînt reînhumate în cavoul princiar din Weimar.

Moare Charlotte von Stein.

A. Manzoni publică romanul *Logodnicii;* H. Helne tipăreşte *Cartea cîntecelor,* iar V. Hugo, drama *Cromwell.*

1828 J. W. Goethe definitivează cea mai mare parte a actului I din *Faust II* şi alte scene, din tragedie.

Publică *Nuvela,*

Moare ducele Karl August.
Se constituie Uniunea Vamală din Germania de Sud şi Uniu-;
nea Vamală din Germania Centrală.
1829 Poetul publică versiunea integrală a romanului
Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister, însemnă-
rile de călătorie *A doua şedere la Roma şi* poezia
Testament.
29 august Cu prilejul aniversării a 80 de ani de viaţă
ai poetului, la Teatrul de Curte din Weimar se
reprezintă *Faust,* prelucrat pentru scenă, în opt
acte, de Fr. W. Reimer (1774—1845) şi J. P. Ecker-
mann, sub supravegherea autorului, care însă nu
asistă la spectacol. Printre spectatori se numără
poetul A. Mickiewicz şi sculptorul P. J. David
d'Angers.
Chr. D. Grabbe publică tragedia *Don Juan şi Faust.*
8 aprilie Apare la Bucureşti primul număr din
Curierul românesc, în care, ca şi în *Curier de ambe~*
sexe, I. Heliade Rădulescu va publica traduceri din
scrierile lui J. W. Goethe.
1830 J. W. Goethe publică *Anale* — „însemnări zilnice şi
anuale" — şi fragmentul dramatic *Prometeu.* începe
să redacteze cartea a IV din *Poezie şi adevăr,* care va
apărea postum (în 1833). Este vizitat de tînărul
W. M. Thaekeray (1811—1863), care-i schiţează si-
lueta într-o caricatură ce se va publica în Anglia.
August von Goethe moare în Italia.
27—29 iulie Revoluţia din Franţa.
G. W. Hegel publică *Filozofia istoriei.* Apar drama *Hematii*
> de V. Hugo şi romanul *Roşu şi negru* de Stendhal.
'1831 Vara J. W. Goethe definitivează actele al IV-lea şi
al V-lea din *Faust II,* încheind astfel lucrul la tra-
gedie.

V. Hugo publică romanul *Nâtre-Dame din Paris.*
1832 Ianuarie J, W. Goethe intenţionează să reia, dezvoltîndu-le, cîteva motive principale din *Faust,* care i se par prea laconic tratate din pricina dorinţei de a termina lucrarea.
16" *martie* Se îmbolnăveşte (pneumonie, cu insuficienţă respiratorie şi cardiacă).
22 martie, ora 11 şi jumătate Poetul moare.
26 martie Este înmormîntat în cavoul princiar din Weimar, alături de Fr. Schiller,
Prin grija lui Fr. W. Riemer şi. a lui J. P. Eckermann, apare *Faust,* Partea a doua a tragediei, în 5 acte. Este primul din cele douăzeci de volume care vor completa, pînă în 1842, ediţia de *Opere* începută în 1827.
14 aprilie Albina românească (nr. 29) din Iaşi publică articolul nesemnat *îmnormîntarea lui* poete *Ghete,* în care sînt incluse şase versuri din *liermann şi Dorothea,* probabil cel dintîi fragment din această. operă a lui J. W. Goethe tradus în limba română.
1885 Prin moartea ultimului descendent, familia Goethe se stinge.
1887 Este regăsită la Dresda prima versiune din* .Faust s *Urfaust.*
1909 La Ziirich este descoperită o copie a manuscrisului intitulat *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister,,*
1911 Istoricul literar Herry Maync publică *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister.*
I. B,:
X.LI2Î

C *A R T E A 1 'N TÎI*

CAPITOLUL ÎNTÎ'I

FUGA ÎN EGIPT

Wilhelm stătea la umbra unei stînci uriaşe, într-un loc sălbatic şi măreţ; unde cărarea de munte povîrnită ocolea pe lingă un dîmb şi. se pierdea îni;r»o vilcea. Soarele era încă sus, luminînd crestele molizilor din văgăunile ce i se întindeau la picioare. Wilhelm tocmai îşi nota ceva în tabletele sale, cînd Felix, care se câţărase pe toate crestele, veni la el cu o piatră în mînă.

Cum se cheamă piatra asta, tată ? întrebă copilul.

Nu ştiu, răspunse Wilhelm.

E chiar aur ceea ce străluceşte în ea ? stărui băiatul.

Nu-i aur dar acum îmi aduc aminte că oamenii îi spun aurul pisicii.

Aurul pisicii ! rîse copilul. Şfde ce ?

Pesemne fiindcă e fals, căci şi despre pisici se crede că ar fi false.

Am să ţin minte asta, zise băiatul, punînd piatra în tolba lui de piele ; apoi scoase din ea altceva şi întrebă iar : Asta ce_i ? — Un fruct ; judecind după solzi, trebuie să fie înrudit cu conul de brad. — Nu arată a con, e prea rotund. — Să-l întrebăm pe pădurar : pădurarii cunosc toată pădurea şi toate fructele ; se pricep să semene, să sădească şi să cultive. Pe urmă lasă mlădiţeîe să crească şi să se facă mari, după cum li-e felul. — Ei ştiu toate ; ieri, călăuza mi-a arătat cum un cerb a tăiat drumul de-a curmezişul ; m-a

strigat şi mi-a arătat urma, cum îi zicea el ; călеasem peste ea, dar abia atunci am văzut limpede cum se întipăriseră copitele în pământ ; trebuie să fi fost un cerb mare.
— Te-am auzit cum întrebai călăuza. — Ştia o mulţime de lucruri, cu toate că nu era pădurar. Eu însă vreau să mă fac pădurar. E aşa de .frumos să stai toată ziua în pădure, să asculţi cum cîntă păsărelele, să ştii cum le cheamă, unde au cuiburile, cum le poţi lua ouăle sau puii. cu ce se hrănesc şi cînd e vremea potrivită să le prinzi pe cele mari ; e tare plăcut !
Nici nu-şi sfîrşise bine vorba că, pe cărarea povîrnită, se ivi o apariţie ciudată. Doi băieţi, frumoşi ca lumina zilei, îmbrăcaţi cu veste colorate, care păreau mai degrabă nişte câmeşuici suflecate, veneau la vale, ţopăind unul în urma celuilalt ; Wilhelm avu prilej să-i observe mai bine cînd se opriră miraţi amîndoi în faţa lui şi rămaseră o clipă în loc. Capul celui mai mare era plin de bucle aurii, pe care nu puteai să nu le admiri în primul rînd, apoi privirea ţi-era atrasă de ochii lui de un albastru-deschis şi, la urmă, de statura lui frumoasă. Al doilea băiat, care părea să fie mai degrabă un prieten, decît un frate, avea o mîndreţe de păr castaniu, care-i curgea în plete pînă pe umeri ; reflexul lor părea că i se oglindeşte în ochi.
Wilhelm n-avu vreme să privească mai de-aproape făpturile ciudate şi cu toiul neobişnuite în locurile acelea sălbatice, căci se auzi un glas bărbătesc după colţul stîncii strigînd serios, dar cu bunătate : De ce v-aţi oprit ? Nu ne încurcaţi drumul !
Wilhelm ridică privirea şi, dacă mai înainte fusese foarte surprins văzînd băieţii, apoi ce avea acum înaintea ochilor îl umplu de-o uimire nespusă. Un bărbat tînăr, nu prea înalt dar voinic şi plin de vigoare, cu mînecile cămăşii puţin suflecate, oacheş la faţă şi cu păr negru, cobora cărarea voiniceşte, dar cu băgare de seamă, trăgînd după el un asin, care-şi arăta mai întîi capul zdravăn şi foarte împodobit şi apoi povara frumoasă pe care o ducea. O femeie

cu chipul blînd şi dulce stătea pe şaua largă, bătută cu ţinte ; în pelerina albastră, ce-o învelea, ţinea un prune, pe care-l stringea la piept, privi.ndu-l cu o duioşie nespusă, Ca şi copiii, conducătorul asinului se opri o clipă mirat, cînd dădu cu ochii de Wilhelm. Animalul îşi încetini pasul, dar priporul era prea abrupt, trecătorii nu putură sta pe loc şi Wilhelm îi privi cu mirare cum. dispar după pintenul ieşit al stîncii.

Era cît se poate de firesc ca vederea acestor făpturi deosebite să-l smulgă din preocupările lui. Se ridică în picioare privind curios In vale, doar, doar i-o mai zări ivindu-se. Tocmai voia să coboare ca *sa-i* salute pe acei călători neobişnuiţi, cînd Felix veni sus la el şi-i spuse : Tată, pot să mă duc cu copiii ? Vor să mă ia Ia ei acasă. Ar trebui să vii şi tu, aşa mi-a spus omul acela. Vino, ne aşteaptă acolo jos.

Am să stau de vorbă cu ei, răspunse Wilhelm.

îi găsi într-un loc, unde drumul era mai puţin prăvălit, şi putu să contemple tabloul minunat, care-i atrăsese atît de mult atenţia. De abia acum observă unele amănunte deosebite. Bărbatul cei tînăr şi voinic avea pe umăr o secure şi un colţar lung şi subţire de fier. Copiii duceau mănunchiuri mari de trestie, care parcă erau frunze de palmier ; ar fi putut fi asemuiţi cu îngerii, dar mai cărau şi nişte coşuleţe cu de-ale gurii, asemenea călăuzelor ce obişnuiau să treacă zilnic muntele încolo şi încoace. Cînd s-a uitat mai bine, a văzut că mama, sub pelerina albastră, purta o rochie de un trandafiriu gingaş, aşa că prietenul nostru avea acolo aievea, înaintea ochilor săi uimiţi, fuga în Egipt, pe care o văzuse zugrăvită de atîtea ori.

îşi dădură bineţe şi, deoarece Wilhelm mirat şi interesat nu putea rosti nici o vorbă, ci numai se uita, bărbatul cel tînăr începu : Acum, copiii noştri s-au şi împrietenit. Nu vreţi să veniţi cu noi, ca să vedem dacă şi cei mari n-ar putea face la fel ?

Wilhelm se gîndi puţin, apoi răspunse : Înfăţişarea acestui mic cortegiu al familiei dumitale trezeşte încredere şi încîntare, şi trebuie să mărturisesc că sînt curios şi foarte doritor să vă cunosc mai bine. Căci, la prima vedere, s-ar putea să-ţi pui întrebarea dacă sînteţi într-adevăr călători, sau numai nişte duhuri, ce vă găsiţi mulţumire însufleţind cu apariţii atit de plăcute munţii aceştia neprimitori.
Atunci, veniţi cu noi acasă, răspunse bărbatul. Veniţi, veniţi la noi ! strigară copiii, care-l şi trăgeau pe Felix cu ei. Veniţi ! spuse şi femeia, întorcîndu-şi de la pruncul ei privirea mîngîietoare şi îndreptînd-o spre străin.
Fără a mai sta în cumpănă, Wilhelm zise : îmi pare rău că nu pot să vă urmez imediat. Noaptea asta, cel puţin, trebuie s-o mai petrec sus, la casa vămii. Bagajul, hîrt'iile, toate sînt acolo sus, despachetate şi în neorînduială. Dar pentru a vă dovedi dorinţa şi hotărîrea de a răspunde acestei invitaţii atît de prieteneşti, vă dau ca ostatic pe Felix al meu. -Mîine dimineaţă voi veni. Cît e de departe de-aici ?
Ajungem acasă încă înainte de apusul soarelui, răspunse dulgherul ; de la casa vămii mai aveţi doar o oră şi jumătate. In noaptea asta, băiatul dumneavoastră ne va spori familia ; mîine vă aşteptăm.
Omul şi asinul porniră' la drum. Wilhelm era încîntat văzîndu-şi copilul într-o tovărăşie atît de bună ; putea să-l compare cu cei doi îngeraşi atît de drăguţi, cu care contrasta puternic. Nu era mare pentru vîrsta lui, însă devenise robust, cu pieptul larg şi umerii voinici ; în firea copilului era un amestec ciudat între nevoia ele a o co~. manda şi plăcerea de a face servicii ;el şi pusese mîna pe o ramură de palmier şi pe un coşuleţ, exprimînd oarecum amîndouă înclinaţiile. Alaiul era gata să dispară iarăşi după un perete de stînci, cînd Wilhelm îşi aduse aminte şi strigă după ei ; Dar de cine să întreb ?

întrebaţi de Sfîntul Iosif ! răsună din afundul vâlcelei şi întreaga apariţie se topi în umbra albastră a pereţilor stîncoşi. Din depărtare se auzea tot mai stins un cîntec pios pe mai multe voci şi iui Wilhelm i se păru că deosebeşte şi glasul lui Fclix al său.

Urcă spre culme, l'ăcînd astfel să întîrzie pentru el apusul soarelui. Astrul ceresc, pe care-l pierduse de cîteva ori, îl lumină din nou cînd păşi mai sus, şi încă era ziuă cînd ajunse la locul de popas. Se mai bucură o dată de panorama largă a munţilor, apoi se retrase în camera sa, unde luă de îndată pana şi parte din noapte o petrecu scriind.

WILHELM CĂTRE NATALIA

în sfîrşit, acum am ajuns în vîrf, în vîrful munţilor ce vor pune între noi o barieră mai puternică decît toată întinderea care ne despărţea pînă acum. Atîta timp cît rîurile curg dinspre mine înspre cei iubiţi, am impresia că mă aflu mereu în preajma lor. Astăzi pot să-mi mai închipui că ramura pe care o arunc în pîrîul din pădure ar putea pluti uşor la vale, spre tine, şi, în cîteva zile, s-ar putea opri lingă grădina ta ; tot aşa spiritul nostru şi inima noastră îşi. trimit mai bine la vale gînclurile şi sentimentele. Dar cînd voi fi de cealaltă parte a muntelui, mi-e teamă că se va ridica în faţa imaginaţiei şi a simţirii un. zid despărţitor. Totuşi poate că aceasta nu-i decît o îngrijorare pripită ; căci şi de cealaltă parte lucrurile n-au de ce să fie altfel decît aici. Ce-ar putea să mă despartă de tine ? de tine,' cu care sînt unit pe veşnicie, cu toate că o întîmplare ciudată ne ţine departe unul de celălalt şi-mi închide pe neaşteptate cerul, de care eram atît de aproape. Am avut timp să mă îmbărbătez şi totuşi, oricît de mult timp aş fi avut, nu mi-ar fi fost de-ajuns ca să-mi capăt stăpînirea de sine, dacă n-aş fi primit-o din gura ta, de pe buzele

tale, atunci, în clipa aceea hotărîtoare. Cum aş fi putut să mă smulg de lingă tine, dacă n-ar exista lanţul tainic, ce; trebuie să ne lege acum şi pururea ? Totuşi nu mi-e îngăduit să vorbesc despre toate acestea. N-am să trec peste poruncile tale pline de delicateţe ; aici, în creierul munţilor, să fie pentru ultima oară că mai pomenesc faţă de tine cuvîntul despărţire. Viaţa mea trebuie să fie o drumeţie. Am de îndeplinit îndatoririle ciudate ale unui pelerin, trecînd prin încercări cu totul neobişnuite. Zîmbesc adesea cînd citesc prescripţiile ce mi-au fost hotărîte de către asociaţia noastră, pe care mi le-am hotărît şi eu însumi ! Unele sînt urmate, altele nu. Dar, chiar cînd mă abat de la ceva, această hîrtie, această mărturie a ultimei mele spovedanii şi ultimei mele absolviri îmi foloseşte drept conştiinţă, ce ştie să se impună, aşa că pornesc iarăşi pe calea cea dreaptă. Mă supraveghez şi greşelile mele nu se măi năpustesc unele peste altele, ca apele unui torent de munte.

Totuşi, trebuie să-ţi mărturisesc că adesea mă minunez de acei dascăli şi îndrumători ai oamenilor, care nu le impun învăţăceilor decît obligaţii exterioare, mecanice. Astfel, şi lor şi celorlalţi le vine uşor, căci tocmai partea aceasta a îndatoririlor mele, care la început mi se părea cea mai împovărătoare, cea mai ciudată, e cea pe care acum o împlinesc mai lesne şi cu mai multă plăcere. Nu trebuie să rămîn mai mult de trei zile sub unul şi acelaşi acoperiş. De fiecare dată cînd părăsesc un adăpost, trebuie să mă îndepărtez de el cel puţin cu o milă. Aceste reguli sînt desigur menite să-mi prefacă viaţa în ani de drumeţie şi să mă împiedice de la orice încercare de a rămîne pe loc. Pînă acum, m-am supus cu stricteţe acestei obligaţii şi nu m-am folosit niciodată de latitudinea ce mi-a fost îngăduită. Aici e pentru întîia oară că mă opresc, e pentru întîia dată că dorm a treia noapte în acelaşi pat. De aici îţi trimit multe din cele ce am învăţat, am observat şi am adunat pînă acum şi apoi, mîine, dis~de-dimî-

neaţă, cobor pe celălalt versant al muntelui, trăgînd deocamdată la o familie uimitoare, la o sfîntă familie, pot spune, despre care vei găsi mai multe în jurnalul meu de călătorie. Acum, rămîi cu bine şi, cînd citeşti scrisoarea asta, să ştii că nu am a-ţi spune decît *un singur* lucru ; numai *un singur* lucru ţi-aş spune şi l-aş repeta, dar nici nu-l spun, nici nu-l repet, pînă nu voi avea fericirea să-ţi stau din nou la picioare, plîngînd cu fruntea în palmele tale, pentru toate cîte mi-au lipsit.

Dimineaţa următoare

Bagajul e împachetat. Călăuza leagă sacul de călătorie pe samar. încă n-a răsărit soarele, negura fumegă din toate văgăunile ; dar sus, bolta cerului e limpede. Vom coborî în prăpăstii întunecoase, care se vor lumina însă curînd deasupra capetelor noastre. Lasă-mă să-ţi trimit ultimul meu suspin ! Ultima mea privire spre tine se umple iar de lacrimi nestăpînite ! Sînt hotărît, hotărît cu îndîrjire. N-ai să mai auzi nici o tînguire din partea mea ; nu vei mai alia ceea ce i se întîmplă drumeţului. Şi totuşi, acum, cînd vreau să închid scrisoarea, mi se mai învălmăşesc în minte sute de gînduri,.de dorinţe, de speranţe şi proiecte. Din fericire, sînt silit să plec. Călăuza mă strigă, iar hangiul orînduieşte de faţă cu mine camera, ca şi cum aş fi plecat, la fel ca moştenitorii lipsiţi de simţire şi imprudenţi, care nu se ascund faţă de cei ce trage să moară şi-şi fac pregătirile de intrare în posesie.

CAPITOLQL AL DOILEA

SFÎNTUL IOSIF AL DOILEA

Drumeţul, păşind îndată după călăuză, lăsase în urmă stîncile prăpăstioase, care acum se aflau sus de tot, şi străbătea un ţinut mai blînd, deşi tot muntos. Trecură

prin mai multe păduri bine întreţinute şi prin cîteva pajişti frumoase, pînă ce ajunseră pe un povârniş şi văzură jos o vale cultivată cu grijă şi înconjurată de coline. A tenţia le fu atrasă îndată de o mînăstire mare, pe jumătate I rămasă în picioare, pe jumătate în ruine. E Sfîntul Iosif, îi spuse călăuza. Păcat de o biserică aşa de frumoasă ! Uita ţi-vă colo, printre tufişuri şi copaci, cît par de zdraveni f stâlpii şi pilaştrii, deşi sînt multe veacuri de cînd biserica | s~a dărîmat.

în schimb, replică Wilhelm, clădirea rmnăstirii, pe cît | văd, e în bună stare. — Da, e locuită de un administrator, . care are grijă de proprietate şi încasează zeciuiala şi dijma, ce se plătesc aici de către tot ţinutul.

Tot vorbind aşa, trecură pe poarta deschisă şi ajunseră ;] într-o curte largă, înconjurată de clădiri sobre şi întreţinute cu grijă, care parcă te vesteau că acolo locuiesc ; oameni paşnici. De cum intră, Wilhelm dădu cu ochii de I Feîix şi de cei doi îngeraşi, din ajun, adunaţi în jurul unui coş pe care o ţărancă voinică îl pusese dinaintea ei, pe jos ; aveau de gînd să cumpere nişte cireşe ; însă numai Felix se tocmea, căci avea totdeauna ceva bani la el. Apoi, deşi oaspete, le oferi din belşug fructe tovarăşilor săi de joacă ; chiar şi tatălui său i-a făcut plăcere să guste asemenea fructe răcoritoare, în mijlocul pădurilor, unde nu găseşti decît muşchi, şi unde cireşele acelea colorate şi strălucitoare păreau de două ori mai frumoase. Pentru ca preţul să fie acceptabil, deoarece cumpărătorilor li se păruse cam prea ridicat, vînzătoarea le povesti că aduce cireşele de departe, dintr-o grădină mare din vale. Tata vine îndată, spuseră copiii şi-l îndemnară pe Wilhelm să se ducă în sală şi să se odihnească acolo.

Dar cît de uimit a fost, cînd copiii l-au introdus în încăperea pe care ei o numeau sală ! Au pătruns în ea direct din curte, pe o uşă mare, şi drumeţul nostru s-a găsit într-o capelă foarte curată, bine întreţinută şi amenajată, după cum şi-a dat el seama îndată, pentru treburile gos-

;«

podăreşti ale vieţii de toate zilele. într-o latură, se afla o masă, un jilţ, mai multe scaune şi bănci ; în cealaltă latură, un blidar frumos sculptat, cu oale smălţuite, ulcioare şi pahare. Nu lipseau nici cîteva sipete cu perne care, oricît erau de orînduite, te îmbiau parcă să le foloseşti. Lumina pătrundea dintr-o parte pe ferestre înalte. Dar ceea ce trezi mai mult atenţia drumeţului erau picturile de pe pereţi, aflate la oarecare înălţime, întinzîndu-se ca nişte tapiserii, pe trei laturi ale capelei şi coborînd de sub ferestre pînă la nişte lambriuri, ce acopereau restul zidurilor pînă la pămînt. Aceste imagini reprezentau istoria vieţii Simţului losif. într-una dintre ele îl vedeai ocupat cu dulgheria lui, în alta era înfăţişată întâlnirea cu Măria ; un crin răsărea între ei din pămînt, în timp ce îngeri pluteau în jurul lor. Apoi era înfăţişată cununia ; urma bunavestire. Mai încolo, Sfîntul losif stă mîhnit printre lucrările începute, îşi lasă din mînă securea şi se gîndeşte să-şi părăsească soţia. Pe urmă, îngerul i se arată în vis şi starea lui se schimbă. Priveşte cu evlavie la copilul nou-născut în staulul de la Betleem şi se roagă în faţa lui. Urmează un tablou de o stranie frumuseţe : se văd acolo mai multe bucăţi de lemn cioplit, care tocmai trebuie să fie îmbinate şi, din întîmplare, două dintre ele formează o cruce. Copilul a adormit pe cruce, mama stă alături şi-l priveşte cu o dragoste adîncă, iar tatăl adoptiv se opreşte din lucru ca să nu-i tulbure somnul. îndată după aceea, urmează fuga în Egipt. Drumeţul zîmbi privind acest tablou, deoarece vedea aici, pe perete, repetarea tabloului viu din ajun.

N-a putut să contemple multă vreme pictura, căci a intrat stăpînul casei, în care l-a recunoscut imediat pe conducătorul sfintei caravane. Cei doi bărbaţi se salutară cordial şi începură să stea de vorbă ; dar atenţia lui.Wilhelm rămăsese îndreptată asupra picturilor. Gazda observă ce-l interesa pe oaspete şi spuse, zîmbind : De bună seamă că vă minunaţi de potrivirea dintre această casă şi

locuitorii ei, pe care i-aţi cunoscut ieri. Dar potrivirea e poate mai ciudată deCÎt s-ar putea bănui ; la drept vorbind locuinţa i-a format pe locatari. Căci, atunci cînd un lucru lipsit de viaţă este însufleţit, el poate de asemenea să dăruiască viată.
Ai dreptate ! răspunse Wilhelm. Ar fi de mirare ca spiritul, care a lucrat cu atîta putere timp de veacuri în singurătatea munţilor acestora înălţînd asemenea clădiri măreţe, agonisind atîtea moşii şi, privilegii şi, în schimb, râspîndind prin ţinut cultura în felurite chipuri, ar fi de mirare ca acel spirit să nu-şi exercite puterea de viaţă, chiar şi din mijlocul acestor ruine, asupra unei fiinţe vii. Dar să nu zăbovim totuşi în generalităţi ; povesteşte-mi viaţa dumitale, că să pricep cum e cu putinţă să înfăţişaţi trecutul, fără înşelătorie şi impietate, iar ceea ce a dispărut să mai apară o dată.
Tocmai cînd Wilhelm aştepta un răspuns lămuritor din . partea gazdei sale, un glas blînd strigă din curte numele Iosif, Gazda îl auzi şi se duse la uşă.
Şi pe el îl cheamă Iosif ! îşi spuse Wilhelm. E destul de ciudat, şi totuşi nu atît de ciudat ca faptul că-şi reprezintă patronul în viaţă ! Se uită şi el spre uşă şi văzu pe Maica Domnului din ajun vorbind cu bărbatul ei. Peste puţin se despărţiră şi femeia porni către locuinţa aşezată de cealaltă parte a curţii. Mărie ! strigă Iosif după dînsa, să-ţi mai spun ceva ! — Deci şi pe ea o cheamă Măria, se gîndi Wilhelm ; mai că-mi vine să mă cred dus cu optsprezece veacuri în urmă. — îi trecu prin minte valea sumbră şi izolată în care se afla, ruinele şi pacea de acolo şi se simţi cuprins de un minunat sentiment al trecutului îndepărtat.
Tocmai bine gazda şi copiii se întoarseră. Copiii îl poftiră pe Wilhelm la o plimbare, cît timp tatăl lor avea de isprăvit nişte treburi. Se duseră printre ruinele cu multe coloane ale bisericii, ale cărei ziduri şi frontoane păreau întărite de vînt şi vreme rea, iar arborii puternici prinseseră din vechime rădăcini în crăpăturile largi ale pereţi-

lor şi, în tovărăşia ierbii, a florilor şi a muşchiului, alcătuiau nişte mjîndre grădini suspendate. Cărări netede se întindeau de-a lungul unui pîrîu vesel, dudnd spre podiş, de unde călătorul putu privi clădirea şi împrejurimile ei cu un interes cu atît mai sporit, cu cît locatarii îl impresionau tot mai mult şi curiozitatea îi fusese viu atUală de armonia lor cu mediul înconjurător.

Apoi se întoarseră cu toţii acasă şi găsiră în capelă masa pusă. Într-un capăt al ei, se afla un jilţ, în care se aşează stăpîna casei. Lîngă ea, se afla un coş înalt, unde se odihnea copilaşul cel mic. Tatăl se aşează la stingă ei, iar Wilhelm la dreapta. Cei trei copii ocupară celălalt capăt al mesei. O bătrînă slujnică aduse o cină bine pregătită. Tacîmurile şi paharele aminteau de asemeni vremurile trecute. Copiii dădură prilej de vorbă, însă Wilhelm nu se mai sătura privind chipul şi purtarea sfintei ce-l găzduia.

După-masă, toţi s-au împrăştiat ; stăpînul casei îl duse pe Wilhelm într-un ioc umbros şi mai înălţat, de unde puteai foarte bine cuprinde cu ochii toată întinderea frumoasă a văii, cu colinele ce se profilau unele după altele, cu spinările lor împădurite şi povîmişurile lor roditoare,.

Se cade, zise gazda, să vă potolesc curiozitatea, cu atît mat mult cu cît simt că sînteţi în stare să luaţi miraculosul în serios, atunci cînd are un temei serios. Această instituţie religioasă, ale cărei rămăşiţe le mai vedeţi, a fost închinată Sfintei Familii şi era vestită în vechime ca loc de pelerinaj., datorită multor minuni. Biserica purta hramul Sfintei Fecioare şi al Fiului ei. Acum e dărîmată de multă. vreme. Capela, închinată Sfîntului losif, s-a păstrat, precum şi chiliile mînăstirii. De cîţiva ani veniturile sînt încasate de către un principe, care ţine aici un administrator ; acela sînt eu, fiu al celui dinainte, care la fel a urmat şi el pe tatăl său în această slujbă.

Sfîntul losif, cu toate că de multă vreme nu mai e slăvit în biserică aici, la munte, a Iost atît de binefăcător familiei ' noastre, încît nu-i de, mirare că~l cinstim cu de™ il

osebire şi că am fost botezat Iosif, ceea ce mi-a hotărît întrucîtva calea vieţii. Cînd ara crescut mai mare, îl întovărăşeam pe tata .la încasări, dar mă ţineam cu mai multă plăcere de mama, care împărţea daruri după puteri şi era cunoscută şi iubită în tot ţinutul datorită bunătăţii şi binefacerilor ei. Mama mă trimitea cînd ici cînd colo, ba să duc ceva, ba să dau ajutor cuiva, ba să îngrijesc de cineva, aşa că m-ara deprins repede cu slujba asta pioasă.
De altfel, viaţa la munte are mai multă omenie în ea, decît viaţa din ţinuturile de cîmpie. Locuitorii sînt mai apropiaţi unii de alţii, dar pot şi să se izoleze ; nevoile sînt rnai modeste, însă mai aprige. Omul trebuie să se bizuie mai mult pe el însuşi, pe mîinile şi picioarele lui. Lucrătorul, călăuza, cărăuşul, pe toţi îi găseşti în una şi aceeaşi -persoană ; toţi. sînt în legături mai strînse, se întîlnesc mai -des şi trăiesc într-un soi de comunitate.
Cum eram încă tînăr şi nu aveam putere să car prea mult cu spinarea, mi-a dat în gînd să-mi pun panerele pe un asin şi să străbat cărările pieptişe, mînîndu-l la deal şi la vale. La munte, asinul nu-i un animal atît de dispreţuit ca la şes, unde argatul ce ară cu cai se crede mai grozav decît cel care răstoarnă brazdele cu boii. Mergeam după dobitocul meu fără să-mi pese, cu atît mai mult cu cit văzusem în capelă că asinul avusese cinstea să poarte pe Domnul şi pe Maica sa. însă, în vremea aceea, capela nu era în starea în care se găseşte acum. Ea slujea de şopron, şi chiar de staul. Lemne de ars, prăjini, unelte, butoaie, scări şi tot ce pofteşti, erau îngrămădite acolo claie peste grămadă. Noroc că picturile sînt atît de sus şi că lambriurile sînt solide. încă de pe cînd eram copil, inii plăcea nespus de mult să mă urc pe lemnăria de acolo şi să mă uit la picturi ; însă nimeni nu mi le putea explica aşa cum trebuie. Nu ştiam decît atît : că sfîntul, a cărui viaţă era zugrăvită acolo, sus, era patronul meu şi ţineam la el, ca şi cum mi-ar fi fost unchi. Mă făcusem mare şi, cum o condiţie specială pentru cei ce doreau să

ocupe bănoasa funcţie de administrator era să exercite o meserie, a trebuit, potrivit voinţei părinţilor mei care doreau să moştenesc în viitor slujba asta bună, să învăţ un meşteşug, şi anume unul. care să fie în acelaşi timp folositor şi aici, în gospodăria de la munte.
Tata era dogar şi meşterea el singur tot ce privea dogăritul, lucru foarte util şi pentru el şi pentru ceilalţi. Dar nu m-am putut hotărî să-l urmez pe aceeaşi cale. Pe mine mă atrăgea mai mult ca orice dulg'heria ; de copil, văzusem alături de patronul meu uneltele trebuitoare meseriei acesteia zugrăvite amănunţit şi precis. Mi-am spus dorinţa ; nimeni n-a fost împotrivă, mai ales că la noi e adesea nevoie de dulgheri la atît de multe construcţii, iar un lucrător iscusit şi care ţine la o muncă mai subţire, îndeosebi într-o regiune păduroasă, e uşor să treacă la tîmplărie şi chiar la sculptură. Dar ceea ce mâ făcea să stărui şi mai mult în planurile mele îndrăzneţe era o anumită pictură, care din păcate e acum aproape ştearsă. De îndată ce veţi şti ce vrea să reprezinte, veţi putea distinge cile ceva, cînd am să v-o arăt. Sfintului losif i s-a cerut, nici mai mult nici mai puţin, decît să întocmească un tron. pentru regele Irod. Aşa cum a fost hotărît, jilţul acela măreţ trebuie să se înalţe între doi stîlpi. Iosif ia cu băgare de seamă măsura lăţimii şi înălţimii şi întocmeşte un tron regesc minunat. Dar cit e de uimit, cit e de încurcat, cînd vrea să-l aşeze la locul lui ; era prea înalt şi nu îndeajuns de lat. Cu regele Irod, după cum se ştie, nu e de glumit. Dulgherul cel evlavios e în încurcături. Pruncul Isus, obişnuit să-l însoţească pretutindeni şi să-i care în joacă uneltele, vede că e necăjit şi-l ajută îndată cu vorba şi cu fapta. Pruncul minune cere tatălui său adoptiv să apuce de o latură a tronului, pe cînd el apucă de cealaltă şi amîndoi încep să tragă. Foarte uşor şi fără poticneli, ca şi cum ar fi fost de piele, tronul se lăţeşte, pierde în acelaşi timp din înălţime şi se potriveşte întocmai la locul hotărît, spre marea mîngîiere a

meşterului, căruia i-a venit inima la loc, şi spre deplina mulţumire a regelui.
Tronul acela se mai vedea încă bine în copilăria mea şi, după ceea ce a mai rămas dintr-o latură a lui, veţi putea observa cît era de bogată sculptura, lucru care pictorului i-a fost mai uşor, ce e drept, decît i-ar fi fost dulgherului, dacă i s-ar fi cerut să execute aşa ceva.
Dar asta nu m-a făcut să şovăiesc ; dimpotrivă, socoteam meseria căreia mă dedicasem ca fiind atît de sus, încît n-am avut răbdare pînă n-am fost dat la ucenicie ; lucrul acesta n-a fost greu, deoarece în vecinătate locuia un meşter care lucra pentru tot ţinutul şi putea să ţină un număr de calfe şi de ucenici. Aşa că am rămas în preajma părinţilor, continuînd în. oarecare măsură viaţa de pînă atunci, căci îmi întrebuinţam ceasurile libere şi zilele de sărbătoare împlinind misiunile caritabile pe care mi le încredinţa mama.
BUNAVESTIRE
Astfel au trecut cîţiva ani, urmă povestitorul ; foarte curînd am înţeles folosul meseriei, şi trupul meu, format prin muncă, era capabil să execute tot ce i se cere unui dulgher. In afară de aceasta, îmi vedeam de vechea slujbă, pe care o îndeplineam pe lîngă mama, sau mai degrabă pe lîngă bolnavi şi nevoiaşi. Băteam drumurile de munte cu asinul meu, împărţeam încărcătura la timp, luam de la mămulari şi neguţători cele ce ne erau de trebuinţă aici, la noi, şi mă întorceam acasă. Meşterul era mulţumit de mine, tot aşa şi părinţii mei. începusem să mă bucur văzînd în drumurile mele cîte o casă, la care lucrasem şi eu, pe care o împodobisem. Căci crestarea ultimă a grinzilor, sculptarea unor anumite forme simple, ornamentele pirogravate, vopsitul cu roşu al unor adîncături, prin care o casă de lemn de la munte capătă o înfăţişare atît de
u.

veselă, toate mi-erau încredinţate mie, fiindcă o scoteam la capăt cel mai bine, căci aveam mereu în minte tronul lui Irod şi podoabele lui.
Printre persoanele de care mama se îngrijea în chip deosebit, erau mai ales femei tinere, care aşteptau să nască, aşa cum am putut observa pînă la urmă, deşi în asemenea împrejurări trebuia ca soliile pe care le duceam să rămînă taine pentru mine. Eu n-aveam niciodată a îndeplini ceva direct, ci numai prin mijlocirea unei femei de treabă, care locuia ceva mai în vale şi se numea doamna Elisabeta. Mama, ea însăşi foarte pricepută în arta care salvează unele vieţi chiar în clipa naşterii, se înţelegea totdeauna cu doamna Elisabeta şi am auzit adesea din multe părţi că unii munteni voinici de-ai' noştri îşi datorau viaţa acestor două femei. Felul tainic în care mă primea totdeauna Elisabeta, răspunsurile ei laconice la întrebările mele neclare, pe care nu le pricepeam nici eu singur, îmi insuflau un respect deosebit şi casa ei, care era neînchipuit de curată, mi se părea un fel de mic sanctuar.
în vremea aceasta, datorită iscusinţei şi activităţii mele ca meşteşugar, am. cîşfigat o destul de mare înrîurire în familie.. Aşa cum tata se îngrijise de pivniţă ca dogar, tot astfel m-am îngrijit şi eu de locuinţă şi am reparat o mulţime de părţi stricate ale clădirilor vechi. Mai cu seamă, am dat iar în folosinţă pentru nevoile casnice nişte hambare şi remize dărăpănate ;; şi de îndată ce treaba asta a fost făcută, am început să curăţ capela mea cea dragă şi s-o golesc de lucruri. în cîteva zile a fost în ordine, aproape aşa cum o vedeţi ; ceea ce mi-a cerut mai multă osteneală a fost refacerea părţilor lipsă sau stricate ale lambriurilor. Desigur că. socotiţi vechi canaturile uşii de la intrare ; dar sînt ieşite din mîna mea. Mi-au trebuit mai mulţi ani ca să le sculptez în ceasurile de răgaz, după ce mai întîi le-am îmbinat solid din scînduri groase de stejar. Toate părţile pictate, care pînă

atunci nu fuseseră stricate, ori şterse, s-au păstrat şi pînă acum ; cît despre ferestre, l-am ajutat pe meşterul sticlar să-şi facă o nouă casă cu condiţia să-mi pună vitralii.
Dacă la început tablourile acelea şi gîndurile cu privire la viaţa sfîntului îmi ocupau imaginaţia, apoi toate impresiile au devenit şi mai vii cînd am putut privi locul acela ca un sanctuar şi am început să-mi petrec vremea acolo, mai cu seamă vara, visînd în voie la cele ce vedeam sau îmi închipuiam. în mine stăruia o dorinţă neînfrînată de a urma calea acestui sfînt ; şi, deoarece nu-i uşor să ai în viaţă împrejurări la fel, am vrut să caut a-i semăna în lucruri mărunte, cum şi începusem de multă vreme, sîujindu-mă de, animalul meu de povară. Dar bietul asin, de care mă folosisem pînă atunci, nu mă mai mulţumea. Mi-am căutat altul mai arătos, m-am îngrijit de o şa bine făcută, potrivită şi la mers şi la cărat, mi-am cumpărat, o pereche de coşuri noi ; o plasă multicoloră, cu pompoane şi ciucuri, amestecate cu zurgălăi ce sunau frumos, împodobea gîtul urecheatului, care acum putea să se arate alături de modelul său zugrăvit pe perete. Nimănui nu i-a venit să rîdă de mine, cînd am pornit-o pe munte cu asemenea alai, eăei binefacerii i se îngăduie o înfăţişare ciudată.
Insă războiul, sau mai degrabă urmările lui, s-au apropiat de ţinutul nostru, căci de mai multe ori s-au adunat cete primejdioase de fugari, care s-au dedat la acte de violenţă şi dezmăţ. Datorită bunei organizări a poterelor noastre, prin hăituiri şi atenţie de fiecare clipă, răul a fost curînd înăbuşit ; dar oamenii prea iute şi-au luat de-o grijă şi, pînă să se bage de seamă, s-au înfăptuit din nou alte nelegiuiri.
Multă vreme a fost linişte în ţinutul nostru şi eu străbăteam nestingherit drumurile obişnuite cu animalul meu de povară, pînă cînd într-o zi, ajungînd într-un *l\x~* miniş de pădure proaspăt însămînţat, am găsit o femeie, ce stătea, sair mai degrabă zăcea pe marginea şanţului.
m

Părea adormită sau leşinată. Am încercat s-o ajut şi cînd şi-a deschis ochii frumoşi şi s-a ridicat puţin, a strigat cu înfrigurare : Unde-i ? L-ai văzut ? Am întrebat-o : Pe cine ?
A răspuns : Pe bărbatul meu ! Nu mă aşteptam la răspunsul ăsta, căci părea foarte tînără ; i-am dat mai departe ajutor cu şi mai multă inimă, arătîndu-i toată compătimirea mea. Am aflat că cei doi călători îşi părăsiseră căruţa din pricina drumului anevoios şi porniseră pe jos pe-o cărare mai scurtă. In apropiere fuseseră atacaţi de nişte oameni înarmaţi ; bărbatul ei se depărtase luptînd ; ea n-a fost în stare să-l urmeze prea mult şi a rămas în locul acela, nu ştie singură cîtă vreme. Nu putea decît să mă roage stăruitor s-o las acolo şi să alerg în căutarea soţului ei. Cînd s-a ridicat în picioare, am avut în faţa mea pe cea mai frumoasă şi mai plăcută fiinţă din lume ; dar lesne am putut vedea că urma să aibă curînd nevoie de ajutorul mamei şi al doamnei Elisabeta. La început aveam fiecare altă părere ; eu doream s-o pun mai întîi la adăpost ; iar ea dorea înainte de toate să aibă veştf despre bărbatul ei. Nu voia să se depărteze de urmele lui şi poate că tot ce-i spuneam n-ar fi. fost de nici un folos, dacă un detaşament al poterei noastre, care se pusese în mişcare la vestea că au început din nou ticăloşiile, n-ar fi trecut prin pădure chiar pe lîngă noi. Le-am istorisit oamenilor ce se întîmplase, ne-am înţeles ce trebuia să facem, am hotărît locul unde să ne întîlnim şi astfel, deocamdată, lucrurile s-au liniştit într-un fel. Mi-am ascuns degrabă coşurile într-o peşteră din apropiere, care-mi slujea adesea ca depozit, am potrivit şaua, ca să fie ca un scaun comod şi, cu un fel de sentiment ciudat, am urcat frumoasa povară pe animalul blînd, care îndată s-a priceput să găsească singur drumul obişnuit, ceea ce mi-a dat putinţa să merg alături de ea.
Vă închipuiţi, fără să vă mai spun multe, în ce stare minunată de spirit mă aflam. Ceea ee căutasem atîta

vreme, găsisem acum cu adevărat, Cînd mi se părea că visez, cînd mi se părea că abia mă trezesc dintr-un vis. Acel chip ceresc, pe care-l vedeam, parcă plutind în aer şi în acelaşi timp profilîndu-se pe frunzişul copacilor, mi se părea un vis, ce se născuse în sufletul meu, datorită tablourilor din capelă. Apoi mi se părea că imaginile acelea nu erau decît închipuiri de vis, ce se contopeau acum. într-o minunată realitate. I-am pus cîteva întrebări ; ea mi-a răspuns blînd şi cu bunăvoinţă, aşa cum se potrivea cu o fiinţă cuviincioasă şi întristată ; cînd ajungeam pe cîte o înălţime despădurită mă ruga de multe ori să mă opresc, să mă uit în toate părţile, şi să trag cu urechea. Mă ruga cu atîta gingăşie, o privire atît de plină de ardoare se strecura printre genele ei lungi şi negre, că eram gata să fac orice ar fi fost cu putinţă ; m-am căţărat chiar într-un pin singuratic, înalt şi fără ramuri. Niciodată nu mi-a fost mai binevenită acrobaţia asta a meseriei mele ; nicicând n-am cules cu mai multă satisfacţie panglici şi batiste de mătase din vîrful copacilor, la sărbători şi iarmaroace. Totuşi, de data asta, am rămas din păcate cu mina goală ; nici de acolo, de sus, nu vedeam şi nu auzeam nimic. în sfîrşit, ea însăşi mi-a strigat să cobor, făcîndu-mi semne grăbite cu mina ; iar cînd, la coborît, mi-am. dat drumul de la o înălţime destul de mare şi am sărit jos,' întîi a ţipat, apoi un zîmbet dulce şi prietenos i s-a ivit pe faţă, văzîndu-mă nevătămat în faţa ei.
Ce să vă povestesc mai departe despre cîtă grijă am avut tot drumul, căutînd să-i alung gîndurile negre şi să-i fiu plăcut. Şi nici n-aş putea, căci tocmai acesta este semnul adevăratei griji, că -transformă pe moment nimicul în tot. în gîndul meu, florile pe care i le culegeam, peisajele depărtate pe care i le arătam, munţii şi pădurile pe care i le numeam, erau tot atîtea comori nepreţuite pe care i le dăruiam, ca să stabilesc o legătură cu ea, aşa cum încerci să faci cu darurile.
iti

^B
Cînd am ajuns înaintea uşii doamnei Elisabeta, unde ştiam că mă aştepta o despărţire dureroasă, eram legat pentru ţoală viaţa de tînăra femeie. Am cuprins-o iarăşi cu privirea în întregime şi, cînd mi-am coborît ochii la picioarele ei, m-am aplecat, ca şi cum aveam ceva de făcut la chingi şi, fără ca ea să observe, am sărutat cel mai drăgălaş pantof pe care-l văzusem de cînd mă ştiam. Am ajutat-o să coboare, am urcat în goană treptele şi am strigat la uşa de la intrare : Doamnă Elisabeta, sînteţi căutată ! Buna femeie a ieşit şi eu am privit peste umerii ei cum fiinţa aceea frumoasă urca graţios treptele cu o demnitate şi o tristeţe dureroasă şi reţinută ; apoi a îmbrăţişat-o pe vrednica mea bătrînă şi s-a lăsat condusă de ea în camera de oaspeţi. Femeile s-au închis în casă, iar eu stăteam cu asinul meu în faţa uşii, ca unul care a adus o marfă preţioasă, a predat-o şi se găsea din nou tot un cărăuş sărac, precum fusese mai înainte.

încă nu mă hotărîsem să plec, căci nu ştiam ce trebuie să fac, cînd doamna Elisabeta apăru în uşă şi mă rugă s-o poftesc pe mama la dînsa şi apoi să cutreier împrejurimile, doar, doar voi putea aduce ştiri despre soţ. Măria te roagă foarte mult, zise ea. — Nu pot să-i mai spun ceva ? am întrebat-o. — Nu se poate, a răspuns dînsa şi ne-am despărţit. în scurt timp am ajuns acasă. Mama era gata să plece chiar în seara aceea, ca să-i fie de ajutor tinerei străine. Eu am coborît repede devale, nădăjduind să capăt cele mai sigure ştiri de la căpitan. Dar nici el nu aflase nimic, şi fiindcă mă cunoştea, m-a poftit să dorm la clînsul. Noaptea aceea mi s-a părut fără sfîrşit ; aveam mereu în faţa ochilor figură frumoasei tinere, cum se clătina în mersul asinului şi cum, îşi cobora prietenos spre mine privirile îndurerate. Aşteptam în fiecare clipă să

sosească o veste. Doream ca tînărul soţ să fie în viaţă, şi totuşi tare mi-ar fi plăcut s-o ştiu văduvă. Detaşamentul, care se împînzise în împrejurimi, s-a adunat încetul cu încetul şi, după cîteva zvonuri contradictorii, pînă la urmă s-a stabilit adevărul : căruţa fusese salvată, dar nefericitul soţ murise, din pricina rănilor, într-un sat din vecinătate. Am mai aflat că, aşa cum se înţeleseseră, cîţiva plecaseră la doamna Elisabeta, să ducă vestea aceasta tristă. Aşa că nici nu mai aveam ce face acolo, nici ce aştepta şi totuşi, o nelinişte fără margini, un dor nemăsurat m-au minat iar pe culmi şi văi pînă la uşa ei. Era noapte, uşa încuiată, vedeam lumină în camere, vedeam umbre mişcîndu-se după perdele, şi aşa am stat pe o bancă în faţa casei, mereu gata să bat la uşă şi mereu împiedicat de tot felul de gînduri. -

Dar de ce mai povestesc amănunţit lucruri care nu prezintă nici un interes ? Destul să vă spun că nici a doua zi dimineaţă n-am fost primit în casă. Vestea jalnică era cunoscută şi nu mai aveau nevoie de mine ; m-au trimis la tata, să-mi vad de treabă ; nu mi-au răspuns la întrebări ; voiau să scape de mine.

Aşa s-au purtat opt zile, pînă cînd, în sfîrşit, doamna Elisabeta m-a chemat înăuntru. Intră încetişor, prietene, mi-a spus dînsa, şi apropie-te fără teamă ! M-a condus într-o cameră foarte curată, unde, într-un colţ, am văzut-o (pe frumoasa mea stînd pe pat, după perdele trase pe jumătate. Doamna Elisabeta a păşit înainte, ca oarecum să mă anunţe, a ridicat ceva de pe pat şi mi-a înfăţişat cel mai frumos prunc din lume, înfăşat în cele mai albe scutece. Doamna Elisabeta îl ţinea între mine şi tînăra mamă şi pe loc m-am gîhdit la lujerul de crin din tablou, ce se înălţa din pămînt între Măria şi Iosif ca semn al nevinovăţiei relaţiilor dintre ei. Din clipa aceea, mi s-a luat de pe suflet orice povară ; eram sigur de soarta şi de fericirea mea. Am putut să mă apropii cu inima uşoară de

Măria, să vorbesc cu ea, să mă uit în ochii ei cereşti, să iau copilul în braţe şl să-l sărut din toată inima pe frunte.
Cît îţi mulţumesc pentru bunătatea ce o ai faţă de acest copil orfan ! zise mama.
Fără voia mea am strigat cu însufleţire : N-ar mai fi orfan, dacă ai vrea !
Doamna Elisabeta, mai înţeleaptă decît mine, mi-a luat pruncul din braţe şi s-a priceput ce să facă pentru a mă îndepărta, de acolo.
Amintirea acelor vremuri e şi acum pentru mine cea mai plăcută petrecere, cînd sînt nevoit să străbat munţii şi văile' noastre. Pot să-mi amintesc de' cele mai mici amănunte, dar pe dumneavoastră se cuvine să vă scutesc de ele. Lehuzia a luat sfîrşit ; Măria se înzdrăvenise, puteam s-o văd mai des, relaţiile dintre noi constau dintr-un lanţ de servicii şi atenţii. Situaţia ei familială îi îngăduia să lociriască unde poftea. întîi a stat la doamna Elisabeta ; apoi a venit la noi în vizită, ca să ne mulţumească, mamei şi mie, pentru atîta sprijin prietenesc. Se simţea bine la noi şi eu mă măguleam cu gîndul că, întrucîtva, aceasta mi se datora şi mie. însă ceea ce i-aş fi spus cil atîta drag, dar nu îndrăzneam, mi-a venit pe buze într-un fel deosebit de plăcut, cînd am dus-o în capela, pe care încă de pe atunci o transformasem într-o sală de locuit. îi arătam şi explicam picturile, una după alta, şi i-am vorbit cu atîta însufleţire şi căldură despre datoriile unui tată adoptiv, că ei i-au dat lacrimile, iar eu n-am mai putut urma cu explicarea imaginilor. Socoteam că pot fi sigur de afecţiunea Măriei, deşi nu eram atît de înfumurat, încît să doresc ca amintirea soţului ei să se şteargă atît de repede. Legea impune văduvelor un doliu de un an şi desigur că acest -răstimp, care cuprinde în sine toate schimbările lucrurilor pămînteşti, este necesar unei inimi simţitoare pentru potolirea impresiilor dureroase, lăsate de o pierdere grea. Vezi florile ofilindu-se şi frunzele căzînd, dar mai vezi şi fructele cum se coc şi cum se ivesc alţi muguri îl

noi. Viaţa aparţine celor vii şi cine trăieşte trebuie să se aştepte la schimbări.
Atunci i-ara mărturisit mamei ce aveam pe suflet. Ea mi-a dezvăluit cît de dureroasă a fost pentru Măria moartea soţului ei şi cum nu şi-a revenii decîl. la gradul că trebuia să trăiască pentru copil. Dragostea mea era cunoscută celor două femei şi Măria se obişnuise cu ideea de a trăi cu noi. A mai stat o bucată de vreme în vecinătate, apoi s-a mutat la noi şi am aşteptat. încă un timp într-o logodnă pioasă şi fericită. în sfîrşit, ne-am căsătorit. Sentimentul de la început, care ne-a apropiat unul de altul, nu s-a stins. Datoriile şi bucuriile tatălui adoptiv s-au unit cu cele ale tatălui drept ; e adevărat că mica noastră familie, înmulţindu-se, a depăşit ca număr modelul, dar am păstrat şi exercitat cu sfinţenie virtuţile acelui model în ceea ce priveşte fidelitatea şi curăţia gîndurilor. Şi ne-am mai luat obiceiul, pe care-l păstrăm cu bucurie, să ,ne asemănăm şi ca înfăţişare, lucru[1] la care am ajuns din întâmplare şi care se potriveşte atît de bine cu sufletele noastre ; căci, deşi avem cu toţii picioare zdravene şi putem căra poveri, asinul ne ţine mereu tovărăşie, pentru a duce lucrurile grele, cînd sîntem siliţi .să facem o cumpărătură sau o vizită prin munţii şi văile noastre. Tot ţinutul ne cunoaşte aşa cum ne-aţi întîlnit ieri, şi sîntem mîndri că purtarea noastră nu face de ruşine numele şi înfăţişarea acelor sfinţi pe care mărturisim că-i imităm.

CAPITOLUL AL TREILEA

WILHELM CĂTRE NATALIA

Chiar acum am terminat o poveste, plăcută, pe jumătate miraculoasă, pe care am scris-o pentru tine, din cele auzite de la un om foarte de treabă. Dacă nu sînt chiar vorbele

lui, clacă ici şi colo mi-am exprimat părerile mele în locul celor, ale sale, asta se datoreşte, de bună seamă, înrudirii dintre sentimentele lui şi ale mele. Veneraţia ce-o are faţă de femeia sa nu seamănă oare cu aceea pe care o simt cu pentru tine ? Şi chiar întîlnirea acestor doi iubiţi-nu are ceva asemănător cu a noastră ? îl pizmuiesc însă în sinea mea că are norocul să meargă pe lîngă asinul care duce povara aceea de două ori frumoasă, că poate intra seara pe poarta vechii mînăstiri însoţit de întreaga familie şi că nu e despărţit ele iubita lui, de ai săi. Totuşi nu trebuie să-mi deplîng soarta, căci ţi-am făgăduit să tac şi să îndur, aşa a.im ţi-ai impus şi tu.

Las la o parte o mulţime de trăsături frumoase ale traiului acestor oameni pioşi şi fericiţi ; căci nu-i cu putinţă să scrii tot ! Am petrecut aici două zile foarte plăcute, dar a treia mă.vesteşte să mă gîndesc a-mi vedea mai departe de drum.

Astăzi am avut o mică ceartă cu Felix, deoarece voia aproape să mă silească a-mi încălca unul dintre bunele mele principii pe care ţi-am făgăduit să le urmez. Greşeala mea, nenorocul sau soarta face ca, pe neobservate, societatea să tot sporească în jurul meu, să-mi asum noi poveri, pe care apoi trebuie să le car şi să le tîrăsc cu mine. Acum nu trebuie ca un al treilea să ne întovărăşească neîntrerupt în drumeţie. Vreau şi trebuie să fim doi, şi ^aşa să rămânem ; şi iată, se pare că o nouă relaţie, destul de neplăcută, tindea să se formeze.

. Pe lîngă copiii casei, cu care Felix a petrecut grozav zilele acestea jucîndu-se, s-a adăugat un băieţel sărac şi vioi, care s-a supus fără murmur la toate cerinţele jocurilor şi care iute a dobîndit simpatia lui Felix. Mi-am dat seama după diferite semne, că şi-l alesese tovarăş de joacă pentru restul drumului. Băiatul e cunoscut aici, în ţinut, e primit pretutindeni datorită vioiciunii lui şi uneori i se dă cîte ceva de pomană. Mie însă nu-mi place şi i~am cerut

stăpî&ului casei să nu-l mai primească. Aşa a şi procedat, dar Felix s-a supărat din această pricină şi a avut loc o mică scenă.

Cu această[1] ocazie, am făcut o descoperire plăcută. într-un colţ al capelei, sau al sălii, se afla o lădiţă cu pietre, pe care Felix le tot scotea şi le cerceta cu înfrigurare, căci, de cînd drumeţim prin munţi, i-a apucat o pasiune pentru roci. Printre ele se aflau unele frumoase şi atrăgătoare. Gazda noastră a spus că băiatul poate să-şi aleagă ce pofteşte ; rocile acestea rămăseseră dintr-o colecţie mare, pe care, de curînd, o expediase de aici un străin. Şi a adăugat că-l cheamă Montan ; poţi să-ţi închipui cit m-am bucurat cînd am auzit acest nume sub care călătoreşte unul dintre cei mai buni prieteni ai noştri şi căruia îi datorăm atît de mult *. Deoarece m-am interesat cînd a plecat şi în ce împrejurări, pot spera să-l întîlnesc curînd în drumeţia mea. Vestea că'Montan se găsea în apropiere l-a făcut pe Wilhelm să reflecteze. S-a hotărît să nu lase numai pe seama hazardului revederea cu un prieten atît de preţios ■şi de aceea s-a interesat la gazdă dacă nu ştia încotro îşi îndreptase călătorul paşii. Dar nimeni nu aflase ceva precis şi Wilhelm era gata să-şi continue drumul după planul do la început, cînd Felix strigă : Dacă tata n-ar fi atît de încăpăţînat, l-am putea găsi pe Montan ! — în ce fel ? întrebă Wilhelm.. Felix răspunse : Micul Fitz mi-a spus ieri că poate descoperi urmele damnului aceluia cu pietre frumoase şi care se pricepe aşa de bine la ele. După oarecare discuţii, Wilhelm se hotărî să facă această încercare şi, în acelaşi timp, să fie mai atent la băieţelul acela suspect. Fitz a fost repede găsit şi, cînd a aflat despre ce era vorba, şî-a adus un mai, un lanţ, un ciocan mare şi un săcuşor ş,i a pornit-o curajos la "drum în ţinuta lui de miner.

[1] Sub acest nume se ascunde Jarno, vechiul prieten al lui WIK heJm Melster.

Cărarea şerpuia pe coasta muntelui, urcînd mereu. Amîndoi copiii săreau din piatră-n piatră, luînd-o razna peste pîrîuri şi izvoare ; Fitz, fără să se ţină de-o potecă, urca nemaipomenit de repede, uitîndu-se mereu cînd în dreapta, cînd în stînga. Deoarece Wilhelm, şi mai ales călăuza încărcată cu bagaje nu-i putea urma atît de grabnic, băieţii făcură de mai multe ori drumul înainte şi înapoi, cîntînd şi fluierînd. Atenţia lui Felix a fost atrasă de forma unor copaci necunoscuţi, căci atunci vedea pentru întîia oară cum arată moliftul şi zimbrul coconar ; şi gen-ţiana, atît de minunată, îi plăcea foarte mult. Şi astfel drumul anevoios era însoţit la tot pasul de privelişti amuzante.

Deodată, micul Fitz se opri în loc şi ciuli urechile. Apoi le făcu celorlalţi semn să se apropie : Auziţi ciocănitul ? întrebă el. Sînt lovituri de ciocan în stîncă. — Auzim, răspunseră ceilalţi. E Montan, zise băiatul, sau cineva care ne poate da veşti depre el. — Tot luîndu-se după lovi-turile care se repetau din timp în timp, pătrunseră într-o poiană şi văzură o stîncă golaşă, înaltă şi abruptă, care în-trecea tot ce se afla în jur, chiar şi arborii cei mai mari. Pe creastă zăriră pe cineva. Se afla prea departe, ca să fie recunoscut. Imediat copiii începură să se cațere pe cărarea povîrnită. Wilhelm îi urma cu oarecare dificultate, ba înfruntând chiar primejdie ; căci, cel ce se urcă primul pe o stîncă păşeşte totdeauna mai sigur deoarece alege locurile potrivite, pe cînd cel care îl urmează, vede numai unde a ajuns cel din faţă dar fără să ştie cum. Băieţii ajunseră repede pe creastă şi Wilhelm auzi strigăte de bucurie. E Jarno ! strigă Felix tatălui său, şi acesta se ivi îndată într-un loc abrupt, îi întinse mîna prietenului său. şi-l trase sus. Apoi se îmbrăţişară şi-şi urară cu încîntare bun sosit şi bun găsit în atmosfera aceea liberă şi pură *k*

Dar de abia se desprinseră din îmbrăţişare, şi Wilhelm fu-cuprins de ameţeală, nu atît din pricina lui, ci a copiilor

[1] Peisajele descrise amintesc de Elveţia.

Cum, acolo, jos sînt munţii aceia mari, pe care i-am trecut ? întrebă Felix. Ce mici par ! Ia, uitaţi-vă, continuă el, desprinzînd o pietricică din stîncă, iar am dat de aurul pisicii ; se găseşte pretutindeni ? — O găseşti unde pofteşti, răspunse Jarno : şi pentru că întrebi despre asemenea lucruri, află că te găseşti pe muntele cel mai bătrîn, pe roca cea mai veche din lume. — Cum, lumea n-a fost făcută dintr-o dată ? întrebă Felix. — Ar fi fost greu, răspunse Montan ; treaba bună se face pe încetul. — Atunci colo, jos, sînt altfelde roci şi dincolo altele şi tot mereu altele ! spuse Felix, arătind de la cei mai apropiaţi pînă la cei mai îndepărtaţi munţi ce coborau spre şes.

Era o zi foarte frumoasă şi Jarno i-a pus să privească cu de-amănuntul perspectiva aceea minunată. Ici şi colo, se mai ridicau încă multe creste asemănătoare cu cea pe care se aflau. O spinare de munte părea că năzuieşte să se înalţe pînă la ei, dar îi mai trebuia mult ca să ajungă la aceeaşi altitudine. Mai încolo terenul era din ce în ce mai neted ; totuşi mai apăreau stînci proeminente, cu înfăţişări ciudate, în sfîrşit, în depărtare, se zăreau limpede lacuri, rîuri şi un ţinut fertil ce se întindea nemărginit ca marea. Dar, dacă te uitai din nou în.jurul tău, dădeai iar de prăpăstii înspăimîntătoare, în care căderi de_apă se prăvăleau cu şuier, formând împreună un fel de labirint.

Felix nu mai obosea punînd întrebări şi Jarno îi răspundea la toate cu bunăvoie ; totuşi, lui Wilhelm i se păru că dascălul nu era întrutotul exact şi sincer. De aceea, cînd ! neastîmpăraţii băieţi au pornit iar să se caţere pe stînci, ' Wilhelm îi spuse prietenului său : Nu i-ai vorbit copilului t'·S0

aşa cum ţi-ai vorbi ţie însuţi. — E o pretenţie prea mare, răspunse Jarno. De multe ori ivu-ţi mărturiseşti nici ţie însuţi cele ce gîndeşti ; iar faţă de alţii e o datorie să nu le spui, decîţ ce pot pricepe. Omul nu înţelege decît ce-i pe potriva lui. Cel mai cuminte lucru pe care-l poţi face este să ţii atenţia copiilor îndreptată asupra realităţii imediate; să le oferi o denumire si o caracterizare. Despre cauze, se vor interesa ei şi. aşa destul de devreme. — Nu le poţi face o vină din asta, replică Wilhelm. Varietatea obiectelor poate zăpăci pe oricine şi, decît să te descurci singur, e mai comod să întrebi repede : de unde ? şi de ce ? — Şi totuşi, deoarece copiii văd lucrurile numai superficial, nu Io poţi vorbi despre natura şi scopul lor, decît tot superficial. — Cei mai mulţi oameni, replică Wilhelm, rămîn toată viaţa în starea aceasta şi nu ajung niciodată la culmea aceea sublimă, unde ce e uşor de priceput pare vulgar şi prostesc. — Poţi s-o numeşti într-adevăr sublimă, răspunse Jarno, căci e o stare mijlocie între disperare şi beatitudine. — Să ne întoarcem la băiat, spuse Wilhelm, care mă preocupă acum mai mult decît orice. De cînd am pornit în călătorie, au început să-l intereseze rocile. Nu poţi să-mi împărtăşeşti şi mie cîteva noţiuni, care, cel puţin o bucată de vreme, să mă ajute să-i răspund la întrebări ? — Nu-i cu putinţă, zise Jarno. în fiecare, nou domeniu, trebuie să începi ca şi cum ai fi un copil, să te dedici cu pasiune obiectului, să te bucuri mai întîi de înveliş pînă ai fericirea să ajungi la miez.

Atunci spune-mi, îl întrebă Wilhelm, cum ai ajuns la ace«vte cunoştinţe şi la atîta pricepere,' căci nu-i atît de mult ele cînd ne-arn despărţit. •— Prietene, îi răspunse Jar-: no, a trebuit să ne resemnăm, dacă nu pentru totdeauna, cel puţin pentru o bucată de vreme. în asemenea împrejurări, primul lucru care poate să-i vină în minte unui om vrednic este să înceapă o viaţă nouă. Numai obiecte noi nu-i ajung ; nu i-ar servi.decît să-l distreze. El are nevoie de o disciplină nouă, în centrul căreia să se aşeze imediat. — însă,

de unde interesul pentru ştiinţa asta, cea mai ciudată şi mai singuratică din lume ? interveni Wilhelm. — Tocmai de asta, pentru că te izolează, zise Jarno. Am vrut să evit contactul cu oamenii. Nu-i poţi ajuta şi ei te împiedică să-ţi vezi de treabă. Dacă sînt fericiţi, trebuie să-i laşi în neroziile lor, dacă sînt nefericiţi, trebuie să-i salvezi, fără să te atingi de acele nerozii ; iar pe tine, nimeni nu te întreabă vreodată dacă eşti fericit sau nefericit. ■— Nu stau ei chiar atît de prost, replică Wilhelm zîmbind. — Nu vreau să-ţi sfărîrn iluziile, răspunse Jarno. Drumeţeşte înainte, urmaş al lui Diogene ! Vezi să nu ţi se stingă lampa în plină zi. Dincolo de munţii ăştia, se întinde înaintea ta o lume nouă. Dar pun rămăşag că şi acolo lucrurile se petrec la fel ca în lumea pe care am părăsit-o. De nu le poţi înlesni împerecherile şi nu le poţi plăti datoriile, nu eşti de nici un folos pentru ei. — Totuşi, îmi par mai interesanţi decît stîncile tale abrupte, replică Wilhelm. — De loc, răspunse Jarno, deoarece pe acestea, cel puţin, nu ai nevoie să le înţelegi. —- Cauţi un pretext, căci nu-i în firea ta să te ocupi de lucruri care nu-ţi lasă speranţa că vei ajunge să le pricepi. Fii sincer şi spune-mi ce-ai găsit în această pasiune rece şi neînsufleţită ? — E greu de explicat orice pasiune, cu atît mai mult aceasta. Jarno reflectă o clipă, apoi continuă : Literele pot fi un lucru frumos, şi totuşi, sînt insuficiente ca să exprime sunetele ; de sunete nu ne putem lipsi, şi, totuşi, nu pot reda nici pe departe sensul adevărat ; pînă la urmă,- ne mulţumim cu litere şi sunete şi nu ne aflăm într-o situaţie mai bună, decît aceea în care ne-am afla dacă ele ne-ar lipsi cu totul; ceea ce comunicăm altora, ceea ce ne e transmis, nu e' decît partea cea mai vulgară, care nici nu merită vreo osteneală. Vrei să eviţi întrebarea mea, replică prietenul, căci ce-are de-a face ce spui cu stîncile şi crestele astea ? — Dacă ţi-aş declara că tocmai prăpăstiile şi crăpăturile astea sînt pentru mine litere, pe care am încercat să la

descifrez, să formez cuvinte cu ele, ca să ajung a le citi curent, atunci ai avea ceva împotrivă ? — Nu, dar alfabetul tău mi se pare prea vast. — E mai restrîns decît crezi ; trebuie numai să-l înveţi ca pe oricare altul. Natura n-are decît *un* singur fel de a scrie şi. nu trebuie să mă chinuiesc cu nenumărate texte încîlcite şi neciteţe. în domeniul acesta nu-mi poate fi teamă, cum mi s-a mai întîmplat, că după ce am muncit multă vreme cu drag studiind un pergament, să vină un critic pătrunzător şi să-mi spună că e apocrif. — Wilhelm răspunse zîmbind : Şi totuşi îţi va fi criticat şi textul acesta. ~ Tocmai de asta, replică Jarno, nu vorbesc cu nimeni despre el şi, tocmai fiindcă te iubesc, nu vreau să continui a schimba nici cu tine un noian de vorbe goale şi înşelătoare.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Amîndoi prietenii coborîră cu băgare de seamă şi caznă, ca să ajungă la copii, care se aşezaseră într-un loc umbros. Mostrele de roci adunate au fost despachetate de Montan şi de Felix aproape cu mai multă grabă decît proviziile. Băiatul avea multe de întrebat şi Montan multe nume să-i spună. Felix era bucuros că Montan ştia denumirile tuturor pietrelor şi căuta să şi le fixeze iute în memorie. La sfîrşit, îi mai arătă una : Dar asta cum se cheamă ? Montan o privi cu uimire şi-l întrebă : De unde o ai ? Fitz răspunse repede :

— Am găsit-o eu ; e de aici, din împrejurimi. — Nu-i din ţinutul acesta, replică Montan. Felix se bucura, văzînd că un om care ştia atîtea era oarecum nedumerit. — îţi dau ,un ducat, dacă mă duci la locul de unde ai luat-o, spuse Montan. — E uşor de cîştigat, răspunse Fitz, dar mai tîrziu. — Atunci indică-mi precis locul, ca să-l pot găsi

fără greş. însă riii-i cu putinţă, căci e piatra crucii care se găseşte în Santiago de Compostella ' şi pe care o fi pierdut-o vreun străin, dacă nu cumva i-ai şterpelit-o tu, văzînd cît e de minunată. — Daţi ducatul în păstrare tovarăşului dumneavoastră de drum şi ara să vă spun drept de unde am piatra, zise Fitz. în biserica dărîmată a Sfîntului losif se găseşte un altar la fel de dărîmat. Sub ruinele pietrelor de sus, am găsit un strat de pietre de-acestea, care slujeau drept temelie şi am scos de acolo cîte am putut. Dacă ar fi date la o parle pietrele de sus, desigur că s-ar mai găsi multe la fel.
Ia-ţi banul de aur, exclamă Montan ; îl meriţi pentru asemenea descoperire. E foarte importantă. Oamenii se bucură pe bună dreptate cînd natura neînsufleţită dă la iveală ceva asemănător cu obiectele pe care le iubim şi le venerăm. Ea ne apare ca o sibilă, înfăţişînd cu mult înainte un semn al celor ce sînt hotărîte de-o veşnicie şi care nu se pot împlini decît cu timpul. Pe aşa ceva, preoţii şi-au clădit altarul ca pe o temelie sfîntă şi minunată.
Wilhclm, care ascultase o bucată de vreme şi observase că unele denumiri şi descoperiri se repetau, îşi reînnoi cererea ca Montan să-l înveţe măcar atît cît i-ar fi fost necesar pentru primele explicaţii de dat băiatului. — Renunţă, îi răspunse Montan. Nu-i nimic mai primejdios decît un profesor, care nu ştie mai mult decît elevii lui. Cel ce vrea să înveţe pe alţii poate adesea să-şi ascundă bună parte din cele ce cunoaşte, însă nu se cade să ştie lucrurile pe jumătate. — Dar unde poţi găsi profesori atît de perfecţi ? — îi întîlneşti foarte uşor, replică Montan.
— Unde ? întrebă Wilhelm cu oarecare neîncredere. — Acolo unde se află lucrul pe care vrei să-l înveţi, răspunse Montan. Cea mai bună învăţătură o capeţi numai într-un mediu potrivit. Nu înveţi cel mai bine o limbă străină în ţara în care e vorbită, acolo unde urechea nu aude altceva ?

[1] Oraş în Spania, loc de pelerinaj.

ai ajuns să-i cu-
ae înţelege. — Fără să ai de-a
— Deci tu, trăind în mijlocul munţilor
noşti ? întrebă Wilhelm. — S
face cu oamenii ? stărui Wilhelm. - - Numai cu cei ce se pricepeau în chestiuni privitoare la munţi, răspunse Montan. Acolo unde pigmeii, atraşi de filoane metalice, scormonesc stînca, fac drum în inima pămîntului şi caută să rezolve în toate chipurile cele mai grele probleme, acolo e locul unde trebuie să se stabilească gîndi torul setos de cunoaştere. El vede cum se experimentează, cum se munceşte şi lasă lucrurile să se desfăşoare în voie, interesîndu-se atît de succese, cît şi de nereuşită. Utilul n-are decît o importanţă parţială. Ca să fii complet stăpîn pe o ştiinţă, trebuie s-o studiezi pentru ea însăşi. însă, în timp ce-ţi vorbesc despre treapta cea mai înaltă a ştiinţei, care e şi ultima şi la care nu te ridici decît tîrziu prin descoperiri numeroase şi bogate, mă uit la copiii aceştia ; eu ei, lucrurile se petrec altfel. Ei se pot apuca de orice fel de activitate, căci totul pare lesne, dacă e perfect executat. începutu-i anevoie ! Asta poate fi adevărat într-un sens ; însă, în general, trebuie să se spună : orice început e uşor, dar ultimile trepte vor fi urcate arareori şi cu multă greutate. Wilhelm, după ce 'se gîndi puţin, zise : Ai ajuns cumva într-adevăr la convingerea că toate activităţile noastre trebuie să fie ori practice, ori teoretice ? — Da, asta e convingerea mea, răspunse Jarno. Ceea ce vrea omul să realizeze trebuie să se elibereze din el ca un al doilea eu, şi asta nu-i cu putinţă pînă ce nu-i pe de-a-ntregul îmbibat de subiect. — Totuşi, o educaţie multilaterală e privită ca avantajoasă şi chiar necesară. — se poate să fie, dar la vremea ei, replică Jarno. Varietatea cunoştinţelor pregăteşte însă numai mediul în care trebuie să activeze omul cu preocupări unilaterale şi căruia abia astfel i se oferă destul spaţiu. Da, acum e vremea preocupărilor unilaterale ; ferice de cel ce-i convins că se cuvine să lucreze în acest sens, spre folosul său şi al altora ! în unele ramuri lucrul se înţelege perfect din capul locului. Exercitează-te

să devii violonist desăvîrşit şi fii sigur că un capelmaistru îţi va oferi bucuros locul pe care-l meriţi în orchestră. Dezvoltă-ţi o facultate şi aşteaptă să vezi ce loc în viaţă îţi acordă omenirea cu bunăvoinţă. Dar, să terminăm ! Cine-i de altă părere, n-are decît să-ţi urmeze calea, cîte-odată poate reuşi şi aşa, eu însă susţin că e necesar să începi a sluji de jos în sus. Cel mai bun lucru e să te consacri *unei* meserii. Pentru un cap mărginit, va fi în tot cazul o meserie, pentru unul mai deştept va fi o artă ; iar cel mai deştept va realiza totul, făcînd *un singur* lucru, sau, ca să nu fiu atît de paradoxal, în *lucrul unic* pe care-l face bine, găseşte simbolul tuturor lucrurilor bine făcute.
Această convorbire pe care numai am schiţat-o, s-a prelungit pînă la apusul soarelui care, oricît era de minunat, i-a făcut totuşi să se gîndească unde-şi vor petrece noaptea. — Sub un acoperiş nu vă pot duce, spuse Fitz, dar dacă vreţi în noaptea asta să staţi şi să vă odihniţi la căldură, lingă vatra unui cărbunar bătrîn şi de treabă, atunci n-aveţi decît să poftiţi după mine. L-au urmat cu toţii pe cărări îneîntătoare pînă la un loc adăpostit, unde oricine putea să se simtă îndată ca la el acasă.
în mijlocul unei poieniţe, se afla cărbunăria boltită, fumegînd şi răspîndind căldură ; alături bordeiul, înjghebat din ramuri de brad, lîngă care ardea un focşor viu. S-au aşezat cu toţii cît au putut mai bine. Copiii şi-au găsit îndată de lucru pe lîngă nevasta cărbunarului care, ca gazdă grijulie, prăjea felii de pîine pe care le ungea şi le îmbiba cu unt, masă împărătească pentru pofticioşii flămînzi.
Pe urmă, în timp ce copiii se jucau de-a v-aţi ascunselea printre trunchiurile de pini abia luminate, imitînd urletele lupilor şi lătratul dinilor, că ar fi putut să se înspăimînte şi un drumeţ curajos, prietenii discutară cu inima deschisă despre situaţia lor. Dar, printre îndatoririle ciudate ale tagmei celor ce renunţă era şi aceea că
';?.

atunci cînd se întîlneau, să nu vorbească nici despre trecut, nici despre viitor, ci să se ocupe numai de prezent.
Jarno, care n-avea în minte decît întreprinderile miniere -şi ce cunoştinţe şi aptitudini se cer pentru ele, îi expunea ciţ pasiune lui Wilhelm întregul său plan, în cele mai mici amănunte, arătîndu-i ce aşteaptă de la asemenea ştiinţă şi iscusinţă în cele două continente ; dar Wilhelm, care totdeauna căutase adevărata comoară numai în inima oamenilor, nu-l putea înţelege decît cu greu, astfel că, pînă la urmă, i-a răspuns, zîmbind : Te contrazici pe tine însuţi cînd începi acum, în anii maturităţii, să te ocupi de lucruri spre care trebuie să fii îndrumat din tinereţe. — Nicidecum ! răspunse Montan, căci tocmai fiindcă am trăit în copilărie la un unchi foarte iubit, înalt funcţionar la exploatările miniere şi am crescut alături de băieţii care zdrobeau acolo minereul, alunecind prin galerii în bărcuţe din scoarţă de copac, tocmai astea m-au făcut să mă întorc la aceste preocupări, ce mă reîntineresc şi mă umplu de mulţumire. Fumul ăsta de cărbune cu greu ar putea să-ţi placă, aşa cum îmi place mie, care sînt deprins din copilărie să-l aspir ca tămîia. Multe am .încercat în lumea asta şi n-am găsit decît atît : că singura mulţumire a omului se află numai în obişnuinţă.; nu renunţăm uşor, chiar şi la un lucru neplăcut, dacă sîntem obişnuiţi cu el. Odată, m-am chinuit multă vreme cu o rană, care nu se mai vindeca şi, cînd în sfîrşit m-am făcut bine, mi-a fost cît se poate de neplăcut că nu mai venea chirurgul să mă panseze şi să luăm gustarea împreună.
Aş prefera, totuşi, replică Wilhelm, ca fiul meu să-şi facă o idee mai largă despre Junie, decît aceea pe care ar putea să i-o ofere o meserie liniştită. Poţi îngrădi oamenii cum pofteşti, că pînă la urmă tot îşi făuresc o idee despre epoca lor ; dar nu o pot înţelege dacă nu ştiu cît de cît ce s-a întâmplat înaintea lor. Oare cineva, care intră într-o băcănie fără să aibă nici o idee despre ţările de unde vin produsele rare şi indispensabile, nu le va privi cu uimire ?

La ce atîtea, pretenţii ? rîse Jarno ; n-are decît să citească şi el gazetele, ca orice filistin, şi să-şi bea cafeaua ca orice femeie bătrână. Dar dacă nu poţi fi ele acord şi eşti atît de posedat de ideea unei educaţii complete, nu înţeleg cum poţi fi atît de orb de nu vezi că te afli în preajma unei admirabile instituţii de învăţămînt, pe care ai putea-o căuta mult şi bine, în altă parte. — Cum, în preyjmă ? întrebă Wilhelm, ciătinînd din cap. —■ Da, răspunse prietenul ; ce vezi aici ? — Unde ? — La nasul tău. Jarno îi arătă cu degetul înainte şi-i strigă nerăbdător. Asta ce-i ? —■ Ei, na ! O cărbunărie ; şi ce-are a face ? zise Wilhelm. — Aşa ! în sfîrşit ! o cărbunărie. Ce trebuie să faci ca s-o înjghebi ? — Se aşază trunchiurile unele peste altele. — Şi, după asta ce se mai întîmplă ? — După cît mi se pare, răspunse Wilhelm. vrei să-mi faci cinstea de a mă convinge prin metoda socratică că sînt complet absurd şi greu de cap.

Nicidecum ! răspunse Jarno ; continuă, prietene, să-mi răspunzi exact. Aşadar, ce se întîmplă cînd lemnele din grămadă au fost potrivit îndesate, lăsînd totuşi să treacă aerul printre ele ? -— Ce să fie ? Dăm foc. ■— Şi cînd s-a aprins bine, cînd flăcările pătrund prin toate crăpăturile, ce mai facem ? Lăsăm să ardă mai departe ? — Ba nu, acoperim iute flăcările cu brazde şi pămînt, cu praf de cărbune şi cu ce avem la îndemână. — Ca să le stingi ? — Nu ! ca să le înăbuşi. — Şi astfel lăsăm numai atâta aer cît e nevoie ca să fie toate lemnele cuprinse de foc şi să ardă cît trebuie. Apoi se astupă fiecare crăpătură, se împiedică orice izbucnire de flăcări, ca încetul cu încetul totul să se stingă de la sine, să se carbonizeze, să se răcească şi, la urmă, toată grămada să fie desfăcută şi apoi vîndută ca marfă fierarului şi lăcătt-işului, brutarului şi bucătarului ; iar, după ce a fost de folos omenirii în fel şi chip, e întrebuinţat ca cenuşă de către spălătorese şi săpunari.

Bine, rîse Wilhelm, dar în legătură cu această parabolă, cum te vezi pe tine ? — Nu-i greu de spus ; mă consider un vechi paner cu cărbune bun de fag, numai că-mi permit particularitatea de a nu arde decît pentru mine însumi, ceea ce oamenilor li se pare cu totul de mirare.
— Şi pe mine cum mă vezi ? întrebă Wilhelm — Pe tine te văd, mai ales acum, ca un toiag de drum, ce are proprietatea miraculoasă de a înverzi în orice pămînt l-ai înfige, dar care nu prinde rădăcină nicăieri. Acum gîndeşle-te mai departe la această comparaţie şi caută să înţelegi de ce nici un pădurar, grădinar, cărbunar, dulgher sau oricare alt meseriaş, n-ar şti să modeleze ceva din tine, zise Jarno.
în timpul convorbirii, Wilhelm scoase de la piept, nu ştiu cu ce scop, un obiect, ce semăna pe jumătate cu un portofoliu, pe jumătate cu o trusă, şi Montan privi acest obiect ca pe o veche cunoştinţă. Prietenul nostru n-a ascuns că îl purta ca pe un fetiş,- avînd superstiţia că soarta îi depinde în oarecare măsură de posesiunea lui.
însă ce era anume acel obiect, nu putem încă spune cititorilor noştri ; deocamdată putem doar şă-i încunoştiinţăm că în jurul lui s-a iscat o discuţie, iar rezultatul a fost că Wilhelm a mărturisit înclinarea ce-o avea de mult de a se consacra unei activităţi speciale, unei meserii deosebit de folositoare, şi că ar face-o, dacă Montan s-ar osteni să obţină de la asociaţi scutirea de cea mai apăsătoare dintre condiţii anume aceea de a nu sta mai mult de trei zile în- ' li>un loc, şi îngăduinţa să rămînă ici, sau colo, după cum i-ar conveni, pentru a-şi atinge scopul. Montan făgădui să-l ajute, după ce Wilhelm îi jură solemn că va urma cu stricteţe proiectul pe care i-l mărturisise şi că se va ţine nestrămutat de hotărîrea luată.
Vorbind îndelung şi serios despre aceste subiecte, se îndepărtară de adăpostul lîngă care se adunase pe încetul o societate grozav de suspectă ; în zori, ajunseră într-o poiană, unde dădură peste cîteva sălbăticiuni, spre marea bucurie a lui Felix, atent la toate. Se pregăteau să se des-

parte, căci în locul acela potecile urcau în direcţii diferite, îl întrebară pe Fitz încotro duceau cărările, însă băiatul părea tulburat şi împotriva obiceiului, dădu răspunsuri încurcate.

Eşti un pungaş, zise Jarno ; pe oamenii aceia d"e astă noapte care s-au aşezat în jurul nostru, îi cunoşteai pe toţi. Erau tăietori de lemne şi mineri, se poate ; dar cei care-au venit la urmă, sînt sigur că nu erau decît contra-bandişti şi branconieri, iar lunganul care a venit chiar cel din urmă şi tot făcea semne pe nisip, pe cînd ceilalţi îl tratau cu oarecare respect, era fără îndoială un, căutător de comori, cu care te-ai înţeles într-ascuns.

Sînt toţi oameni de treabă, răspunse Fitz ; îşi agonisesc anevoie o bucată de pîine ; şi, chiar dacă uneori fac cîte ceva oprit de alţii, nu sînt decît nişte bieţi pîrliţi, care~şi îngăduie cîte unele, numai ca să poată trăi.

Adevărul e însă că micul ştrengar, care observase că prietenii se pregăteau să se despartă, căzu pe gînduri ; chibzuia în" sinea lui, pe care dintre ei să-l urmeze şi era nehotărît. Socotea avantajele : tatăl şi fiul împrăştiau cu uşurinţă argintii, dar nici Jarno nu era zgîrcit cu aurul, aşa că s-a gîndit că cel mai bine e să nu se despartă de el. De aceea s-a folosit imediat de prilej şi, cînd Jarno i-a spus la despărţire : Acum, cînd ajung la Sfîntul îosif, am să văd dacă eşti cinstit, am să caut altarul dărîmat şi piatra crucii, — Fitz i-a răspuns : N-o să găsiţi nimic şi totuşi am să rămîn cinstit ; piatra e de-acolo, dar am strîns celelalte bucăţi şi le-am dus la adăpost în munte. E o piatră de preţ, fără de care nu se poate scoate nici o comoară; mi se plăteşte foarte scump o bucăţică mică. Aţi avut dreptate, de aici se trage cunoştinţa mea cu omul acela sfrijit.

Atunci s-a încheiat *un* nou tîrg ; Fitz s-a angajat faţă de Jarno, pentru încă un ducat, să-i facă rost, mergînd nu prea departe, de, o bucată frumoasă din mineralul acela rar ; în schimb, i-a sfătuit pe ceilalţi să nu viziteze castelul sf

uriaşilor ; dar cum Felix stăruia să-l vadă, i-a recomandat călăuzei să nu-i lase pe călători să pătrundă prea adînc, căci nimeni nu mai putea să-şi regăsească vreodată drumul din grotele şi rîpele acelea. Apoi s-au despărţit şi Flt-Z făgădui să-i întîlnească la timp la castelul uriaşilor. Călăuza păşea înainte, cei doi îl urmau ; însă de-abia urcaseră puţin muntele şi Felix băgă de seamă că nu mergeau pe drumul indicat de Fitz. Totuşi călăuza răspunse : Ştiu eu mai bine ! Acum cîteva zile o furtună puternică a culcat la pămînt o bucată din pădurea învecinată ; arborii doborîţi unii peste alţii au închis drumul ; urmaţi-mă pe mine, vă duc la locul cuvenit. Felix scurta cărarea anevoioasă, avîntîndu-se din stîncă în stîncă şi se bucura de ştiinţa' ce-o căpătase, spunînd că sare din granit în granit. Şi aşa a urcat, pînă ce s-a oprit, în sfîrşit, la nişte stîlpi negri, dărâmaţi unii peste alţii şi a avut deodată în faţa ochilorcastelul uriaşilor. Pe un pisc izolat, se înălţau ziduri de coloane, care formau porţi după porţi şi galerii după galerii. Călăuza i-a povăţuit serios să nu se aventureze în labirintul acela ; apoi, găsind pe un tăpşan însorit, de unde se vedea pînă departe, cenuşă rămasă de la alţi drumeţi, se apucă să aţîţe un foc ce se înălţă îndată cu pocnete şi trosnete. Pe cînd el pregătea, ca de obicei în asemenea locuri, o gustare frugală, iar Wilhelm cerea informaţii mai amănunţite despre ţinuturile depărtate pe care avea de gînd să le străbată, Felix se făcu nevăzut ; desigur că se pierduse în grotă ; nu răspundea la strigăte şi fluierături şi nu se arăta nicăieri.

Wilhelm care. aşa cum se cuvine cînd porneşti în drumeţie, era pregătit pentru unele cazuri neprevăzute, scoase din tolba lui de vînătoare, un ghem de sfoară, o legă strîns şi cu grijă, apoi se încrezu în firul indicator, cu care avusese intenţia să-l ghideze pe fiul său. înainta astfel, făcînd să răsune din cînd în cînd cîte o fluierătură, dar multă vreme nu căpătă nici un răspuns. La urmă, însă, se auzi din adîncime un fluierat ascuţit şi, îndată după aceea,

Felix se ivi dintr-o crăpătură a stîncii negre. Eşti singur ? şopti cu grijă copilul. — Singur ! îi răspunse tatăl. — Dă-mi o bucată de lemn ! dă-mi un băţ ! ceru băiatul, apoi le luă şi dispăru, strigînd îngrijorat : Nu lăsa pe nimeni în peşteră ! După cîtva timp, se arătă din nou şi ceru un lemn mai lung şi mai tare. Tatăl aştepta nerăbdător explicaţia acestei enigme. în sfîrşit, dispărutul se aburcă iute din văgăună aducînd o casetă, nu mai mare decît o carte in-octavo ; era veche şi minunată ; părea de aur şi era împodobită cu smalţ. Ascunde-o la tine, tată, şi nu lăsa pe nimeni s-o vadă ! Apoi istorisi cu înfrigurare cum, datorită unui impuls tainic, s-a tîrît în crăpătura aceea şi a aflat jos o încăpere slab luminată. Acolo se găsea o ladă mare, ferecată, care, e drept, nu era încuiată, însă al cărei capac putea numai să-l întredeschidă. Ceruse lemnele ca să> le folosească drept proptea sub capac şi drept pană, ca să poată deschide lada ; la urmă văzuse că lada era goală, dar într-un colţ găsise caseta aceea minunată. Tatăl şi fiul îşi făgăduiră unul altuia să nu vorbească nimănui despre ea. Trecuse de amiază, mîncaseră şi Fitz tot nu sosise, aşa cum fusese vorba ; dar Felix, foarte neliniştit, abia aştepta să plece din locul acela, unde i se părea că tezaurul lui e în primejdie să fie revendicat de puteri pămîntene ori subpămîntene. Coloanele îi păreau şi mai negre, grotele şi mai adînci. Era sub povara unei taine, a unei posesiuni, drepte sau nedrepte, sigure sau nesigure, nu ştia nici el. Nelinştea îl alunga din locul acela ; spera că va scăpa de grijă, dacă va pleca în altă parte.

Apucară pe drumul ce ducea către domeniile întinse ale unui mare proprietar, despre a cărui bogăţie şi originalitate li se povestiseră multe. Felix nu mai alerga sărind ca dimineaţa ; toţi trei merseră drept înainte ceasuri întregi. De cîteva ori băiatul vru să vadă caseta, dar tatăl lui îi făcu semn să stea liniştit, arătînd spre călăuză. Aştepta cu nerăbdare să vină Fitz. Apoi îl prindea un fel

de teamă să se afle în faţa pungaşului, dar îndată după aceea fluiera ca să-i dea semn, şi iar se caia că-l cheamă, şi astfel şovăi, pînă ce se auzi din depărtare şuieratul lui Fitz. Băiatul îşi ceru iertare că nu venise la castelul uriaşilor ; mtîrziase cu Jarno şi fusese împiedicat de stricăciunile pricinuite de furtună ; apoi îi întrebă cu de-amănuntul cum le-a mers printre coloane şi grote şi cît de adînc au pătruns printre ele. Felix îi istorisi fel de fel de poveşti, cînd cu îndrăzneală, cînd stingherit ; îşi privea tatăl zîmbind, îl trăgea de haină pe furiş şi făcea tot ce putea ca să arate că are un secret şi că se preface.

în sfîrşit, ajunseră la un drum de căruţe, care trebuia să-i ducă uşor pînă la acel proprietar unde voiau să ajungă ; Fitz susţinea că ştie o cale mai scurtă şi mai bună, însă călăuza n-a vrut să-i însoţească şi a pornit pe drumul drept şi. lat. Ceilalţi doi călători se încrezură în băiatul acela uşuratic şi erau încântaţi, căci acum coborau coasta abruptă a muntelui printr-o pădure de molifţi cu trunchiuri înalte şi subţiri ; pădurea devenea tot mai rară şi la, urmă li se dezvălui în lumina clară a soarelui cea mai frumoasă proprietate ce se putea închipui.

O grădină mare hărăzită, după cum se vedea, numai roadelor, se arăta limpede în faţa ochilor, deşi era foarte bogată în pomi fructiferi ; aceştia fuseseră plantaţi în rînduri regulate, pe un teren în întregime povîrnit, dar variat, astfel că ba urca, ba cobora. Diferite locuinţe răzleţe se înălţau pe locul acela, aşa că terenul părea că aparţine mai multor proprietari, dar Fitz le spuse că era stăpînit şi exploatat de un singur stăpîn. Dincolo de livadă, se întindea pînă în zare un ţinut cultivat şi plantat cu grijă. Se puteau distinge limpede mai multe rîuri şi lacuri. Călătorii coborîră muntele, apropiinclu-se din ce în ce mai mult de domeniu, şi se credeau ajunşi în grădină, cînd Wilhelm se oprii mirat iar Fitz nu-şi putu ascunde un zîmbet răutăcios ; în faţa lor, la poalele muntelui, se căsca o rîpă adîncă, iar de cealaltă parte apărea un zid înalt,

care pînă atunci rămăsese ascuns ; acel zid era pe dinafară foarte abrupt, iar pe dinăuntru la nivelul pămîntului. Deci un şanţ adînc îi despărţea de grădina în care puteau să se uite nestingheriţi. — Mai avem de făcut un ocol,destul de mare, dacă vrem să ajungem la şoseaua ce duce la domeniu, zise Fitz. Totuşi mai ştiu o intrare prin partea asta, care scurtează mult drumul. Bolţile, prin care apa de ploaie e adusă din munte în canalele grădinii, se deschid aici ; ele şînt destul de înalte şi largi, aşa că putem, trece prin ele cu uşurinţă. Felix, auzind de bolţi, nu mai putea de nerăb-dare să treacă pe acolo. Wilhelm îi urmă pe copii şi toţi trei coborîră treptele înalte, atunci cu desăvîrş'ire uscate, ale conductei boltite. Ei se aflau cînd la lumină, cînd în întuneric, după cum soarele intra pe deschiderile laterale, sau era oprit de stîlpi şi ziduri. în cele din urmă, ajunseră la un loc destul de drept şi păşiră liniştit înainte cînd, de-odată, se auzi o detunătură aproape de ei şi, în acelaşi timp, două gratii ascunse de fier le închise drumul de amîndouă părţile. Ce e drept, nu tuturor ; numai Wilhelm şi Felix erau prizonieri. Căci în clipa cînd se auzise detunătura, Fitz făcuse un salt îndărăt şi gratiile nu-i prinseseră decît una din mmeci ; el însă, scoţîndu-şi repede hăinuţa, fugise fără să zăbovească nici o clipă.

Cei doi încarceraţi nici n-au avut timp să-şi vină bine în fire din uluială, cînd auziră voci omeneşti, care păreau că se tot apropie. îndată după aceea nişte oameni înarmaţi, purtînd facle, apărură la gratii, curioşi să vadă ce captură făcuseră, îi întrebară pe captivi dacă vor să se predea de bună voie. — Nu poate fi vorba de nici o predare, răspunse Wilhelm.; sîntem în mîinile voastre. Mai degrabă noi avem acum motive să întrebăm, dacă ne veţi cruţa. Vă înmînez singura armă pe care o avem asupra noastră. Cu aceste cuvinte, le întinse cuţitul de vînătoare printre gratii, care se deschiseră de îndată şi călătorii au fost conduşi în linişte mai departe ; după ce urcară o scară în spirală,

ajunseră curînd într-un loc foarte ciudat ; era p încăpere spaţioasă şi curată, luminată de ferestruici aşezate de jur împrejurul tavanului, care lăsau să treacă destulă lumină, cu toate că aveau gratii groase de fier. încăperea era mobilată cu scaune, paturi şi tot ce poţi cere unei camere de han obişnuit, iar omul care s-ar fi găsit acolo n-ar fi simţit decît lipsa libertăţii.

Wilhelm se aşeză imediat pe un scaun, ca să reflecteze la situaţia lor ; Felix însă, după ce i-a trecut uimirea, a fost cuprins de o mînie neînchipuită. Acele ziduri groase, acele ferestre înalte, acele uşi solide, acea închisoare, erau lucruri cu totul noi pentru el. Se uita în jur, alerga în toate părţile, bătea din picioare, plîngea, zgîlţîia uşile, izbea în ele cu pumnii şi voia să le sfarme cu capul, dacă Wilhelm nu l-ar fi apucat şi nu l-ar fi ţinut cu forţa.

Priveşte toate cu calm, băiete, începu tatăl, nerăbdarea şi violenţa n-au să ne scoată din starea în care ne aflăm. Misterul se va lămuri ; dar cred că nu mă înşel cînd afirm că n-am căzut în mîini rele. Uită-te la inscripţiile astea : *Pentru nevinovat, eliberare şi despăgubire ; pentru rătăcit, compătimire ; pentru vinovat, pedeapsă aspră.* Toate acestea ne arată că măsurile care ne supără au fost luate de nevoie, nu din cruzime. Omul are îndeajuns de multe motive să se apere de oameni ! Sînt destui răuvoitori şi destui răufăcători şi, pentru a trăi în siguranţă, nu e suficient să faci totdeauna numai bine.

Liniştindu-se, Felix se aruncă îndată pe un pat, fără să mai spună ceva sau să răspundă. Insă Wilhelm continuă : Experienţa asta, pe care o faci atît de devreme şi fără vreo vină, să-ţi fie o dovadă vie a gradului de perfecţiune la care a ajuns veacul în care te-ai născut. Cît drum n-a trebuit să străbată omenirea, pînă să ajungă a fi clementă şi cu vinovaţii, indulgentă şi cu criminalii, şi umană şi cu cei lipsiţi de omenie ! Desigur că primii oameni care au propovăduit aceste principii, consacrîndu-şi viaţa pentru a face

cu putinţă şi a grăbi aplicarea lor, au fost de natură divină. Oamenii sînt rareori capabili să creeze frumosul, mai adesea sînt în stare să facă binele şi cît de mult trebuie să-i preţuim pe acei ce încurajează acest lucru cu preţul unor mari sacrificii.

Aceste vorbe consolatoare şi instructive, ce exprimau perfect spiritul care domnea în acel loc, nu le-a mai auzit Felix, căci adormise adînc. Arăta mai frumos şi mai sănătos ca oricînd, fiindcă o emoţie, mai puternică decît ,t,oate cele simţite pînă atunci, îi răscolise sîngele, colorîndu-i viu obrajii. Tatăl stătea privindu-l cu drag, cînd intră un tînăr cu o înfăţişare foarte plăcută care, după ce s-a uitat citeva clipe prieteneşte la noul venit, a început să-l întrebe de cauzele ce l-au făcut să ia acel drum neobişnuit şi si ajungă în asemenea situaţie. Wilhelm îi povesti întîmplarea foarte simplu, îi arătă unele hîrtii, care dădeau lămuriri despre persoana sa, şi invocă mărturia călăuzei, care trebuia să sosească în curînd pe drumul obişnuit. Cînd toate s-au limpezit, funcţionarul l-a rugat pe oaspete să-l urmeze. Felix nu putu fi trezit cu nici un chip şi servitorii îl scoaseră afară cu saltea cu tot, aşa cum pe vremuri fusese transportat Ulise, fără ca el să-şi dea seama.

Wilhelm îl urmă pe funcţionar în grădină, într-un pavilion frumos, unde i se oferiră răcoritoare, în timp ce funcţionarul pleca să raporteze stăpînului. Cînd Felix se trezi şi văzu o masă plină cu fructe, vin şi biscuiţi şi, mai ales cînd observă uşile deschise, îl apucă o veselie nebună. Alergă afară, se întoarse înapoi ; credea că visase ; în faţa atîtor bunătăţi şi a acelor locuri plăcute, îi pieriră repede spaima şi necazul prin care trecuse ; toate erau uitate, aşa cum se topeşte un vis urît în lumina dimineţii.

Călăuza sosise ; funcţionarul veni cu el şi cu altă persoană mai în vîrstă, un om încă şi mai amabil, şi iată în ce fel se lămuriră lucrurile : stăpînul acelui domeniu, un adevărat binefăcător, căci pretutindeni, în jurul său, în-

curaja activitatea şi producţia, scotea de ani de zile din pepinierele lui imense o mulţime de pomişori pe eare-i distribuia gratuit cultivatorilor harnici şi grijulii ; celor mai lăsători le lua un preţ mic, iar celor ce voiau să facă negustorie le vindea şi lor, totuşi la un preţ moderat. însă şi aceste două categorii din urmă pretindeau să aibă gratuit ceea ce căpătau numai cultivatorii merituoşi şi, deoarece nu li se acordase, încercau să fure pomişorii. Reuşeau în diferite chipuri. Lucrul acesta îl indigna pe proprietar cu atît mai mult cu cit pepinierele nu erau numai jefuite, ci şi distruse, datorită grabei. Se dovedise că răufăcătorii intrau prin conducta de apă şi de aceea fusese instalată capcana de grilaje, cu arma care se descărca singură, dar care servea numai pentru a da de veste. Micul Fitz intrase de mai multe ori în grădină sub diferite pretexte şi era cît se poate de firesc să-i conducă pe străini, din obrăznicie şi maliţie, pe drumul pe care el îl descoperise mai de mult, în alt scop. Bine ar fi fost să fie prins ! Deocamdată îi rămăsese hăinuţa la păstrare printre alte corpuri delicte.

CAPITOLUL AL CINCILEA

în drum spre castel, prietenul nostru, spre marea lui mirare, nu văzuse nimic asemănător unei grădini vechi de agrement sau unui parc modern. Pomi fructiferi, plantaţi în rînciuri drepte, cîmpuri de zarzavat, straturi mari cu plante medicinale, într-un cuvînt tot ce era socotit util, puteai cuprinde dintr-o singură privire pe terenul uşor înclinat. Un loc umbrit de tei înalţi servea de nobilă intrare unei clădiri impozante ; de acolo, pornea o alee largă de copaci Ia fel de înalţi şi de frumoşi, oferind la orice oră a zilei prilej de a te plimba în aer liber. Intrînd în castel,

vv'ilhelm descoperi că pereţii vestibulului erau tapisaţi într-un mod foarte original, cu reproduceri mari geografice, reprezentând cele patru părţi ale lumii ; pereţii scării erau împodobiţi de asemenea cu hărţi ale diferitelor state şi în salonul cel mare se găsi înconjurat de vederi panoramice ale oraşelor celor mai importante, încadrate de peisaje ale ţinuturilor respective, toate atît de artistic înfăţişate încît detaliile îţi atrăgeau privirile, fără ca legătura cu ansamblul să sufere.

Stăpînul casei, un om mic şi vioi, deşi destul de în vîrstă, îi ură bun venit oaspetelui şi, fără altă introducere, îl întrebă, arătînd spre imaginile de pe pereţi, dacă vizitase sau dacă trăise în vreunul dintre oraşele acelea. Prietenul nostru putu vorbi îndelung şi cu pricepere, dovedind nu numai că văzuse multe locuri, dar şi că ştiuse să observe multe dintre particularităţile lor.

Stăpînul casei sună şi porunci să se pregătească o cameră pentru cei doi călători şi, mai tîrziu, să fie conduşi la cină ; ceea ce s-a şi făcut. într-un salon mare de la parter, le ieşiră înainte două doamne ; una dintre ele îi spuse lui Wilhelm cu multă vioiciune : Aici veţi găsi o societate restrînsă, dar aleasă : eu, nepoata cea mai tînără, mă numesc Hcrsilia ; dînsa e sora mea mai mare, Julieta ; aceşti domni sînt tata şi fiu, slujbaşi pe care îi cunoaşteţi şi prieteni ai casei, bucurîndu-se de toată încrederea, pe care o merită cu prisosinţă. Să luăm loc ! Cele două doamne îl poftiră pe Wilhelm între ele, funcţionarii [f]se aşezară fiecare la cîte un capăt al mesei, iar Felix de cealaltă parte, în faţa Hersiliei, de la care nu-şi lua ochii.

După o conversaţie generală obişnuită, Hersilia găsi prilejul să spună : Pentru ca noul venit să se simtă mai bine între noi şi să se familiarizeze mai repede cu discuţiile noastre, trebuie să-l avertizez că noi citim mult şi că, din întâmplare, din înclinaţie, sau chiar spirit de contradicţie, fiecare ne-am specializat într-o anumită literatură. Unchiul

e pentru literatura italiană ; domnişoarei de aici îi place să fie luată drept o englezoaică desăvîrşită ; eu, în schimb, rămîn la francezi, cu condiţia să fie veseli şi eleganţi ; dintre domni, tatăl e pasionat de antichitate, iar fiul, cum se şi cuvine, preferă noua şi tînăra literatură germană. Şi acum ne puteţi judeca, puteţi participa la discuţiile noastre, veţi fi de acord cu unii şi veţi intra în controversă cu alţii ; oricum, veţi fi binevenit. Într-adevăr, convorbirea s~a însufleţit şi s-a desfăşurat în acest spirit.

în timp ce vorbea, Hersilia a observat foarte bine încotro se îndreptau privirile înflăcărate ale frumostilui Felix ; surprinsă şi măgulită, i-a oferit copilului cele mai alese bunătăţi de pe masă, pe care acesta le-a primit cu bucurie şi recunoştinţă. Dar cînd la sfîrşitul mesei el i-a aruncat o privire peste o farfurie cu mere, Hersiliei i s-a părut că vede în fiecare dintre fructele acelea minunate cîte o rivală. Cît ai clipi a luat un măr şi l-a întins peste masă micului cavaler ; copilul l-a apucat pripit şi a început să-l cureţe de coajă ; dar tot uitîndu-se la fermecătoarea lui vecină, s-a tăiat adînc la degetul cel mare. Sîngele ţîşnea cu putere. Hersilia s-a ridicat iute, s-a dus lîngă el şi, după ce i-a oprit sîngele, i-a pus pe rană un plasture de tafta din trusa ei. în vremea asta băiatul o cuprinsese cu celălalt braţ şi nu mai voia să-i dea drumul; discuţia îşi pierduse şirul ; se ridicară cu toţii de la masă, pregătindu-se să meargă la culcare.

Desigur că şi dumneavoastră citiţi înainte de a adormi, îi spuse Hersilia lui Wilhelm ; am să vă trimit un manuscris, o traducere făcută de mine din franceză şi o să-mi spuneţi dacă aţi mai citit vreodată ceva mai drăguţ. Eroina e o fată nebună ! poate că nu e o recomandaţie strălucită .; dar de-o fi s-ajung şi eu cîndva smintită, aşa cum îmi • doresc uneori, aş vrea să-i semăn.

^

Domnul de Revanne, mare bogătaş, posedă cel mai frumos domeniu din provincia sa. El locuieşte, împreună cu fiul şi sora lui, într-un castel demn de un principe ; şi într-adevăr, datorită faptului că parcul, iazurile, fermele, atelierele şi toată gospodărirea casei lui procură de lucru Ia jumătate dintre locuitori pe o rază ele şase mile, domnul de Revanne, prin consideraţia ce i se dă şi prin binele ce-l face, este un adevărat prinţ.

Acum cîţiva ani, el se plimba pe şosea dincolo de zidul care-i înconjură parcul şi îi veni gust să se odihnească într-o dumbravă, unde orice călător se oprea cu plăcere. Copaci puternici se înălţau deasupra unor tufişuri dese şi tinere ; soarele şi vîntul nu izbutea-u să pătrundă acolo ; un pîrîu bine îndiguit îşi trimitea apele peste rădăcini» pietre şi pajişti. Domnul de Revanne avea la el, ca de obicei, o carte şi o puşcă. începu să citească. Deseori îl distrăgea de la ocupaţie cîntul păsărilor, cîteodată, paşii trecătorilor. Minunata dimineaţă era pe sfîrşite, cînd văzu că se apropie o femeie tînără şi plăcută. Ea părăsise şoseaua, părînd să caute odihnă şi înviorare în locul acela răcoros unde se afla domnul de Revanne. Surprins, acesta scăpă cartea din mîini. Drumeaţa, cu cei mai frumoşi ochi din lume şi cu faţa îmbujorată de mişcare; avea atîta distincţie în înfăţişare şi ţinută, încît domnul de Revanne se ridică fără voie în picioare şi se uită pe şosea, să-i vadă suita care, după cum bănuia, trebuia să vină în urma ei. Apoi atenţia i-a fost atrasă iarăşi de făptura aceea, care, plină de noblețe, s-a înclinat înaintea lui ; domnul de Revanne a răspuns foarte respectuos. Frumoasa călătoare s-a aşezat suspinînd pe malul pîrîului, fără a scoate o vorbă.

[1] *Nebuna în pelerinaj* este traducerea povestirii franceze *La foile en pelerinăge* (1789), pe care Goethe a făcut-o destul de liber încă în 1797—1793. Forma actuală datează din 1807—1808.

Ciudat efect al simpatiei ! a exclamat domnul de Revanne, cînd mi-a istorisit întîmplarea ; în sufletul meu am răspuns acelui suspin. Am. rămas pe loc, fără să ştiu ce să spun sau ce să fac. Ochii nu-mi puteau cuprinde atîta perfecţiune. Aşa cum stătea întinsă pe iarbă, sprijinindu-se într-un cot, era cea mai frumoasă femeie ce se poate închipui ! Privindu-i încălţămintea mi-am dat seama după pantofii prăfuiţi că mersese drum lung şi, totuşi, am remarcat că ciorapii de mătase erau atît de netezi, ca şi cum atunci, ar fi fost călcaţi. Rochia, ridicată puţin, nu-i era mototolită, părul părea că fusese ondulat chiar în dimineaţa aceea ; lenjerie fină, dantele fine ; era îmbrăcată ca şi cum ar fi vrut să se ducă la bal. Nimic nu arăta c-ar fi o hoinară demnă de compătimire şi de respect.
La urmă, am profitat că se uita la mine, ca s-o întreb dacă într-adevăr călătorea singură. Da, domnule, sînt singură pe lume, mi-a răspuns ea. — Cum, doamnă, sînteţi fără părinţi, fără cunoştinţe ? — N-am vrut să spun asta, domnule. Am părinţi şi destule cunoştinţe ; dar nici un prieten. — Asta nu poate fi vina dumneavoastră, am continuat eu ; aveţi o înfăţişare şi, fără îndoială, o inimă, cărora li se poate ierta mult.
Tînăra femeie a simţit reproşul ce se ascundea în complimentul meu şi imediat mi-am făcut o părere bună despre educaţia ei. Şi-a îndreptat asupra mea doi ochi cereşti, de un albastru pur, desăvîrşit, limpezi şi strălucitori ; apoi mi-a spus, pe un ton serios, că unui om de condiţie, aşa cum păream, nu-i poate lua în nume de rău faptul că are oarecare bănuieli despre o tînără pe care o întîlneşte singură pe o şosea ; că acest lucru i se întîmplase de multe ori ; dar că, deşi era străină şi nimeni nu avea dreptul să-i ceară socoteală, mă ruga să cred că scopul călătoriei sale era perfect onorabil. Anumite motive, care o priveaxi numai pe ea, o obligau să-şi ducă durerea în lumea largă. Descoperise că primejdiile, care erau de temut pentru sexul ei, nu sînt clecît închipuiri şi că cinstea unei femei.nu riscă

nimic, nici chiar printre hoţii de drumul mare, dacă nu intervine slăbiciunea inimii şi a principiilor de viaţă.
De altfel, mergea numai ziua şi pe drumuri pe care se socotea sigură, nu vorbea cu oricine şi se oprea din cînd'în cînd în locuri potrivite, unde putea să-şi cîştige existenţa prin servicii pe măsura educaţiei sale. Aici vocea i s~a stins, pleoapele i s-au coborî t şi am văzut cîteva lacrimi curgîndu-i pe obraji.
I-axn răspuns că nu mă îndoiam cîtuşi de puţin nici de originea şi nici de purtarea ei onorabilă. O compătimeam numai că nevoia o silea să accepte o slujbă, cînd tocmai dînsa ije aceea care merită să fie slujită şi am asigurat-o că deşi curiozitatea mea era foarte vie, nu voiam s-o constrîng la mărturisiri, ci mai degrabă doream să mă conving, cunoseînd-o mai de aproape, că grija pe care o are .pentru virtute, o are totdeauna şi pentru reputaţia ei. Mi s-a părut că vorbele acestea au jignit-o din nou, căci mi-a răspuns că-şi ascunde numele şi patria tocmai din grijă pentru reputaţia ei, cu toate că, în definitiv, reputaţia se întemeiază mai mult pe presupuneri, decît pe realitate. Cînd îşi oferă serviciile, prezintă certificatele ultimelor case unde a servit şi spune pe faţă că nu vrea să fie întrebată de patrie şi de familie. Rămîne ca oamenii să se încreadă în Cel-de-sus, sau în cuvintele ei, în ceea ce .priveşte cinstea şi nevinovăţia întregii sale vieţi.
. Felul acesta de a vorbi îndepărta orice bănuială că frumoasa aventurieră ar avea mintea rătăcită. Domnul de Revanne, care nu prea putea pricepe asemenea hotărîre de a hoinări prin lume, presupuse că părinţii voiau poate s-o mărite împotriva voinţei ei. Apoi i-a mai trecut prin gînd să nu fie cumva la mijloc o disperare din dragoste şi, lucru ciudat, dar care se întîmplă adesea, crezînd-o îndrăgostită de altul, a început s-o iubească şi el, temîndu-se acum că necunoscuta îşi va continua călătoria. Nu-şi putea lua ochii de la faţa ei frumoasă, înfrumuseţată încă mai mult do umbra verzuie a frunzişului. Dacă există nimfe cu adevărat,

apoi niciodată n-a stat pe o pajişte alta mai frumoasă ; iar felul oarecum romantic al întîlnirii răspîndea un farmec la care domnul de Revanne nu putu rezista.
Fără să se gîndească prea mult, o invită pe frumoasa necunoscută la castel. Ea acceptă şi-l însoţeşte, comportîndu-se ca o persoană deprinsă cu lumea bună. I se aduce o gustare, pe care o primeşte fără prefăcută politeţe, mulţumind cu graţie. Pînă la masa de prînz, i se arată casa. Ea nu remarcă decît ceea ce merită atenţie, fie că e vorba de mobile, de picturi sau de împărţirea adecvată a camerelor. Găseşte o bibliotecă, cărţile bune le cunoaşte şi vorbeşte despre ele cu gust şi modestie. Nici vorbărie goală, nici stinghereală. La masă, o comportare tot atît de nobilă şi naturală şi o conversaţie cît se poate de plăcută. Tot ce spune e rezonabil, iar caracterul ei pare tot atît de încîntator că şi înfăţişarea.
După-masă, o mică glumă o făcu şi mai atrăgătoare ; întorcîndu-se spre domnişoara de Revanne, îi spuse zîmbind că are obiceiul să-şi plătească masa printr-o muncă şi că, de cîte ori n-are bani, cere gazdelor un ac de cusut, îngăduiţi-mi, urmă ea, să vă las o floare pe vreunul din gherghefe, pentru ca mai tîrziu, văzînd-o, să vă aduceţi aminte de o sărmană necunoscută. Domnişoara de Revanne îi răspunse că-i pare foarte rău că nu are nici un lucru început şi că, din această pricină, trebuie să se lipsească de plăcerea de a-i admira îndemînarea, îndată călătoarea îşi întoarse privirile spre clavir. Atunci, zise ea, îmi voi plăti datoria în monedă aeriană, aşa cum făceau pe vremuri cîntăreţii ambulanţi. A încercat instrumentul cu două sau trei preludii, care dovedeau o mînă foarte pricepută. Nu mai era nici o îndoială că aveau de-a face cu o femeie din lumea bună, înzestrată cu talentele cele mai plăcute. La început a cîntat ceva foarte vesel şi sclipitor ; apoi a trecut la melodii grave, a căror durere adîncă i se reflecta în privire. Ochii i se împăienjeniră de lacrimi, expresia feţei i se schimbă şi degetele se opriră; dar, deodată, îi uimi pe

toţi, cînd începu să cînte cu cea mai frumoasă voce din'
lume un cîntec îndrăzneţ, dîndu-i un ton glumeţ şi plin
de haz. Deoarece mai tîrziu au fost motive să se creadă că
romanţa aceea burlescă o privea de-aproape, mi se va
ierta că o intercalez aici.
De unde vii doar cu mantaua,
Cînd zorii de abia mijesc
Şi vîntul e-mpletit cu neaua ?
Ai vreun canon bisericesc ?
Căciula cine ţi-a luat-o ?
Şi-anume mergi fără-ncălt-ări ?
în codru cum de-ai apucat-o,
Pe-aşa sălbatice cărări ?
Ciudat ! Din cuib călduţ el vine,
De unde nu se aştepta
Să pată-asemenea ruşine ;
Noroc c-avea pe el manta !
Aşa l-a păcălit şireata,
Lăsîdu-l fără nici un strai ;
Iar bietul om abia scăpat-a,
Gol, cum a fost Adam. în rai.
De ce i-a trebuit să muşte
Din acel măi- primejdios ?
E drept, că mărul de la moară
E peste seamă de frumos.
Dar nu-l mai gustă-a doua oară !
Iute din casă a sărit,
Şi cînd a dat de libertate
Cu glas amarnic a izbucnit :
în ochi nu i-am citit trădare,
Căci mă privea cu drag, duios !
Părea cuprinsă de-ncîntare,
Iar nu de planu-i ticălos.

Puteam să bănuiesc o clipă
Că pieptul ei bătea perfid ?
Cînd se ruga, ca fără pripă
Amor să stea cu noi, avid ?
O noapte-ntreagă, nesfîrşită,
Să pară-atît de bucuroasă,
Şi-apoi, în zori, ca o smintită
Sa-şi strige mama, mînioasă !
Atunci, rudeniile toate
Au năvălit la noi în păr :
Erau şi fraţi, mătuşi, nepoate,
Un unchi bătrîn şi înc-un văr !
Ce tărăboi şi ce mînie !
Păreau că-s fiare în sobor ;
Cereau despăgubiţi, să fie
Şi toţi urlau îngrozitor.
De ce năpăstuiţi deodată
Un tinerel nevinovat ?
Comoara nu v~a fost prădată.
Nu sînt eu cel calificat.
Căci Amor şi-a trimis desigur
La timp, săgeata lui aprinsă
Şi n-a lăsat aici la moară
Această floare neatinsă.
Atunci s-au repezit la haine
Şi la manta, erau turbaţi.
Cum de-au intrat acolo, Doamne,"
Atîţi golani neobrăzaţi ?
Toţi se-ntreceau să mă înjure;
Am scos un urlet fioros
Şi m-am uitat iar la perfidă ;
Avea acelaşi chip frumos !

Urmă potop de vorbe grele ;
La urmă toţi s-au speriat ;
Urlînd i-am dat pe rînd din cale,
Şi din cavernă am scăpat.
Pe voi, fetide de la ţară,
De~acuma am să vă evit.
Lăsaţi cucoanelor plăcerea
De-a despuia cîte-un iubit !
Dar dacă v-aţi deprins cu jocul
Şi nu ştiţi duioşia ce-i,
Schimbaţi-vă mereu amanţii,
Dar nu vă bateţi joc de ei.
Aşa, amicul, astă iarnă,
Cu glas amar se tînguia.
Dar eu rîdeam de-adînca-i rană
Căci a avut ce merita,
Ca toţi ce ziua mint şi-nşală
Un suflet nobil, plin de dor,
Iar noaptea aleargă să petreacă
La moara falsului Amor.
Ar fi putut să ne dea de gîndit faptul că vizitatoarea putuse uita ce se cuvine şi ar fi trebuit să considerăm comportarea ei drept semn că nu întotdeauna era pe deplin conştientă. Dar, îmi spuse domnul de Revanne, nu ştiu cum s-a întîmplat că am uitat şi noi toate reflecţiile pe care le-am fi putut face. Desigur că drăgălăşia nespusă cu care a debitat această farsă ne fascinase. Cînta comic, dar inteligent. Avea o tehnică perfectă şi un glas cu adevărat fermecător. După ce a isprăvit de cîntat, a părut tot atît de rezervată ca mai înainte şi am socotit că a vrut numai să ne înveselească momentul digestiei.
îndată după aceea, *ne-3.* cerut voie să-şi continue drumul ; dar, la un semn al meu, sora mea îi spuse, că dacă nu

are nici o grabă şi găzduirea noastră nu-i displace, am fi foarte bucuroşi să rămînă la noi cîteva zile. Deoarece a primit cu plăcere propunerea, mă gîndeam să-i găsesc o ocupaţie. Dar, în această zi dinţii şi în celelalte urmă-* toare, ne-am plimbat numai. în tot acest timp, nu s-a dezminţit nici o clipă : era raţiunea însăşi, înzestrată cu toate farmecele. Avea un spirit ascuţit şi pătrunzător, o memorie împodobită cu lecturi alese, dovedea sentimente atît de frumoase, că ne uimea şi ne captiva într-una. Pe lîngă aceasta, cunoştea regulile unei purtări corecte şi le folosea cu atîta perfecţie faţă de fiecare dintre noi, ca şi faţă de mai mulţi prieteni, care au venit să ne viziteze, încît nu mai ştiam cum să împăcăm ciudăţeniile ei cu o asemenea educaţie.

Zău că nu mai îndrăzneam să-i ofer un serviciu în casa mea ! Sora mea, care o plăcea foarte mult, socotea şi ea ca o datorie să nu jignească delicateţea necunoscutei. Se ocupau împreună de treburile casnice şi deseori fata aceea drăgălaşă se cobora pînă la o muncă brută, dar imediat îşi arăta priceperea în domenii superioare, care cer ordine şi chibzuială.

In scurtă vreme a instituit o ordine la castel, cum nu mai cunoscusem pînă atunci. Era o gospodină foarte pricepută ; şi, deoarece de la început am stat la masă împreună, nu s-a retras cu falsă modestie, ci a continuat să mănînce cu noi, fără ezitare ; dar nu se atingea de cărţile de joc sau de clavir, pînă nu termina tot ce avea de făcut.

Trebuie să mărturisesc, că soarta acestei fete începuse să mă mişte profund. îi compătimeam părinţii care, probabil, regretau foarte mult lipsa unei asemenea fiice ; "oftam cînd mă gîndeam că, atîtea virtuţi alese, atîtea însuşiri trebuie să se piardă. Trăia la noi de cîteva luni şi nădăjduiam că încrederea pe care căutam să i-o insuflam o va hotărî să ne dezvăluie secretul. Dacă era vorba de-o nenorocire, am fi putut s-o ajutăm ; dacă era o greşeală, ar fi putut spera că intervenţia şi mărturia noastră i-ar

«

obţine iertarea pentru o rătăcire trecătoare : dar toate asigurările noastre prieteneşti, chiar şi rugăminţile noastre, au fost zadarnice, De cum observa că aveam intenţia să obţinem de la dînsa vreo explicaţie, se refugia îndărătul unor maxime generale, pentru a se justifica, fără să ne lămurească. De pildă, dacă vorbeam despre nefericirea ei, spunea : Nefericirea cade şi peste cei buni şi peste cei răi. E un medicament eficace, care atacă atît umorile bune cît şi pe cele *vele,*

Dacă încercam să descoperim cauza fugii ei din casa părintească, spunea zîmbind : Dacă fuge căprioara, nu înseamnă că e vinovată. Cînd o întrebam dacă a fost persecutată, răspundea : Asta e soarta multor fete ele neam, să sufere persecuţii şi să le rabde. Cel ce plînge din pricina ofensivei, va da peste mai multe. Dar cum de se hotărîse să se expună grosolăniei, mulţimii, sau, în tot cazul, să fie nevoită a mulţumi pentru pomană ? La aceasta, începea să rîdă şi spunea : Săracul, primit la masa bogatului, nu-i lipsit de minte. Odată, cînd discuţia căpătase un ton glumeţ, i-am vorbit despre îndrăgostiţi şi am întrebat-o dacă nu-l cunoaşte cumva pe eroul rebegit de frig din romanţa sa. îmi aduc foarte bine aminte şi acum că aceste vorbe parcă i-au sfredelit inima. S-a uitat la mine cu nişte ochi atît de serioşi şi severi, că n-am putut să-i înfrunt privirea ; şi, de atunci, de cîte ori se vorbea de iubire, te puteai aştepta să vezi că drăgălăşia chipului şi vioiciunea spiritului i se tulbură. îndată cădea pe gînduri ; noi credeam că meditează, însă nu era decît durere. Totuşi, în general, era bine dispusă, dar fără mare însufleţire, nobilă fără ostentaţie, sinceră fără franchepe, rezervată fără timiditate, mai mult răbdătoare decît blîndă şi mai mult recunoscătoare decît înduioşată la mîngîieri şi atenţii. Fără îndoială, era o femeie crescută să conducă o casă mare ; şi, totuşi, nu părea să aibă mai mult de douăzeci şi unu de ani.

Aşa se înfăţişa această tînără misterioasă, care mă captivase cu totul în timpul celor doi ani cît i-a fost pe plac

1

să stea la noi, pînă ce a încheiat cu o nebunie mult mai extraordinară decît însuşirile ei. strălucitoare şi admirabile. Fiul meu, fiind tînăr, se va putea consola ; în ce mă priveşte, mi-e teamă că sînt destul de slab ca s-o regret mereu. Acum vreau să povestesc nebunia unei femei raţionale, pentru a dovedi că adesea nebunia este altceva decît raţiunea sub altă înfăţişare. E drept că se va găsi o contradicţie bizară între caracterul nobil al hoinarei şi vicleşugul comic de care s-a slujit ; dar mai cunoaştem două laturi, ce nu i se potriveau ; însăşi hoinăreala şi apoi cîntecul. Este evident că domnul de Revanne era îndrăgostit de necunoscută. Bineînţeles, nu putea să se bizuie pe chipul lui de om ce împlinise cincizeci de ani, deşi părea vioi şi zdravăn ca unul de treizeci ; mai degrabă spera să placă prin sănătatea lui neştirbită, de copil, prin bunătatea, seninătatea, blîndeţea şi generozitea caracterului său ; poate, şi prin averea sa, deşi era destul de delicat pentru a-şi da seama că nu se poate cumpăra ceea ce nu are preţ.

Pe de altă parte, fiul, tînăr plăcut, afectuos, înflăcărat, s-a aruncat trup şi suflet în aventură, fără să reflecteze mai mult decît tatăl său. La început a căutat să cîştige cu prudenţă favoarea necunoscutei, care-i devenise dragă, datorită laudelor şi prieteniei de care se bucura aceasta din partea tatălui şi mătuşii sale. Şi-a dat osteneală să placă unei femei adorabile, pe care pasiunea lui părea s-o ridice cu mult peste starea în care ea se afla. Era înflăcărat mai mult de seriozitatea, decît de meritele şi fru^-museţea ei ; a îndrăznit totuşi să vorbească, să acţioneze, să făgăduiască.

Tatăl, fără voie, dădea totdeauna demersurilor sale un aspect oarecum patern. Se cunoştea bine pe sine şi cînd a aflat cine-i este rival, n-a mai sperat că-l va învinge, nevoind să folosească mijloace nedemne de un om cu principii. Cu toate acestea, şi-a urmat calea mai departe, deşi nu ignora faptul că bunătatea şi chiar averea sînt atracţii

faţă de care o femeie nu cedează decît cu prudenţă şi care
rănim fără efect, de îndată ce se arată iubirea cu farme-
cele ei, întovărăşită de tinereţe. Domnul de Revanne a
mai făcut şi alte greşeli, pe eare le-a regretat mai tîrziu..
Ei i-a vorbit nu numai de o prietenie foarte respectuoasă,
dar şi de o unire durabilă, secretă şi legitimă. Apoi s-a
tînguit şi a rostit cuvîntul ingratitudine. Desigur că n-o
cunoştea îndeajuns pe fiinţa iubită, dacă a putut să-i
spună într-o zi că mulţi binefăcători se aleg numai cu
r,ău de pe urma binelui ce-l fac. Necunoscuta i-a răspuns
cu sinceritate : Mulţi binefăcători ar fi gata să cumpere,
pe un blid de linte, toate drepturile celui protejat.
, Frumoasa străină, încurcată de solicitările celor doi
rivali şi împinsă de motive necunoscute, a recurs în
această împrejurare penibilă, la o stratagemă ciudată, nu
cu alte intenţii decît ca să evite, sieşi şi celorlalţi, com-
plicaţii stupide. Cu îndrăzneala vîrstei, fiul insista şi o
ameninţa, aşa cum se obişnuieşte, că-şi va lua viaţa dacă
rămîne neînduplecată. Tatăl, ceva mai puţin nebun, era
tot atît de stăruitor ; amîndoi, erau sinceri. Fiinţa aceea
adorabilă ar fi putut atunci să-şi asigure situaţia pe care
o merita, căci amîndoi domnii de Revanne afirmau că
au intenţia s-o ia în căsătorie.
Dar, din exemplul fetei acesteia, femeile ar putea în-
văţa că o fiinţă onestă, chiar de-ar avea spiritul rătăcit
de vanitate sau de nebunie adevărată, nu trebuie să în-
treţină rănile inimii, dacă nu doreşte să le vindece. Străina
simţi că a ajuns la o limită extremă, de unde nu i-ar mai
fi uşor şă se apere multă vreme. Se afla la discreţia a doi
îndrăgostiţi, care găseau scuze pentru orice insistenţă
prin curăţenia intenţiilor lor, întrucît aveau de gînd să-şi
; legitimeze îndrăzneala printr-o unire solemnă. Aşa stă-
teau lucrurile şi ea le pricepuse foarte bine.
Ar fi putut să caute refugiu la domnişoara de Re-
vanne ; dar a renunţat, fără îndoială din delicateţe, din
consideraţie faţă de binefăcătorii săi. Nu şi-a pierdut

cumpătul şi a născocit un mijloc prin care a salvai virtutea celor doi, lăsîndu-i însă pe d'înşii să se îndoiască de virtutea ei. Era o fiinţă nebună din fidelitate, pe care desigur că iubitul ei nu o merita, dacă n-a simţit ce .sacrificii face pentru el, chiar dacă i-au rămas necunoscute. într-o zi, cînd domnul de Revanne răspundea cam prea cu multă însufleţire la prietenia, la recunoştinţa pe care .ea i-o arăta, dînsa îşi luă deodată o înfăţişare naivă, care-l surprinse. Bunătatea dumneavoastră, domnule, zise ea, mă nelinişteşte şi îngăduiţi-mi să vă spun sincer motivul, îmi dau bine seama că numai dumneavoastră aveţi dreptul la recunoştinţa mea ; totuşi — Fiinţă crudă ! exclamă domnul de Revanne, te înţeleg. Fiul meu ţi-a cîştigat inima. — Ah ! domnule, nu s-a oprit aicu Nu mă pot exprima, decît arătîndu-mi confuzia — Cum, domnişoară, nu cumva eşti — Cred că da, şopti ea, înclinîndu-se adînc şi lăcrimînd ; căci femeile au totdeauna 'la îndemînă o lacrimă, cînd e vorba să facă o farsă, şi totdeauna o scuză, cînd au greşit.

Oricît de îndrăgostit era domnul de Revanne, n-a putut să nu admire acest nou fel de sinceritate nevinovată sub protecţia maternităţii şi găsi că reverenţa era" foarte la locul ei. — Dar, domnişoară, nu înţeleg de loc. — Nici eu, spuse ea şi lacrimile îi curgeau şi mai tare. Au curs pînă ce domnul de Revanne, după o clipă de gîndire foarte penibilă, reluă cuvîntul cu o înfăţişare mai calmă şi spuse.: Asta mă lămureşte. Văd acum cît de ridicole erau pretenţiile mele. Nu-ţi fac nici un reproş şi, ca singură pedeapsă pentru durerea ce mi-ai pricinuit-o, îţi făgăduiesc din partea lui de moştenire atît cît e necesar pentru a-l încerca dacă te iubeşte tot atît de mult ca mine. ~ Ah ! domnule, cruţaţi-mi nevinovăţia şi nu-i spuneţi nimic. Dar a cere cuiva secretul, nu e mijlocul de a-l obţine. După această scenă, frumoasa necunoscută se aştepta să-l vadă pe îndrăgostit apărînd înaintea sa contrariat şi nespus de furios. A şi apărut îndată, cu o privire ce anunţa

euvinte nimicitoare. Dar începu să se bîlbîie şi nu putu rosti decît : Cum, domnişoară, e cu putinţă ? — Despre ee e vorba, domnule ? întrebă ea cu un zîmbet ce în asemenea împrejurare, te putea aduce la disperare. — Cum, despre ce e vorba ? Lasă, domnişoară, .acuma văd ee creatură eşti ! Dar cel puţin nu trebuie să dezmoşteneştii copiii legitimi ; e de-ajuns că-i acuzi. Da, domnişoară, am priceput cu complotul dumitale cu tata, îmi atribuiţi amîncloi un fiu, cînd el mi-e frate, sînt sigur ! Frumoasa nebună îi răspunse cu aceeaşi linişte şi cu fruntea senină. <— Nu eşti sigur cfe nimic ; nu e nici fiul şi nici fratele dumitale ; băieţii sînt răi ; n-am vrut băiat ; e o biată fetiţă, pe care o voi duce departe de aici, departe de oameni, de răi, de proşti şi infideli.

Apoi, vărsîndu-şi focul, urmă : Adio, dragă Revanne ! Ai clin fire o inimă dreaptă ; păstrează-ţi principiile de sinceritate. Nu sînt primejdioase, cînd ai o avere solidă. Fii bun cu cei sărmani. Cel ce dispreţuieşte rugămintea nevinovăţiei îndurerate va implora şi el eîndva, dar nu va fi auzit. Cel ce fără scrupul dispreţuieşte scrupulele unei fete fără apărare va fi victima femeilor fără scrupule. Cel ce nu-şi dă seama ce trebuie să simtă o fată cinstită, cînd e cerută în căsătorie, nu merită să o obţină. Cel ce făureşte proiecte, împotriva oricărei raţiuni, împotriva intenţiilor şi planurilor familiei sale, numai pentru a-şi satisface pasiunile nu merită să se bucure de fructele pasiunii sale şi de consideraţia alor săi. Sînt convinsă că in-ai iubit sincer, dar, dragul meu Revanne, pisica ştie bine pe lîngă cine să se linguşească şi de vei deveni vreodată iubitul unei femei cumsecade, adu-ţi aminte de moara infidelului. învaţă clin exemplul meu să te încrezi •îi) constanţa şi discreţia iubitei. Dumneata ştii dacă sînt infidelă, tatăl dumitale ştie şi el. Eu m-ara hotărît să rătăcesc prin lume şi să înfrunt toate primejdiile. Cele care m-au ameninţat In casa asta sînt cu siguranţă cele mai mari. Dar pentru că dumneata eşti tînăr, am să-ţi spun

numai dumitale şi confidenţial : bărbaţii şi femeile nu sînt infideli deeît din voia lor ; asta am dorit să-i dovedesc prietenului de la moară, care poate mă va revedea într-o zi, dacă inima lui e destul de curată ca să regrete ce-a pierdut.

Tînărul Revanne o mai asculta încă, deşi ea isprăvise de vorbit. Stătea nemişcat, ca lovit de trăsnet ; pînă la urină îl podidiră lacrimile şi în această stare de agitaţie alergă la mătuşa şi la tatăl său să le spună că domnişoara pleacă, clar că ea e un înger, sau mai degrabă un demon, care rătăceşte prin lume ca să chinuiască toate inimile.

Dar hoinara îşi luase toate măsurile de precauţie, aşa că n-au mai găsit-o niciodată. Şi după ce tatăl şi fiul s-au lămurit, nu s-au mai îndoit de nevinovăţia ei, de talentele şi de nebunia ci. Cu toată osteneala pe care şi-a dat-o de atunci, domnul de Revanne n-a izbutit să obţină nici cea mai mică lămurire despre acea persoană frumoasă, care îi apăruse în cale, adorabilă şi fugitivă ca un înger.

CAPITOLUL AL ŞASELEA .

După un somn lung şi adînc de care călătorii avuseseră mare nevoie, Felix sări vioi din pat, grăbindu-se să se îmbrace ; lui Wilhelm i se păru că băiatul pune de data asta mai multă grijă decît de obicei. Nimic nu era destul de .potrivit şi de ajustat ; ba ar fi vrut ca toate să fie mai noi şi mai elegante. Coborî în grădină luînd în fugă cîte ceva din gustarea pe care o adusese un servitor pentru oaspeţi, căci doamnele urmau să apară abia peste o oră.

Servitorul era obişnuit să stea de vorbă cu străinii şi să le arate unele lucruri din castel : astfel îl conduse pe

D

prietenul nostru într-o galerie, unde erau atîrnate ori aşezate pe socluri numai portrete ale unor persoane vestite în secolul al optsprezecelea, o societate numeroasă şi nobilă •; atît picturile cit şi busturile erau operele unor maeştri celebri. în tot castelul, zise custodele, nu veţi găsi nici un tablou, care să aibă vreo legătură, fie şi depărtată, cu religia, tradiţia, mitologia, legendele şi fabulele ; stăpînul nostru vrea ca imaginea să nu fie solicitată decît pentru a reprezenta realitatea. Născocim şi aşa destul de multe, are el obiceiul să spună, şi nu mai e nevoie să îmboldim această însuşire primejdioasă a spiritului nostru şi prin mijloace străine.

La întrebarea lui Wilhelm cînd ar putea să i se prezinte, servitorul răspunse că stăpînul plecase călare dis-de-dimineaţă, aşa cum era deprins. Are obiceiul să spună : Luarea-aminţe e viaţa ! Veţi putea vedea această maximă, ca şi altele, în care se oglindeşte spiritul lui, înscrise pe panourile de deasupra uşilor, ca aici, spre exemplu : De *la util, prin adevăr, spre frumos.*

Doamnele pregătiseră între timp micul dejun sub tei ; Felix se zbenguia în jurul lor, străcluihdu-se prin tot soiul de nebunii şi îndrăzneli, să atragă atenţia asupra lui şi să capete o observaţie sau o dojana de la Hersilia. Surorile se străduiau să cîştige încrederea oaspetelui lor tăcut, care le era simpatic, făcîndu-i confidenţe ; istorisiră despre un văr de-al lor, om de valoare, care lipsea de trei ani şi care era aşteptat să sosească în curînd ; despre o mătuşă venerabilă, care trăia în castelul ei din apropiere, şi era privită ca un duh ocrotitor al familiei. Trupul îi era doborît de boli, dar spiritul'îi era într-o stare de sănătate înfloritoare ; ai fi zis că o străveche sibilă nevăzută rosteşte nespus de simplu, prin gura ei, vorbe divine despre lucrurile omeneşti.

Noul oaspete îndrumă convorbirea şi întrebările asupra prezentului. Dorea să cunoască mai de-aproape pe nobilul unchi, în activitatea lui atît de energică ; reflectă

la maxima „de la util, prin adevăr, spre frumos", şi căută să tălmăcească aceste vorbe în felul său, izbutind atît de bine, încît cîştigă laudele Julietei.
Hersilia care, pînă atunci, zîmbise în tăcere, replică :
Noi femeile, ne aflăm într-o situaţie deosebită. Auzim mereu repetîndu-se maximele bărbaţilor, ba trebuie să le vedem şi înscrise cu litere de aur deasupra capetelor noastre şi, totuşi, în sinea noastră putem spune tocmai contrariul, care e şi el valabil ca în cazul de faţă. *Frumoasa* găseşte adoratori, un logodnic şi la urmă chiar un bărbat ; atunci ajunge la *adevăr,* care poate să nu fie totdeauna îmbucurător ; dacă este înţeleaptă, se consacră *utilului, se* îngrijeşte de casă şi copii, şi răniîne la asta ; cel puţin aşa am băgat eu de seamă adeseori. Noi, fetele, avem timp şă observăm ce-i în jurul nostru şi de cele mai multe ori descoperim ceea ce n-am căutat.
Un trimis al unchiului sosi cu vestea că toată lumea era invitată la masă într-un pavilion se vînătoare din apropiere ; acolo se putea ajunge călare, sau îU trăsura. Hersilia preferă să plece călare. Felix rugă stăruitor să i se dea şi lui un cal. S-au înţeles cu Julieta să meargă în trăsură cu Wilhelm, iar Felix să fie pajul doamnei alese de inima lui tînără, căreia trebuia să-i mulţumească pentru prima lui plimbare călare.
Julieta şi noul ei prieten au străbătut un şir de plantaţii, toate menite să aducă foloase, dar numărul imens al pomilor te făcea să te îndoieşti că toate fructele vor ajunge să fie consumate.
Dumneata ai sosit în mijlocul nostru pe o cale atît de neobişnuită şi găseşti aici atîtea lucruri într-adevăr rare şi ciudate, încît îmi închipui că doreşti o explicaţie clară despre această aşezare. în acest loc toate sînt întemeiate în spiritul şi ideile admirabilului meu unchi. Anii cei mai frumoşi ai acestui om noMl s-au nimeiit să fie în timpul *ei*

lui Beccaria [1] şi al lui Filangieri[2] ; atunci maximele umanitare erau preţuite în toate domeniile. Spiritul său activ şi caracterul său sever au modificat aceste generalităţi în principii strict practice. El ne-a explicat cum a găsit cu cale să schimbe conform concepţiilor sale dictonul liberal ,;Ce-i mai bun, celor numeroşi", cu altul : „Celor mulţi, ceea ce doresc". Pe cei numeroşi, spunea el, nu ajungi să-i găseşti şi să-i cunoşti ; iar ce-i mai bun e şi. mai greu să descoperi. Cei mulţi sînt însă totdeauna în jurul nostru ; ce doresc, ştim ; ce-ar trebui să dorească, putem judeca ; astfel sîntem în stare să facem oricînd mult bine altora. în spiritul acesta, continuă Julieta, s-au plantat, construit şi amenajat toate cîte le vezi aici, necesare în vederea unui scop foarte apropiat şi foarte uşor de înţeles ; toate s-au făcut de dragul marilor munţi din jur.

Omul acesta excelent, deţinînd şi putere şi avere, şi-a spus : nici un copil din ţinutul nostru nu trebuie să ducă dorul cireşelor, sau al merelor, de care sînt, pe bună dreptate, atît de lacomi. Gospodina nu trebuie să ducă lipsă de varză, de sfeclă, sau de vreo altă legumă, ca să ţină într-o oarecare măsură cumpăna cu nenorociţii de cartofi din oală. Cu gîndul şi în felul acesta a căutat să vină altora în ajutor, lucru cu putinţă, datorită averii sale, şi, de ani de zile, s-a format o armată de cărăuşi bărbaţi şi femei, care transportă şi vînd fructele în văgăunile cele mai ascunse ale munţilor.

Eu însumi am gustat din ele cu o bucurie de copil, răspunse Wilhelm ; acolo unde. nu mă aşteptam să le întîlnesc, între brazi şi stînci, acele fructe răcoritoare şi proaspete m-au surprins mai mult decît un gînd pios al cuiva. Căci darurile spiritului se găsesc pretutindeni, dar eele ale naturii sînt împărţite cu zgîrcenie pe faţa pă~ Bdîntului. , !

[1] Cesare de Beccaria (1738—1794), economist şi jurist italian.

[2] Gaetano Filangieri (1752—1788), jurist italian pe care Goethe I-a cunoscut în 1787, cu prilejul călătoriei în Italia.

Apoi, unchiul nostru a adus din locuri îndepărtate o mulţime de lucruri necesare celor din munţi ; în clădirile acestea de la poale poţi găsi provizii de sare şi tot felul de mirodenii. De tutun şi alcool lasă pe alţii să aibă grijă ; astea nu sînt nevoi, spune el, ci pofte, şi pentru acestea se găsesc destui negustori.

Ajunseră la locul hotărît şi-i găsiră şi pe ceilalţi într-o casă încăpătoare de pădurar, unde-i aştepta masa pregătită. Să ne aşezăm, spuse Herselia ; aici e scaunul unchiului, dar desigur că el nu va veni, ca de obicei. într-un fel, sînt bucuroasă că noul nostru oaspete nu va sta mult printre noi, după cum aud ; căci. va fi plicticos pentru el să ne cunoască ; parcă am fi eternele personaje din romanele şi piesele de teatru : un unchi original, o nepoată blajină şi alta neastâmpărată, o mătuşă înţeleaptă şi cei-lalţi ai casei, după tipic ; şi dacă s~ar întoarce şi vărul nostru, oaspetele ar cunoaşte şi un călător ciudat, însoţit poate de un tovarăş şi mai bizar, şi atunci nefericita piesă ar fi gata înjghebată şi transpusă în realitate.

Trebuie să respectăm ciudăţeniile unchiului nostru, zise Julieta ; nu sînt o povară pentru nimeni, ci dimpotrivă, datorită lor toată lumea se simte bine. O oră hotărîtă de masă îi este nesuferită şi rareori ţine seama de ea ; el declară adesea că masa la birturi e cea mai frumoasă invenţie a timpului nostru.

Vorbind de unele şi de altele, ajunseră să pomenească despre mania acestui om de treabă de a pune inscripţii pretutindeni. Sora mea, spuse Hersilia, ştie să le interpreteze pe toate ; se ia la întrecere cu custodele ; eu, însă, găsesc că toate pot fi întoarse pe dos şi că atunci sînt tot atît de adevărate, ba poate chiar mai adevărate. — Mărturisesc, spuse Wilhelm, că printre maxime sînt unele ce par a se anihila singure ; de pildă, am văzut scris într-un mod bătător la ochi : *Proprietate şi bun comun.* Oare aceste noţiuni nu sînt contradictorii ?

«3
s

Mi se pare, îl întrerupse Hersilia, că unchiul a împrumutat această manie a inscripţiilor de la orientali, care mai mult venerează decît înţeleg maximele *Coranului* de pe toate zidurile. Fără să se lase descumpănită, Julieta răspunse la întrebarea lui Wilhelm : Fă o perifrază din aceste puţine cuvinte şi vei vedea că îndată înţelesul devine limpede.

După cîteva întreruperi, Julieta continuă să explice .înţelesul maximei : Fiecare trebuie să-şi preţuiască, să-şi menţină şi să-şi sporească bunurile dăruite de natură, sau de soartă ; fiecare să caute a se întinde în jur pînă unde e capabil să ajungă ; dar totdeauna să se gîndească a lăsa şi pe alţii să profite de bunurile sale, căci bogăţaşul nu-i preţuit, decît în măsura în care-i face şi pe alţii să aibă" satisfacţie.

Şi cum se căutau exemple, prietenul nostru se află în elementul său. Toţi se străduiau, se luau la întrecere, pentru a găsi adevăratul sens al acelor cuvinte laconice. Se spunea : Pentru ce-i preţuit un principe, dacă nu pentru că dă fiecăruia de lucru, pretinde de la fiecare activitate, i-o favorizează şi astfel îi face pe toţi să participe oarecum la puterea sa absolută ? Pentru ce toate privirile se îndreaptă spre bogătaş, dacă nu pentru faptul că el doreşte să facă parte şi altora din prisosul său ? De ce toţi oamenii invidiază pe poet ? Din pricină că natura sa îl obligă la comunicarea cu alţii, ba este însăşi comunicarea. Muzicantul este mai fericit decît pictorul, el îşi împărtăşeşte darurile personal şi nemijlocit, pe cînd pictorul nu dă d.ecît despărţindu-se de darul său.

S-au spus mai departe cam următoarele : Omul trebuie să-şi păstreze cu îndirjire proprietatea, oricare ar fi ea ; el trebuie să devină centrul, de la care pot porni bunurile comune ; trebuie să fie egoist, pentru a nu deveni egoist ; să fie păstrător, ca să poată dărui. Ce rost are să-ţi dai posesiunile şi averea săracilor ? E mai lăudabil să devii intendentul lor. Acesta e sensul cuvintelor : proprietate

ţii bun comun ; nimeni nu trebuie să se atingă de capital, căci dobînzile, intrate în circulaţie, vor aparţine oricum tuturor.
Aşa cum reieşea din desfăşurarea convorbirii, cineva îi reproşase unchiului că nu trăgea foloase din domeniile sale, în măsura în care s-ar fi cuvenit. Bătrînul răspunsese : Această scădere a venitului o consider o cheltuială plăcută, căci cu ea uşurez viaţa altora ; în acelaşi timp mă scuteşte de osteneala de a face eu însumi această cheltuială, şi totul se echilibrează.
Doamnele discutau astfel cu noul prieten despre tot felul de subiecte şi, cum încrederea reciprocă sporea mereu, au ajuns să vorbească şi despre vărul pe care-l aşteptau să sosească.
Credem că purtarea lui ciudată e urmarea unei înţelegeri cu unchiul nostru. De cîţîva ani n-a mai dat nici o veste despre dînsul ; ne trimite numai daruri fermecătoare, care ne indică alegoric locul în care a ajuns ; acum, deodată, ne scrie dintr-un loc foarte apropiat, dar nu vrea să vină să ne vadă, pînă nu-i dăm veşti despre situaţia fiecăruia dintre noi. Purtarea asta nu-i firească ; trebuie să ştim înainte de sosirea lui ce lucru ascunde. Deseară iţi vom -da un teanc de scrisori din care vei afla mai multe despre el. Hersilia adăugă : Ieri seară te-am făcut să cunoşti o hoinară nebună, astăzi vei afla despx-e un călător smintit. — Mărturiseşte, interveni Julieta, că această comunicare o faci cu un scop anume.
Hersilia întrebă cu oarecare nerăbdare de ce întîrzie desertul, cînd sosi vestea că unchiul pofteşte pe toată lumea în pavilionul cel mare din grădină, să ia desertul împreună. Pe drumul spre chioşc, dădură peste o bucătărie de campanie care-şi strîngea, harnic şi cu zgomot, cratiţele, castroanele şi farfuriile, toate albe şi strălucitoare de curăţenie. într-un pavilion spaţios, se afla stăpînul cel bătrîn, la o masă mare, rotundă şi frumos acoperită pe care, în timp ce toţi se aşezau în jur, s-au adus

cele mai minunate fructe şi cele mai delicioase prăjituri şi dulciuri. La întrebarea unchiului ce-au făcut pînă atunci şi despre ce au vorbit, Hersilia se grăbi' să răspundă : Oaspetele nostru ar fi rămas desigur foarte încurcat în faţa inscripţiilor dumitale laconice, dacă Julieta nu i-ar fi venit în ajutor, comentîndu-ie neîntrerupt.
— Iar te legi de Juiieta, o dojeni unchiul ; e o fată vrednică care caută mereu să se instruiască şi să înţeleagă.
— Eu aş dori să uit multe din cele ce ştiu, iar ce-am . înţeles, n-are mare valoare, răspunse Hersilia rîzînd. Atunci luă Wilhelm cuvîntul şi rosti cu gravitate :
Știu să preţuiesc sentinţele concise, mai ales dacă mă îndeamnă să meditez asupra, contradicţiilor şi să încerc să le armonizez. — Ai dreptate, răspunse unchiul ; un om înţelept nici nu poate avea altă pasiune în viaţă.
In acest timp, încetul cu încetul, locurile din jurul mesei s-au ocupat, aşa că întîrziaţii abia de mai găseau unde să se aşeze'. Veniseră cei doi funcţionari, apoi vânători, dresori de cai, grădinari, pădurari şi alţii, cărora nu le puteai ghici uşor ocupaţia. Fiecare avea eîte ceva nou de povestit şi de comunicat stăpînului care îi asculta cu plăcere, ba îi şi stîrnea la vorbă prin întrebări binevoitoare ; la urmă, însă, s-a ridicat de pe scaun şi, salutînd societatea, care trebuia să rămînă pe loc, a plecat împreună cu cei doi funcţionari. Fructe au mîncat toţi cu poftă, iar dulciurile au plăcut mai ales tinerilor, care se arătau a fi gălăgioşi. Apoi, unul după altul, s-au ridicat de la masă şi au plecat salutînd pe cei ce mai rămîneau.
Doamnele, observînd că oaspetele se uită cu oarecare mirare la ceea ce se petrece, i-au dat lămuririle următoare : Vezi aici încă o dată efectul ciudăţeniilor unchiului nostru ; el susţine că nici o invenţie a secolului nu merită mai multă admiraţie decît obiceiul de a mînca la birturi, la mesuţe separate, după lista de bucate ; cum a aflat de acest obicei a căutat să-l introducă şi în familie, pentru el şi pentru ceilalţi. Cînd e în toane bune, îi place
m

să descrie foarte cu haz grozăvia unei mese de familie, la care fiecare membru se aşază, preocupat de gînduri străine, ascultă pe ceilalţi cu neplăcere, vorbeşte distrat, sau tace morocănos şi, dacă, din nefericire, sînt aduşi şi copii mici, atunci proasta dispoziţie a comesenilor ajunge la culme, datorită observaţiilor pedagogice. Sînt destule neplăceri de îndurat, spune el ; cel puţin am izbutit să scap de aceasta. Rareori apare la masa noastră şi se aşază numai o clipă pe scaunul ce stă neocupat pentru dînsul. Bucătăria lui de campanie îl urmează pretutindeni şi de obicei mănîncă singur ; ceilalţi să-şi poarte de grijă cum vor. Dar cînd invită lume la gustare, la desert sau la răcoritoare, atunci se adună toţi slujbaşii împrăştiaţi şi se desfată cu cele oferite, aşa cum ai văzut. Asta îi face plăcere, dar nimeni n-are voie să vină, dacă n-are poftă de mîncare ; cel ce s~a săturat trebuie să se ridice de la masă şi in'felul acesta el e sigur că nu-i înconjurat niciodată decît de cei ce ştiu să preţuiască mîncarea. L-am auzit spunînd că, dacă vrei să-i desfeţi pe oameni, trebuie să cauţi a le oferi ceea ce ei nu pot să-şi procure decît rareori, sau poate niciodată.

La întoarcere, un accident neaşteptat a provocat oarecare emoţie în societate. Hersilia i-a spus lui Felix, care călărea alături de dînsa : Ia te uită, ce flori să fie acelea ? Acoperă toată partea de miazăzi a colinei ; nu le-am mai văzut niciodată. Felix şi-a îndreptat imediat calul în galop spre locul acela şi, pe cînd se întorcea, fluturînd de departe în aer un mănunchi bogat de flori, a dispărut dinţr-o dată cu cal cu tot. Căzuse într-un şanţ. Imediat doi călăreţi au părăsit grupul şi s-au repezit într-acolo.

Wilhelm vru să coboare din trăsură, dar Julieta îl opri : Nu-i nevoie ; în asemenea cazuri, noi am hotărît că numai cel ce poate da ajutor trebuie să se, mişte din Ioc ; chirurgul a şi ajuns acolo. Hersilia îşi opri calul, într-adevăr, zise ea, de medici avem rareori nevoie, dar de chirurg *în* orice clipă. Peste puţin timp, Felix, cu capul

bandajat, alerga din nou spre ei, ţinînd strîns florile culese şi făcînd semne cu ele. Oferi cu satisfacţie stăpînei sale buchetul ; în schimb Hersilia 'îi -dădu un fular subţire şi colorat. Legătura asta albă >nu-ţi stă bine, hotărî ea ; fularul e mai vesel. Şi .astfel s-au întors acasă liniştiţi şi mult mai apropiaţi .sufleteşte.

Era tîrziu ; se despărţiră cu bucuria de a se revedea a doua zi. dimineaţă ; însă, pe prietenul nostru, următoarea corespondenţă ÎI ţinu treaz şi gmditor încă vreo cîteva ceasuri.

LEONARDO CĂTRE MĂTUŞA SA

în s.ftrşit, iubită mătuşă, după trei ani, primeşti întîia scrisoare de la mine, potrivit cu înţelegerea noastră, care a fost destul de ciudată, trebuie să recunosc. Voiam să văd lumea, să mă las în voia ei şi voiam ca în vremea aceasta să uit ţara din care plecasem şi în care nădăjduiam să mă reîntorc. Doream ss-^găştrez impresiile în întregul lor, să nu fiu tulburat acolo^fteparte, • de lucruri mărunte. Totuşi, din cînd în cînd, ne-am dat unul altuia semne de viaţă. Eu am primit bani, iar dumneata de la mine mici daruri, ca să le împărţi rudelor apropiate. Obiectele trimise arătau unde şi în ce stare mă aflam. Gustând vinurile, desigur că unchiul a putut ghici ele fiecare dată ţara in care mă stabilisem ; apoi dantelele, micile podoabe şi obiectele de metal au marcat pentru doamne trecerea mea prin Brabant, Paris şi Londra ; şi astfel voi găsi o mulţime de semne de aducere aminte pe mesele dumitale descris, de lucru şi de ceai, veşmintele dumitale de casă şi de bal, semne de care-mi voi putea lega istorisirile mele de călătorie. Dumneata m-ai însoţit pretutindeni, fără să auzi ele mine si poate că nici măcar nu eşti curioasă să Ştii mai multe. în schimb, pentru mine e foarte important

:-'

să aflu, prin bunătatea dumitale, cum stau" lucrurile în cercul în care am de gînd să pătrund din nou. Aş dori, într-adevăr, să vin din străinătate ca un străin care, pentru a fi agreabil, mai întîi se informează de obiceiurile şi gusturile casei şi nu aşteaptă ca gazdele să-l primească cum i-ar plăcea lui, de dragul părului sau ochilor Săi frumoşi. De aceea, scrie-mi despre bunul meu unchi, despre nepoatele iubite, despre dumneata, despre rudele noastre apropiate satj îndepărtate şi de asemenea despre servitorii vechi şi noi. în fine, pana iscusită, pe care n-ai muiat-o în cerneală de atîta vreme pentru nepotul dumitale, las-o să zboare pe hîrtie, în folosul lui. Scrisoarea dumitale instructivă va fi în acelaşi timp acreditivul cu care mă voi prezenta îndată ce-o voi primi. Aşa că numai de dumneata depinde dacă vrei să mă ai mai repede în braţe. Oamenii se schimbă mai puţin decît se crede şi de cele mai multe ori şi împrejurările rămîn la fel. Nu ce s-a schimbat, ci ceea ce s-a menţinut, ceea ce a crescut sau a dat înapoi treptat vreau să recunosc dintr-o dată, ca să mă privesc iarăşi într-o oglindă cunoscută. Salută-i din inimă pe toţi ai noştri şi te rog să crezi că în felul ciudat al absenţei şi întoarcerii mele e cuprinsă mai multă căldură, decît e uneori în declaraţii vii şi constante de devotament şi simpatie. Multe salutări fiecăruia şi tuturor,

Post-scriptum

Nu pierde din vedere, scumpă mătuşă, să-mi spui o vorbă şi despre oamenii noştri de afaceri, cum stăm cu arendaşii şi fermierii noştri. Ce s-a mai întîmplat cu Valerina, fiica acelui fermier pe care, cu puţin timp înainte de plecarea mea, unchiul l-a alungat, desigur <pe drept, dar, după părerea mea, cu prea multă asprime. Vezi că-mi amintesc încă de o mulţime de lucruri ; îmi amintesc de toate. Asupra trecutului mă vei putea întreba cîrid mă. vei pune la curent cu. prezentul.

MĂTUȘA CĂTRE JULIETA

în sfîrşit, dragele mele copile, o scrisoare de la cel ce tace de trei ani. Cît sînt de ciudaţi oamenii ciudaţi ! El crede că darurile şi atenţiile lui ar putea valora cît o singură vorbă bună, spusă sau scrisă de un prieten. îşi închipuie într-adevăr că ne-a întrecut şi acum vrea să facem noi întîi ceea ce el ne-a refuzat cu atîta duritate şi lipsă de prietenie. Cum să procedăm ? Din partea mea i-aş împlini imediat dorinţa printr-o scrisoare lungă, dacă nu s-ar anunţa o durere de cap, care abia dacă mă lasă să scriu foaia asta pînă la capăt. Cu toţii dorim să-l ve-dem. Luaţi-vă voi obligaţia asta, dragele mele. Dacă mă voi restabili, înainte ca să terminaţi, voi adăuga şi eu cîte ceva la scrisoare. Alegeţi-vă persoanele şi evenimen-tele de care vă place mai mult să vorbiţi şi împărţiţi-le între voi. Veţi reuşi mai bine decît mine. Curierul îmi va aduce un cuvînt de la voi, nu-i aşa ?

JULIETA CĂTRE MĂTUȘA SA

Ne-am grăbit să citim, am judecat şi-ţi spunem prin j curier părerea noastră, fiecare în parte, după ce ne-am statuii; una cu alta, şi anume că nu sîntem tot atît de in-dulgente ca iubita noastră mătuşă faţă de acel nepot care tărăgănează mereu să se întoarcă. După ce şi-a ascuns timp de trei ani cărţile faţă de noi, şi le mai ţine încă ascunse, trebuie oare să le arătăm pe ale noastre şi să jucăm pe faţă cu unul care joacă acoperit ? z\sta nu-i drept, şi totuşi treacă de la noi, căci iscusitul adesea e j păcălit, tocmai fiindcă îşi ia prea multe măsuri de sigu-ranţă. Nu sîntem însă de acord asupra felului în care : trebuie să-i scriem şi nici despre ce anume. A scrie ce I gîndeşti despre ai tăi, e o obligaţie prea mare, cel puţin pentru noi. De obicei reflectezi asupra rudelor, numai în ;

cazul cînd îţi fac o plăcere sau un.necaz deosebit. încolo îi iei aşa cum sînt. Numai dumneata, dragă mătuşă, ai putea cuteza lucrul acesta, căci dumneata ai în acelaşi timp şi păjxunderea şi echitatea necesară. Hersilia care, aşa cum ştii, se înflăcărează repede, mi-a improvizat la iuţeală o satiră nostimă despre întreaga familie ; aş fi dorit să fie aşternută pe hîrtie, ca să te facă să zîmbeşti în suferinţa dumitale, dar să n-o trimitem lui Lenardo. Propunerea mea e să i se comunice corespondenţa noastră din aceşti trei ani ; s-o citească, dacă are curajul, sau să vină, ca să vadă ceea ce nu poate să citească. Scrisorile dumitale către mine, dragă mătuşă, sînt în perfectă ordine şi-ţi stau la dispoziţie. Hersilia nu-i Se aceeaşi părere ; ea pretextează că hârtiile nu-i sînt în ordine, şi aşa mai departe, după cum îţi va spune ea singură.

HERSILIA CĂTRE MĂTUŞA SA

Vreau şi trebuie să-ţi scriu foarte pe scurt, dragă mătuşă, deoarece curierul se arată nesuferit de nerăbdător. Găsesc că e o bunăvoinţă excesivă şi un lucru cu totul nepotrivit să i se comunice lui Lenardo scrisorile noastre. Nu are nevoie să ştie ce-am spus de bine despre el, nu are nevoie să ştie ce-am spus de rău, mai ales de rău, ca să descopere din aceasta cît ţinem la el ! Nu-i da nas, te rog. în pretenţia asta a "lui, în felul cum se poartă, e ceva circumspect şi arogant, aşa cum se întîmplă de cele mai multe ori cu domnii aceştia, cînd se întorc din ţări străine. Ei privesc pe cei rămaşi acasă ca pe nişte fiinţe înapoiate. Durerile de cap să-ţi servească drept scuză. Va veni el, n-ai grijă ; iar de nu va veni, îl vom mai aştepta un pic. Poate că-i dă în minte să se întoarcă la noi în taină şi în aşa fel ca să ne cunoască, fără să fie recunoscut ; cine ştie ce mai intră în planurile unui om atît de înţelept ? Asta ar fi nostim şi original ! Ar provoca

tel; felul de incidente, care ar fi cu neputinţă să se iste, dacă ar intra în familie pe cale diplomatică, aşa cum are acum intenţia.
Curierul, curierul ăsta ! Dresează~ţi oamenii ceva mai bine, dragă mătuşă, sau înlocuieşte-i cu alţii mai tineri. Pe ăsta nu-l pot îndupleca nici cu amabilităţi, nici cu vin. Adio, de o mie de ori adio.
Post-scriptnm despre post-scriptum
Explică-mi, ce vrea să spună vărul nostru în post-seriptumul referitor la Valerina ? întrebarea asta mă surprinde din două puncte de vedere. E singura persoană căreia îi pomeneşte numele. 'Noi ceilalţi îi sîntem verişoare, mătuşi, oameni de afaceri ; nu persoane, ci categorii. Valerina, fiica arendaşului nostru ! Ce-i drept o frumoasă copilă blondă, care poate l-o fi orbit pe domnul verişor înainte de plecare. S-a măritat bine şi e fericită, după cum ştii prea bine şi dumneata. Dar despre ea, verişorul nostru ştie tot atît de puţin cît şi despre noi. Nu uita să-l informezi, tot într-un post-scriptum, că Valerina a devenit din zi în zi mai frumoasă şi din această pricină a făcut o partidă foarte bună, că e soţia unui moşier bogat. S-a măritat frumoasa blondină ! Spune-i asta cîţ se poate de limpede. Dar mai e ceva, dragă mătuşă. Cum de-şi aduce aminte cu atîta precizie de frumuseţea blondă şi o confundă cu fiica acelui fermier netrebnic, o brună zăpăcită, care se numea Nahodina, şi acum cine ştie pe unde o fi. Acest lucru rămîne pentru mine cu totul de neînţeles şi mă miră nespus de mult. Căci se vădeşte ca domnul verişor, care se laudă cu memoria lui excelentă, confundă nume şi persoane într-un chip ciudat. Poate că-$i dă seama de lipsa aceasta şi vrea să-şi învioreze aducerea aminte cu descrierile dumitale. Nu-i intra în voie, ţe rog ; dar caută să afli cum stă cu Valerinele şi Nahodinele şi ce -Ine şi Trine îi mai ocupă imaginaţia, în timp ce E'tele şi Iliile

au dispărut din ea <cw dasăvîrşine. Curierul ! curierul ăsta afurisit!

MĂTUŞA CĂTRE NEPOATE

(dictai)

De ce atîta prefăcătorie faţă de cei cu care trebuie să-ţi duci viaţa ? Lenardo, cu toate ciudăţeniile lui, merită toată încrederea. îi trimit amîndouă scrisorile voastre ; în felul acesta vă va cunoaşte şi sper că şi noi ceilalţi vom prinde, fără să -ne dăm seama, o ocazie oarecare să-î lămurim curînd în acelaşi fel asupra noastră. Adio ! sufăr foarte mult.

HERSILIA CĂTRE MĂTUŞA SA

De ce atîta prefăcătorie faţă de cei cu eare-ţi duci viaţa ? Lenardo e un nepot răsfăţat. E îngrozitor că l-ai trimis scrisorile noastre. Ele nu-l vor ajuta să ne cunoască şi nu doresc decît să am prilejul de a mă arăta, in ee-l priveşte, sub altă înfăţişare. Dumneata îi faci pe alţii să sufere mult, din pricină că suferi şi iubeşti orbeşte. îţi urez să-ţi treacă grabnic durerile ! Cît despre dragostea dumă tale oarbă, e fără leac.

MĂTUŞA CĂTRE HERSIUA

Aş fi trimis lui Lenardo şi ultimul tău bileţel împreună cu celelalte, dacă aş fi rămas la proiectul ce mi-l inspiraseră afecţiunea mea ineorijibilă, boala şi lenea mea. Scrisorile voastre n-au plecat.

'n

Omul este o fiinţă sociabilă şi cuvîntătoare ; se bucură mult cînd poate să-şl exercite facultăţile ce i-au fost date, chiar dacă nu are nici un folos Cît de des se plîng oamenii în societai»[1], că nimeni nu-l lasă pe celălalt să vorbească ; tot aşa se poale spune eA. nimeni nu l-ar lăsa pe altul să scrie, dacă scrisul n-ar fi de obicei o treabă care cere să fii izolat şi singur.

E neînchipuit cît de mult scriu oamenii Nu vreau să vorbesc despre ceea ce e tipărit, cu toate că şi aşa e destul de mult. Dar ceea ce circulă neştiut, sub formă de scri-sori, ştiri, informaţii şi istorii, anecdote şi descriem cu privire la situaţia prezentă a unor oameni, despre aceasta nu-ţi poţi face o idee, decît dacă trăieşti o bucată de vreme într-o familie cultivată, *aşa* cum se mtîmplă acum cu mine. în sfera în care mă găsesc acum, cheltuieşte aproape tot atîta timp pentru a comunica rudelor şi prietenilor care îţi sînt ocupaţiile, cît timp cheltuieşti pentru a îndeplini acele ocupaţii. Această observaţie, care mă urmăreşte de cîteva zile, o fac cu atît mai multă plăcere, cu cît această manie a noilor mei prieteni îmi oferă ocazia de a cunoaşte repede şi sub toate aspectele relaţiile dintre ei. Mi se încredinţează un pachet de scrisori, cîteva caiete cu un jurnal de călătorie, confidenţele unui suflet, care nu e încă de acord cu sine însăşi, şi iată-mă repede iniţiat în toate. Cunosc societatea ce mă înconjoară, cunosc persoanele cu care voi face cunoştinţă şi şti li despre ele aproape mai mult decît înseşi acele persoane, căci fiecare se află încurcat în propria-i situaţie, pe cînd eu plutesc pe lîngă toţi, totdeauna mînă în mînă cu tine, discutînd cu tine despre toate. Bineînţeles întîia mea condiţie, înainte de a accepta o confidenţă, este de a putea să ţi-o împărităşesc ţie. Iată deci cîteva scrisori, care te vor introduce în cercul în care mă învîrt acum, fără să-mi calc sau să nesocotesc jurăm în tul.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

A doua zi dis-de-dimineaţă, prietenul nostru se afla singur în galerie şi petrecea privind atîtea figuri cunoscute ; un catalog găsit la îndemînă, îi. dădea indicaţii despre cele pe care nu le cunoştea. Portretul, ca şi biografia, prezintă un interes cu totul special ; omul important, pe care de obicei nu ţi-,1 poţi închipui în afară de mediul său, apare izolat, înfăţişmdu-se înaintea noastră ca înaintea unei oglinzi ; ne îndreptăm asupra lui toată atenţia, ne ocupăm exclusiv numai de el, aşa cum şi el se ocupă de dînsul în tihnă, cînd se află înaintea oglinzii. Iată. un comandant de oşti, care reprezintă acum întreaga oştire şi atît împăraţii cît şi regii pentru care luptă se retrag în umbră. Iată un curtean abil, ce stă în faţa noastră ca şi cum ni s-ar ploconi nouă, căci nu ne gîndim la personajele înalte, pentru care s-a pregătit să fie amabil. Wilhelm era surprins mai ales de asemănarea cîtorva dintre persoanele acelea, dispărute de vreme îndelungată, cu oamenii vii, pe care îi cunoscuse şi-i văzuse cu ochii săi, ba chiar de asemănarea eu el însuşi ! Şi de ce s-ar naşte gemeni Menehmi [i] numai dintr-o mamă ? Oare maica zeilor şi a oamenilor nu poate scoate din sînu-i fecund două chipuri asemănătoare în acelaşi timp, sau la perioade diferite ? în fine, spectatorul nostru sensibil trebui să-şi dea seama că printre figurile care pluteau în faţa ochilor săi unele îl atrăgeau, altele îi trezeau antipatie.

Stăpînul casei îl surprinse în mijlocul acestei contemplaţii ; Wilhelm vorbi deschis cu dînsul despre tablouri, şi se părea că îi cîştigă din ce în ce mai mult simpatia. Ca urmare, a fost condus prieteneşte în câteva camere retrase, unde a putut vedea portretele excelente ale unor oameni de seamă din secolul al şaisprezecelea, reprezentaţi aşa cum erau, aşa cum trăiau în intimitate, fără a poza

[1] Aluzie la comedia lui Plaut intitulată *Gemenii.*

în faţa oglinzii sau a spectatorului, neconstrînşi, acţionînd prin personalitatea lor, nu datorită unei voinţe străine, sau unei atitudini ce şi-ar fi ales-o.
Stăpînul casei, încîntat că oaspetele său ştia să preţuiască pe deplin un trecut reprezentat atît de bogat, îi arătă autografe de la mai multe personalităţi, despre care vorbiseră înainte în galerie, precum şi diferite relicve, despre care era sigur că posesorul lor anterior le întrebuinţase, se servise de ele.
Acesta e felul meu de-a face poezie, spuse stăpînul casei zâmbind : imaginaţia mea are nevoie să se lege de ceva ; nu pot crede că ceea ce a fost cîndva, nu există şi acum. Asupra acestor relicve ale trecutului, caut să-mi procur mărturiile cele mal riguroase, altfel nu le accept. Mai ales examinez cu stricteţe tradiţiile scrise ; căci pot crede că cel ce-a scris cronica e cutare călugăr ; dar cele spuse de el le cred rareori. în sfîrşit, bătrînul îi prezentă lui Wilhelm o foaie de hîrtie albă, rugîndu-l să scrie cîteva rînduri, fără să semneze ; apoi oaspetele fu condus pe-o uşă ascunsă, în galerie, unde îl găsi pe custode.
Mă bucur, îi spuse custodele lui Wilhelm, că stăpînul nostru vă preţuieşte. O dovedeşte faptul că veniţi pe uşa aceasta. însă ştiţi drept cine vă ia ? Crede că sînteţi un pedagog şi bănuieşte că băiatul e de neam ales şi că vă este încredinţat pentru ca, sub conducerea dumneavoastră, şi potrivit unor anume principii, să fie iniţiat din vreme şi *aşa* cum se cuvine în aprecierea justă a lumii şi a aspectelor ei variate. — îmi face prea multă cinste, spuse prietenul nostru; totuşi am să ţin minte aceste vorbe.
La micul dejun îl găsi pe Felix ocupat în preajma doamnelor ; ele îşi exprimară dorinţa ca Wilhelm, întrucît nu voia să mai zăbovească în acel loc, să se ducă ia nobila lor mătuşă Makaria, şi poate că de acolo la vărul lor, pentru a lămuri ce este cu şovăirea aceea ciudată. Ar deveni astfel ca un membru al familiei, le-ar face tuturor

im serviciu deosebit de important,şi ar intra, iară multă pregătire, în relaţii confidenţiale cu Lenardo.
Wilhelm răspunse : Mă duc bucuros oriunde mă triirii-teţi ; am pornit la drutn ca să văd şi să gîndesc ; aici .am învăţat mai mult decât puteam nădăjdui şi sînt încredirrţa1 că în drumurile viitoare ce mi le pregătiţi voi observa şi învăţa mai mult decît pot aştepta.
Şi tu, secătură drăgălaşă, ce-ai să înveţi ? îl întrebă Hersilia pe Felix. Băiatul răspunse îndrăzneţ : Am să învăţ să scriu, ca să-ţi pot trimite o scrisoare, şi să călăresc, ca nimeni altul, spre a mă întoarce neîntîrziat la tine.
Hersilia spuse gmditoare : Cu adoraţia contemporanilor mei nu mi-a mers niciodată prea bine ; se pare că generaţia următoare vrea să mă despăgubească în curînd.
Acum vedem, împreună cu prietenul nostru, ce dureros se apropie ceasul despărţirii şi dorim să ne facem o idee clară despre particularităţile gazdei sale, despre ciudăţeniile acelui bărbat extraordinar. Insă, pentru a nu-l judeca greşit, trebuie să ne îndreptăm atenţia asupra originii şi asupra întregii vieţi ale acestei persoane venerabile, ajunsă la vîrstă înaintată. Iată ce am putut afla :
Bunicul său a fost membru activ al unei ambasade în Anglia, tocmai în ultimii ani ai lui William Penn[i].
Bunătatea nemărginită, intenţiile curate, activitatea neabătută a unui om atît de remarcabil, conflictul în care a intrat cu lumea din această pricină, primejdiile şi opresiunile sub -care se părea că fiinţa aceasta nobilă va fi doborîtă, au trezit în spiritul impresionabil al tînărului un interes deosebit ; el a fraternizat cu această acţiune şi, pînă la urmă, a plecat în America. Tatăl gazdei noastre s-a născut la Filadelfia ; .atît tatăl cît şi bunicul se mîn-

[1] William Penn (1644—.1718), quâker englez, fondatorul şi legislatorul Pennsylvaniei (S.U.*A'.),*.

dreau că au contribuit la instaurarea libertăţii cultului în colonii.

Aici s-a ilustrat maxima că o naţiune de sine stătătoare, unitară în ce priveşte moravurile şi religia, trebuie să se păzească de orice inovaţie, de orice înrîurire străină ; dar că pe un pămînt virgin, unde chemi laolaltă oameni din toate părţile lumii, trebuie să favorizezi o, activitate economică neîngrădită şi o dezvoltare liberă a concepţiilor morale şi religioase.

La începutul secolului al optsprezecelea, America reprezenta o atracţie foarte vie ; oricine se simţea oarecum stingherit aici, spera să se stabilească acolo în deplină libertate ; această atracţie era hrănită de dorinţa de a lua în stăpînire posesiuni ispititoare înainte ca populaţia să se întindă mai departe spre vest. La graniţa teritoriului locuit, erau de cumpărat aşa-zise comitate întregi ; şi tatăl moşierului nostru se stabilise pe un domeniu important.

Cum însă în copii se naşte adesea o opoziţie faţă de ideile şi intenţiile-paterne, şi de data aceasta s-a întîmplat la fel. Amfitrionul nostru, trimis în Europa pe cînd era tînăr, s-a simţit alt om ; cultura extraordinară, născută de cîteva milenii, dezvoltată, răspînclită, înăbuşită, oprimată, niciodată pe de-a-ntregul nimicită, respirînd din nou, înviorîndu-se iarăşi şi păşind ca mai înainte la o activitate nelimitată, i-a dat cu totul alte idei despre desăvârşirea la care poate ajunge omul. A hotărît să participe la imensele avantaje ce i le oferea lumea veche, preferind să conlucreze şi să se piardă în marea masă activă şi organizată, decît să joace rolul lui Orfeu şi al lui Lieurg peste ocean, într-un teritoriu rămas în urmă eu cîteva secole ; el spunea : Omul are pretutindeni nevoie de răbdare, pretutindeni trebuie să fie prudent şi prefer să mă învoiese cu regele ca să-mi acorde cutare sau cutare drept, sau să mă tocmesc cu vecinii pentru a~mi îngădui anumite concesii, fiind şi eu pe de altă parte înţelegător, decît să mă

bat cu irochezii[1] pentru a-i izgoni, ori să-i înşel cu contracte ca să-i alung din mlaştinile lor, unde ţînţarii te chinuiesc de moarte.
Şi-a luat asupra sa moşiile familiei, s-a priceput să le administreze cu liberalitate ; le-a organizat gospodăreşte,, le-a întregit înţelept cu teritorii învecinate, socotite drept neroditoare şi astfel, în lumea aceasta civilizată, care într-un anumit înţeles poate fi ades numită şi o sălbăticie, a putut dobîndi şi cultiva un domeniu important, ceea ce era aproape o utopie, dacă ne gîndim la toate condiţiile nefavorabile.
în aceste ţinuturi libertatea religioasă e un lucru natural ; cultul public e privit ca o recunoaştere liberă a faptului că toţi sînt uniţi pe viaţă şi pe moarte ; de aceea însă se exercită o supraveghere strictă ca nimeni să nu se izoleze.
în fiecare aşezare se află nişte clădiri de mărime mijlocie ; proprietarul e obligat să le ridice în folosul comunităţii ; aici se adună sfatul bătrînilor, aici se întrunesc membrii comunităţii, pentru a primi instrucţiuni sau îndemnuri pioase. Dar locul acesta slujeşte şi la petreceri ; aici se dansează la nunţi şi se face muzică în zilele de sărbătoare.
La aceasta, însăşi natura ne călăuzeşte. Pe vreme senină îi vedem de obicei sub acelaşi tei pe bătrîni stînd la sfat, pe membrii comunităţii reconfortîndu-se sufleteşte şi pe tineri lînvîrtindu-ise în joc. Voia bună e atît de frumoasă cînd are ca temelie o viaţă serioasă ! Gravitatea şi cucernicia temperează plăcerile şi numai prin temperanţă ne menţinem în viaţă.
Cînd comunitatea e de altă părere şi e destul de avută, poate destina clădiri diferite acestor scopuri.
Dar, dacă toate acestea sînt pregătite pentru cultul public şi pentru interesele şi petrecerile comunităţii, religia

[1] Denumire generală a şase triburi de indieni care au opus o îndelungată rezistenţă colonialiştilor europeni.

însăşi rămîne un lucru intim, individual, căci ea are de-a face numai cu conştiinţa ; ea trebuie trezită sau potolită. Trezită, cînd se toceşte, cînd e inactivă şi ineficace ; potolită, cînd ameninţă să amărască viaţa cu tulburările căinţei. Căci ea e înrudită de aproape cu îngrijorarea, care se transformă repede în deznădejde, cînd am păcătuit faţă de noi sau de alţii, din propria noastră greşeală. Deoarece oamenii nu sînt totdeauna dispuşi la meditaţii asemănătoare cu cele ce se cer aici şi nici nu pot fi mereu îmboldiţi la aşa ceva, s-a ales duminica în acest scop, ca tot ce-i apasă pe oameni, din punct de vedere religios, moral, social sau economic, să ajungă a fi discutat.

Dacă ai mai zăbovi puţin la noi, zise Julieta, cred că nici duminica noastră nu ţi-ar displăcea. Poimîne dimineaţă va domni o linişte deplină ; fiecare rămîne singur şi se dedică meditaţiei prescrise. Omul este o fiinţă mărginită şi acestei mărginiri a noastre îi este consacrată duminica. Dacă avem vrâo suferinţă trupească pe care n-am luat-o decât prea puţin în seamă în vîrtejul ocupaţiilor din timpul săptămînii, trebuie să consultăm medicul înainte de a începe o altă săptămînă ; dacă e vorba de necazuri de natură economică sau cetăţenească, atunci funcţionarii noştri sînt obligaţi să se adune în şedinţe ; dacă ceea ce ne mîhneşte e de ordin religios sau moral, trebuie să ne adresăm unui prieten, unui om înţelept, şi să-i Cerem sfat şi îndrumare : într-un cuvînt, legea noastră nu îngăduie nimănui să prelungească într-o nouă săptămînă o situaţie oare îl nelinişteşte sau îl chinuie. De îndatoririle apăsă-toare nu putem scăpa decît îndeplinindu-le conştiincios, iar ceea ce nu poate fi rezolvat, lăsăm pînă la urmă în grija lui Dumnezeu, ca fiinţei atotputernice şi -atotizbăvi» toare. însuşi unchiul nostru se supune acestei practici ; câteodată vorbeşte cu noi deschis despre vreo dificultate pe

care n-a putut-o învinge în primul moment; însă de cele mai multe ori se adresează mătuşii noastre, pe care o vizitează din cînd în cînd. De asemeni, duminica seara are obiceiul să ne întrebe dacă toate au fost mărturisite şi puse în ordine. Din toate acestea poţi vedea că ne dani toată osteneala să nu fim cuprinşi în confreria dumitale, în comunitatea celor ce renunţă.

Frumoasă viaţă ! exclamă Hersilia ; dacă mă reculeg o zi in fiecare săptămînă, îmi rămiîne în schimb restul pînă la trei sute şaizeci şi cinci, ca să mă bucur fără grijă.

înainte de a pleca, Wilhelm primi de la funcţionarul cei tînăr un pachet, însoţit de o scrisoare din care extragem pasajul următor :

Am impresia că fiecare naţiune a dominată de un anumit simţ şi că numai satisfacerea lui îi aduce fericirea ; lucrul acesta se remarcă şi la oameni. Cel ce are urechea plină de sunete armonioase, succedîndu-se ordonat, doreşte să-şi învioreze spiritul şi inima cu ele ; crezi că-mi va fi recunoscător dacă îi pun în faţa ochilor chiar şi cel mai izbutit tablou ? Un amator de pictură vrea să privească ; el va refuza să-şi' stîrnească imaginaţia cu versuri sau cu romane. Cine-i oare atît de înzestrat, ca să poată gusta, în egală măsură, plăceri diferite ?

Dumneata, prieten călător, mi-ai părut a fi unul dintre aceştia şi, dacă ai ştiut să apreciezi eleganţa şi hazul unei fantezii franţuzeşti, sper că nu vei dispreţui corectitudinea simplă şi leală "a mediului german şi că mă vei ierta dacă felul meu de a fi şi a gîndi, originea şi poziţia mea, mă 'fac să nu găsesc un alt tablou mai încântător decît acel pe care îl oferă clasa mijlocie germană, în viaţa ei simplă de familie.

Binevoieşte a citi manuscrisul şi adă-ţi aminte de mine;

CAPITOLUL AL OPTULEA

CINE-I TRĂDĂTORUL ?

Nu ! nu ! exclamă ei, intrînd impetuos şi grăbit în camera de dormit ce-i fusese destinată şi aşezînd sfeşnicul pe masă ; nu ! e cu neputinţă ! Dar cui să mă adresez ? Pentru întâia oară gândesc altfel deoît dînsul-; pentru întîia oară simt şi vreau altceva ! — Vai, tată ! Dacă ai putea fi aici, nevăzut, dacă ai putea să-mi cercetezi adîneul sufletului şi să te convingi că sînt tot acelaşi, că sînt fiul tău credincios, supus şi iubitor. Să spun nu, să mă împotrivesc celei mai scumpe şi mai vechi dorinţe a tatei ! Cum să-i dezvălui ? cum să mă exprim ? Nu, nu mă pot însura cu Mia. — Numai cînd rostesc aceste vorbe mă înspăimânt. Şi cum să mă înfăţişez înaintea lui, să-mi deschid inima faţă de bunul şi iubitul meu tată ? Parcă văd cum mă priveşte uimit, tace şi clatină din cap ; ua om atît de luminat, de înţelept, atît de învăţat nu poate găsi nici o vorbă. Sărmanul de mine ! — A, ştiu eu bine cui i-aş încredinţa suferinţa şi disperarea mea, pe cine-aş alege să-mi fie apărător ; numai pe tine, Lueinda ! ţi-aş apune mai întîi cît te iubesc, cită încredere am în tine şi apoi te-aş implora : apără-mă şi, de mă poţi iubi, de vrei să fii a mea, atunci apără-ne pe amândoi ! Pentru a eplioa acest scurt monolog pasionat, e nevoie însă de multe cuvinte.

Profesorul N. din N. avea un băiat de o frumuseţe nemaipomenită. Pînă la vîrsta de opt ani îl lăsase în grija soţiei sale, o femeie deosebit de pricepută care călăuzise fiecare ceas şi fiecare zi a copilului spre dezvoltare fizică sănătoasă, spre învăţătură şi purtări bune. Dar , mama muri şi, chiar din acea clipă, tatăl simţi că nu va putea continua el însuşi această îngrijire. Pînă atunci, între părinţi domnise o perfectă înţelegere ; amîndoi urmăreau *aceeaşi* ţintă, hotărau împreună ce era de făcut în viitor

şi mama îndeplinise toate cu înţelepciune. îngrijorarea tatălui era cu atît mai mare, cu cît ştia bine, şi dovada o avea zilnic în faţa ochilor, că fiii de profesori nu-şi pot face decît printr-o minune o bună educaţie în şcolile unde profesează părinţii.
Aflîndu-se în această încurcătură, el se adresă unui prieten, preşedinte de tribunal la R., cu care făcuse încă de mult planuri de înrudire a familiilor lor. Acest prieten se pricepu să-l sfătuiască şi să-l ajute ; copilul a fost primit într-unui dintre bunele institute de învăţămînt ce înfloreau în Germania şi unde educaţia se ocupa de om în totalitatea lui, formîndu-i trupul, sufletul şi spiritul.
Fiul avea acum un cămin, tatăl însă se afla mult prea singur, rămas fără soţie şi fără prezenţa drăgălaşă a băiatului, pe care îl văzuse dezvoltîndu-se aşa cum dorise, fără nici o osteneală din partea sa. Şi de data aceasta, prietenia omului legii i-a fost de folos ; depărtarea dintre localităţile în care trăiau a dispărut în faţa dorinţei, a plăcerii de a se mişca, de a se distra. în familia prietenului său, şi el fără soţie, savantul, rămas văduv, găsi două fetiţe frumoase, dar deosebite una de alta ; la amîndoi părinţii se înrădăcina din ce în ce mai mult gîndul, speranţa de a-şi uni familiile în chipul cel mai fericit.
Ei trăiau într-un principat prosper ; preşedintele de tribunal, bărbat de valoare, era sigur de postul său pe viaţă şi, probabil că ar fi putut să-l lase urmaşului ales de el. De aceea, conform unui înţelept acord familial şi ministerial, Lucidor trebuia să fie format pentru ca să poată ocupa importantul post al viitorului său socru. La acesta trebuia să ajungă treaptă cu treaptă. Nu s-a cruţat nimic pentru a i se transmite toate cunoştinţele, pentru a i se dezvolta toate facultăţile necesare într-o slujbă de stat : cutumele dreptului strict şi ale celui arbitrar, care depinde de înţelepciunea şi iscusinţa judecătorului ; calculele pentru bugetul obişnuit, fără a lăsa deoparte prevederile mai înalte, toate

trebuind să fie nemijlocit legate de viaţa practică şi cerinţele ei de neînlăturat.
în acest sens şi-a isprăvit Lucidor anii săi de şcoală şi era pregătit, prin grija tatălui, şi a protectorului său, să intre la universitate, Tînărul dovedea talent deosebit pentru orice obiect şi, datorită firii sale, mai avea şi fericirea rară că, din dragoste pentru părintele său şi din respect faţă de prietenul acestuia, îşi îndrepta facultăţile tocmai într-acolo unde i se cerea, mai întîi din supunere, apoi din convingere. A fost trimis la o universitate străină, unde, atît după cele ce spunea în propriile sale scrisori, cît şi după mărturisirile profesorilor şi supraveghetorilor săi, se vedea că urmează pe calea ce trebuia să-l ducă la ţintă. Singura mustrare ce i se putea face era că, în unele cazuri, arăta un zel prea nerăbdător. La aceasta, tatăl clătina din cap, iar prietenul îi făcea cu ochiul. Cine n-ar fi dorit să aibă asemenea fecior ?
în vremea asta, fetiţele crescuseră. Cea mai mică, lulia, glumeaţă, drăgălaşă, neastîmpărată, cît se poate de amuzantă ; a doua, Lucinda, mai greu de descris căci ea înfăţişa, cît priveşte sinceritatea şi puritatea, ceea ce dorim să găsim în orice femeie. Prietenii se vizitau reciproc, iar lulia găsea în casa profesorului o distracţie inepuizabilă. Specialitatea lui era geografia, pe care o făcea mai interesantă prin topografie ; de îndată ce lulia căpăta un volum ieşit din tiparniţa lui Homann *, din care profesorul avea seria completă, ea trecea în revistă diferitele oraşe şi le judeca, admirîndu-le sau criticîndu-le ; în special, îi plăceau porturile ; celelalte oraşe, ca să obţină aprobarea ei, trebuiau să se pună în evidenţă prin turnuri, cupole şi minarete.
Tatăl ei o lăsa săptămîni întregi la acel bun prieten ; lulia făcea progrese vădite în ştiinţă şi pricepere, ajungînd să cunoască destul de bine centrele şi regiunile lumii lo-

[1] Tiparniţa lui Homann edita în secolul al XVIII-lea hărţi *şi* atlasuri geografice.

cuite, cu caracteristicile lor principale. De asemenea era foarte atrasă de portul naţiunilor străine şi cînd tatăl ei adoptiv o întreba uneori, în glumă, dacă nu i-ar plăcea vreunul dintre tinerii chipeşi ce treceau prin faţa ferestrei, ea răspundea : Da, desigur, numai să aibă o înfăţişare cu adevărat neobişnuită ! — Şi cum studenţii noştri se pot lăuda şi cu asta, ea avea deseori ocazia să se intereseze de cîte unul care îi amintea de vreun port naţional străin ; dar, pînă la urmă, declara că ar trebui să apară cel puţin un grec, împodobit din cap pînă în picioare cu costumul lui naţional, ca ea să-i acorde o atenţie deosebită ; de aceea, dorea să se ducă la tîrgul din Leipzig, unde asemenea oameni puteau fi întîlniţi pe stradă.

După munca sa aridă şi adesea plictisitoare, profesorul, nostru n-avea clipe mai fericite decît, acelea în care, glumind, o instruia pe Iulia, bucurîndu-se în sine că îşi creşte o noră atît de drăgălaşă, totdeauna veselă, totdeauna răspîndind veselie în jur. Amîndoi părinţii erau de altfel înţeleşi să nu le lase pe fete să bănuiască nimic din intenţia lor, pe care au ascuns-o de asemeni şi faţă de Lucidor.

Anii au trecut repede, aşa cum trec totdeauna ; Lucidor, terminîndu-şi studiile, s-a prezentat la examene şi le-a trecut spre deplina satisfacţie a superiorilor săi, care doreau din toată inima să vadă realizate speranţele acelor slujbaşi bătrîni, vrednici şi demni de stimă.

Şi astfel toate au înaintat cu paşi măsuraţi, atingînd în sfîrşit momentul în care Lucidor, după ce s-a comportat exemplar în posturi inferioare, trebuia să ajungă, potrivit meritelor şi dorinţei sale, la o funcţie foarte importantă într-o localitate ce se afla la mijlocul distanţei dintre universitatea unde profesa tatăl său şi oraşul în care locuia magistratul prieten.

Tatăl îi vorbi fiului său de Iulia, la care nu făcuse pînă atunci decît aluzii, înfăţişînd-o ca pe o logodnică şi soţie, fără să aibă îndoieli şi socotindu-se fericit că şi-a asigurat o asemenea cpmoară vie. O şi vedea pe viitoarea noră

venind la el din cînd în cînd şi ocupîndu-se cu hărţi, planuri şi vederi din diferite oraşe ; în schimb, fiul îşi amintea numai de fiinţa plină de veselie care-l fermecase, în vremea copilăriei, cu glumele şi drăgălăşenia ei. Acum Lucidor trebuia să plece la prietenul familiei ca să vadă mai de-aproape pe acea copilă devenită domnişoară şi să petreacă vreo cîteva săptămîni cu cei ai casei pentru a-i cunoaşte şi a se obişnui cu ei. Dacă tinerii se vor înţelege repede, aşa cum era de aşteptat, atunci se va da de veste şi tatăl va sosi de îndată, pentru a consfinţi pe veci, printr-o logodnă solemnă, fericirea atît de dorită.

Lucidor soseşte, este primit cu prietenie, i se dă o cameră, se instalează, îşi face toaleta şi apoi apare. Găseşte, în afară de membrii familiei pe care îi cunoaştem, încă un fiu, adolescent răsfăţat dar inteligent şi amabil, care, dacă voiai să-i dai rolul de personaj vesel al familiei, întregea foarte bine ansamblul. Printre cei din casă se mai afla un bărbat foarte bătrîn, dar sănătos şi binevoitor, tăcut, distins, înţelept, care-şi trăise traiul şi acum putea fi de folos unora şi altora cu sfaturile lui. îndată după Lucidor, sosi încă un străin, ceva mai în vîrstă, cu o înfăţişare impunătoare şi respectabilă, cu maniere alese şi o conversaţie foarte interesantă datoria cunoştinţelor sale despre ţările îndepărtate. I se spunea Antoni.

Iulia îl primi pe logodnicul ce-i fusese ales cu un aer modest, însă amabil ; Lucinda făcea onorurile casei, aşa cum Iulia le făcea pe ale persoanei sale. Ziua trecu foarte plăcut pentru toată lumea, în afară de Lucidor ; tăcut de felul său, trebuia să pună din cînd în cînd cîte o întrebare, pentru a nu sta mut, lucru care nu avantajează pe nimeni. Era foarte tulburat, căci din prima clipă simţise pentru Iulia, nu antipatie sau răceală, dar un soi de înstrăinare ; în schimb Lucinda îl atrăgea în asemenea măsură, încît tremura cînd dînsa îl privea cu ochii ei mari, limpezi şi calmi.

Seara, a ajuns în camera sa de dormit, pătruns de aceste sentimente .şi atunci şi-a descărcat inima în monologul cu care am început povestirea.' Dar, pentru a face acest monolog inteligibil şi a arăta cum se îmbină impetuozitatea unui asemenea vălmăşag de cuvinte cu cele ce ştim pînă acum despre eroul nostru, e nevoie de o scurtă lămurire.
Firea lui Lucidor, era profundă şl, de cele mai multe ori, el avea altceva în minte decît ceea ce ar fi cerut situaţia prezentă ; de aceea, nu strălucea în discuţii şi convorbiri ; îşi dădea seama de asta şi tăcea, în afară de cazul în care se discuta despre anumite materii, pe care le studiase şi pe care le stăpînea perfect. Pe deasupra, se mai adăuga faptul că, pe vremea şcolii şi mai tîrziu la universitate, fusese dezamăgit de prieteni şi regretase ori de cîte ori îşi deschisese inima ; de aceea, totdeauna şovăia cînd avea ceva de mărturisit şi şovăirea împiedica orice mărturisire. Cu tatăl său era obişnuit să vorbească numai în unison, de aceea îşi descărca inima pe de-a-ntregul în monoloage, de îndată ce se găsea singur.
în dimineaţa următoare, îşi recăpătase stăpînirea de sine, dar era cît pe ce să-şi piardă cumpătul din nou văzînd-o pe lulia încă mai prietenoasă, mai veselă şi mai nestingherită în purtări. Ea îi puse multe întrebări despre călătoriile lui pe apă şi pe uscat, cînd, ca student, străbătuse Elveţia şi trecuse Alpii pe jos, cu sacul în spinare. Apoi, dori să ştie cît mai multe despre frumoasa insulă de pe lacul cel mare din sud ; după care, întorcîndu-se înapoi, trebui să urmeze cursul Rinului, de la izvor, printr-un ţinut care la început e foarte neprimitor, prin diferite locuri potrivnice care-i schimbă cursul, pînă cînd, în fine, între Mainz şi Koblenz, fluviul este eliberat şi curge maiestuos mai departe, scăpînd din ultima st'rîmtoare, în lumea largă, ca să se piardă în mare.
Lucidor se simţi mai la largul lui şi istorisi cu plăcere şi atît de frumos, încît Mia exclamă, încîntată : aşa ceva ar trebui văzut în doi ; la care tînărul se înspăimîntă din

nou, căci i se părea că descoperă în aceste vorbe o aluzie la-drumul lor comun prin viaţă.
Dar curînd fu eliberat de obligaţia lui de povestitor, căci străinul care se numea Antoni lăsă în umbră toate izvoarele de munte, malurile stîncoase şi fluviile ce-şi caută loc prin strîmtori s-au se întind în voie pe cîmpii ; el se duse de-a dreptul la Genova ; Livorno nu era departe ; a fost luat cu asalt, împreună cu tot ce era mai interesant în ţinut ; Neapoli trebuia văzut, mai înainte de a muri ; dar mai rămînea Constantinopole, care nu trebuia nici el lăsat la o parte. Descrierea pe care o făcu Antoni despre lumea largă înflăcăra imaginaţia tuturor, deşi pusese puţină ardoare în ea. Iulia, cu totul exaltată, nu era încă mulţumită ; mai avea poftă de Alexandria, Cairo şi mai ales de piramide, despre care eîştigase cunoştinţe destul de întinse din lecţiile prezumtivului ei socru.
în seara următoare (de abia închisese uşa în urma lui şi nici nu lăsase sfeşnicul din mînă), Lucidor exclamă : Acum gîndeşte-te bine ! e lucru grav ! Ai învăţat multe lucruri serioase şi ai meditat asupra lor ; la ce ţi-e bună ştiinţa juridică dacă acum nu te porţi ca un jurist ? Consideră-te un împuternicit, uită de tine însuţi şi fă ceea ce ai fi dator să faci pentru altul. E înspăimântător cum se încurcă lucrurile ! E vădit că străinul a venit aici pentru Lucinda, ea îl înconjoară cu atenţiile cele "mai delicate, mai nobile şi mai ospitaliere ; zvăpăiata aceea mică e gata să cutreiere lumea cu oricine o fi, fără să aibă habar de ce. Pe deasupra mai e şi o şireată ; interesul ei pentru oraşe şi ţări e o farsă, cu care ne împiedică să vorbim de altceva. Dar de ce mi se pare lucrul ăsta atît de încurcat şi complicat ? Nu-i oare tatăl lor mediatorul cel mai înţelegător, mai priceput şi mai binevoitor ? îi vei spune ce simţi şi gîndeşti, iar el va gîndi ca tine, chiar dacă nu va simţi la fel. El poate totul faţă de părintele tău. Şi nu-s

amîndouă fiicele lui ? Ce~i trebuie lui Anton Reiser[i] o fată ca Lucinda, care e născută să stea acasă, pentru a fi fericită şi a face şi pe alţii fericiţi ? Mai bine neastâmpărata aceea ca argintul viu s-ar uni cu jidovul rătăcitor ; ar face o pereche minunată.

Dimineaţa, Lucidor coborî cu hotărîrea fermă de a vorbi cu tatăl fetelor şi de a i se adresa neapărat în orele în care-l ştia liber. Dar cît de mare i-a fost durerea, disperarea, Cînd află că bătrînul plecase după treburi şi că îl aşteptau să se întoarcă abia peste două zile. lulia era preocupată de călătorii mai mult decît oricînd ; se ţinea numai de străinul ce colindase lumea şi-l lăsă pe Lucidor în seama Lucindei, glumind pe socoteala oamenilor legaţi de casă. Dacă prietenul nostru se simţise atît de atras de nobila fată, văzînd-o ©arecum de la distanţă şi avînd doar o impresie generală, acum, cînd era alături de ea, descoperea tot ce-l fermecase la început, sporit de două şi de trei ori.

în lipsa tatălui, bătrînul prieten al casei deveni comunicativ. Şi el trăise, iubise şi, după multe lovituri pe care i le dăuse viaţa, îşi regăsise, în şfîrşit, lîngă prietenul său din copilărie, echilibrul fizic şi sufletesc. Bătrînul însufleţi convorbirea, aducînd în discuţie diferitele eroii comise cu prilejul unor căsătorii, citind cazuri curioase cînd s-a putut reveni la timp sau cînd a fost prea tîrziu. Lucinda s-a arătat în toată strălucirea ei ; admitea că în viaţă întâmplarea poate avea şi rezultate foarte bune, chiar cînd e vorba de căsătorie ; totuşi, cu cît e mai frumos, mai înălţător, cînd omul ştie că-şi datoreşte fericirea numai lui, numai convingerii tainice a inimii proprii, numai unei intenţii nobile şi unei hotărîri nestrămutate. Lucidor o aprobă cu lacrimi în ochi ; curînd după această discuţie, fetele plecară. Bătrînul, care prezidase masa, începu să povestească mai ales istorii cu erori de acest fel şi ajunse să dea exemple pline de haz, care-l atingeau atît de aproape

* Se referă la personajul principal din romanul *Anton Reiser* de scriitorul Karl Phîlipp Moritz, prieten şi protejat al lui Goethe.

pe eroul nostru, încît doar un tînăr atît de bine crescut ca el se putea stăpîni să nu izbucnească ; lucrul acesta s-a petrecut totuşi, cînd a rămas singur.
M-am stăpîni t cit am putut ! exclamă el. Pe bietul tata nu-l pot necăji cu încurcătura asta a mea. M-am stăpînit, căci văd în acest venerabil prieten al casei un reprezentant al ambilor părinţi ; lui am să-i vorbesc, lui am să mă destăinuiesc ; sînt sigur că-mi va fi mediator ; aproape că a şi formulat, adineauri, dorinţa mea proprie. Ar putea oare să condamne într-un caz, particular, ceea ce aprobă în principiu ? Mîine dis-de-dimineaţă îl caut neapărat ; trebuie să scap de povara asta.
Dar la micul dejun, bătrînul nu apăru ; ceilalţi spuneau că în ajun vorbise prea mult, stătuse prea mult pe scaun şi băuse cîteva picături de vin peste măsura obişnuită. Apoi s-au povestit multe spre lauda bătrînului prieten, şi anume tocmai asemenea vorbe şi fapte care îl făceau pe Lucidor să regrete cu disperare că nu i se adresase lui imediat. Necazul i-a sporit şi mai mult cînd a aflat că uneori, în asemenea cazuri de indispoziţie, bătrînul nu se arăta cîte o săptămînă.
O reşedinţă la ţară e o încîntare pentru viaţa de societate, mai ales dacă gazdele sînt fiinţe inteligente şi sensibile şi s-au priceput de-a lungul anilor să cultive frumuseţile naturale din jur. Aşa se întîmplase în cazul de faţă. încă de pe cînd era necăsătorit, şi apoi în cursul unei căsnicii fericite, preşedintele tribunalului, om bogat şi cu un post bine retribuit, făcuse, după vederile şi priceperea lui, după fantezia soţiei şi pînă la urmă după dorinţele şi capriciile copiilor, la început grădini şi grădiniţe izloate între ele, care treptat au fost legate cu plantaţii şi alei dispuse cu artă, oferind celui ce le străbătea un şir de scene fermecătoare, fiecare cu un caracter propriu. Membrii tineri ai familiei l-au poftit şi pe oaspetele lor la o asemenea plimbare, căci e totdeauna plăcut să-i arăţi unui străin grădinile ce ţi-au devenit familiare, dar pe care el le va

privi cu uimire, păstrînd pentru tot restul vieţii o impresie de neuitat.
împrejurimile, ca şi locurile mai depărtate, erau foarte potrivite pentru amenajarea de plantaţii mici şi plimbări cîmpeneşii. Coline fertile alternau cu cîmpii bogat irigate şi, din loc în loc, ansamblul putea fi cuprins clmtr-o privire, deşi nu era plat ; şi dacă terenul părea să fi fost destinat mai ales utilului, nu fusese exclus nici ceea ce e plăcut şi atrăgător.
Clădirile de locuit şi clădirile administraţiei erau înconjurate de grădini, livezi şi peluze, din care, pe nesimţite, te pierdeai într-un crîng, străbătut în toate direcţiile de un drum larg de trăsură. în mijlocul crînguluî, în punctul cel mai înalt, se clădise o sală vastă, înconjurată de alte cîteva încăperi. Cine intra pe uşa principală, vedea într-o oglindă mare perspectiva cea mai pitorească pe care o putea oferi ţinutul şi îndată se întorcea ca să contemple realitatea oglindită, spre a-ş'i veni în fire după acea privelişte neaşteptată ; căci apropierea de ea fusese meşteşugit amenajată şi dispozitivul ce trebuia să provoace'surpriza fusese ascuns cu pricepere. Nimeni nu intra în sală fără să nu se întoarcă mereu de la oglindă la natură şi de la natură la oglindă.
într-una din zilele cele mai frumoase, mai senine şi mai lungi, au făcut o îneîntătoare excursie prin tot domeniul. S-au oprit să vadă locul unde buna lor mamă obişnuia să se odihnească la vremea serii şi unde un fag maiestos îşi întindea ramurile stufoase de jur împrejur. Nu departe de el, Iulia arătă, cu oarecare maliţie, locul meditaţiei de dimineaţă al Lucindei : era în apropierea unui pîrîu, între plopi şi arini ; într-o parte se întindeau pajişti şi de cealaltă parte ogoare, ce urcau pe clina dealului. Nu se poate spune cît era de frumos ! ţi se părea că ai mai văzut aşa ceva de multe ori, dar că nicăieri n-ai întâlnit atîta simplicitate expresivă şi atrăgătoare. Cam fără voia Iuliei, fratele ei îi duse să vadă nişte bolţi micuţe de verdeaţă şi

cîteva petice de grădină, înjghebate parcă de mîna unui copil, care abia se mai zăreau lingă o moară, aşezată toarte poetic. Ele aminteau de vremea cînd Iulia, care avea pe atunci zece ani, îşi pusese în minte să devină morăriţă şi, după moartea perechii ce lucra acolo, să se apuce ea de muncă, măritîndu-se cu o calfă de morar.

Asta a fost într-o vreme cînd nu ştiam nimic despre oraşe aşezate pe malul fluviilor, sau chiar al mării, despre Genova şi atîtea altele, exclamă Iulia. Bunul dumitale tată, dragă Lucidor, m-a convertit, şi de atunci vin foarte rar pe aici. Ea se aşează în glumă pe o băncuţă şubredă, sub o tufă de soc ce-şi apleca ramurile pînă aproape de pămî'nt. Vai, mai mare ruşinea să stai aşa tupilată ! strigă ea. Sări şi începu să alerge cu fratele ei, cel plin de veselie. Perechea rămasă în urmă discuta serios şi, în asemenea împrejurări, raţiunea se apropie mult de sentiment. O considerare calmă a obiectelor simple şi naturale şi a folosului pe care ştie şă-l tragă din ele insul priceput, minunile ce izvorăsc din asocierea inteligenţei omului cu sentimentul nevoilor lui,, pentru a face mai î'ntîi lumea locuibilă, apoi pentru a o popula şi în sfîrşit pentru a o suprapopula, toate acestea s-au perindat în discuţia lor. Lucinda dădea lămuriri despre locurile pe unde treceau şi, oricît era de modestă, n-a putut ascunde că ea a fost aceea care a legat atît de plăcut toate părţile izolate ale parcului, sub direcţia, îndrumarea sau aprobarea veneratei sale mame.

Dar, cum şi cea mai lungă zi tot ajunge la vremea înserării, au trebuit să se gîndească şi la întoarcere ; pe cînd se pregăteau să facă un ocol plăcut, fratele fetelor le ceru să ia drumul cel mai scurt, deşi nu era atrăgător, ba chiar obositor. V-aţi lăudat destul cu plantaţiile şi aleile, strigă el ; aţi arătat cum aţi înfrumuseţat şi îmbunătăţit domeniul, să placă ochilor de pictor şi inimilor delicate ; îasaţi-mi şi mie rîndul la laude.

Au fost nevoiţi să-r urmeze prin arături şi pe cărări cu hîrtoape, ba chiar să păşească din piatră în piatră peste o

mocirlă ; în sfîrşit, au zărit la o oarecare distanţă o îngrămădire de maşinării felurite. Cînd au ajuns mai aproape, au văzut că era un loc întins, destinat jocurilor şi exerciţiilor fizice, lucru făcut cu destulă pricepere şi bun-simţ. Se găseau acolo, ordonate şi la o distanţă potrivită unele de altele, un scrînciob mare, în care cei ce urcau sau coborau trebuia să stea liniştiţi şi orizontal, alte leagăne mai mici, trapeze, balansoare, jocuri de popice, crochet şi tot ce poate fi închipuit pentru a ocupa şi a distra, în acelaşi timp şi în chip diferit, o mulţime de oameni pe un teren întins. Asta-i invenţia mea, plantaţia mea ! spuse tînărul. Şi chiar dacă tata a pus banii şi un om priceput şi-a pus iscusinţa, fără mine, care de multe ori sînt considerat lipsit de minte, nu s-ar fi întîlnit banii cu priceperea. Toţi, foarte bine dispuşi, au ajuns acasă o dată cu apusul soarelui. Antoni îi aştepta ; însă mezina, căreia nu-i era de ajuns ziua aceea plină de agitaţie, puse să înhame caii la trăsură şi plecă la o prietenă, disperată că n-o văzuse de două zile. Cei patru, care rămăseseră acasă, se simţiră deodată stingheriţi fără să ştie de ce şi ajunseră să spună că-s neliniştiţi de absenţa prelungită a stăpînului casei. Convorbirea începu să lîncezească, cînd, deodată, tînărul cel vesel ieşi iute din cameră şi se întoarse imediat cu o carte, oferindu-se să le facă lectura. Lucinda nu se putu stăpîni să nu-l întrebe cum de i-a venit asemenea idee, pe care n-o mai avusese de un an ; la care el răspunse vesel : Toate ideile îmi vin la vreme potrivită ; cu lucrul ăsta, voi nu vă puteţi lăuda. Apoi începu să citească un şir de poveşti adevărate dintr-acelea care-l smulg pe om din preocupările obişnuite, îi măgulesc dorinţele şi-l ajută să uite de piedicile care îl încurcă mereu, chiar şi în clipele cele mai fericite.

Ce mă fac eu acum ! strigă Lucidor, cînd în sfîrşit rămase singur. Vremea trece ; în Antoni nu ara nici o încredere ; mi-e cu totul străin, nici nu ştiu bine cine e, în ce calitate vine în casă şi ce vrea ; pare că umblă după Lu-

cinda, aşa că n-am ce spera de la el. Nu-mi rămîne decît să vorbesc direct cu Lucinda. Ea trebuie să afle înaintea tuturor. Acesta a fost primul meu imbold ; de ce apucăm totdeauna pe calea prudenţei ? Primul meu imbold va fi şi ultimul, şi sper să-mi ajung scopul.
Sîmbătă dimineaţa, îmbrăcat devreme, Lucidor se plimba în lung şi în lat prin cameră şi se tot gîndea la cele ce va spune Lucindei, cînd auzi un fel de ceartă în glumă înaintea uşii, ce se deschise deodată. Fratele cel vesel împingea înăuntru *un* servitor, care aducea cafea şi prăjituri pentru musafir ; el însuşi venea cu o gustare rece şi vin. Intră întîi tu, striga tînărul, căci musafirul trebuie servit îritîi ; eu sîrit obişnuit să mă servesc singur. Prietene ! azi vin cam devreme şi că gălăgie ; să ne bucurăm în linişte de gustare şi apoi să vedem de ce ne apucăm ; de la ceilalţi nu prea avem ce aştepta. Soră-mea cea mică nu s-a întors încă de la prietena ei ; ele trebuie să-şi deschidă inima una alteia, cel puţin la fiecare două săptămîni, că altfel le sare din piept. Sîmbăta nu-i nimic de făcut cu Lucinda ; ea predă tatei foarte punctual conturile casei. S-ar fi cuvenit să mă amestec şi eu în treburile astea, dar mai bine să mă ferească Dumnezeu ? Dacă ştiu cît costă un lucru, nu mai are nici un preţ pentru mine. Mîine au să ne sosească oaspeţi, bătrînul nu s-a restabilit încă, Antoni e la vînătoare ; hai să facem şi noi la fel.
Cînd ajunseră în curte, toate erau pregătite: puşti, tolbe şi clini ; plecară peste cîmpuri unde, în lipsă de altceva, împuşcară totuşi un şoldan şi o biată pasăre nevinovată. Pe drum discutară despre cei a casei şi despre persoanele ce se aflau atunci în vizită. Veni vorba de Antoni, şi Lucidor nu pierdu prilejul să ceară informaţii mai precise asupra lui. Tînărul îl încredinţa, cu destulă înfumurare, că a izbutit să pătrundă misterul.în care se învăluia acel om ciudat. E, fără îndoială, fiul unui negustor bogat, a cărui firmă a dat faliment tocmai cînd el, în plină tinereţe, se pregătea să se ocupe cu energie şi

curaj de nişte afaceri importante şi, în acelaşi timp, să se bucure din plin de plăcerile ce i le oferea situaţia sa. Prăbuşit din înălţimea acelor speranţe, s-a recules totuşi, punînd în slujba străinilor facultăţile pe care nu le mai putea utiliza în folosul său şi al familiei. Astfel a cutreierat lumea, cunoscînd-o foarte amănunţit şi studiindu-i sistemul relaţiilor comerciale, fără să-şi uite însă interesele proprii. O activitate neobosită şi o cinste exemplară i-au adus şi păstrat încrederea absolută a foarte mulţi oameni. Astfel şi-a cîştigat pretutindeni cunoştinţe şi prieteni şi e lesne de observat că averea lui e răspîndită în toată lumea, oriunde are relaţii ; de aceea şi prezenta lui e necesară, din cînd în cînd, în toate cele patru continente. Tînărul cel vesel istorisea aceste lucruri încă mai amănunţit şi mai naiv, adăugind tot felul de observaţii poznaşe, ca şi cum ar fi avut intenţia să lungească povestea cît mai mult.

Cu tata e în relaţii de foarte multă vreme ! Ei îşi închipuie că eu nu văd nimic, pentru că nu mă preocupă afacerile ; dar tocmai de asta văd mai bine, fiindcă nu mă interesează nimic. Antoni a depus mulţi bani la tata care, la rîndul lui, i-a plasat sigur şi avantajos. Chiar ieri i-a dat bătrînului o casetă de bijuterii ; niciodată n-am văzut ceva mai simplu, mai frumos şi mai de preţ, deşi n-am aruncat decît o singură privire, căci e secret. Probabil că e un dar destinat logodnicei, pentru plăcerea, bucuria şi asigurarea ei în viitor. Antoni şi-a pus încrederea în Lucinda. Dar cînd îi văd împreună, nu-i pot socoti o pereche potrivită. Cealaltă, neastîmpărată, i s-ar potrivi mai bine şi cred că ea l-ar lua mai bucuroasă decît cea mare : uneori îl priveşte pe babalîcul posac atît de voioasă şi cu atîta simpatie, de parcă ar vrea să se aşeze cu el în trăsură şi s-o şteargă împreună de aici. Lucidor căuta să se stăpînească ; nu ştia ce trebuie să răspundă ; tot ce auzea era pe placul lui. Tînărul urmă : In tot cazul fata are o încli-

nare perversă pentru bătrîni ; cred că s-ar fi căsătorit cu tatăl dumitale tot atît de bucuroasă ca şi cu dumneata. Lucidor îl urma pe tovarăşul său, care o luase razna pe drumuri neumblate ; amîndoi uitaseră de vînătoare, care şi aşa nu putea fi prea fructuoasă. Poposiră la o fermă unde au fost bine primiţi ; acolo, unul dintre prieteni se îndeletnici cu mîncarea, băutura şi vorbăria, pe cînd celălalt se cufundă în gînduri şi reflecţii, căutînd să vadă cum ar putea folosi, spre binele său, cele descoperite. După toate aceste povestiri şi revelaţii, Lucidor cîştigase atîta. încredere în Antoni, că îndată ce ajunse acasă întrebă de el şi se grăbi să se ducă în grădină, unde ar fi trebuit să-l găsească. Străbătu toate aleile parcului, scăldate în lumina apusului, dar zadarnic ! nicăieri nu se vedea nici un suflet ; la urmă intră pe uşa sălii celei mari . şi, în chip ciudat, ultimele raze ale soarelui reflectîndu-se în oglindă îl orbiră atît de tare, încît nu recunoscu pe cele două persoane ce şedeau pe canapea ; desluşi totuşi că un bărbat săruta cu ardoare mîna unei femei aşezată alături. De aceea, uimirea lui a fost grozavă, cînd ochii i s-au liniştit şi a văzut înaintea lui pe Lucinda şi pe Antoni. Ar fi vrut să intre în pămînt, dar stătea nemişcat, parcă ar fi prins rădăcini ; Lucinda îl salută foarte prietenos şi nestingherit, şi-l pofti să ia loc la dreapta sa. Lucidor o ascultă maşinal şi, pe cînd ea îl întreba cum îşi petrecuse ziua, scuzîndu-se că a fost reţinută de treburile casei, el simţea că aproape nu-i putea suporta vocea. Antoni se sculă vrînd să plece şi-şi luă rămas bun de la Lucinda, care se ridică şi ea, invitîndu-l la plimbare pe Lucidor. Tînărul porni alături de Lucinda, tăcut şi încurcat ; şi ea de asemeni părea neliniştită şi dacă dînsul n-ar fi fost atît de tulburat, şi-ar fi dat seama că respiraţia ei adîncă încerca să-i ascundă suspinele inimii. în sfîrşit, cînd s-au apropiat de casă, ea îl părăsi, iar Lucidor se îndreptă, întîi cu pas rar, apoi cu mers grăbit, spre cîmp. Parcul îi era prea strimt. Trecu în grabă peste pajişti, auzindu-şi nu-

mai tumultul inimii, nesimţitor la frumuseţea acelei seri desăvîrşite. Cînd se văzu singur, sentimentele lui se revărsară într-un torent de lacrimi alinătoare.
Am mai simţit în viaţa mea, dar niciodată atît de aprig ca azi, durerea ce mă face acum atît de nenorocit, exclamă el ; durerea cînd vezi că fericirea dorită se apropie, că mergi mînă în mînă, braţ la braţ cu ea şi, în acelaşi timp, îţi spune adio pe vecie ! Am stat lîngă ea, am mers alături de ea ; haina ei, fluturînd, mă atingea, şi gata, am şi pierdut-o ? Dar nu mai înşira în minte toate acestea, nu mai stărui asupra lor. Taci şi ia o hotărîre !
' Îşi interzise să mai deschidă gura ; tăcu adîncit în gînduri, străbătînd cîmpuri, pajişti şi dumbrăvi, apucînd uneori chiar pe cărări neumblate. Doar tîrziu, cînd intră în camera sa, mi se. mai putu stăpîni şi strigă : Mîine în zori plec, nu mai pot îndura încă o zi ca asta !
Se aruncă pe pat, fără să se dezbrace. — Tinereţe fericită şi sănătoasă ! Adormi într-o clipă ; oboseala zilei îl cufundă în somnul cel mai dulce. Totuşi în zori, soarele îl trezi din visurile lui plăcute ; era tocmai ziua cea mai lungă, care ameninţa să fie pentru el deznădăjduit de lungă. Dacă nu simţise deloc farmecul liniştitor al luceafărului de seară, acum vedea frumuseţea înviorătoare a dimineţii numai pentru a fi cuprins de deznădejde. Pentru ochii săi natura era la fel de minunată, ca de obicei, dar inima îi îngheţase ; nimic nu-l mai interesa, căci o pierduse pe Lucinda.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Sacul de călătorie a fost repede împachetat; voia să-I lase acolo ; nu scrise nici o scrisoare ; băiatul de la grajd, pe care oricum trebuia să-l trezească, avea să transmită

T

cîteva cuvinte, ânunţînd că va lipsi de la masa de prînz şi, probabil, şi seara. Dar îl găsi pe băiat jos, în faţa grajdului, plimbîndu-se cu paşi mari. Cred că nu vreţi să călăriţi ! strigă cu obidă omul acela, de obicei foarte blajin. Dumneavoastră pot să v-o spun : domnişorul nostru devine din zi în zi tot mai nesuferit. Ieri a bătut tot ţinutul, aşa că puteai crede că în dimineaţa asta de duminică va 'fi bucuros să se odihnească. Dar iată-l că vine înainte de răsăritul soarelui, răscoleşte grajdul şi cînd sar din culcuş, îl văd că-i pune calului dumneavoastră şaua şi hăţurile şi nu pot să-l împiedic cu nici un chip ; încalecă şi-mi strigă : Gîndeşte-te că fac o faptă bună ! Mîrţoaga asta merge totdeauna numai în trapul domol al legalităţii ; vreau să-.l îmboldesc la galopul iute al vieţii. Cam asta a spus, adăugind şi alte vorbe ciudate.

Lucidor era supărat la culme ; îşi iubea mult calul, care se potrivea cu caracterul şi. cu obiceiurile sale ; era necăjit că un animal atît de bun şi de înţelegător încăpuse pe mîna unui zănatic. Planul îi era zădărnicit ; avusese intenţia să se refugieze pe durata acestei crize la un coleg de universitate, cu care se aflase în raporturi foarte cordiale. Vechea încredere în el i se trezise din nou şi, fără a socoti numărul milelor ce-i despărţeau, credea că va găsi la prietenul său binevoitor şi înţelept un sfat bun şi alinare. Dar această perspectivă îi era acum închisă ; ba nu, nu-i era închisă dacă se încumeta să-şi ajungă ţinta, pornind pe jos, pe propriile-i picioare.

Înainte de toate încercă să iasă din parc, pentru ca, ajungînd în cîmp, să apuce pe drumul ce trebuia să-l ducă la prietenul tău. Nu era el prea sigur de direcţia potrivită, cînd deodată, la stînga, dădu cu ochii de-o aşezare singuratică ce se înălţa pe o fundaţie ciudată, deasupra crîngului, aşezare ce-i fusese tăinuită pînă atunci, şi unde, spre marea lui uimire, văzu în veranda de sub acoperişul în stil chinezesc, pe bătrînul cel cumsecade, pe care-l ştia bolnav de cîteva zile, uitîndu-se în jur foarte voios. Bă-

"!!

trînul îl salută amical şi-l pofti stăruitor să vină.sus, dar Lucidor refuză, arătînd prin gesturi că e grăbit să plece. Numai din simpatie pentru bătrîn, care cobora cu paşi nesiguri scara prea dreaptă şi putea să-şi frîngă gîtul, se înduplecă să-i meargă în întîmpinare şi să se lase condus sus la dînsul. Intră uimit într-o încăpere mică şi foarte plăcută ; avea numai trei ferestre ce se deschideau asupra unei vederi încîntătoare ; ceilalţi pereţi erau împodobiţi, sau mai. degrabă acoperiţi, cu sute şi sute de gravuri în acvaforte, şi de desene, lipite unele de altele în anumită ordine şi despărţite cu benzi colorate.

Te favorizez, dragă prietene, ca pe nimeni altul ; aici e sanctuarul în care-mi petrec cu mulţumire zilele cîte mi-au mai rămas. Aici mă vindec de toate greşelile la care mă împinge societatea celorlalţi, aici îmi echilibrez sănătatea, zdruncinată de abaterile de la dieta mea.

Lucidor se uită peste tot şi, deoarece era destul de pri-

ceput în istorie, îşi dădu seama limpede că temeiul acelei colecţii era gustul pentru studiile istorice.
Colo sus, sub friză, spuse bătrînul, găseşti numele oamenilor celor mai iluştri din timpuri străvechi ; apoi, alte nume din epoci mai apropiate, căci, cum arătau la faţă, e greu de aflat. Dar aici, pe panoul ăsta principal, începe cu adevărat viaţa mea ; aici sînt oamenii despre care am auzit vorbindu-se pe cînd eram copil. Căci numele oamenilor de vază rămîne în amintirea poporului cam cincizeci de ani ; apoi el dispare sau devine legendar. — Deşi părinţii mei erau germani, sînt născut în Olanda şi, pentru mine, Wilhelm de Oranîa, regent şi rege al Angliei, este modelul tuturor oamenilor cumsecade şi al eroilor.
Chiar alături de el îl vezi pe Ludovic al XlV-lea care — Lucidor n-a lăsat să se observe cît de mult ar fi dorit să-l întrerupă pe bătrîn, dacă i-ar fi fost îngăduit, aşa cum ne este îngăduit nouă, povestitorului ; căci se vedea ameninţat de istoria modernă şi cea contemporană,

judecind după portretele lui Frederic cel Mare şi ale generalilor săi, la care trăgea cu coada ochiului.
Deşi respecta interesul viu al bătrînului pentru epoca lui şi cea perecedentă, deşi găsea destul de interesante unele trăsături individuale şi unele puncte de vedere, nu-i mai puţin adevărat că bietul nostru tînăr audiase la universitate destule prelegeri despre istoria modernă şi contemporană şi, ceea ce înveţi o dată, crezi că vei şti pe veci. Gîndurile lui erau aiurea, nu auzea nimic, abia se uita şi tocmai era gata s-o şteargă necuviincios pe uşă şi s-o ia la goană pe scara cea primejdioasă, cînd se auziră răsunînd jos nişte bătăi din palme.
Lucidor se trase îndărăt, dar bătrînul îşi scoase capul pe fereastră ; de jos răsună o voce binecunoscută : Pentru Dumnezeu, coboară din galeria dumitale istorică, venerabile bătrîn ! Termină cu postul şi ajută-mi să-l îmbunez pe Lucidor cînd o afla că i-am mînat calul cam fără socoteală. Şi-a pierdut o potcoavă şi a trebuit să-l las pe drum. Oe-o să spună ? E prea absurd să fii aşa absurd !
Vino sus ! spuse bătrînul ; apoi se întoarse către Lucidor : Ei, ce zici ? Lucidor tăcu şi băiatul cel neastîmpărat intră în cameră. A urmat o lungă scenă de scuze şi' reproşuri ; pînă la urmă au hotărît să fie imediat trimis rîndaşul de la grajd, pentru a îngriji de cal.
După ce l-au părăsit pe bătrîn, tinerii au alergat acasă, unde Lucidor s-a lăsat dus fără prea mare împotrivire ; fie ce-o fi, dar între zidurile acelea era închisă unica dorinţă a inimii lui ! în asemenea situaţii disperate, adesea ne lipseşte liberul arbitru şi ni se ia, pentru o clipă, o piatră de pe inimă, cînd sîntem nevoiţi să ne supunem vreunei hotărîri sau constrîngeri străine. Totuşi, cînd a intrat în cameră, Lucidor se găsi în starea aceea cît se poate de ciudată a călătorului nevoit să se întoarcă la hanul pe care tocmai l-a părăsit, şi asta din pricină că i s-a rupt osia trăsurii.

Tînărul cel vesel apucă sacul de călătorie şi începu să; despacheteze toate cu grijă ; puse laolaltă în ordine mai ales piesele de îmbrăcăminte mai festive, deşi erau rtumai costume de călătorie ; îl sili pe Lucidor să~şi schimbe pantofii şi ciorapii, îi aranja părul brun şi buclat şi-l dichisi, foarte frumos. Apoi, făcînd cîţiva paşi înapoi, pentru a-şl privi prietenul şi opera de la cap pînă la picioare, exclamă :: Acum arăţi, dragul meu, ca un om ce poate avea pretenţii la copile drăgălaşe şi este în acelaşi timp destul de serios, ca să se gîndească şi la o logodnică. Aşteaptă numai o clipă ! ai să vezi de ce-s în stare, cînd sună ceasul potrivit ! Asta am învăţat-o de la ofiţeri, după care fetele trag mereu cu ochiul ; de aceea m-am înrolat şi eu într-o oarecare formaţie militară, iar copilele mă privesc şi iar mă privesc şi nici una nu ştie ce să creadă de mine. Dar ocheadele îmi procură adesea cîte-o aventură plăcută care, chiar dacă nu durează, merită să-i consacri cîteva clipe.

Dar, vino, dragă prietene şi fă-mi şi mie acelaşi ser-l viciu ! Cînd ai să mă vezi îmbrăcînd bucată cu bucată veşmântul meu, ai să recunoşti că băiatul cel fluşturatic are şi minte şi spirit inventiv.

Apoi îşi duse prietenul în odaia lui, prin coridoarele lungi şi largi ale vechiului castel. M-am stabilit, spuse el,. tocmai în fundul clădirii. Fără a vrea să mă ascund, mă simt bine cînd sînt singur, căci nu poţi fi totdeauna în termeni buni cu ceilalţi.

Cînd trecură prin faţa cancelariei, tocmai ieşea de acolo un servitor, purtînd o călimară străveche, neagră, mare şi cu toate accesoriile ; nu fusese uitată nici hîrtia.

Ştiu ce vor să mîzgălească acum pe hîrtie, exclamă tînărul ; intră şi dă-mi mie cheia. Uită-te puţin înăuntru, Lucidor ! are să te distreze, pînă ce mă îmbrac. Un asemenea local e mai interesant pentru un jurist, decît pentru un amator de cai. Şi îl împinse pe Lucidor în "sala de şedinţe.

tei

Luciclor se simţi îndată într-un mediu cunoscut şi evocator pentru el ; îşi aduse aminte de zilele în care, copleşit de treburi, stătea la o masă asemănătoare, asculţind şi scriind. Ştia că această sală impunătoare slujise drept capelă castelului şi că fusese pusă în slujba lui Themis ', cînd. se schimbaseră concepţiile religioase [2]. în rafturi, găsi dosare şi acte, cunoscute lui de mult ; lucrase la rezolvarea acestor probleme, pe cînd se afla în capitală. Deschizînd un dosar, dădu de un act, pe care-l transcrisese el însuşi, pe curat, apoi peste altul, pe care-l redactase. Scrisul, hîrtia, peceţile, semnătura prezidenţială, toate îi aminteau de vremea strădaniei cinstite şi a speranţelor sale tinereşti. Şi cînd se uită în jur şi văzu jilţul preşedintelui de tribunal, care-i era destinat şi rezei'vat lui, un post atît de frumos, o sferă de activitate atît de nobilă, pe care era în primejdie să le dispreţuiască,,să le refuze, toate începură să-l tulbure şi mai mult, pe cînd făptura Lucindei părea că se depărtează în acelaşi timp de el.

Vru să scape de acolo, dar se văzu prizonier. Tînărul cel năstruşnic încuiase uşa, din zăpăceală, sau în glumă ; dar prietenul nostru nu rămase multă vreme în această situaţie penibilă, căci tînărul se întoarse, îşi ceru scuze şi-î trezi chiar buna dispoziţie prin înfăţişarea lui originală. O anumită îndrăzneală în alegerea culorilor şi a croielii era potolită de un gust înnăscut ; tot aşa acordăm,,, într-o măsură, şi indienilor tatuaţi admiraţia noastră.

Astăzi ne vom despăgubi de plictiseala zilelor trecute, zise băiatul ; au sosit prieteni buni, prieteni veseli, fete drăguţe, fiinţe glumeţe şi îndrăgostite, apoi tata "şi, culmea culmilor, de asemeni tatăl dumitale ; va fi o sărbătoare !

Toţi s-au adunat în sală pentru micul dejun.

[1] în. mitologia elină, una dintre soţiile lui Zeus. Ea personifica ordinea naturală stabilită prin legea divină, precum şi justiţia divină.

[3] Cu prilejul Reformei, adică în secolul al XVî-lea.

Lucidor avu dintr-o dată impresia că-i înconjurat de o ceaţă deasă şi făpturile tuturor celor anunţaţi, cunoscuţi şi .necunoscuţi, îi apărură ca nişte fantome ; totuşi caracterul şi inima sa curată îl susţinură şi, în câteva secunde, se simţi gata să facă faţă la orice. îl urmă cu pas sigur pe prietenul său grăbit, ferm hotărît să aştepte, întîmplă-se ce s-o întâmpla, şi să se explice, indiferent ce-o mai urma. Şi totuşi, cînd ajunse în pragul sălii, se simţi descumpănit, într-un grup mare, aşezat în semicerc sub ferestre, descoperi imediat pe tatăl său, alături de stăpînul casei, amîndoi în ţinută de gală. Aruncă o privire surorilor, lui Antoni şi celorlalţi cunoscuţi şi necunoscuţi şi i se păru că vederea i se tulbură. Se apropie şovăind de tatăl său, care-î salută foarte afectuos, dar cu o anumită solemnitate, ce *nu* înlesnea deloc apropierea. Stînd în picioare în faţa atîtor persoane, căuta să-şi găsească pentru moment un loc potrivit ; ar fi putut să se aşeze lingă Lucinda, dar îulia, trecând peste ceremonialul rigid, îi făcu semn să vină lîngă ea ; Antoni rămase lîngă Lucinda.

în această clipă importantă, Lucidor se consideră din nou ea un împuternicit şi, înarmat cu toată erudiţia sa juridică, îşi reaminti, în folosul său propriu, faimoasa maximă : Dacă trebuie să tratăm afacerile străinilor, ce ne sînt încredinţate, ca şi cum ar fi ale noastre, de ce să nu tratăm şi afacerile noastre în acelaşi spirit ? — Obişnuit cu tratativele, îşi repetă iute în gînd cele ce avea de spus.

în acest timp, cei de faţă, aşezaţi în semicerc ceremonios, păreau că vor să-l imobilizeze. Lucidor ştia bine conţinutul discursului său, dar nu putea găsi începutul. Privind în jur, observă pe o masă, -într-un colţ, călimara cea importantă şi, în saptele ei, funcţionari ai cancelariei ; stăpînul casei făcu o mişcare, pregătindu-se să vorbească ; Lucidor' voi să i-o ia înainte, dar în aceeaşi clipă lulia îl strînse de mină. Asta îl scoase din sărite, era încredinţat că toate fuseseră hotărîte, că nu mai era nimic de făcut.

Acum nu mai avea nimic de cruţat în tot acest conglomerat de consideraţii, relaţii de familie şi convenţii sociale ; cu privirea aţintită înainte, îşi trase mîna dintr-a Iuliei şi ieşi atît de repede pe uşă, încît adunarea nici nu-şi dău seama cum dispăruse şi nici el însuşi, după ce se trezi afară, nu mai ştia bine ce-i cu dînsul.
Stingherit de lumina soarelui, ce se revărsa asupra lui în toată strălucirea, ferindu-se de privirile oamenilor care-i ieşeau în cale, temîndu-se că e urmărit, merse tot înainte şi ajunse în sala cea mare din grădină. Cu genunchii tremurînd, se năpusti înăuntru şi căzu deznădăjduit pe sofaua de sub oglindă : să fie cuprins, în mijlocul Unei societăţi burgheze şi cuviincioase, de o asemenea rătăcire, care ridica o furtună în el şi în jur ! Existenţa lui trecută se lupta cu cea prezentă ; era o clipă groaznică.
Rămase un timp aşa, cu faţa ascunsă în pernele pe care cu o zi înainte se odihnise braţul Lucindei. Cufundat cu totul în durere, tresări brusc simţind că-l atinge cineva, fără să fi auzit apropierea vreunei persoane ; sări în picioare şi o văzu pe Lucinda lîngă el.
Bănuind că au trimis-o să-l cheme, că i-au cerut să-l aducă înapoi, cu vorbe blînde de soră, spre a-şi primi soarta vitregă, el strigă : N-ar fi trebuit să te trimită tocmai pe dumneata, Lucinda, căci dumneata eşti aceea care m-a alungat de acolo ; nu mă întorc înapoi ! Dacă eşti în stare de puţină compătimire, găseşte-mi prilejul şi mijloacele să fug. Şi ca să le poţi dovedi că e cu neputinţă să mă aduci înapoi, îţi dau cheia purtării mele care, desigur, ţi se pare şi dumitale şi celorlalţi nebunească. Ascultă jurămîntul pe care l-am făcut în inima mea, jurămînt nestrămutat, pe care-l repet mereu cu voce tare : Numai cu dumneata vreau să trăiesc, numai împreună cu dumneata vreau să-mi petrec tinereţea şi să ajung pînă la bătrîneţe, credincios şi cinstit. Niciodată n-a fost rostit în faţa altarului un jurămînt mai tare şi mai hotărît decît cel pe care-l ros-

tesc eu acuma, cînd te părăsesc, eu, omul cel mai de plînq din lume.
Lucidor făcu o mişcare ca să se depărteze de Lucinda, care stătea aproape de tot, dar ea îl cuprinse blînd în braţe. — Ce-i asta ? exclamă el. — Lucidor ! strigă Lucinda, nu eşti de plîns, cum îţi închipui ; eşti al meu, sînt a ta ; te ţin în braţele mele ; cuprinde-mă şi tu, fără să şovăi. Tatăl tău şi-a dat consimţămîntul. Antoni se căsătoreşte cu- sora mea. Uimit, el se trase înapoi. E oare adevărat ? Lucinda clătină din cap zîmbind ; el se desprinse din braţele ei. Lasă-mă să privesc încă o dată de departe, ceea ce îmi va fi atît de aproape, îmi va aparţine. îi cuprinse mîinile, cu ochii în ochii ei ! Lucinda, eşti a mea ? — Cu cele mai dulci lacrimi în cei mai credincioşi ochi, ea răspunse : Sînt a ta ! Lucidor o luă în braţe şi-şi lăsă capul pe umărul ei, ca un naufragiat ce se agaţă de-o stîncă de pe mal ; pămîntul se mai cutremura încă sub el. Dar deschizîndu-şi deodată ochii plini de încîntare, dădu cu privirea de oglindă. O văzu în braţele lui ; se vedea pe sine îmbrăţişat de ea ; îşi plecă ochii în jos, apbi şi-i ridică iarăşi spre oglindă. Asemenea emoţii îl întovărăşesc pe om toată viaţa. în acelaşi timp, privea în apa oglinzii peisajul ce-i păruse cu o zi înainte oribil şi prevestitor de rele, iar acum era mai strălucitor şi mai minunat decît oricînd : se vedea în asemenea stare şi pe un asemenea fundal ! Ce răsplată pentru toată suferinţa !
Nu sîntem singuri, zise Lucinda, şi nici nu-şi reveni bine Lucidor din emoţie, că se şi iviră fetiţe şi băieţi îmbrăcaţi de sărbătoare şi încununaţi cu flori, ducînd coroane ; toţi se îngrămădeau la intrare. Altfel trebuia să se desfăşoare toate ! exclamă Lucinda. Cît de frumos a fost planul, iar acum lucrurile se petrec învălmăşit ! De departe răsună un marş vesel ; pe drumul larg, întreaga societate se apropia cu o voie bună sărbătorească. Lucidor şovăia să le iasă în întîmpinare ; i se părea că paşii nu-i sînt siguri decît la braţul iubitei; Lucinda rămase lingă

el, aşteptînd din clipă în clipă scena solemnă a revederii I şi a recunoştinţei pentru iertarea acordată.
Dar zeii capricioşi hotărîră altfel ; un corn ele poştalion j răsună puternic şi vesel de cealaltă parte, tulburind tot | ceremonialul. Oare cine să fie ? exclamă Lucinda. Lucidor î se îngrozi la gîndul că va apărea un străin ; şi trăsura I părea cu totul străină ; un cupeu de două persoane, nou-nouţ ! Se opri drept în faţa sălii. Un valet, elegant şi manierat, sări din spatele cupeului şi deschise portiera, dar nu coborî nimeni ; trăsura era goală ; valetul se urcă înăuntru, dădu jos capota cu cîteva mişcări îndemînatice şi, într-o clipă, sub ochii celor din faţă, care se apropiaseră între timp, încîntătorul vehicul a fost pregătit pentru plimbare. Antoni îi lăsă pe ceilalţi în urmă şi o conduse pe lulia la trăsură. încearcă acest echipaj, zise el, şi vezi de-ţi convine să călătoreşti în el pe cele mai frumoase drumuri din lume, împreună cu mine ; nu te voi duce pe altele, iar cînd va fi nevoie, vom şti cum s-o scoatem la capăt. Vom trece munţii pe cai de povară, cu trăsură cu tot.
Eşti adorabil ! exclamă lulia. Valetul înainta şi, cu abilitatea unui scamator, îi arătă tot confortul, micile avantaje şi resurse ale acelei construcţii elegante.
Nu pot să-mi exprim recunoştinţa aici pe pămînt, zise lulia ; numai în cerul acesta mişcător, din nouraşul ăsta în care mă ridici, îţi voi mulţumi din toată inima. Ea şi sărise în trăsură, adresîndu-i priviri şi bezele drăgăstoase.
Nu te urca încă lîngă mine ; mă gîndesc să iau pe altcineva în plimbarea asta de încercare, cineva care are şi el de trecut un examen. Ea îl strigă pe Lucidor, care vorbea pe şoptite cu tatăl şi cu socrul său şi care era bucuros să se suie în trăsura aceea uşoară, căci simţea o nevoie imperioasă să-şi alunge gîndurile, măcar o clipă, în orice fel o fi. Se aşeză alături de lulia. Ea spuse vizitiului cum să meargă. Se îndepărtară în goană şi dispărură într-un nor de praf din ochii uimiţi ai privitorilor.

lulia se aşezase foarte comod într-un colţ. —- Trage-te şi dumneata în celălalt colţ, domnule cumnat, ca să ne putem privi cu uşurinţă.
Luciăor. înţelegi cît sînt de tulburat, de încurcat, parcă aş fi mereu într-un vis ; ajută-mă să ies din el.
Iulia, Uită-te la ţăranii ăştia cumsecade, cît de frumos ne salută ! De cînd eşti aici, n-ai fost încă în satul cel de colo, de sus. Toţi sînt oameni cu stare şi-mi sînt foarte devotaţi, Dar nimeni nu-i chiar atît de bogat ca să nu aibă nevoie cîteodată de un ajutor mai de seamă. Drumul ăsta, pe care mergem atît de lin, tata l-a făcut ; de altfel tot domeniul e opera lui.
Lucidor. Cred, nu mă îndoiesc ; dar ce legătură au lucrurile exterioare cu tulburarea inimii mele ?
Iulia. Ai răbdare ! Vreau să-ţi arăt bogăţiile şi frumuseţile din ţinutul acesta ; iată-ne sus ; Cît de limpede se vede cîmpia de la poalele muntelui ! Toate satele acestea datoresc foarte mult tatălui meu, şi nu mai puţin mamei şi fiicelor. Teritoriul orăşelului de colo formează graniţa.
Lucidor. Eşti într-o stare de spirit curioasă ; s-ar zice că nu spui cu adevărat ce ai de spus.
lulia. Acum uită-te în stînga cît de frumos se desfăşoară toate ! Biserica, înconjurată de tei înalţi, casa administratorului, cu plopii ei, pitită sub dealul pe care se află satul. Iată şi grădinile şi parcul la picioarele noastre.
Vizitiul începu să mîne caii mai repede.
Iulia. Cunoşti sala cea mare de colo, sus ; o poţi vedea foarte bine de aici, tot aşa cum peisajul acesta se vede de acolo. Să ne oprim aici, lîngă copac ; de aici, ne reflectăm în apa întinsă a oglinzii ; sîntem văzuţi acolo foarte bine ; noi, însă, nu ne putem vedea. — Mînă mai departe ! — Mi se pare că nu de mult o pereche s-a oglindit acolo mai de-aproape şi, după cîte cred, cu o mare încîntare reciprocă.
Contrariat, Lucidor nu răspunse nimic ; călătoriră o bucată de vreme fără să vorbească ; trăsura mergea foarte

repede. Aici, spuse Mia, începe drumul cel prost ; poate că vei avea meritul să-l repari cîndva. Înainte de a coborî coasta, mai priveşte o dată într-acolo. Fagul îndrăgit de mama domină totul cu coroana lui minunată. Mergi înainte pe drumul ăsta rău, îi spuse Iulia vizitiului ; noi o luăm pe cărarea care dă în vale şi vom ajunge acolo înaintea ta.
Coborînd din trăsură, exclamă : Trebuie să recunoşti că jidovul rătăcitor, Antoni, călător neobosit, ştie să-şi organizeze foarte plăcut pelerinajele, atît pentru el, cît şi pentru tovarăşii săi : e o trăsură frumoasă şi comodă.
Apoi coborî repede la poalele colinei ; Lucidor o urmă cufundat în gînduri şi o găsi pe o bancă, aşezată într-un loc ferit ; era locuşorul Lucindei. Fata îl pofti lîngă ea.
Iulia. Acum stăm amîndoi aici şi nu ne pasă unul de altul ; pesemne că aşa trebuie să fie. Argintul viu nu-ţi convenea. Nu puteai iubi o asemenea fiinţă, ţi-era antipatică.
Uimirea lui Lucidor creştea mereu.
Iulia. Bineînţeles, Lucinda e altceva ! Ea e suma tuturor perfecţiunilor şi surioara-i drăgălaşă a fost dată la o parte pentru totdeauna. Văd că eşti gata să mă întrebi cine ne-a informat atît de precis.
Lucidor. E o trădare la mijloc ! —
Iulia. Da, desigur ! A intrat în joc un trădător.
Lucidor. Spune-mi cine e.
Iulia. Ţi-l denunţ îndată. Eşti chiar dumneata ! — Ai obiceiul, lăudabil sau nu, să-ţi vorbeşti cu voce tare şi trebuie să-ţi mărturisesc, în numele nostru al tuturor, că am tras cu urechea rînd pe rînd.
Lucidor (sărind în sus). Frumoasă ospitalitate!
Să întinzi străinilor o asemenea capcană !
Iulia. Nicidecum. Nu ne gîndeam deloc să te spionăm pe dumneata, sau pe vreun altul. Ştii, patul dumitale e aşezat într-o firidă, despărţit cu un perete de lemn de o altă firidă alăturată, care de obicei slujeşte numai pentru păstrarea lucrurilor de gospodărie. Cu dteva zile în urmă,

l-am silit pe bâtrînul nostru să se culce acolo, fiindcă îi duceam prea mult grija, ştiindu-l în sihăstria lui izolată ; chiar din cea dintîi seară, ai intrat în materie cu un monolog foarte pasionat, al cărui conţinut ni l-a destăinuit în'amănunţime a doua zi dimineaţa.
Lucidor n-avea curaj s-o întrerupă ; prefera să plece.
lulia (ridicîndu-se de pe bancă şi urmîn-
d u -l). Cît de mult ne-a slujit această descoperire ! Fiindcă recunosc : deşi nu-mi erai antipatic, nu-mi surîdea de loc poziţia care mă aştepta. Să fii soţia unui înalt magistrat, ce siutaţie îngrozitoare ! Să ai un bărbat brav, care trebuie să explice oamenilor legile şi care nu poate să facă dreptate din cauza legilor ! căci nu-i poate mulţumi nici pe cei de jos, nici pe cei de sus şi, ceea ce e mai rău, nici pe sine însuşi. Ştiu ce-a îndurat mama de pe urma incoruptibilităţii şi severităţii tatălui meu. Abia la urmă, din nefericire după moartea ei, a ajuns la oarecare indulgenţă, părînd că vrea să se împace cu lumea, pe care pînă atunci o combătuse zadarnic.
Lucidor (oprindu-se, foarte supărat de
întîmplare şi nemulţumit că fusese tra-
tat cu atîta uşurata te). O glumă într-o seară se poate îngădui ; dar să continui zile şi nopţi de-a rîndul o asemenea mistificare ruşinoasă faţă de un oaspete fără apărare, asta nu-i de iertat.
Iulia. Cu toţii am avut partea noastră de vină ; toţi te-am spionat ; însă numai eu singură văd că ispăşesc păcatul.
Lucidor. Toţi ! Şi mai de neiertat ! Şi cum vă puteaţi uita ziua la mine, fără să roşiţi, după ce noaptea vă îngăduiaţi jocul ăsta ruşinos ? Acum văd dintr-o dată *foarte* clar că' toată ziua nu faceţi altceva decît să vă bateţi joc de mine. Onorabilă familie, n-am ce zice ! şi cum rămîne cu simţul de dreptate al tatălui dumitale ? — Şi Lucinda !...
Iulia. Şi Lucinda ! — Ce ton ai avut ! Nu-i aşa că voiai să spui ce tare te doare că eşti silit să ai o părere proastă

despre Lucinda, că eşti obligat ş-o pui şi pe ea *în aceeaşi* categorie cu noi !
Lucidor. N-o înţeleg pe Lucinda.
lulia. Vrei să spui că e de neînţeles cum acest suflet pur şi nobil, această fiinţă, ponderată, bunătatea, amabilitatea în persoană, această femeie model, s-a putut alia cu o mînă de oameni uşuratici, cu o soră superficială, cu un frate rîzgîiat şi cu anumite persoane misterioase !
Lucidor. Da, e de neînţeles.
lulia. Ai să înţelegi îndată. Lucinda, ca noi toţi, avea mîinile legate. Dacă ai fi putut vedea cît era de tulburată, cum de-abia se ţinea să nu-ţi dezvăluie tot, atunci ai iubi-o cu mult mai mult, dacă dragostea adevărată n-ar spori şi de la sine mereu ; de altfel te pot încredinţa că pînă la urmă, gluma asta ne cam plictisise pe toţi.
Lucidor. Atunci, de ce nu i-aţi pus capăt ?
lulia. Trebuie să-ţi explic şi asta. Cînd tata a aflat de primul dumitale monolog şi a putut observa că nici unul dintre copiii săi nu avea nimic împotriva unei asemenea schimbări, s-a hotărît să se ducă imediat la tatăl dumitale. Era pătruns de importanţa problemei. Numai un părinte ştie-cit respect datorezi unui părinte. — El trebuie să afle cel dihtîi, spunea tata ; ca să nu-l silim să-şi dea consimţămîntul doar constrîns, văzîndu-ne pe noi toţi de acord. . îl cunosc bine ; ştiu ce tare ţine la o idee, la o dorinţă, la un proiect şi sînt destul de îngrijorat. A asociat în mintea lui atît de strîns pe lulia cu hărţile şi planşele. sale, încît îşi propusese să şi le aducă pe toate la noi, cînd avea să vină ziua în care tînăra pereche se va stabili aici pentru a nu-şi mai schimba curînd locul ; voia să-şi petreacă toate vacanţele cu noi, şi cîte încă alte proiecte frumose ! Trebuie intîi să afle ce festă ne-a jucat natura şi că lucrurile nu s-au dat încă pe faţă, că nimic nu s-a hotărît. Apoi tata ne-a pus pe toţi să jurăm solemn că te vom supraveghea şi că te vom ţine pe loc, cu orice preţ. Vei putea auzi chiar din gura lui cum a trebuit să-şi amîne întoari

cerea şi de cîtă iscusinţă, osteneală şi stăruinţă a fost nevoie ca să obţină consimţămîntui tatălui dumitale. Bine că totul s-a sfîrşit şi că Lucinda îţi aparţine !
Şi astfel, după ce se ridicaseră grăbiţi de pe bancă, îşi continuară discuţia, cînd oprindu-se în drum, cînd rnergînd mai departe ; trecînd peste pajişti ajunseră pe o înălţime, la o altă şosea bine construită. Trăsura venea şi ea repede, în clipa aceea, lulia atrase atenţia tovarăşului ei asupra unui spectacol rar. Toată instalaţia de care fratele ei era atît de mîndru prinsese viaţă şi era în mişcare ; roata cea mare învîrtea o mulţime de oameni în sus şi în jos, leagănele zburau, pe catarge se căţărau băieţi ; gimnaşti îndrăzneţi săreau peste capetele unei mulţimi numeroase ! Toate acestea le pusese tînărul în mişcare, pentru a-i distra pe oaspeţi după-masă. Du-ne prin satul din vale, strigă lulia vizitiului. Oamenii ţin la mine ; doresc să vadă şi ei cît sînt de fericită.
Satul era gol ; tot tineretul fugise pe terenul destinat jocurilor ; la uşi şi ferestre, atraşi de sunetele cornului, se arătau bătrîni şi bătrîne ; toţi salutau, îi binecuvîntau şi exclamau : Vai, ce pereche frumoasă !
lulia. Ai văzut ! Pînă la urmă, poate că ne-am fi potrivit împreună ; s-ar putea să-ţi pară rău.
Lucidor. Dar acum, dragă cumnată, —
lulia. Da, acum sînt „dragă", cînd ai scăpat de mine.
Lucidor. Mai spune-mi ceva ! Asupra dumitale apasă o grea responsabilitate ; ce a însemnat acea strîngere de mînă, cînd cunoşteai situaţia şi trebuia să simţi în ce stare înspăimântătoare mă aflam ? Nu mi s-a mai întîmplat în lumea asta să văd atîta răutate.
lulia. Mulţumeşte lui Dumnezeu ; acum toate sînt ispăşite, toate sînt iertate. Că eu nu te voiam, e adevărat ; dar că dumneata nu mă voiai cu nici un chip pe mine, asta nu poate ierta nici o fată ; iar strîngerea de mînă, nu uita, era pentru viclean. Recunosc că era o maliţie mai mare decît s-ar fi cuvenit şi mă socot absolvită de ea, numai din pri-

cină că te-am iertat şi eu. Să fie toate iertate şi uitate I
Da-mi mîna.
îşi strînseră mîinile. Iulia exclamă r lată-ne iarăşi înapoi ! Iată-ne iarăşi în parcul nostru ; aşa porneşti în lumea largă şi apoi te întorci îndărăt ; ne vom mai întîini.
Ajunseră în faţa sălii din grădină care părea goală; temea nemulţumită că ora mesei fusese prea mult amînată, pornise la plimbare, însă Antoni şi Lucinda le ieşiră înainte. Iulia sări din trăsură şi alergă spre prietenul ei, îi mulţumi cu o îmbrăţişare drăgăstoasă şi nu-şi putu stăpîni lacrimile de bucurie. Obrajii nobilului bărbat se roşiră, trăsăturile feţei i se luminară, ochii îi sclipiră umezi şi din yechiul înveliş apăru un tînăr distins şi atrăgător.
Şi astfel, cuprinse de sentimente ce n-ar fi putut fi trezite nici de cel mai frumos vis, tinerele perechi se îndreptară spre restul societăţii

CAPITOLUL AL ZECELEA

Tatăl şi fiul străbătuseră o regiune foarte plăcută, cînd servitorul care-i însoţea se opri în faţa unui zid înalt, ce părea că înconjoară o întindere de teren, spunîndu-le că trebuie să se'apropie de poarta cea mare pe jos, căci intrarea cailor în acea incintă nu era îngăduită. Traseră de clopot, poarta se deschise, dar fără să se arate vreo făptură omenească ; atunci ei se îndreptară spre o clădire veche, ce se zărea printre trunchiurile seculare ale unor fagi şi stejari. Clădirea avea o înfăţişare ciudată, căci oricît părea de veche după formă, ai fi zis că zidarii şi pietrarii plecaseră abia atunci, atît de noi, desăvîrşite şi curate arătau îmbinările pietrelor şi ornamentaţiile»
Inelul greu de metal al unei uşi frumos sculptate. îi fewlta să bată în ea, lucru pe care Felix îl făcu voios, dar

cam brutal; se deschise şi uşa aceasta şi în vestibul găsiră o femeie de vîrstă mijlocie, brodind la un gherghef. Ea îi salută pe călători, ca şi cum ar fi ştiut de venirea lor, şi începu să cînte un cîntec vesel ; îndată, pe o uşă alăturată, intră o altă femeie ; după cheile ce-i atîrnau la brîu, era fără îndoială chelăriţă şi harnică menajeră. După ce îi salută şi ea prieteneşte pe străini, îi conduse sus pe o scară şi le deschise o sală, foarte impresionantă ca aspect : spaţioasă, înaltă, împodobită de jur împrejur cu lambriuri deasupra cărora erau pictate o serie de scene istorice. Două persoane păşiră în întîmpinarea călătorilor : o femeie tînără şi un bărbat mai în vîrstă.

Doamna îl salută pe Wilhelm din toată inima. Dumneata eşti anunţat ca unul dintr-ai noştri, zise ea ; dar cum. să-ţi prezint persoana de faţă ? E prietenul casei, în sensul cel mai frumos şi mai cuprinzător al cuvîntului ; ziua, tovarăş de discuţii instructive, noaptea astronom, iar medic, oricînd e nevoie.

Şi eu, replică dînsul prieteneşte, vă prezint pe această doamnă drept o persoană activă şi neobosită ziua, gata să sară în ajutor noaptea, şi cea mai încîntătoare tovarăşă în orice clipă. I

Angela, aşa se numea acea frumuseţe atrăgătoare prin ţinuta şi înfăţişarea ei, anunţă sosirea Makariei. O perdea verde se dădu în lături şi o doamnă bătrînă şi venerabilă' se ivi într-un fotoliu, pe care-l împingeau două fete drăguţe, pe cînd alte două fete aduceau o masă rotundă cu o gustare foarte binevenită. într-un colţ al băncii masive de stejar, ce înconjura toată încăperea, erau aşternute perne ; pe ele se aşezară cele trei persoane, iar în faţa lor Makaria, în fotoliul ei. Felix mînca stînd în picioare, plimbîndu-se şi privind curios la tablourile cu scene cavalereşti de deasupra lambriurilor.

Makaria îi vorbea lui Wilhelm ca unui prieten apropiat şi părea a se bucura că are prilej să facă o descriere spirituală a membrilor familiei ; pătrundea parcă în natura

Intimă a fiecăruia, prin învelişul măştii individuale. Persoanele pe care Wilhelm le cunoştea se iveau transformate în faţa spiritului său ; bunăvoinţa înţelegătoare a acelei femei nepreţuite îndepărta parcă de pe ei o coajă, înnobilînd şi însufleţind miezul sănătos.

După ce a sfîrşit cît se poate de amical cu aceste subiecte plăcute, Makaria îi spuse venerabilului ei tovarăş : Prezenţa acestui nou prieten nu trebuie să-ţi prilejuiască o scuză pentru a amîna din nou convorbirea făgăduită ; pare să fie un om pe care-l interesează asemenea subiecte ! Dar bătrînul răspunse : Ştii ce greu e să te explici în această problemă, căci nici mai mult, nici mai puţin, e vorba despre abuzul în aplicarea mijloacelor puternice şi excelente.

Recunosc, zise Makaria, că ajungem într-o dublă încurcătură. Dacă se vorbeşte de abuz, se pare că e atinsă însăşi valoarea mijloacelor, căci ea stă ascunsă chiar şi în abuz. Dacă se vorbeşte despre mijloc, e greu de admis că principialitatea şi valoarea lui pot da loc la un abuz. Dar, deoarece ne aflăm între noi şi nu avem pretenţia să rostim sentinţe, nici să ne exercităm influenţa în afara cercului nostru, ci vrem numai să ne lămurim pe noi înşine, putem da curs liber convorbirii.

Totuşi, răspunse acel om prevăzător, ar trebui mai întîi să întrebăm dacă şi prietenul nostru e doritor să se intereseze de o materie atît de abstractă şi dacă n-ar prefera să se odihnească în camera sa. Necunoscînd înlănţuirea ideilor care ne-a adus să vorbim despre acest subiect, îl va putea oare urmări cu plăcere şi cu folos ?

Dacă aş încerca, printr-o analogie, să-mi lămuresc cele ce aţi spus, mi se pare că e oarecum asemănător cu situaţia cînd cineva atacă ipocrizia şi e învinovăţit că atacă religia.

Putem accepta această analogie, răspunse prietenul casei, căci aici e vorba de un grup de mulţi oameni eminenţi, de o ştiinţă înaltă, de o artă importantă, pe scurt, e yorba de matematici.

De cîte ori am auzit vorbindu-se chiar despre cele mai străine lucruri, spuse Wilhelm, totdeauna m-am ales cu ceva ; căci tot ce interesează pe un om găseşte ecou şi în altul.
Presupunînd că acel altul şi-a cîştigat o anumită libertate de spirit, replică bătrînul, şi deoarece nu ne îndoim că dumneata o ai, din partea mea nu mă voi opune stăruinţei pe care o arăţi.
Dar ce vom face cu Felix ? întrebă Makaria ; văd că a terminat cu contemplarea tablourilor şi pare neliniştit.
Daţi-mi voie să spun ceva la urechea doamnei, răspunse Felix. Apoi îi şopti ceva Angelei, care ieşi cu el din cameră, dar se întoarse repede zîmbind ; prietenul casei începu să vorbească astfel :
în cazurile în care trebuie să-mi exprim o dezaprobare, o critică, sau numai o îndoială, nu-mi place să iau iniţiativa ; caut o autoritate, pe care să mă pot sprijini şi să capăt astfel siguranţă. De lăudat, laud fără restricţie, căci dacă cineva îmi place, de ce ar trebui să tac ? Chiar dacă lauda ar dovedi propria mea mărginire, nu am de ce să mă ruşinez ; dar dacă critic, se poate întîmpla să defăimez ceva foarte valoros şi cu asta să-mi atrag dezaprobarea celor care se pricep mai bine ; iar după ce sînt lămurit, mai trebuie să mă dezic. De aceea am adus aici cîteva scrieri şi nişte traduceri ; căci, în asemenea chestiuni, am tot atît de puţină încredere în naţiunea mea, cît şi în mine ; o adeziune care vine de departe sau de la un străin, mi se pare că-mi dă mai multă siguranţă. După ce a obţinut permisiunea, a citit cele ce urmează.
Dar dacă noi ne simţim îndemnaţi să nu-l lăsăm pe omul acesta merituos să citească, desigur că şi cititorii noştri ne vor aproba ; căci cele ce s-au spus mai sus împotriva stăruinţei lui Wilhelm de a participa la convorbire, se potriveşte şi mai bine în cazul de faţă. Cititorii noştri au luat în mînă un roman şi, dacă acesta s-a dovedit ici şi colo mai didactic decît s-ar fi cuvenit, găsim că e totuşi pru-

dent să nu punem mai mult la încercare răbdarea binevoitorilor noştri prieteni. Hîrtiile pe care le avem înaintea noastră avem de gînd să le tipărim în alt loc ; acum vom relua fără întârziere istorisirea, căci şi noi, sîntem nerăbdători să vedem în sfîrşit enigma dezlegată.

Totuşi nu ne putem abţine să nu menţionăm ce s-a mai discutat în cercul acestei nobile societăţi, înainte de a se duce la culcare. După ce a ascultat cu atenţie lectura, Wilhelm'a declarat deschis : Găsesc în paginile acestea calităţi naturale, facultăţi şi aptitudini remarcabile şi totuşi, pînă la urmă, la aplicarea lor, sînt multe rezerve de făcut. Bacă ar trebui să-mi rezum părerea, aş declara : Gînduri mari şi inimă curată, asta trebuie să-i cerem lui Dumnezeu să ne dăruiască !

- Vorbele acestea judicioase primiră aprobarea celor de faţă şi adunarea se împrăştie ; dar astronomul îi făgădui lui Wilhelm ca, în noaptea aceea nemaipomenit de clară, sŞ-I iniţieze pe larg în minunile cerului înstelat.

Cîteva ore mai tîrziu, -astronomul invită oaspetele să se strecoare pe scara observatorului şi să păşească apoi pe platforma complet deschisă a unui turn înalt şi rotund. Noaptea cea mai senină cu putinţă, lucind şi scînteind cu toate stelele, îl învăluia pe privitor, căruia i se părea că vede pentru întîia oară bolta cerească în toată măreţia ei. Căci în viaţa de toate zilele, fără să mai ţinem socoteala de vremea nefavorabilă, ce ne ascunde spaţiul strălucitor al cerului, acasă mai sîntem stînjeniţi de acoperişuri şi frontoane, la ţară de păduri şi stînci şi pretutindeni, cel mai adesea, de neliniştea sufletului nostru, care ne tulbură şi ne întunecă lumea înconjurătoare mai mult decît ceaţa şi vremea rea.

Emoţionat şi uimit, Wilhelm închise ochii. Imensitatea încetează de a mai fi sublimă, depăşeşte capacitatea noastră de percepţie, e gata să ne distrugă. Ce sînt eu în faţa universului, se întreba Wilhelm în sinea lui, cum îi pot sta

nt

împotrivă, cum pot sălăşlui în mijlocul lui ? După o scurtă meditaţie, continuă : Concluzia noastră din această seară îmi dă soluţia şi la întrebarea clipei de faţă. Cum se poate înfăţişa omul înaintea infinitului, fără să-şi concentreze în adîncul fiinţei lui toate puterile spirituale ce tind în direcţii diferite, întrebîndu-se : poţi tu măcar să te concepi în mijlocul acestei ordini veşnic vii, dacă în acelaşi timp nu se vădeşte în tine o forţă gravitînd permanent în jurul unui centru pur ? Chiar dacă nu reuşeşti să descoperi acest centru în inima ta, îl vei recunoaşte după influenţa binevoitoare şi binefăcătoare care se degajă din el şi care-i dovedeşte existenţa.

Dar cine-şi poate privi existenţa trecută, fără a fi oarecum tulburat, constatînd că de cele mai multe ori voinţa i-a fost dreaptă şi faptele strîmbe, dorinţele blamabile şi îndeplinirea lor totuşi plăcută ?

De cîte ori n-ai văzut tu bolta asta strălucind de astre, dar de fiecare dată ele te-au găsit schimbat ! stelele rămîn însă aceleaşi şi spun mereu acelaşi lucru : prin mersul, nostru regulat, noi numărăm zilele şi orele ; întreabă-te şi tu cum întrebuinţezi zilele şi orele ? De data aceasta pot răspunde : nu am a mă ruşina de situaţia mea actuală ; am intenţia să restabilesc o unire demnă de dorit între toţi membrii unei familii nobile ; calea mi-e limpede. Trebuie să cercetez ce anume desparte aceste suflete alese, să îndepărtez piedicile, de orice fel ar fi ele. Poţi declara aceasta în faţa legiunilor cereşti; dacă te iau în seamă, vor rîde fără îndoială de micimea ta, dar desigur că-ţi vor respecta proiectul şi vor favoriza îndeplinirea lui.

Cu aceste vorbe şi gînduri, se întoarse să privească în jurul său ; atunci dădu cu ochii de Iupiter, astru al fericirii, strălucind mai puternic decît oricînd ; socoti că-i semn bun şi o bucată de vreme îl contemplă cu bucurie.

Apoi, astronomul îi strigă să coboare şi, printr-un telescop perfect, îl puse să observe, ca pe o minune a ceru-, lui, acelaşi astru, .foarte mărit, însoţit de sateliţii lui.

ux

După ce rămase multă vreme cufundat în contemplare, Wilhelm se întoarse şi spuse către prietenul stelelor' : Nu ştiu dacă trebuie să-ţi mulţumesc că m-ai apropiat de acest astru în asemenea măsură. Cînd l-am zărit mtîi, era pe măsura celorlalte nenumărate astre ale cerului şi a mea .însumi ; acum însă, apare în imaginaţia mea disproporţionat şi nu mai ştiu clacă ar trebui să doresc a vedea în acest chip şi celelalte legiuni de stele. Ele mă vor apăsa, mă vor înspăimînta.

Astfel prietenul nostru îşi dădu pe faţă gîndurile după obiceiul său[1] şi în această împrejurare s-a vorbit despre multe lucruri neprevăzute. La unele argumente ale omului de ştiinţă, Wilhelm răspunse : Înţeleg foarte bine că pentru exploratorii cerului, e o mare bucurie să-şi apropie, rînd pe rînd, diversele părţi ale universului nemărginit, aşa cum ra-am uitat şi eu acum la planeta aceasta. Dar, îngăduie-mi să-ţi spun : în decursul anilor, am constatat că aceste mijloace, cu care venim în ajutorul simţurilor, nu exercită în general o influenţă morală favorabilă asupra oamenilor. Cine se uită prin lentile se socoate mai deştept decît este, căci simţurile sale externe nu mai sînt în armonie cu facultatea sa interioară de a judeca ; numai cultura superioară, la care nu pot ajunge decît oamenii deosebiţi, e capabilă să armonizeze întrucîtva adevărul interior cu falsul exterior, rezultat din asemenea apropiere. Cînd mă uit prin lentile, sînt un alt om şi nu mă plac ; văd mai mult decît mi se cade să văd ; lumea văzută prea precis nu se armonizează cu adîncul sufletului meu şi las repede luneta, de îndată ce mi-e satisfăcută curiozitatea de a şti cum e făcut cutare sau cutare lucru îndepărtat.

La unele observaţii glumeţe ale astronomului, Wilhelm continuă : Noi nu vom izgoni din lume aceste lentile, tot atît de puţin ca şi oricare alt instrument, dar pentru cel ce observă moravurile e foarte important să cerceteze şi să ştie cum s-au strecurat în omenire atîtea invenţii de care ne plîngem. De pildă, eu sînt convins că obiceiul de

a purta ochelari de miop e datorită în primul rînd înfumurării tineretului nostru.
Cît vorbiseră astfel, trecuse o bună parte din noapte şi astronomul, deprins să stea tîrziu, îi propuse tînărului său prieten să se întindă pe patul de campanie şi să doarmă cîtva timp, pentru a contempla şi a saluta apoi cu ochii odihniţi pe Venus, ce răsărea înaintea /orilor şi care tocmai în ziua aceea făgăduia să apară în toată splendoarea. Pînă atunci Wilhelm se ţinuse treaz şi vioi, abia la invitaţia bătrînului binevoitor şi grijuliu simţi cît e de istovit ; se culcă şi imediat căzu într-un somn adînc.
Trezit de astronom, Wilhelm sări din pat şi alergă la fereastră ; acolo stătu o clipă uimit, apoi strigă entuziasmat : Ce măreţie ! Ce minune ! Au urmat şi alte vorbe de admiraţie, dar pentru el priveliştea rămînea mereu o minune, o mare minune.
Că astrul acesta încîntător, ce se arată astăzi într-o deplinătate şi splendoare neobişnuită, te-ai uimit într-atît, e un lucru pe care-l puteam prevedea ; însă pot spune, fără a fi considerat un om rece, că nu văd nici o minune, absolut nici 6 minune !
Şi cum ai putea-o vedea ? replică Wilhelm, cînd o port în mine, o duc în mine, cînd nici nu ştiu cum s-a produs. Lasă-mă să-l mai contemplu, tăcut şi uimit, apoi vei afla.
După o pauză, Wilhelm continuă : Stăteam cufundat într-un somn dulce însă adînc ; apoi, m-am aflat deodată în sala de ieri, unde nu mai era nimeni. Perdeaua verde s-a dat la o parte şi a intrat înăuntru Makaria cu fotoliul ei care se mişca de la sine ca o fiinţă vie ; strălucea ca muiat în aur ; hainele Makariei păreau sacerdotale ; căutătura ei avea o lucire blîndă ; eram gata să mă prostern. Nori au început să se grămădească în jurul picioarelor ei şi-au înălţat ca pe aripi acel chip sfînt : la urmă, în locul apariţiei sale divine, am văzut, printre norii ce se despărţeau, o stea strălucitoare care se urca mereu, a trecut prin tavanul deschis, găsindu-şi locul în firmamentul ce

părea că se întinde mereu, pentru a cuprinde tot. în clipa aceea, dumneata m-ai trezit ; ameţit de somn, m-am dus la fereastră clătinîndu-mă, avînd mereu în ochi steaua aceea şi cînd am privit, ce am văzut aievea înaintea mea ? — luceafărul de dimineaţă, la fel de frumos, deşi poate neavînd aceeaşi strălucire divină. Această stea reală, ce pluteşte sus, înlocuieşte pe cea visată, îi mistuie măreţia ; şi totuşi mă uit, năucit mereu, şi te uiţi şi dumneata, la ceea ce ar fi trebuit să dispară o dată cu ceaţa somnului. Astronomul exclamă : Minune, da, minune ! Nici nu ştii ce lucruri miraculoase ai spus. Numai de nu ne-ar vesti, despărţirea de această femeie sublimă, căreia mai curînd, ori mai tîrziu, îi este hotărîtă o asemenea apoteoză. In dimineaţa următoare, Wilhelm alergă să-l caute pe Felix, care, foarte devreme, se furişase pe ascuns în grădină ; acolo, spre mirarea sa, găsi un grup de fete, ocupate cu grădinăritul ; nu erau toate frumoase, dar nici una nu era urîtă ; nici una nu părea să fi trecut de douăzeci de ani. îmbrăcămintea lor diferită arăta că aparţineau unor regiuni diferite ; toate îl salutară voios pe Wilhelm şi îşi văzură harnic mai departe de treabă.

Ii ieşi înainte Arigela, care umbla pretutindeni, dînd dispoziţii şi supraveghind munca ; oaspetele îi mărturisi uimirea ce~i producea o colonie atît de frumoasă şi de activă. Colonia asta e nepieritoare, răspunse ea ; se schimbă, dar rămîne aceeaşi. Căci, la vîrsta de douăzeci de ani, fetele pe care le vezi şi toate celelalte din instituţia noastră, păşesc în viaţa activă, cel mai adesea măritîndu-se. Toţi tinerii din împrejurimi, care doresc o soţie vrednică, urmăresc dezvoltarea ucenicelor noastre. De altfel, ele nu sînt ţinute închise, se duc la diferite iarmaroace, sînt remarcate şi se logodesc ; de aceea, multe familii aşteaptă cu nerăbdare să se facă loc liber la noi, pentru a-şi aduce copilele. După ce a aflat toate aceste amănunte, Wilhelm şi-a exprimat dorinţa de a se mai uita încă o dată la textul pe care-l citise astronomul cu o seară înainte. Am

prins ideea principală a discuţiei, zise el către noua sa prietenă, dar acum aş vrea să cercetez mai de-aproape şi detaliile despre care s-a vorbit.
Din fericire, răspunse Angela,,, pot să-ţi satisfac această dorinţă ; raporturile prieteneşti ce s-au stabilit atît de iute între dumneata şi noi toţi, mă îndreptăţesc să-ţi spun că acele hîrtii se află în mîinile mele şi sînt păstrate de mine cu grijă împreună cu alte scrieri. Stăpîna mea, urmă Angela, e convinsă de importanţa unei discuţii spontane ;. conţinutul lor depăşeşte pe acela ai-cărţilor, spune ea, dar totodată găseşti în aceste convorbiri ce-a fost vreodată mai bun în cărţi. De aceea mi-a dat în grijă să culeg gîndurile valoroase ce se ivesc într-o convorbire spirituală, ca seminţele dintr-o plantă fecundă. Dacă fixezi prezentul cu fidelitate, zice ea, vei începe să te bucuri de tradiţie» deoarece vei găsi că gîndurile cele mai importante au şi fost formulate, că sentimentele cele mai delicate au şi fost exprimate. Astfel ajungem să intuim acel acord, care e chemarea omului, dar la care adesea se supune cu reavoinţă, fiind convins că lumea începe cu el.
Angela continuă să destăinuiască oaspetelui că în felul acesta se constituise o arhivă voluminoasă, din care adesea îi citeşte Makariei cîte o pagină, în nopţile de insomnie ; în aceste ocazii, ieşeau la iveală în chip surprinzător o mulţime de amănunte, la fel cum se întîmplă cînd cade o cantitate de argint viu şi se împrăştie într-o mulţime nenumărată de bobite.
La întrebarea lui Wilhelm în ce măsură această arhivă se păstra secretă, Angela îi mărturisi că numai intimii aveau cunoştinţă de existenţa ei; dar că putea să-şi ia răspunderea de a-i încredinţa îndată cîteva caiete, de vreme ce-şi manifestase dorinţa.
Plimbîndu-se prin grădină, ajunseră aproape de castel; după ce-l conduse pe Wilhelm într-o cameră dintr-o aripă a clădirii, Angela îi spuse rîzînd : Cu prilejul acesta, trebuie să-ţi mai dezvălui o taină, ia care. desigur că nu ta
m.
06

aştepţi. Ea dădu la o parte o perdea şi-l lăsă să se uite într-un cabinet unde, spre marea lui mirare, îl văzu pe ,Felix Ia o masă, scriind cu o hărnicie neobişnuită, pe care nu şi-o putea explica. Dar Angela îl încunoştiinţă că băiatul folosea acolo orice clipă în care putea fi liber, mărturisind că scrisul şi călăritul erau singurele lucruri ce-i făceau plăcere.

Apoi, prietenul nostru a fost condus într-o încăpere unde se aflau o mulţime de dosare foarte bine rînduite în dulapurile din jur, sub tot felul de rubrici ce vădeau varietatea conţinutului. Dar cînd Wilhelm lăudă evidenta pricepere şi ordine, Angela îi spuse că tot meritul era al prietenului casei care avea o siguranţă deosebită nu numai în ce priveşte clasificarea materialelor, ci şi în stabilirea intercalărilor, în cazurile dificile. Ea căută apoi manuscrisele citite cu o zi înainte şi-I autoriză pe călătorul curios să le cerceteze şi să-şi scoată şi extrase, ca şi din toate celelalte însemnări.

De astă dată a trebuit ca prietenul nostru să pornească 3a lucru cu măsură, căci acolo se găseau cu mult prea multe note atrăgătoare şi demne de a fi culese ; el socoti ca foarte preţioase mai ales acele caiete, care conţineau maxime scurte, aproape fără legătură între ele. Erau rezultatele unor reflecţii ce pot fi socotite paradoxale, cînd nu le cunoaştem punctul de plecare, dar care ne forţează să ne întoarcem îndărăt, făcînd cercetări şi descoperiri în sens invers, ca să reconstituim de departe, de jos în sus,. filiaţia acelor gînduri.

Nici acestora nu le putem da vreun loc aici, din motivele mai-sus pomenite. Totuşi, nu vom pierde prilejul favorabil pentru a oferi, la locul potrivit, o selecţie din maximele preţioase culese de Wilhelm.

în dimineaţa celei de a treia zile, prietenul nostru se duse la Angela şi-o rugă, cu oarecare stînjenire : Astăzi

sînt nevoit să plec şi trebuie să primesc ultimele instrucţiuni de la venerabila doamnă, care, din nefericire, n-a putut să mă primească ieri. La aceasta trebuie să-ţi mai spun că am pe suflet ceva care mă apasă şi despre care aş dori să fiu lămurit. Dacă e cu putinţă, fă-mi, te rog, acest serviciu.

Cred că te înţeleg, răspunse Angela ; totuşi vorbeşte mai departe. — Un vis extraordinar, continuă Wilhelm, unele vorbe ale acestui serios cunoscător al astronomiei, un raft separat şi închis, în dulapurile deschise, avînd inscripţia : *Particularităţile Makariei,* toate se întovărăşesc cu un glas ascuns al meu care-mi spune că studiul acesta al luminilor cereşti nu e numai o pasiune ştiinţifică, o dorinţă de a cunoaşte firmamentul, ci mai degrabă ar fi de presupus că aici se ascunde o relaţie cu totul specială între Makaria şi astre ; pentru mine e foarte important să aflu această relaţie. Nu sînt de felul meu nici curios, nici stăruitor, dar aici este un caz atît de interesant penti'u un cercetător al spiritului, că nu mă pot stăpîni să nu întreb dacă, după atîtea semne de încredere, nu vei binevoi să mi-l dăruieşti şi pe acesta. Sînt autorizată s-o fac, răspunse Angela cu bunăvoinţă. Bineînţeles, visul dumitale miraculos n-a fost dezvăluit Makariei ; dar am cercetat şi cîntărit, împreună cu prietenul casei, capacitatea dumitale deosebită de adaptare spirituală, pătrunderea dumitale neaşteptată în cele mai adînci secrete, şi am hotărît să ne încumetăm a te călăuzi mai departe. Da-mi voie să-ţi vorbesc mai întîi prin analogie. E mijlocul cel mai bun ca s-o scoţi la capăt, cînd se ivesc probleme complicate.

Aşa cum se afirmă că poetul are ascunse în natura sa intimă elementele lumii sensibile, cărora nu le rămîne decît să se dezvolte treptat în el, astfel că nimic nu i se înfăţişează în univers fără să fi fost mai înainte trăit de către el ca o presimţire, tot astfel se pare că raporturile

sistemului nostru solar au fost în Makaria dintru început, mai întîi latente, apoi într-o dezvoltare treptată şi, în sfîrşit, manifestîndu-se din ce în ce mai evident. Ea a suferit la început din pricina acestor fenomene, apoi a găsit o mulţumire în ele şi, cu trecerea anilor, au devenit pentru ea o încîntare. Dar n-a putut ajunge la armonie şi calm, pînă n-a cîştigat sprijinul prietenului, ale cărui merite le-ai cunoscut şi dumneata îndeajuns.
Ca matematician şi filozof, la început a fost neîncrezător ; multă vreme a bănuit că această concepţie era urmarea unor lucruri învăţate anterior, căci Makaria trebui să mărturisească faptul că de mică fusese iniţiată în astronomie şi că se ocupase cu patimă de această ştiinţă. Dar i-a mai relatat că, timp de mai mulţi ani, a căutat să apropie şi să compare viziunile interioare cu fenomenele externe fără să poată găsi vreodată o corelaţie între ele. Savantul îi ceru să-i descrie foarte precis acele imagini, care numai din cînd în cînd îi erau foarte clare, făcu o mulţime de calcule şi trase concluzia că Makaria nu ar purta în ea întregul sistem solar, ci mai degrabă că spiritual se mişca ea însăşi în acest sistem, ca şi cum ar fi făcut parte integrantă din el. Bazîndu-se pe această ipoteză, astronomul continuă cercetările, şi calculele sale au fost confirmate în chip surprinzător de mărturisirile ei.
De data aceasta nu-ţi pot destăinui mai mult şi te rog stăruitor să nu faci faţă de nimeni nici cea mai mică aluzie la cele ce ţi-am spus. Căci ce om inteligent şi rezonabil, oricît de mare bunăvoinţă ar avea, n-ar socoti asemenea declaraţii drept fantezii şi nu le-ar explica prin amintirea confuză a unor date ştiinţifice învăţate pe vremuri ? Nici chiar familia nu ştie mai mult despre aceste lucruri ; viziunile ei secrete, imaginile ce-o farmecă, sînt socotite de către ai săi drept o boală, care deocamdată o împiedică să ia parte la treburile lumii acesteia. Fii discret, dragă prietene, şi să nu-ţi scape vreun cuvînt nici chiar faţă de Lenardo.

Spre seară, călătorul nostru s-a prezentat încă o dată în faţa Makariei; s-a vorbit despre multe lucruri interesante şi plăcute, dintre care spicuim următoarele :
Natura nu ne-a înzestrat cu nici un defect, care să *tm* poată fi transformat în virtute, şi nici o virtute, care să nu poată deveni defect. Acestea din urmă sînt cele mai primejdioase. Mai ales, ciudatul meu nepot mi-a dat prilejul să fac asemenea consideraţii; e un tînăr, despre care ai auzit povestindii-se multe ciudăţenii în familie şi pe care îl cruţ şi-l iubesc mai mult decît s-ar cuveni, după cîte spun ai mei.
Din copilărie s-a dezvoltat în el o anumită aptitudine tehnică, aptitudine căreia i s-a dăruit în întregime şi prin care a putut progresa, dobîndind multe cunoştinţe şi măiestrie. Mai tîrziu, tot ce ne trimitea din călătoriile sale era executat cît se poate de artistic, de ingenios, obiecte fine şi delicate ce aveau o legătură cu ţara în care se afla şi pe care trebuia s-o ghicim. Din acestea s-ar putea trage concluzia că el este şi va rămîne un om cu sufletul uscat, lipsit de afecţiune, preocupat de obiectele dinafară ; de asemenea, în discuţii nu era îndemnat să intre în consideraţii generale de ordin moral; dar avea în adîncul lui un minunat şi fin simţ practic pentru ceea ce e bine şi rău, pentru ceea ce merită să fie lăudat sau nu» încît nu l-am văzut niciodată greşind, nici faţă de tineri sau bătrini, nici faţă de superiori sau inferiori. Această conştiinciozitate înnăscută» însă rău îndrumată cum era, devenea o slăbiciune cu toane în unele cazuri izolate ; atunci era în stare să-şi descopere îndatoriri, la care nu era deloc obligat, şi să se recunoască vinovat fără nici o nevoie,
Purtarea lui în timpul călătoriei, dar mai ales precauţiile privitoare la întoarcerea acasă, mă fac să bănuiesc că a ofensat cîndva o femeie din cercul nostru şi că acum e neliniştit de soarta ei; dar îndată ce-ar afla că o duce bine, s-ar simţi eliberat şi absolvit de această grijă; despre toate celelalte îţi va vorbi Angela,. Ia$_{f}$ te rog$_{s}$
IX*

această scrisoare şi pregăteşte familiei noastre o reunire fericită. îţi mărturisesc sincer ; aş dori să-l mai văd o dată cît sînt în viaţă şi să-l binecuvîntez din toată inima, înainte de a părăsi lumea aceasta.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

FATA CEA OACHEŞA[1]

După ce Wilhelm şi-a îndeplinit precis şi conştiincios misiunea, Lenardo i-a spus zîmbind : îţi sînt foarte recunoscător pentru toate cîte le-am aflat prin dumneata ; totuşi trebuie să-ţi mai pun o întrebare. Nu te-a însărcinat, pînă la urmă, mătuşa mea să-mi comunici şi un lucru neînsemnat în aparenţă ? Wilhelm se gîndi o clipă : Da, îmi amintesc. Mi-a pomenit de o femeie pe care o numea Valerina. Despre ea trebuie să-ţi spun că s-a căsătorit bine şi că are o situaţie excelentă.

Mi-ai luat o piatră de pe inimă. Acum mă pot întoarce mulţumit acasă, căci nu mai trebuie să mă tem că amintirea fetei aceleia mă va urmări acolo ca o remuşcare. Nu se cuvine să te întreb ce legătură ai avut cu ea, spuse Wilhelm ; e de ajuns că acum poţi fi liniştit, dacă în vreun fel oarecare te interesează soarta acelei fete.

E vorba de legătura cea mai ciudată din lume, zise Lenardo ; nu-i de loc o relaţie de dragoste, cum ai fi îndemnat să crezi. Pot şă-ţi mărturisesc şi să-ţi istorisesc ceea ce, de altfel, nu-i cîtuşi de puţin o poveste. Dar ce-ai gîndi dacă ţi-aş spune că încetineala cu care călătoream, că teama de a mă întoarce acasă, că toate precauţiile şi

[1] *Fata cea oacheşă* nu are comun cu povestirea scriitorului englez GeofiCrey Chaucer (tradusă în germană de cumnatul lui Goethe) decît .titlul.

întrebările ciudate referitoare la viaţa de la noi m-aveau alt scop decît să aflu ce s-a întîmplat cu copila aceea ? Crede-mă, urmă el, ştiu foarte bine că poţi părăsi o bună bucată de vreme oameni pe care-i cunoşti, fără să-i regăseşti schimbaţi, şi sînt sigur că mă voi simţi în largul meu printre cei de~acasă. N-am fost preocupat decît de această singură fiinţă, a cărei situaţie trebuia să se schimbe şi care, slavă cerului, s-a schimbat în bine.
Mă faci curios, spuse Wilhelm. Mă aştept la ceva cu totul deosebit.
în tot cazul, asta e şi părerea mea, răspunse Lenardo, şi-şi începu istorisirea în felul următor :
încă de copil făcusem planul nestrămutat să îndeplinesc în anii tinereţii tradiţionala călătorie prin ţările civilizate ale Europei ; dar realizarea acestui plan a fost mereu amînată, aşa cum se întîmplă de obicei. Cele din jur' mă atrăgeau, mă ţineau pe loc ; iar cele ce erau departe îşi pierdeau mereu din farmec, cu cit citeam sau auzeam vorbinclu-se mai mult despre ele. Totuşi, pînă la urmă, împins de unchiul meu, îndemnat de prietenii care străbătuseră lumea înaintea mea, m-am hotărît, şi încă mai repede decît ne-am fi aşteptat cu toţii'.
Unchiul meu, care urma să facă tot ce trebuie pentru a-mi înlesni călătoria, s-a ocupat imediat numai de asta. II cunoşti şi-i ştii obiceiul de-a nu se ţine decît de un singur lucru ; pînă nu-l aduce la îndeplinire, toate celelalte trebuie să aştepte şi să rabde ; e drept că prin sistemul acesta a ajuns să înfăptuiască multe lucruri, care păreau că depăşesc puterile unui singur om. Călătoria mea l-a luat întrucîtva pe neaşteptate ; totuşi, nu şi-a pierdut cumpătul. A amînat unele construcţii pe care le hotărîse şi chiar le începuse şi cum nu voia în nici o împrejurare să se atingă de economii, ca financiar priceput ce era, a căutat alte resurse. Lucrul cel mai simplu era să-şi în--caseze datoriile rămase în urmă, mai ales cele ale fermierilor, căci şi aceasta intra în principiile lui : era îngăduitor

cu datornicii, atit timp cît n-avea el însuşi nevoie absolută de bani. Omul său de afaceri a primit lista datornicilor şi însărcinarea să-i execute. N-am aflat amănunte j am auzit numai în treacăt că unul dintre fermierii noştri, cu care unchiul fusese multă vreme răbdător, va fi pînă la urmă gonit, cauţiunea îi va fi reţinută ca o slabă despăgubire a pagubei, iar pămîntul va fi arendat altuia. Omul acela era dintre ţăranii liniştiţi, dar n-avea deşteptăciunea şi hărnicia celor de-o seamă cu el ; era iubit din pricina evlaviei şi bunătăţii lui, însă era ţinut de rău pentru nepriceperea lui ca gospodar. După moartea nevestei, rămăsese cu o fată căreia i se spunea doar Oacheşa ; aceasta, deşi făgăduia să devină viguroasă şi energică, era prea tînără pentru a avea un amestec hotărîtor în treburi ; într-un cuvînt, lucrurile mergeau tot mai rău pentru acel arendaş şi îngăduinţa unchiului nu i-ar fi putut împiedica soarta.

Pe-atunci aveam în minte numai călătoria mea şi trebuia să accept mijloacele care mi-o înlesneau. Toate erau gata, începusem să-mi fac bagajele şi vizitele de despărţire ; clipele zburau. într-o seară, mă plimbam pentru ultima oară prin parc, ca să-mi iau rămas bun de la copacii şi arbuştii iubiţi, cînd deodată îmi ieşi înainte Valerina ; aşa se numea fata ; celălalt nume era numai o poreclă dată în glumă, din pricina tenului ei smead.

Lenardo rămase cîteva clipe pe gînduri. Stai puţin, spuse el, oare o chema într-adevăr Valerina ? Şi totuşi, aşa-i ; dar porecla era mai des folosită. Deci, fata cea oacheşă îmi ieşi în cale şi mă rugă stăruitor să pun un cuvînt bun pe lîngă unchiul meu pentru tatăl ei, pentru ea. Deoarece ştiam cum stau lucrurile şi vedeam bine că în clipa aceea ar fi fost greu, ba chiar imposibil să fac ceva pentru dînsa, i-am vorbit sincer şi i-am înfăţişat vina tatălui ei într-o lumină nefavorabilă.

Fata mi-a răspuns cu atîta precizie şi în acelaşi timp eu atîta cruţare şi dragoste faţă de părintele ei» că m-a

cucerit cu foDul şl, dacă ar fi fost vorba de banii mei, i-aş fi îndeplinit imediat rugămintea, fericind-o. Numai că era vorba de veniturile unchiului meu, de dispoziţiile şi ordinele sale ; după felul său de a gîndi, după cum se petrecuseră lucrurile pînă atunci, nu era nimic de nădăjduit.
O făgăduială a fost totdeauna sfîntă pentru mine. Cine-mi cerea ceva, mă punea în încurcătură. De aceea mă obişnuisem într-atît să refuz, că nu făgăduiam nici cînd aveam de gînd să-mi ţin cuvîntul. Obişnuinţa aceasta mi-a fost de folos. Argumentele fetei se bazau pe consideraţii personale şi pe sentimente, iar ale mele pe obligaţii şi raţiune, şi trebuie să mărturisesc că, pînă la urmă, argumentele mele mi-au apărut prea aspre. De cîteva ori, repetasem amîndoi aceleaşi vorbe, fără să ne putem convinge unul pe altul, cînd disperarea o ajută pe fată să fie şi mai elocventă, ruina inevitabilă ee-o ameninţa îi smulse lacrimi. Nu-şi pierdu cu totul stăpînirea de sine, dar vorbi aprins, cu patimă şi, pe cînd eu simulam înainte răceală şi indiferenţă, ea îşi dezvălui în întregime sufletul. Doream să pun capăt scenei ; dar dintr-o dată ea căzu în genunchi, îmi apucă mîna, mi-o sărută şi înălţă o privire atît de bună, atît de înduioşător de rugătoare, că într-o clipă n-am mai ştiut ce e cu mine. I-am spus repede, pe cînd o ridicam de jos : Am să fac tot ce voi putea, numai linişteşte-te, copilă ! şi m-am îndreptat pe o alee laterală. Să faceţi imposibilul ! a strigat ea după mine. — Nu mai ştiu ce voiam să-i răspund, dar am rostit vorbele : Voi face ! şi m-am oprit. Vă implor ! a mai strigat ea o dată, cu chipul înseninat de o speranţă cerească. Am salutat-o şi m-am depărtat repede.
N-am vrut să mă adresez mai întîi unchiului, căci îl cunoşteam îndeajuns, ca să ştiu că nu trebuie să-i vorbesc de mărunţişuri, cînd se ocupă de un proiect important. De aceea l-am căutat pe omul de afaceri ; plecase din oraş ; seara mi-au venit musafiri, prieteni care voiau să-şi ia rămas bun. Am jucat cărţi, am chefuit pînă tîrziu noaptea.

Au rămas şi ziua următoare, iar distracţiile mi-au şters din minte chipul fetei care mă rugase atît de stăruitor. Omul de afaceri se întoarse, dar era mai ocupat şi mai hărţuit decît oricînd. Toţi îl căutau. N-avea timp să mă asculte. Totuşi am făcut o încercare să pun mîna pe el, clar numai ce am rostit numele acelui fermier evlavios, că m-a şi refuzat cu violenţă : Pentru Dumnezeu, să nu pomeniţi nimic unchiului dumneavoastră de aşa ceva, că altfel veţi avea pînă la urmă neplăceri. — Ziua plecării era hotărîtă ; aveam de întocmit scrisori, de primit oaspeţi, de făcut vizite pe la vecini. Servitorii mei, buni în slujba lor de pînă atunci, nu se pricepeau să-mi uşureze pregătirile călătoriei. Toate erau în seama mea ; şi totuşi cînd omul de afaceri mi-a acordat pînă la urmă o întrevedere la vremea nopţii, pentru a pune în ordine chestiunile băneşti, am încercat din nou să-l rog în favoarea tatălui Valerinei.

Dragă domnule baron, mi-a spus omul acela activ, cum puteţi măcar să vă gîndiţi la aşa ceva ? Şi fără de asta, am avut astăzi o discuţie grea cu unchiul dumneavoastră, căci suma. de care aveţi nevoie ca să porniţi la drum depăşeşte suma pe o care o prevăzusem. Asta e foarte natural, totuşi supărător. Mai ales că unchiului dumneavoastră nu-i place de loc ca treburile care par că-s puse la punct să mai şchiopăteze încă în unele privinţe ; dar aşa se întîmplă adesea şi noi, oamenii de afaceri, trebuie să plătim oalele sparte. Unchiul dumneavoastră şi-a făcut o regulă strictă în legătură cu urmărirea datoriilor întîrziate ; în privinţa asta e consecvent cu sine însuşi şi e cu neputinţă să-l înduplecl. Vă rog nici să nu încercaţi, ar fi cu totul zadarnic. De teamă, am renunţat să mai stărui, dar nu de tot. Deoarece executarea datoriilor depindea de el, l-am rugat să procedeze cu blîndeţe şi dreptate. Mi-a făgăduit tot ce-i ceream, aşa cum fac oamenii de felul lui, numai ca să aibă pentru moment linişte. Scăpase de mine ; graba şi

preocupările sporeau ; cînd m-am urcat în trăsură, am dat la spate tot ce mă putea lega de casă.
O impresie violentă este ca şi o rană ; nu o simţi în clipa cînd o capeţi. Abia mai tîrziu începe să te doară şi să coacă. Aşa a fost şi cu întîmplarea din grădină. De cîte ori eram singur, de cîte ori n-aveam nici o ocupaţie, îmi apărea imaginea i'etei care mă implora, împreună cu toate cîte erau împrejur, copacii, arbuştii, locul unde îngenunchease, drumul pe care îl luasem ca să fug de ea ; toate erau înaintea sufletului meu ca un tablou proaspăt zugrăvit. Acea impresie era cu neputinţă să mi se şteargă din minte, putea fi umbrită sau întunecată de către alte imagini şi preocupări, dar niciodată nimicită. în ceasurile de singurătate, apărea ca reînnoită şi, cu cît dăinuia mai mult, cu atît mai dureros simţeam greşeala ce-o făptuisem împotriva principiilor şi obişnuinţei mele, deşi nu făgăduisem nimic limpede, ci numai bolborosisem ceva, fiind pentru întiia dată în asemenea situaţie.
N-am uitat ca, în primele scrisori către omul de afaceri, să întreb cum s-au petrecut lucrurile. A răspuns evaziv. Pe urmă a lăsat la o parte punctul acesta ; apoi a dat răspunsuri încurcate, iar la urmă a tăcut cu deisăvîrşire. Depărtarea dintre noi creştea, tot mai multe probleme mă despărţeau de locul meu de baştină ; eram solicitat mereu de numeroase impresii, de tot mai multe preocupări ; imaginea aceea s-a şters, pînă şi numele fetei îl uitasem. Arareori îmi mai aminteam de ea, iar capriciul de a întreţine legături cu ai mei, nu prin scrisori, ci prin simboluri, a contribuit mult ca să uit aproape cu totul viaţa mea de dinainte şi toate împrejurările ei. Dar acum, cînd mă apropii de casă, cînd mă gîndesc să restitui cu dobîndă familiei mele tot ce am primit de la ea, acum mă cuprinde iarăşi, cu toată puterea, o remuşcare ciudată — eu însumi o numesc ciudată. Chipul fetei aceleia se însufleţeşte, o dată cu chipurile alor mei, şi de nimic nu mă tem mai mult decît să nu aflu că s-a prăpădit în ne-

norocirea spre care am împins-o ; căci neglijenţa mea putea fi cauza unei nenorociri, putea să fi provocat împlinirea destinului şi trist. De sute de ori îmi tot spusesem că sentimentul acesta nu era în fond decît o slăbiciune şi că regula ce mi-o impusesem demult, de a nu făgădui nimic, era izvorîtă numai de teama de remuşcare, nu dintr-un sentiment mai nobil. Şi acum îmi pare că tocmai remuşcarea, ele care voiam să mă apăr, se răzbună pe mine pentru a mă tortura, alegînd cazul acesta dintr-o mie. Dar, în acelaşi timp, imaginea, amintirea ce mă chinuie sînt atît de plăcute, ele adorabile, că le opresc cu plăcere în minte. Cînd îmi amintesc, mi se pare că sărutul ei îmi arde şi acum mina.

Lenardo tăcu, iar Wilhelm răspunse repede şi cu veselie: Va să zică, nu-ţi puteam face un serviciu mai mare, decît transmiţîndu-ţi şi adaosul mesajului meu, aşa cum adesea în postscriptum se găseşte partea cea mai interesantă dintr-o scrisoare. Ce e drept, ştiu puţine despre ¥alerina, căci am aflat numai in treacăt despre ea ; dar fapt sigur e că a devenit soţia unui proprietar înstărit şi trăieşte mulţumită, aşa cum m-a încredinţat la plecare mătuşa dumitale.

Ce bine ! spuse Lenardo ; acum nimic nu mă mai opreşte. Dumneata mi-ai dat dezlegarea şi vom pleca îndată la ai mei, căci i-am făcut să mă aştepte mai mult decît s-ar fi cuvenit. Wilhelm răspunse : Din păcate, nu te pot însoţi, căci un ciudat legămînt mă obligă să nu stau nicăieri mai mult de trei zile şi să nu mă mai întorc într-un loc de unde am plecat, decît peste un an. Să mă ierţi dacă nu pot să-ţi explic motivul acestei ciudăţenii.

îmi pare foarte rău, spuse Lenardo, că te pierdem atît de repede şi că nu pot face şi eu ceva pentru dumneata. Dar, deoarece tot eşti pe cale să mă îndatorezi, m-ar bucura tare mult dacă ai vizita-o pe Valerina, te-ai interesa cu precizie de situaţia ei şi după aceea, ori în scris,

ori verbal — vom găsi noi un al treilea loc de întîlnire — mi-ai da veşti amănunţite despre ea, ca să mă liniştesc.
Propunerea a fost examinată mai îndeaproape ; i s-a spus lui Wilhelm unde locuia Valerina. El şi-a luat asupră-şi s-o caute ; au fixat un al treilea loc de întîlnire, unde trebuia să vină baronul şi să-l aducă totodată pe Felix, care în acest timp rămăsese cu doamnele.
Lenardo şi Wilhelm, călărind unul lîngă altul, îşi continuară o bucată de vreme drumul printre păşuni frumoase, tot vorbind de unele şi altele, pînă ce se apropiară. de şosea şi ajunseră la trăsura cu care baronul trebuia să se înapoieze acasă. în locul acela, prietenii aveau de gînd să se despartă şi Wilhelm îşi luă rămas bun cu cîteva vorbe amicale, făgăduind încă o dată baronului să-i dea veşti grabnice despre Valerina.
Mă gîndesc că n-ar fi decît un ocol mic, spuse Lenardo, dacă te-aş însoţi ; de ce să n-o vizitez chiar eu pe Valerina ? de ce să nu mă conving eu însumi că-i fericită ? Te-ai oferit atît de prieteneşte să-mi fii mesager, de ce n-ai vrea să-mi fii şi însoţitor ? Căci am nevoie de un tovarăş, de un sprijin moral, aşa cum îţi iei un consilier juridic, atunci cînd nu te crezi destul de priceput să-ţi conduci un proces.
Obiecţiile lui Wilhelm că Lenardo era aşteptat de atîta vreme acasă şi că dacă trăsura s-ar întoarce singură ar face o impresie ciudată, ca şi alte consideraţiuni asemănătoare, n-avură nici o putere asupra prietenului său şi Wilhelm a trebuit pînă la urmă să se hotărască a face pe însoţitorul, lucru de care nu era prea bucuros, pentru că se temea de urmări.
Slujitorii au fost învăţaţi ce trebuie să spună la întoarcere şi cei doi prieteni au luat drumul ce ducea la locul unde trăia Valerina. Ţinutul părea bogat şi fertil, un loc eu adevărat potrivit pentru agricultură. De asemenea şi pe suprafaţa care aparţinea soţului Valerinei, pămîntul era bun şi cv-iuvat cu grijă. Wilhelm avu timp să privească

peisajul cu atenţie, pe cînd Lenardo călărea tăcut lîngă el. Un altul în locul meu ar fi încercat poate să se apropie de Valerina pe ascuns, spuse în sfîrşit Lenardo, căci e totdeauna penibil să te înfăţişezi înaintea ochilor celor pe care i-ai rănit ; dar eu prefer să-mi iau răspunderea şi să îndur mustrarea, pe care o aştept de la prima ei privire, decît să stau la adăpostul deghizării şi neadevărului. Minciuna ne poate vîrî în încurcături tot atît de rele ca şi adevărul ; şi, cînd cîntărim ce ne foloseşte mai des, găsim că totdeauna face să alegi adevărul. Deci, să mergem înainte cu încredere; am să spun cine sînt şi te voi. prezenta ca pe prietenul şi tovarăşul meu de drum.

Apoi au ajuns la fermă şi au descălecat în curte. Un om arătos, îmbrăcat simplu, pe care-l puteai lua drept arendaş, le-a ieşit în întîmpmare şi s-a recomandat drept stăpînul casei. Lenardo şi-a spus, numele şi proprietarul a părut foarte bucuros să-l vadă şi să-l cunoască. Ce-are să zică nevastă-mea, exclamă el, cînd are să-l revadă pe nepotul binefăcătorului ei ! Nu mai încetează să pomenească şi să istorisească ce-i datorează unchiului dumneavoastră atît ea, cît şi tatăl ei !

Gînduri ciudate se încrucişau cu iuţeală în mintea lui Lenardo-! Oare omul ăsta, care pare atît de onest, îşi ascunde amărăciunea sub o înfăţişare prietenoasă şi vorbe mieroase ? Este el în stare să dea reproşurilor sale o expresie atît de plăcută ? Oare n-a nenorocit unchiul familia asta ? să-i fi rămas faptul necunoscut ? Sau, se gîndi el, cuprins subit de speranţă, lucrurile n-au mers poate atît de rău cum credeai tu, căci n-ai primit niciodată o veste precisă. Astfel de presupuneri îi fulgerau prin minte, pe cînd gospodarul punea să înhame caii, pentru a trimite după Valerina care făcea o vizită în vecinătate.

Pînă să sosească nevastă-mea, ce-ar fi să vă distrez în felul meu şi, în acelaşi timp, să-mi văd de treburi ? Vreţi să faceţi cîţiva paşi împreună cu mine pe cîmp şi să vă uitaţi cum îmi conduc gospodăria ? Căci, desigur, pentru

dumneavoastră, maro moşier, nu-i nimic mai plăcut decît nobila ştiinţă a agriculturii. Lenardo nu se împotrivi ; Wilhelm era bucuros să se instruiască şi proprietarul îşi cunoştea perfect pămîntul, pe care-l poseda şi-l administra în chip suveran ; orice întreprindea era bine chibzuit ; orice semăna şi răsădea era totdeauna în locul cel mai potrivit ; se pricepea să dea explicaţii atît de clare despre cauza şi motivele tuturor lucrărilor că oricine le-ar fi înţeles şi ar fi crezut că-i uşor de procedat şi de acţionat la fel ; iluzie în care poţi să cazi repede cînd vezi un meşter, căruia toate-i ies din mînă cu uşurinţă.
Oaspeţii s-au arătat încîntaţi şi n-au putut decît să-l aprobe şi să-l laude. Fermierul le mulţumi şi adăugă prietenos : Acum trebuie să vă dau la iveală şi partea mea slabă, care de altfel se observă la orice om care se dăruieşte exclusiv unui singur obiect. El îi concluse în curte, le înfăţişă uneltele, rezerva de unelte şi o colecţie de tot felul de maşini agricole, cu accesoriile lor. Am fost adesea dojenit, zise el, că în treburile astea merg prea departe ; dar eu nu sînt de aceeaşi părere. E fericit acela care îşi poate transforma, munca în distracţie şi care, pînă la urmă, se joacă şi petrece cu obligaţiile impuse de meseria sa.
Amândoi prietenii îi puseră tot felul de întrebări şi—i cerură lămuriri. Wilhelm preţuia îndeosebi observaţiile generale, spre care omul acela părea înclinat, şi nu pierdu prilejul să-i răspundă ; în vremea aceasta, Lenardo, cufundat în el însuşi, se bucura de fericirea Valerinei, de care nu se putea îndoi, dar în acelaşi timp avea şi un vag sentiment de nemulţumire, pe care n-ar fi fost în stare să-l explice.
Erau cu toţii în casă cînd sosi trăsura proprietăresei. Se grăbiră să-i iasă în întîmpinare ; dar ce uimit, cte înspăimântat a fost Lenardo, cînd a văzut-o coborînd din trăsură. Nu era ea, nu era fata oacheşă, ci mai degrabă opusul ei ; desigur, tot o făptură frumoasă şi subţirică, dar blondă, cu jtoate avantajele proprii blondelor.

Frumuseţea aceea, graţia aceea îl înspăimîntară pe Lenardo. Ochii lui căutaseră pe fata oacheşă ; acum avea înaintea lui pe una cu totul altfel. Dar îşi aminti şi de aceste trăsături ; felul ei de a vorbi şi de a se mişca l-au scos îndată din nesiguranţă ; era fata judecătorului, ţinut la mare cinste de către unchi; din pricina aceasta, bătrînul contribuise mult la înzestrarea ei şi fusese de ajutor noii perechi. Toate acestea şi încă multe altele le-a istorisit tînăra femeie de cum a intrat, cu bucuria iscată de surpriza unei revederi neaşteptate. Se întrebară dacă se mai recunosc şi discutară despre schimbările petrecute în înfăţişarea lor, care sînt destul de apreciabile la persoanele de această vîrstă. Valerina era plăcută la vedere totdeauna ; dar acum, cînd bucuria o făcea să iasă din starea ei obişnuită de indiferenţă, era chiar fermecătoare. Cu toţii erau puşi pe vorbă şi conversaţia era atît de vie, că Lenardo izbuti să se stăpînească şi să-şi ascundă tulburarea. Wilhelm, căruia prietenul său îi dădu să înţeleagă la timp încurcătura, încerca tot ce-i sta în putinţă ca să-l ajute ; iar Valerina, măgulită în amorul ei propriu că baronul şi-a adus aminte de ea şi că i-a făcut o vizită înainte de a-i vedea pe ai săi, nu avea nici cea mai mică bănuială că ar fi avut cumva altă intenţie, sau că s-a înşelat.
Au stat împreună pînă noaptea tîrziu, deşi amîndoi prietenii abia aşteptau să-şi schimbe între ei impresiile, lucru ce s-a întîmplat îndată ce-au rămas singuri în camera de oaspeţi.
Precum se vede, zise Lenardo, nu mi-e dat să scap de chin. Ba pot spune că această confuzie nenorocită de nume, mi-l sporeşte. Pe frumuseţa asta blondă am văzut-o adesea jucîndu-se cu cea brună, despre care nu se putea spune că-i frumoasă ; chiar şi eu alergam cu ele pe cîmp şi prin grădini, deşi eram cu mult mai mare. Nu mi-au făcut atunci nici cea mai mică impresie ; am ţinut minte doar numele jmeia şi -l-am atribuit celeilalte. Iar acum, pe

cea care nu mă interesează o găsesc peste măsură de fericită, în felul ei, pe cînd cealaltă e aruncată în lume. cine ştie unde !
în dimineaţa următoare, prietenii s-au sculat mai devreme chiar decît oamenii harnici de la tară. Plăcerea de a-şi vedea oaspeţii a făcut-o pe Valerina să se trezească în acelaşi timp cu ei. Nici nu bănuia cu ce sentimente vor veni la gustarea de dimineaţă. Wilhelm, care vedea bine că, fără veşti despre fata oacheşă, Lenardo se află în starea cea mai chinuitoare,, aduse vorba despre copilărie, despre tovarăşii de joacă, despre locurile acelea pe care şi el le cunoştea, şi despre alte amintiri, aşa că Valerina ajunse, în chip cît se poate de firesc, să pomenească pînă la urmă şi despre fata oacheşă, şi să-i rostească numele. Îndată ce-a auzit numele Nahodina, Lenardo îşi aduse perfect aminte de ea ; dar, o dată cu numele, îi reveni in minte cu atîta putere chipul fetei cînd se rugase de el, încît simţi că nu mai poate suporta s-o asculte pe Valerina istorisind compătimitoare despre sechestrul şi evacuarea fermierului evlavios, despre resemnarea lui şi cum plecase sprijinindu-se de fiică-sa, care purta o legătură cu cîteva lucruşoare. Lui Lenardo îi venea să intre în pămînt. Din nefericire şi din fericire, Valerina se avîntă într-o serie de amănunte care, deşi îi sfîşiau inima, i-au dat lui Lenardo putinţa, avînd şi ajutorul tovarăşului său de drum, să arate oarecare stăpînire de sine.
La despărţire, soţii îi poftiră sincer şi stăruitor să revină cît mai curînd şi amîndoi oaspeţii făgăduiră ceva, cu jumătate de gură. Şi cum omul, cînd e măgulit, interpretează toate în bine, tot aşa şi Valerina îşi explică pînă la urmă, în avantajul ei, tăcerea şi tulburarea vădită a lui Lenardo la despărţire, ca şi graba lui de a pleca ; căci deşi soţie credincioasă şi iubitoare a unui fermier vrednic, ea nu se putea împiedica să nu simtă oarecare plăcere, bănuind o înclinare redeşteptată, sau una proaspăt născută, în inima seniorului ei de odinioară.

După întîmplarea aceasta ciudată, Lenardo spuse : Cu ce nădejdi frumoase am naufragiat atît de aproape de port ! Mă pot consola întrueîtva şi mă pot linişti pentru moment, ca să mă prezint familiei, numai la gîndul că cerul te-a îndrumat spre mine, pe dumneata, căruia datorită unui legămînt neobişnuit îţi este indiferent pe ce drum apuci şi pentru ce. Ia asupra dumitale căutarea Nahodinei şi trimete-mi veşti despre ea. Dacă e fericită, voi fi mulţumit ; dacă-i nenorocită, ajut-o pe socoteala mea. Fă-O fără grijă, cheltuieşte oricît, nu cruţa nimic.
Dar în ce parte a lumii trebuie să-mi îndrept paşii ? întrebă Wilhelm surîzînd. Dacă dumneata habar n-ai, de unde să ştiu eu.
Ascultă ! răspunse Lenardo ; noaptea trecută, cînd m-ai văzut umblînd prin cameră ca un disperat, cînd toate se învălmăşiseră pătimaş în cap şi în inimă, mi-am adus aminte de un prieten vechi, un om venerabil, care, deşi nu mi-a fost propriu-zis preceptor, a avut o mare înrîurire asupra tinereţii mele. L-aş fi rugat bucuros să-mi fie tovarăş de drum cel puţin o bucată de vreme dacă n-ar fi fost atît de legat de casa lui, de o frumoasă colecţie de obiecte de artă şi raritäţi antice, de care nu se desparte decît cel mult cîteva clipe. Ştiu foarte bine că acest om întreţine relaţii întinse cu tot ce-i unit, în lumea asta, prin legături nobile ; aleargă la el, povesteşte-i cele ce ţi-am spus şi nădăjduiesc că simţul lui fin îţi va indica vreun ţinut, vreun loc unde fata ar putea fi regăsită. In dezolarea mea mi-am adus aminte că tatăl copilei făcea parte dintre evlavioşi şi în clipa aceea m-am simţit şi eu destul de evlavios ca să mă întorc spre ordinea morală a universului şi să mă rog : să se îndure a se manifesta miraculos de data aceasta în favoarea mea.
Mai rămîne totuşi de rezlovat o problemă, replică Wilhelm. Ce voi face cu Felix al meu ? Nu-l pot duce cu mine pe drumuri pe care încă nu le ştiu şi, în acelaşi timp, n-aş

vrea să mă despart de el ; căci, după părerea mea, nicăieri nu se dezvoltă fiul mai bine, decît în prezenţa tatălui.
N-ai dreptate ! răspunse Lenardo ; asta-i o plăcută eroare a părinţilor ; tatăl păstrează totdeauna un soi de influenţă despotică asupra fiului ; nu-i recunoaşte calităţile şi se bucură de defectele lui ; de asta chiar anticii aveau obiceiul să spună că feciorii eroilor devin nişte netrebnici ; iar eu am cercetat îndeajuns lumea ca să fiu lămurit în această privinţă. Din fericire, bătrânii nostru prieten, pentru care îţi voi scrie îndată o scrisoare de recomandare, îţi va putea da informaţii excelente şi în această problemă. Acum cîţiva ani, cînd l-am văzut ultima dată, mi-a povestit o mulţime de lucruri despre o asociaţie pedagogică, pe care n-am putut s-o socotesc decît un soi de utopie ; mi se părea că, sub aparenţa realităţii se aflau o serie de idei, gînduri, proiecte şi precepte, care e drept că se leagă între ele, dar care, în desfăşurarea obişnuită a lucrurilor, nu s-ar putea coordona decît foarte greu. Deoarece îl cunosc, deoarece ştiu că-i place să personifice prin imagini posibilul şi imposibilul, am luat de bune cele ce-mi spunea, şi acum poate să ne fie de folos ; desigur că va şti să-ţi indice locul şi condiţiile în care-l vei putea lăsa fără grijă pe băiat şi unde vei putea nădăjdui ca el să obţină cea mai bună îndrumare.
Călătorind înainte şi discutînd în felul acesta, cei doi prieteni zăriră o vilă frumoasă, construită într-un stil nobil şi. primitor, cu o curte întinsă înconjurată de arbori impunători ; dar uşile şi obloanele erau închise ; totul era pustiu, însă bine întreţinut. Un bătrîn, care părea ocupat cu ceva la intrare, le spuse că vila era a unui tînăr care o moştenise de la tatăl său, răposat de curînd la o vîrstă foarte înaintată.
După alte întrebări, li se păruse că, din păcate, moştenitorul găsea că acolo toate erau moarte, că nu mai avea nimic de făcut în locul acela şi că firea lui nu-i îngăduia să se bucure de lucrurile gata construite de către alţii ; de

aceea căutase un loc mai aproape de munte, unde ridică acum pentru el şi pentru tovarăşii lui colibe de muşchi, vrînd să întemeieze acolo un fel de refugiu vînătoresc. Cît despre cel ce le dădea aceste informaţii, aflară că era administratorul moştenit o dată cu casa, că se îngrijea cît putea mai bine de întreţinerea şi curăţenia vilei pentru ca vreun nepot, care ar avea aceleaşi gusturi ca bunicul, dacă va veni să se instaleze acolo, să găsească toate aşa cum le lăsase bătrînul.

După ce îşi eontinuară cîtva timp drumul în tăcere, Lenardo prinse a vorbi despre această ciudăţenie a oamenilor care vor să pornească toate de la început. La această remarcă, Wilhelm răspunse că e un fapt explicabil şi scuzabil deoarece, la urma urmelor, fiecare începe de la capăt. Gîndeşte-te, exclamă el, că nici un om n-a fost scutit de suferinţele pe care le-au îndurat strămoşii săi. Atunci, îl mai poţi ţine de rău că vrea să guste şi aceleaşi bucurii ?

Lenardo replică : îmi dai curaj să-ţi mărturisesc că nici eu nu-s în stare să activez cu plăcere decît într-un domeniu creat de mine însumi. Niciodată n-aş vrea să am un servitor pe care să nu-l fi format eu de tînăr, sau un cal care să nu fi fost dresat de mine. Mai trebuie să recunosc că, tot datorită acestui fel de a gîndi, simt o atracţie de neînvins pentru stările primitive, că toate călătoriile mele prin ţări şi la popoare civilizate nu pot înăbuşi acest sentiment, că imaginaţia mea îşi caută tihna peste ocean şi că proprietăţile familiei noastre, lăsate în părăsire acolo, în ţinutul acela virgin, îmi îngăduie să nădăjduiesc că, pînă la urmă, îmi voi putea îndeplini un plan, pe care l-am conceput încetul cu încetul, în taină, potrivit cu dorinţele mele.

La asta n-aş avea nimic de obiectat, răspunse Wilhelm ; un asemenea gînd, aplicat la o activitate nouă şi încă neprecizată, are ceva original, măreţ. Numai te-aş ruga să reflectezi că aşa ceva nu poate izbuti decît printr-o aso-

ciaţîe. Vei trece oceanul şi vei găsi de cealaltă parte domeniile familiale, după cum ştiu ; prietenii mei au aceleaşi planuri şi s-au şi stabilit acolo ; asociază-te cu oamenii aceştia prudenţi, pricepuţi şi energici ; pentru amîndouă părţile întreprinderea va fi mai uşoară şi va putea lua avint.

Discutînd astfel, prietenii ajunseră la locul unde urmau să se despartă ; amîndoi se aşezară să scrie. Lenardo îl recomandă pe prietenul său omului excepţional de care s-a pomenit mai sus, iar Wilhelm îşi încunoştiinţă asociaţii despre situaţia noului său tovarăş, recomandîndu-l într-o scrisoare în care, ca încheiere, îi amintea lui Jarno de rugămintea pe care i-o făcuse, enumerîndu-i încă o dată motivele, şi arăta de ce doreşte să fie eliberat cît mai repede cu putinţă de obligaţia stingheritoare ce-l transforma în jidov rătăcitor.

Cînd au schimbat scrisorile între ei, Wilhelm n-a ezitat totuşi de a-i împărtăşi din nou prietenului său anumite îndoieli.

în situaţia mea, zise el, nu poate fi misiune mai plăcută decît de a elibera de nelinişte pe un om cu suflet nobil, ca dumneata, şi în acelaşi timp de a salva o făptură omenească de la mizerie, dacă se găseşte cumva în asemenea stare. Un astfel de scop poate fi privit ca o stea, după care îţi cîrmuieştî corabia, chiar dacă nu ştii ce piedici îţi vor sta în cale, ce piedici vei întîlni în drum: Totuşi nu pot să nu văd primejdia ce te pîndeşte încă. Dacă n-ai fi un om, căruia nu-i place să-şi dea cuvântul, ţi-aş cere să-mi făgăduieşti că n-o vei revedea niciodată pe .această fiinţă pentru care plăteşti atît de scump, ci că vei fi mulţumit cînd îţi voi spune că-i merge bine, pre~ supunînd că o voi găsi într-adevăr fericită, sau că voi fi în stare s-o ajut pentru a deveni fericită. Dar cum nici nu pot şi nici nu vreau să te oblig la o promisiune,, te implor pe tot ce ai mai scump şi mai sfînt de dragul dumitale, al familiei şi al meu, noul dumitale prieten$_s$ să nu-ţi în*

Mî

gădui sub nici un pretext să te apropii de cea pe care o regreţi, să nu-mi ceri să-ţi descriu mai amănunţit sau chiar să-ţi precizez locul unde am găsit-o, ţinutul în care am lăsat-o, şi să mă crezi pe cuvînt cînd îţi voi spune că e fericită, că nu mai ai nici o obligaţie şi că poţi fi liniştit.
Lenardo zîmbi şi răspunse : Fă-mi serviciul ăsta şi-ţi voi fi recunoscător. Ce vei vrea şi ce vei putea întreprinde rămîne în seama dumitale ; pe mine lasă-mă în grija timpului, a raţiunii şi, dacă se poate, a înţelepciunii.
Iartă-mă, replică Wilhelm, cel ce ştie totuşi sub ce forme ciudate ni se strecoară un sentiment în suflet, trebuie să se teamă cînd prevede că un prieten poate dori tocmai ceea ce, în situaţia sa, i-ar aduce în chip fatal nefericire şi tulburare.
Sper, zise Lenardo, că atunci cînd voi şti că fata aceea e fericită, mă voi simţi eliberat.
Prietenii se despărţiră, pornind fiecare pe drumul său.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

După o călătorie scurtă şi plăcută, Wilhelm ajunse în oraşul de care pomenea scrisoarea ce-i fusese încredinţată. I se păru un oraş vesel şi bine construit ; dar aspectul lui prea nou arăta destul de limpede că de curînd fusese bîntuit de un incendiu. Adresa de pe scrisoare l-a dus într-un cartier mărginaş, cruţat de foc, la o casă clădită în stil vechi şi sever, dar bine întreţinută şi cu o înfăţişare curată. Nişte vitralii întunecoase, admirabil îmbinate, arătau că înăuntru trebuie şă fie o încîntătoare bogăţie de culori. Şi ce e drept, interiorul corespundea exteriorului. Pretutindeni, în încăperile curate, se vedeau obiecte ce serviseră cîtorva generaţii, amestecate cu foarte puţine noi. Stăpînul casei îl primi amabil într-o cameră mobilată, la

fel. Ornicele de acolo bătuseră ele multe ori la ceasul naşterii şi al morţii, şi toate eite erau în jur aminteau că trecutul poate dăinui în prezent.
Noul-sos'rt îşi prezentă scrisoarea, pe care bătrînul o puse deoparte, i'ără s-o deschidă, şi căută să-şi cunoască direct oaspetele, începînd cu el o convorbire foarte însufleţită. Se împrieteniră repede şi cînd Wilhelm, împotriva obiceiului, îşi plimbă privirile în jur, observînd obiectele din cameră, stăpînuî casei îi spuse : Cadrul ce mă înconjoară îţi trezeşte atenţia. Aici vezi cît de mult pot dura obiectele, şi acest fapt e o contrapondere la repeziciunea cu care se schimbă şi se modifică lucrurile in lume. Ceainicul acesta a servit părinţilor mei şi a fost martor la toate reuniunile de seară ale familiei noastre ; acest paravan de aramă mă apără şi azi de dogoarea focului din cămin aţîţat cu vătraiul acesta vechi şi solid şi aşa se întîmplă cu toate celelalte. Schimbarea obiectelor de necesitate exterioară, treabă ce răpeşte timpul şi puterile atîtor oameni, nepreocupîndu-mă, am putut să mă interesez de multe alte lucruri şi să mă dedic lor. O atenţie plină de dragoste faţă de ceea ce posedă îl face pe om bogat, prin.faptul că~îşi adună un tezaur de amintiri, legate de nişte obiecte indiferente. Am cunoscut un tînăr care, în timp ce îşi lua rămas bun de la iubită lui, i-a furat o agrafă şi cu ea şi-a, fixat zilnic jaboul, iar după o călătorie de cîţiva ani, i-a adus-o îndărăt, ca pe o comoara păstrată cu grijă. Pentru nişte bieţi oameni ea noi, astă' ar putea fi socotită drept virtute.
Alţii, replică Wilhelm, se întorc dintr-o călătorie, tot atît de îndepărtată şi de lungă, cu un spin în inimă, de care ar fi bucuroşi să scape, Bătrînul părea a nu şti nimic de situaţia lui Lenardo, deşi în răstimp deschisese scrisoarea şi o citise, căci se întoarse la reflecţiile lui dinainte., Statornicia în păstrarea avutului, continuă el, ne dă în multe cazuri o energie deosebită. Acestei încăpăţînări îi datorez salvarea casei mele. Cînd a luat foc oraşul, au

vrut să-mi străsasafte şi mie lucrurile, ca să le salvez. M-ara opus, am poruncit să se închidă uşile şi ferestrele şi, împreună cu cîţiva vecini, ne-am luptat cu flăcările. Prin sîrguinţa noastră, am izbutit să punem la adăpost capătul acesta al oraşului. în dimineaţa următoare, toate la mine stăteau precum le vezi şi cum stau de aproape o sută de ani. — Cu toate acestea, spuse Wilhelm, trebuie să recunoaşteţi că omul nu se poate opune schimbărilor, pe care le aduce timpul.

Desigur, zise bătrînul ; totuşi, cel ce rezistă mai mult realizează şi el ceva.

Noi sîntem capabili să menţinem şi să asigurăm un patrimoniu dincolo de durata vieţii noastre ; transmitem ■cunoştinţe, gînduri tot aşa ca şi bunuri materiale şi, deoarece am a mă ocupa mai cu seamă de acestea din urmă, am recurs de multă vreme la o precauţiune ciudată, am imaginat nişte măsuri cu totul deosebite, dar abia tîrziu am izbutit să-mi văd îndeplinită dorinţa.

De obicei, fiul risipeşte ce-a adunat tatăl, el adună altceva, sau în alt chip. Dar dacă poţi aştepta nepoţi, noua generaţie, arunci ies la iveală aceleaşi înclinări, acelaşi fel de a privi lucrurile. Şi astfel, pînă la urmă, prin grija asociaţiei noastre pedagogice, mi-am cîştigat un tînăr de valoare, care ţine şi mai mult decît mine, dacă se poate, la lucrurile ce ne vin din trecut şi care are o înclinare puternică pentru obiectele rare. El a dobîndit definitiv încrederea mea, prin energia cu care a izbutit să ne scape locuinţa de incendiu ; a meritat cu prisosinţă comoara, pe care mă. gîndesc să i-o las ; ba pot zice că i-am şi transmis-o şi, de atunci, colecţia noastră a sporit în chip uimitor.

Dar nu tot ce vezi aici e al nostru. Aşa cum se găsesc la cei ce dau cu amanet tot "felul de giuvaeruri străine, tot astfel vei remarca la noi o grămadă de obiecte preţioase, care au fost depozitate aici pentru o păstrare mai bună, sub motivele cele mai diferite. Wilhelm se gîndi

la caseta minunată, pe care n-ar mai fi dorit s-o ia cu el pretutindeni în călătorie şi nu se putu stăpîni să nu i-o arate bătrînului. Acesta o privi cu atenţie, îi indică epoca în care fusese executată şi-i arătă o. lucrare asemănătoare. Oaspetele îl întrebă dacă ar trebui s-o deschidă. Bătrînul nu era de părere. Deşi cred că ai putea s-o deschizi fără primejdie de deteriorare, zise el, totuşi, fiindcă ai obţinut-o într-o împrejurare atît de miraculoasă, ar trebui săr-ţi încerci norocul. Căci, dacă te-ai născut sub o stea norocoasă şi dacă această casetă are vreo importanţă, atunci vei găsi cheiţa din întîmplare, şi tocmai acolo unde nici nu te aştepţi. — S-au mai văzut, cazuri, replică Wilhelm. — Mi s-a întîrnplat şi mie odată, povesti bătrînul ; iată aici înaintea dumital'e exemplarul cel mai miraculos. Timp de treizeci de ani, n-am avut din crucifixul acesta de fildeş decît trupul cu capul şi picioarele, dintr-o bucată ; am păstrat cu grijă obiectul şi arta minunată cu care fusese lucrat în caseta cea mai preţioasă ; acum zece ani, am obţinut crucea ce-i aparţinea, împreună cu inscripţia, şi m-am lăsat ademenit să-l pun pe cel mai iscusit dintre sculptorii în lemn din vremea noastră să-i adauge braţele ; dar cît de departe a rămas în urmă bietul artist faţă de predecesorul său ! totuşi, lucrul putea merge şi aşa, ca să fie privit mai mult cu evlavie, decît cu admiraţie pentru măiestria artistică.

Apoi, să vezi bucurie ! După puţină vreme, am primit braţele originale, pe care le vezi acum îmbinate cu cea mai desăvîrşită armonie şi, fermecat de o întîmplare atît de fericită, nu mă pot împiedica să n-o compar cu soarta religiei creştine care, adesea "dezmembrată şi împrăştiată, pînă la urmă ajunge totdeauna să se regăsească în jurul crucii.

Wilhelm admiră obiectul şi povestea lui neobişnuită.

Vă voi urma sfatul, spuse eî;. caseta să stea închisă, pînă ce voi găsi cheiţa, chiar dacă va rămâne aşa pînă la

sfîrşitul vieţii mele. — Cine trăieşte mult, adăugă batrinul, vede multe adunate şi multe împrăştiate.
Tînărul asociat intră chiar atunci şi Wilhelm îşi exprimă intenţia de a le încredinţa caseta spre păstrare.
Tînărul aduse atunci o carte mare, înscrise în ea obiectul depus şi, cu respectarea unor anumite formalităţi şi condiţii, eliberă o recipisă, care, deşi era valabilă în mîna oricui s-ar fi prezentat, nu putea să fie onorată decît însoţită de un semn anume, ales împreună cu cel ce primise obiectul în depozi t.
După ce toate au fost duse la bun sfirşif, au discutat asupra conţinutului scrisorii, ocupîndu-se mai întîi de locul unde avea să fie instalat Felix, cu care prilej prietenul cel bătrîn emise de îndată unele maxime, ce trebuiau să stea la baza învăţământului.
Orice viaţă, orice activitate, orice artă trebuie să fie precedată de un meşteşug, care nu poate fi învăţat decît prin specializare. Să ştii şi să faci un singur lucru, dar bine, te formează mai deplin decît dacă ai avea o sută de ipreocupări, dar în care nu te-ai pricepe decît pe jumătate. Acolo, unde te îndrept eu, toate activităţile sînt separate ; la fiecare pas, elevii sînt supuşi la probe ;,prin aceasta, se descoperă încotro îi împinge firea lor, cu toate că, datorită dorinţelor neprecise, ei se îndreaptă cînd într-o parte, cînd într-alta. Acolo sînt oameni înţelepţi care le pun copiilor la îndemână lucruri pe potriva lor ; ei le scurtează ocolurile, care foarte lesne pot abate pe om de la destinaţia sa.
Apoi. continuă el', nădăjduiesc că ele la acel centru admirabil organizat, vei fi îndrumat spre locul unde se află acea sărmană fată, care a produs o impresie alît de deosebită asupra prietenului dumitale ; împins de simţul său moral şi de rei'iecţiune, el a înălţat atît de sus pe acea fiinţă nevinovată şi nenorocită, încît a fost nevoit să facă din existenţa ei scopul şi ţinta propriei sale vieţi..

Sper că vei izbuti să-l liniştească, căci providenţa are o sută de mijloace de a ridica pe cei căzuţi şi de a îndrepta pe cei* abătuţi la' pâmînt. Soarta noastră, seamănă adesea ca un pom în timpul iernii. Văzîndu-i înfăţişarea jalnică, cine ar crede că raniurile-i îngheţate, crăcile uscate vor înverzi primăvara, că vor da flori şi apoi fructe ? Şi totuşi nădăjduim, ştim că va fi aşa.

CARTEA *A DOUA*

CAPITOLUL INTÎI

Pelerinii au luat drumul indicat de itinerar şi au ajuns cu bine la hotarul provinciei în care aveau să vadă atîtea lucruri extraordinare ; de cum au intrat, au dat de un ţinut foarte fertil, prielnic agriculturii pe colinele blînde, oieritului în munţii înalţi şi creşterii cornutelor în văile largi. Era în preajma secerişului şi recolta se arăta pretutindeni bogată ; dar ceea ce i-a mirat de la început, era că nu vedeau la muncă nici femei, nici bărbaţi, ci numai copii şi tineri, care se pregăteau voioşi pentru o recoltă bogată şi pentru serbarea plină de veselie în cinstea ei. Călătorii au salutat pe unii şi pe alţii, întrebîndu-i de superiorul lor, dar nimeni nu ştia unde-l puteau găsi. Adresa de pe scrisoarea lor spunea : Superiorului, sau celor trei. Băieţii n-au putut să-i lămurească nici în această privinţă, dar i-au îndrumat la un supraveghetor, care tocmai se pregătea să încalece ; călătorii i-au spus ce ţintă aveau ; se pare că felul deschis de a fi al lui Felix i-a plăcut supraveghetorului şi au plecat toţi trei călare mai departe.

Wilhelm observase o mare varietate de forme şi culori în îmbrăcămintea copiilor, ceea ce dădea întregii armate de mărunţei un aspect ciudat; avea chiar de gînd să-l întrebe pe însoţitorul lor despre această particularitate, cînd a remarcat ceva şi mai ciudat : toţi copiii, indiferent

cu ce ar fi fost ocupaţi, lăsau lucrul la o parte şi se întorceau cu anumite gesturi, deosebite unele de altele, către grupul ce se apropia, clar era uşor de ghicit că se adresau superiorului lor. Cei mai mici îşi încrucişau braţele pe piept şi se uitau veseli la cer, cei mijlocii stăteau cu braţele la spate şi priveau zîmbind spre pămînt ; ceilalţi stăteau drepţi şi mândri, cu braţele de-a lungul corpului, îşi întorceau capul spre dreapta şi se aşezau în rînd, pe cînd cei dintîi rămîneau izolaţi, acolo unde se aflau.
După ce s-au oprit şi au descălecat, tocmai la locul unde eîţiva copii luaseră poziţii diferite, sub ochiul superiorului lor,. Wilhelm a întrebat ce semnificaţie aveau acele gesturi. Felix se grăbi să întrebe vesel : Eu ce poziţie trebuie să iau ? — In orice caz, răspunse supraveghetorul, la început îţi pui mîinile la piept şi te uiţi în sus cuminte şi frumos, fără să-ţi mişti privirea. Copilul ascultă, dar strigă îndată : Nu-mi prea place ; acolo sus nu văd nimic ; mai ţine mult ? Ba da !. se veseli el, văd o pereche de ulii care zboară de la apus la răsărit ; nu-i aşa că-i semn bun ? —■ După cum vrei s-o iei şi după cum te vei purta, zise supraveghetorul ; acum amestecă-te printre ceilalţi, cum fac şi ei. La un semn al lui, copiii îşi părăsiră poziţia şi îşi reluară ocupaţiile sau joaca.
Ai vrea şi ai putea oare să-mi explici lucrul care mă uimeşte aici ? întrebă Wilhelm. Văd bine că gesturile şi poziţiile astea sînt un fel de saluturi, cu care copiii te primesc. — Foarte adevărat, răspunse supraveghetorul, sînt saluturi ce-mi indică de îndată pe ee treaptă de învăţămînt se află fiecare dintre aceşti băieţi.
Dar poţi să mă lămureşti, interveni Wilhelm, care-i semnificaţia acestei gradări, căci se vede bine că e vorba. de aşa ceva. — Asta-i priveşte pe alţii mai mari decît mine, răspunse supraveghetorul; însă pot să te asigur eă nu sînt schime fără noimă, ci, dimpotrivă, ele sînt explicate copiilor, dacă »u în înţelesul lor cel mai înalt,

cel puţin atît cît să le poată pricepe.şi să le fie de folos ; în acelaşi timp, fiecare are îndatorirea să ţină pentru el lămuririle ce s-a găsit cu cale să i se dea ; copiii nu. trebuie să i'lecărească despre aceste lucruri nici cu străinii, nici între ci ; altfel, învăţătura se modifică într-o sută de feluri. în afară de asta, secretul are foarte mari avantaje ; căci dacă-i explici omului totdeauna de îndată toate, ajunge să creadă că nu mai .rămîne nimic ele descoperit. Cu unele secrete, chiar cînd sînt dezvăluite, trebuie să te porţi cu băgare de seamă, acoperindu-le cu mister şi tăcere, căci aceasta are influenţă asupra modestiei şi bunelor moravuri, — Te înţeleg, răspunse Wilhelm ; de ce n-am aplica la cele sufleteşti, ceea ce e atît de 'necesar cînd e vorba de cele trupeşti ? Dar poate ai putea să-mi satisfaci curiozitatea în altă privinţă. Am fost izbit de marea varietate a costumelor, din punctul de vedere al croielii şi culorii ; totuşi, nu văd toate culorile, ci numai unele, în toate nuanţele lor, de la cele mai deschise la cele mai închise. Am mai observat că nu poate fi vorba de o indicaţie a diferenţelor de vîrstă, sau de merit, deoarece în unele grupe băieţii şî cei mari şi cei mici poartă veşminte de .aceeaşi croială şi culoare, pe cînd acei care fac aceleaşi gesturi n-au haine la fel. — Şi în aceasta privinţă, răspunse însoţitorul, nu-ţi pot spune mai mult ; dai' sînt sigur că, pînă la plecare, vei fi luminat asupra tuturor lucrurilor pe care doreşti să ie afli.
Au continuat după aceea să-l caute pe superior; de a. cărui urmă credeau că au dat ; pe măsură ce înaintau, străinul trebui, vrînd-nevrînd să ia seama la un cîntec ce răsuna din ce în ce mai tare. Orice făceau băieţii, la orice muncă s-ar fi aflat, ei cîntau mereu şi chiar se părea că la fiecare activitate corespunde un anumit cîntec şi că acesta era pretutindeni acelaşi cînd împrejurările erau la **fel,**
Dacă mai mulţi băieţi lucrau laolaltă, atunci se acompâniau pe rînd ; către seară au dat şi de dansatori, ai căror paşi erau însufleţiţi şî îndrumaţi, de coruri FelU
iSO

eînla s: el, uirvblînd călare, şi nu cîntâ prea rău ; *Iul* Wilhe'ra iî plăcea petrecerea asta, ce însufleţea întregul pînut.

Se vede, îi spuse el însoţitorului, 'Ca se dă multă grijă invâţăniîntuiui acestuia, căci altfel o asemenea virtuozitate n-ar fi atît de- răspîndîtă şi de bine de-/, voi tală, — Fireşte, la noi, cîntecul e prima treaptă a educaţiei ; toate celelalte sînt legate şi înlesnite prin cîntec. La n<pi bucuriile cele niai simple, ca şi învăţăturile cele mai simple, sînt întipărite în mintea copiilor pe calea muzicii ; chiar şi instrucţia religioasă şi morală d transmitem pe această cale ; în acelaşi timp, metoda are şi alte avantaje, care dau rezultate de,sine stătătoare; deprinzîndu-i pe copii să noteze pe tablă sunetele pe care le scot şi, în al le ocazii, să-şi regăsească în gîtlej sunetele după note, apoi. să potrivească textul sub ele, noi le exercităm în acelaşi timp mina, urechea şi ochiul, şi ajung mai repede decît se crede la un scris corect şi frumos ; şi cum toate acestea se practică şi se imită după o măsură exactă şi numere precis determinate, ajung să priceapă importanţa geometriei şi a aritmeticii mult mai repede decît pe orice altă cale. De aceea, dintre toate disciplinele imaginabile, am ales muzica vocală ca element de bază al educaţiei noastre, căci de la ea pornesc drumuri la fel de lesnicioase tn toate direcţiile.

Wilhelm căută să se informeze şi mai mult şi nu-şi ascunse mirarea că nu aude nici un fel de muzică instrumentală. Muzica instrumentală nu-i neglijată la noi, răspunse supraveghetorul, dar este practicată numai într-un. anume district, într-o vale frumoasă ; şi chiar acolo am avut grrja ca diferitele- instrumente să fie predate în tocuri depărtate unele de altele. Mai cu seamă disonanţele începătorilor au fost izgonite în locuri singuratice, unde nu pot aduce ia disperare pe nimeni ; căci, trebuie să recunoşti şi dumneata, în societatea civilizată de la oraş nu-i

tariură mai cumplită decît vecinătatea cu: un flautist sau violonist novice.
începătorii noştri, din sentimentul lăudabil că nu doresc să fie povară pentru nimeni, se retrag de bunăvoie îh singurătate pe timp mai scurt sau mai lung şi, separaţi unii de alţii, se silesc să-şi merite dreptul de a reintra în lumea populată ; de aceea, din cînd în cînd, li se îngăduie să facă o probă, lucru care mai întotdeauna e încununat de succes, căci noi ne îngrijim a dezvolta în ramura aceasta, ca şi în celelalte discipline, sentimentul de ruşine şi. teamă. Mă bucur că fiul dumitale posedă o voce plăcută ; asta îi va uşura mult restul.
Ajunseră într-un loc, unde Felix trebuia să se oprească şi să încerce acomodarea cu ceilalţi copii, pînă ce s-ar fi hotărît admiterea lui definitivă ; auziră încă de departe un cîntec vesel ; era un joc, cu care petreceau copiii în ceasul de recreaţie. Ei intonau un cor general, la care fiecare membru al unui cerc larg participa cu voce vesela, clară şi justă, ascultînd de semnele dirijorului. Acesta îi întrerupea de multe ori pe neaşteptate pe cîntăreţi, oprind corul la un semn, atingînd cu bagheta pe cîte un participant şi cerîndu-i să potrivească imediat singur un alt eîntec în acelaşi ton şi spirit cu cel dinainte. Cea mai mare parte dintre copii arătau multă dibăcie, cei care nu izbuteau dădeau un gaj, fără să fie luaţi în rîs. Felix, foarte copilăros, se amestecă printre ei şi o scoase la capăt destul de binişor. Apoi i se dădu să execute primul fel de &alut ; îşi aşează îndată mîinile pe piept şi se uită în sus, dar cu un aer atît de comic încît se vedea bine că încă nu-i încolţise în suflet înţelesul tainic al acelui gest.
Locul agreabil, primirea bună, drăgălăşia tovarăşilor de joacă, toate îi plăcură băiatului, aşa că n-a fobt prea mîhnit cînd a văzut că tatăl său pleacă.; era aproape mai trist că i s-a luat calul ;. dar se linişti, aflînd că na putea să-l păstreze în districtul acela ; îh schimb i se făgădui că va regăsi cînd nici n-are să s-aştepte, dacă &u- chiar

acelaşi cal, apoi sigur un altul asemănător, vioi şi bine dresat.
Deoarece nu era de chip să-l găsească pe superior, însoţitorul îi spuse lui Wilhelm : Acum trebuie să te părăsesc, ca să-mi văd de treburi.; totuşi te voi duce la cei trei, care prezidează sanctuarele noastre ; scrisoarea dumitale le este adresată şi lor :şi, adunaţi la un loc, îl reprezintă pe superior. Wilhelm ar fi dorit să afle mai înainte ce e cu sanctuarele, dar supraveghetorul îi spuse : Cei trei, ca răspuns la încrederea ce ne-o arăţi lăsîndu-l în seama noastră pe băiat, îţi vor dezvălui desigur cele de cuviinţă, cu înţelepciune şi -dreptate. Obiectele vizibile de venerat, pe care le-am numit sanctuare, sînt cuprinse într-un district anumit,; ele nu sînt amestecate cu nimic, nu sînt tulburate de nimic ; numai în anumite epoci ale anului li se îngăduie elevilor să pătrundă acolo, potrivit cu gradul educaţiei lor, pentru a se instrui teoretic şi practic, aşa că plecînd, duc cu ei *o* impresie suficientă, pentru ca o bucată de vreme să fie susţinuţi în exercitarea îndatoririlor lor.
Wilhelm se opri la poarta unui zid înalt, ce înconjura un platou împădurit ; la un anume semnal, poarta cea mică se deschise şi un om grav şi impunător îl primi pe prietenul nostru. Acesta se văzu înaintea unei peluze întinse, de un verde strălucitor, umbrită de arbori şi arbuşti de diferite soiuri, astfel că zidul impresionant şi clădirile arătoase aproape că dispăreau sub vegetaţia aceea bogată ; cei trei, care au sosit pe rind, i-au făcut o primire amabilă, apoi s-a înfiripat o convorbire, la care toţi şi-au adus contribuţia, dar pe care noi ne vom mulţumi s-o rezumăm.
Deoarece ni-l încredinţezi pe fiul dumitale, .au spus ei, sîntem datori să te lăsăm să pătrunzi mai adine felul nostru de a proceda. Ai observat unele aspecte exterioare, ce nu se înţeleg de la prima vedere.; care dintre acestea doreşti,să ţi se lămurească întîi ?

Am remarcat nişte gesturi de salut cuviincioase,. dar bizare şi aş dori să le. cunosc semnificaţia ; ia dumnea-voastră, desigur că cele exterioare au legătură cu cele lăuntrice şi invers ; explicaţi-mi această legătură.
Nişte copii sănătoşi şi de neam bun, i se răspunse, au multe calităţi. Natura a dăruit fiecăruia dintre ei tot ee-I necesar pentru a rezista în viaţă ; datoria noastră este să dezvoltăm aceste daruri deşi, adesea, ele se dezvoltă. mai bine cînd sînt lăsate în voia lor. Dar este un lucru pe care nimeni nu-i aduce cu sine în lume şi tocmai de acest lucru depinde ca omul să devină om din toate punctele de vedere. Dacă dumneata îl poţi găsi şi singur, spune-l. Wilhelm se gîndi puţin, apoi clătină clin cap. După ce îi dădură răgaz potrivit, cei trei exclamară : *Respectul !* Wilhelm tresari uimit. Respectul ! repetară *eJ*. Lipseşte tuturor, poate că-ţi lipseşte şi dumitale. Ai văzut trei feluri de gesturi şi noi. îi învăţăm pe copii trei feluri de respect care, cînd se unesc şi formează un tot, ajung la cel mai înalt grad de putere şi eficacitate. Primul e respectul de cele ce se află deasupra noastră. Ţinuta aceea, cu braţele încrucişate la piept şi privirea voioasă înălţată la cer, o impunem copilaşilor mici şi-, în acelaşi timp, aşteptăm de la ei mărturia că acolo sus îl află pe Dumnezeu, care e reprezentat prin părinţi, pro-fesori şi supraveghetori şi se manifestă prin ei. Al doilea — respectul de cele ce se află sub noi. Miinile împreunate la .spate, ca şi cum ar fi legate între ele, şi' privirea zîmbi-toare, lăsată în jos, spun că la pămînt trebuie să te uiţi cu seninătate ; el, ne dă mijloacele să ne- hrănim ; ei ne oferă bucurii nespuse, dar ne aduce şi dureri nenu-mărate. Cînd cineva, din vina lui, sau fără vină, îşi pri-cinuieşte o vătămare trupească, clacă alţii ii rănesc cu premeditare sau întâmplător, dacă ceva neînsufleţit îi iscă 0 durere, să se gîndească bine : sînt primejdii care-l vor însoţi toată viaţa. Dar noi îl eliberăm pe elev de amintita poziţie cît mai repede eu putinţă, de îndată ce sîntem

convinşi că lecţia referitoare Ia acest grad l-a impresionat suficient ; atunci însă ii spunem să aibă curaj, sa se 'întoarcă spre camarazii săi şi să ia exemplul lor. De aceea stă drept şi îndrăzneţ, căci nu mai e izolat în chip egoist ; numai laolaltă cu semenii săi va putea înfrunta viaţa. La aceste lămuriri nu mai avem nimic de adăugat. Mi-e limpede ! replică Wilhelm ; ele asta gloata e nenorocită, pentru că se complace în .rea-voinţă şi bîr-fea.tă ; cine se iasă în voia lor ajunge repede la indiferenţă faţă de Dumnezeu, la dispreţuirea lumii, .la ura faţă de semeni iar adevăratul, autenticul, necesarul amor-propriu degenerează în vanitate şi aroganţă. Cu toate acestea, continuă Wilhelm, îngăduiţi-mi -să fac o singură obiecţie. Teroarea popoarelor primitive în faţa. puternicelor feno-mene naturale şi a altor evenimente inexplicabile şi mis-terioase n-a fost considerată totdeauna ca un germene, din-care trebuie să se dezvolte treptat un sentiment mai înalt, o concepţie mai pură ? La aceasta i s-a răspuns : Teama e conformă cu natura, dar nu şi respectul ; te temi de o fiinţă puternică, fie că e cunoscută, sau nu ; cel tare caută să se lupte cu ea, cel slab s-o evite : amândoi nu doresc decit să'scape de această fiinţă şi se simt fericiţi dacă au înlăturat-o pentru scurtă vreme, iar na-tura lor şî-a căpătat' intrucîtva libertatea şi independenţa. Omul repetă această operaţie de o sumedenie de ori în viaţa sa ; cînd e cuprins de teamă, năzuieşte spre liber-tate :, din libertate recade în teamă şi aşa se învîrte în Ioc. E uşor să-ţi fie frică, dar e penibil ; să respecţi e dificil, dar liniştitor. Omul se hotărăşte anevoie să res-pecte, sau mai degrabă nu se hotărăşte niciodată ; res-pectul e un simţ superior, pe care trebuie să-l adauge naturii sale şi care nu se dezvoltă de la sine decît la anu-' rniţi oameni favorizaţi ; ei au îbst socotiţi totdeauna din această pricină drept sfinţi, drept zei. în aceasta constă meritul, rostul tuturor .religiilor adevărate, care nu sînt d.eeît trei, după obiectul spre care îşi îndreaptă cultul.

Şi pe care dintre aceste religii o adoptaţi în special ? întrebă Wilhelm. — Pe toate trei, răspunseră venerabilii, căci toate Ia un loc formează propriu-zis adevărata religie ; din aceste trei feluri de respect izvorăşte respectul suprem, respectul de sine însuşi ; şi cele trei feluri se dezvoltă din nou din acesta ; astfel omul ajunge la cel mai înalt punct pe care e capabil să-l atingă ; astfel se poate socoti pe sine însuşi drept creaţia cea mai perfectă a lui Dumnezeu şi a naturii şi se poate menţine pe această culme, fără a fi din nou atras spre vulgaritate, prin înfumurare ori egoism.

O asemenea doctrină, dezvoltată în acest mod, nu mă surprinde, răspunse Wilhelm ; ea se acordă cu toate cele auzite ici şi colo în lume, numai că dumneavoastră unificaţi ceea ce alţii despart. — La aceasta, cei trei răspunseră : O mare parte a lumii profesează această doctrină, deşi fără s-o ştie.

Cum asta şi unde ? întrebă Wilhelm. — în *Crez,* răspunseră cei trei cu glas tare. Căci primul articol este etnic şi se referă la toate popoarele ; al doilea este creştin şi e pentru cei ce luptă cu suferinţa şi sînt glorificaţi prin ea ; în sfîrşit, al treilea propovăduieşte comuniunea spirituală a sfinţilor, adică a celor mai buni şi mai înţelepţi. De aceea, nu-i oare potrivit să le socoti pe cele trei fiinţe divine, sub al căror nume şi simbol sînt exprimate aceste convingeri şi făgăduieli, drept cea mai înaltă unitate ?

Vă mulţumesc, spuse Wilhelm, că binevoiţi să-mi explicaţi atît de clar şi logic .aceste lucruri, ca unui om matur, căruia aceste trei doctrine nu-i sînt străine ; şi cînd mă gîndesc că le daţi copiilor nişte învăţături atît de înalte, mai întîi într-o formă naturală, apoi sub aspectul lor simbolic, iar la urmă deşteptaţi în ei înţelesul lor suprem, nu pot decît să vă aprob cu căldură.

E foarte drept, răspunseră venerabilii ;'trebuie să mai afli însă ceva, pentru a fi convins că fiul dumitale a intrat pe mîinile cele mai bune. Dar asta să rămînă pentru

mîine dimineaţă. Odihneşte-te şi întremează-te, pentru ca mîine în zori să ne poţi urma în sanctuar, mulţumit şi în deplinătatea puterilor omeneşti.

CAPITOLUL AL DOILEA

Condus de cel mai bătrîn dintre cei trei, Wilhelm intră printr-un portal monumental intr-o sală rotundă, sau mai degrabă octogonală, care era atît de bogat împodobită cu picturi, încît oaspetele rămase uimit. înţelese cu uşurinţă că tot ce vedea avea o semnificaţie importantă, deşi n-o putea descifra imediat. Avea chiar de gînd să-l întrebe pe însoţitor, cînd acesta îl pofti să treacă într-o galerie laterală, care răspundea într-o parte spre o grădină vastă, plină de flori. Pereţii atrăgeau totuşi mai mult privirile, decît podoabele naturale ale grădinii, căci erau pe de-a-ntregul acoperiţi de picturi şi noului-sosit nu i-a trebuit mult timp pentru a observa că subiectul acestor tablouri fusese luat din cărţile sfinte ale israeliţilor.

Aici, zise bătrînul, predăm acea religie, pe care am numit-o, pe scurt, etnică. Conţinutul ei se găseşte în istoria omenirii, aşa cum învelişul ei se găseşte în evenimente. O înţelegi foarte bine, văzînd reîntoarcerea ciclurilor în istoria tuturor popoarelor.

După cît observ, spuse Wilhelm, i-aţi făcut poporului israelit onoarea de a lua istoria sa drept bază a acestei demonstraţii, sau mai degrabă aţi făcut din ea obiectul ei principal. — într-adevăr, răspunse bătrînul, vei putea remarca pe socluri şi frize că au fost reprezentate mai degrabă fapte şi întîmplări simfronice [1] decît sincronice, căci la toate popoarele apar evenimente, analoge ca sens şi însemnătate. Astfel, pe peretele principal îl poţi vedea

[1] Cu acelaşi înţeles.

pe Abvaham, cari e viiaitat de către zeii săi sub chipul unor adolescenţi frumoşi ; iar acolo sus, pe friza, pe Apoilo, printre păstorii lui Ad.met > ; din aceasta putem. învăţa că, atunci eîn.d zeii se arata oamenilor, de obicei ei trec printre aceştia fără a fi recunoscuţi.

Amîndoi păşiră mai departe! Wilhelm găsea mereu subiecte cunoscute, dar prezentate mai viu şi mai explicit decît fusese el obişnuit să ie vadă. Numai despre cîteva ceru .lămuriri ; dar nu s-a ferit de a întreba din nou de ce aleseseră istoria îsraelită înaintea tuturor celorlalte. Bătrînul răspunse : Dintre toate religiile păgine, căci şi religia israelită e pagină, aceasta are cele mai mari merite : îţi voi pomeni numai de unele. La scaunul etnic al judecăţii, la scaunul judecăţii Dumnezeului popoarelor, nu se va pune întrebarea dacă e naţiunea cea mai bună, cea mai însemnată, ci numai dacă dăinuieşte, dacă s-a menţinut. Poporul israelit n-a fost niciodată prea vrednic, lucru pe-care i l-au aruncat în faţă de o mie de ori îndrumătorii, judecătorii, fruntaşii şi profeţii săi ; are puţine virtuţi şi foarte multe dintre defectele altor popoare ; dar în. ce priveşte independenţa, tăria şi curajul, iar dacă toate acestea nu mai au valoare, în ce priveşte tenacitatea, e fără pereche. E cel mai perseverent popor de pe pămînt ; este, a fost şi va fi, pentru a cinsti de-a lungul tuturor veacurilor numele lui lehova. De asta ani făcut din el modelul, figura centrală, căruia celelalte popoare nu-i slujesc decît drept cadru.

Nu.se cade să vă contrazic, replică Wilhelm., căci dumneavoastră sînteţi cel în măsură să mă instruiţi. De aceea, vă rog să-mi dezvăluiţi şi celelalte merite ale acestui popor, sau mai bine zis, ale istoriei şi religiei lui. — Un merit capital, răspunse venerabilul, ■ îl constituie admirabila colecţie a cărţilor, sale sfinte. Ele sîht atît de potrivite.

[1] Personaj mitologic, unul dintre Argonauţi, care l-a primit la el pe Apoilo, cînd acesta a fost izgonit din. Olinip.

laolaltă, încît din cele mai disparate elemente rezultă iluzia unui întreg. Sînt destul de complete, pentru a-ţi da satisfacţie, destul ele fragmentate, pentru a-ţi îmboldi curiozitatea ; destul de barbare pentru a aţîţa, destul de delicate, pentru a imblînzi ; şi cîte alte însuşiri contradictorii, nu sînt de lăudat în cărţile acestea, în cartea aceasta !

Seria picturilor principale, ca şi raporturile cu picturile cele mici de deasupra şi dedesubt, îi dădeau oaspetelui atîta de gîndit, că de-abia putea fi atent la comentariile interesante prin care se părea că însoţitorul său căuta mai degrabă să-i abată atenţia, decît să i-o fixeze asupra obiectelor. între altele, bătrînul îi spuse în treacăt ; Trebuie să-ţi mai pomenesc încă unul dintre avantajele religiei israelite, 'anume că nu-l materializează pe Dumnezeu in nici o formă, lăsîndu-ne astfel libertatea să-i dăm. un chip omenesc demn şi, în schimb, să reprezentăm idolatria ticăloasă prin chipuri de animale şi monştri.

Printr-o scurtă plimbare în această galerie, prietenul nostru îşi reîmprospătase istoria universală şi, cu acest prilej, mai aflase cîte ceva nou în legătură cu unele evenimente. Astfel, prin juxtajunerea tablourilor, prin reflecţiile însoţitorului său, i s-au trezit în minte o seama de puncte de vedere noi ; el se bucura că, printr-o reprezentare senzorială atît de valoroasă, Felix îşi va însuşi pe toată viaţa cunoaşterea acelor evenimente mari, importante şi memorabile, ca şi cum ar fi trăit în preajma lor. Pînă la urmă, Wilhelm privi aceste tablouri numai cu ochii copilului şi clin punctul acesta de vedere satisfacţia, lui a fost deplină. Tot privind, cei doi ajunseră la epocile triste şi tulburi şi, în sfîrşit la dărîmarea Ierusalimului ş& a templului, la masacre, exod şi la sclavia întregii mase a. acestui neam perseverent. Soarta ce a avut după aceea era reprezentată cu abilitate în. sens alegoric, căci o re-.

11.4
:isy

prezentare istorică, reala, ar fi ieşit din limitele artei nobile.
Aici se termina valoroasa galerie, şi Wilhelm rămase foarte uimit văzînd că ajunsese la capăt. Găsesc o lipsă în această reprezentare istorică, zise el însoţitorului său. Aţi dărîmat templul din Ierusalim şi aţi împrăştiat poporul, fără a înfăţişa pe omul divin care, cu puţin înainte, mai predica în însăşi asele locuri, şi căruia, cu puţin înainte, nu i se dădea ascultare.
Dacă'am fi făcut ceea ce doreşti dumneata, ar fi fost o greşeală. Viaţa omului divin de care vorbeşti nu are nici o legătură cu istoria lumii din timpul său. Era o viaţă particulară, iar învăţătura lui se adresa unor izolaţi. Ceea ce se petrece în public cu mulţimile aparţine istoriei universale, religiei universale, pe care noi o socotim prima religie. Ce se petrece înlăuntrul indivizilor izolaţi aparţini celei de a doua religii, religiei înţelepţilor ; o asemenea religie e aceea pe care a predicat-o şi a practicat-o Cristos, atît timp cît a sălăşluit pe pămînt. De aceea ce este exterior se termină aici şi acum îţi voi dezvălui ceea ce-i înlăuntru.
O uşă se deschise şi ei pătrunseră într-o galerie asemănătoare, în care Wilhelm recunoscu imediat imaginile din cea de-a doua scriptură. Păreau a fi pictate de o altă mînă decît cele dinţii : figurile, mişcările, decorul, lumina şi culorile, toate erau mai blînde.
După ce au trecut pe dinaintea mai multor tablouri, bătrînul zise : nu vezi fapte, ori întîmplări, ci miracole şi parabole. E o lume nouă, un aspect exterior diferit de cel dinainte şi unul interior, care la celălalt lipsea cu totul. Prin minuni şi parabole ni se deschide un univers nou. Primele transformă ceea ce-i obişnuit în extraordinar ; ultimele prefac extraordinarul în ceva obişnuit.
— Poate veţi avea bunăvoinţa, replică Wilhelm, să-mi tălmăciţi aceste puţine cuvinte mai pe larg, căci nu mă simt în stare s-o fac singur. — Ele au un înţeles firesc,

deşi adînc, răspunse bătrînul. Cîteva exemple te vor ajuta să-l prinzi foarte repede. Nu-i nimic mai ordinar şi mai obişnuit decît să mănînci şi să bei ; dimpotrivă, e extraordinar să înnobilezi o băutură, sau să sporeşti o mîncare, aşa fel ca să ajungă Ta o mulţime nenumărată. Nu-i nimic mai obişnuit decît bolile şi infirmităţile trupeşti ; dar să le vindeci, să le alini prin mijloace spirituale, sau asemănătoare spiritului, aceasta e extraordinar, şi tocmai de aici se naşte miracolul minunilor, anume că obişnuitul şi extraordinarul, posibilul şi imposibilul se contopesc într-un act unic. In pilde, în parabole, se-ntîmplă contrarul ; aici sensul este ideea, conceptul, măreţia, elementul extraordinar, inaccesibil, înalt. Cînd sensul se întrupează într-o formă comună, obişnuită, uşor de priceput, care ni se impune vie, prezentă, reală, încît putem să ne-o însuşim, s-o cuprindem şi s-o ţinem pe loc, să ne purtăm cu ea cum ne purtăm cu ceva cunoscut atunci e un al doilea fel de minune," care poate fi pe drept cuvînt aşezată lîngă cea dintîi, dacă nu chiar înaintea ei. Căci aici învăţătura este exprimată viu şi nu poate isca nici o obiecţie ; nu e o părere despre ce e drept sau nedrept ; este însăşi dreptatea sau nedreptatea incontestabile.

Această parte a galeriei era mai scurtă ori mai precis se întindea doar pe o pătrime din perimetrul curţii interioare. Dar, pe cînd în prima, parte treceai numai, aici îţi plăcea să zăboveşti, îţi plăcea să te plimbi în sus şi în jos. Picturile nu erau tot atît de impresionante şi de variate ; dar cu atît mai mult te îmbiau să cauţi sensul lor adînc şi misterios. Cînd ajunseră la capătul galeriei, amîndoi vizitatorii făcură cale întoarsă şi Wilhelm îşi exprimă obiecţia că aici nu s-a mers decît pînă la cina cea de taină, pînă la despărţirea învăţătorului de discipolii săi. El întrebă de urmarea istoriei.

în orice învăţătură pe care o predăm răspunse bătrînul, noi despărţim, ce se poate despărţi ; căci numai prin

aceasta se poate naşte la cei mai tineri ideea importanţei lucrurilor. Şi aşa viaţa amestecă şi încurcă toate ; de aceea am separat şi aici cu desăvîrşire viaţa acelui om sublim, de sfîrşitul său. în viaţă, apare ca un adevărat filozof — să nu fii izbit de această expresie — ca un înţelept, în sensul cel mai înalt al cuvîntului. Stă neclintit pe poziţia lui ; îşi urmează calea neabătut şi, în vreme ce-i înalţă la el pe cei umiliţi, în vreme ce împarte neştiutorilor', sărmanilor şi bolnavilor din înţelepciunea, bogăţia şi puterea sa, părînd prin aceasta că se aşază alături de ei, pe de altă parte nu-şi neagă originea divină» are îndrăzneala să se asemene lui Dumnezeu, să declare că e Dumnezeu. în felul acesta, el uimeşte din tinereţe pe cei ce-l înconjoară. îi cîştigă de partea sa pe unii dintre ei, îi aţîţâ pe ceilalţi împotriva lui şi arată tuturor celor ce aspiră spre o anumită înălţare în viaţă şi învăţătură, la ce se pot aştepta din partea lumii.

Cu aceste vorbe, bătrînul deschise o uşă şi Wilhelm tresari uimit cînd se văzu iarăşi în prima sală de la intrare, îşi dădu seama că făcuseră înconjurul complet al curţii. Nădăjduiam, zise el, că mă veţi conduce pînă la capăt şi văd că mă aduceţi de unde am plecat. — De data aceasta, zise bătrînul, nu-ţi pot arăta mai mult, nici pe elevii noştri nu-i lăsăm să vadă mai mult, nu le explicăm decît ce-ai parcurs dumneata pînă acum ; fiecărui copil i se cuvine ceea ce-i. exterior, general şi privitor la lume ; ceea ce e lăuntric, cu deosebire spiritual şi afectiv, e pentru cei care, o dată cu vîrsta, şi-au dezvoltat într-o oarecare măsură raţiunea ; iar restul, care nu-i arătat decît o *dată* pe an, îl împărtăşim numai celor ce şi-au terminat stagiul la noi. Ultima religie, care izvorăşte din respectul pentru cele ce se află dedesubtul nostru, acea veneraţie a adversităţii, a ceea ce-i ordin şi de care trebuie să fugi, o revelăm fiecăruia ca o zestre la intrarea sa în lume, pentru a şti unde s-o găsească, dacă va avea nevoie, Te invit să te Întorci peste un an, pentru a asista la serbarea

noastră generală şi a vedea progresele fiului dumitale ; atunci vei l'i introdus şi dumneata în sanctuarul durerii, îngăduiţi-mi o întrebare, replică Wilhelm. Vreau să ştiu clacă aşa cum aţi prezentat viaţa acestui om divin ca un model, aţi înfăţişat şi patimile, moartea sa, tot ca im exemplu ele resemnare sublimă ? — Fără îndoială, răspunse bătrînul. Nu facem din asta nici un secret ; dar noi tragem un zăbranic peste aceste patimi, tocmai pentru că le venerăm atît de mult. Socotim că e o necuviinţă condamnabilă să expui acele instrumente ale supliciului şi pe divinul martir vederii soarelui, care şi-a acoperit faţa atunci cînd o lume nelegiuită l-a silit să privească asemenea spectacol ; nu-i îngăduit să te joci cu acele mistere adîncL în care se află ascunsă profunzimea patimii divine, să flecăreşti despre ele, să le înzorzonezi şi să. n-ai astîmpăr pînă ce sublimul nu apare vulgar şi absurd. Pentru moment, ţi-am spus de-ajuns ca să te linişteşti cu privire la fiul dumitale şi ca să te convingi că-l vei regăsi mai mult sau mai puţin format, dar totuşi într-un mod de dorit şi că, în orice caz, nu-l vei găsi tulburat, şovăitor şi nestatornic.

Wilhelm căzu pe gînduri în timp ce se opri la tablourile din vestibul, exprimîndu-şi dorinţa să cunoască semnificaţia lor. Şi cu asta îţi rămînem datori pînă la anul, zise bătrînul ; nu admitem pe nici un străin la lecţiile pe care le dăm copiilor în acest răstimp ; dar cînd te vei întoarce, vei putea vedea cît socotesc oratorii noştri cei mai buni că e util să dezvăluie în public despre asemenea subiecte.

îndată după această convorbire s-au auzit, bătăi în poarta cea mică. Era supraveghetorul, cârje aducea calul lui Wilhelm ; aşa că prietenul nostru îşi luă rămas bun de la cei trei, care îl recomandară la despărţire supraveghetorului astfel: Dumnealui trebuie să fie socotit de acum înainte drept un prieten de-al nostru ; ştii ce ai de răspuns la î»trebăi.ile sate, căci desigur că va dori să pătrundă încă

■*m*

multe lucruri pe care le-a văzut şi le~a auzit la noi ; cunoşti limitele şi scopul.
într-adevăr, lui Wilhelm îi mai stăteau unele întrebări pe suflet, şi se grăbi să le pună. Pe oriunde treceau, copiii luau aceleaşi poziţii ca şi în ajun ; dar de data aceasta el observă, ce e drept, rareori doar, pe câte un băiat care nu-l saluta pe supraveghetor emd apărea, ci îşi vedea înainte de treabă şi-il lăsa să treacă mai departe ca şi cum nu l-ar îi observat. Wilhelm se interesă de cauza şi de semnificaţia acestei excepţii. Supraveghetorul răspunse : Are într-adevăr o semnificaţie plină de tîle, căci aceasta e cea mai gravă pedeapsă ce le-o aplicăm elevilor noştri ; sînt declaraţi nedemni de a dovedi respect şi îi obligăm să se arate grosolani şi rău crescuţi ; dar ei fac tot ce pot ca să scape din această stare şi-şi îndeplinesc îndatoririle cu şi mai mare sîrguinţă. Dacă totuşi vreun băiat nesimţitor nu arată nici un interes pentru reîntoarcerea printre cei buni, atunci este trimis acasă, la părinţi, cu un raport scurt-, dar concis. Cel ce nu vrea să se adapteze legilor, trebuie să părăsească ţinutul în care ele sînt în vigoare.
Un alt .aspect trezi curiozitatea călătorului, ca şi cu o zi înainte ; anume, varietatea veşmintelor purtate de copii, în ce priveşte culoarea şi forma ; se părea c'ă aici nu domneşte nici o gradaţie, căci unii, ce salutau variat, erau îmbrăcaţi la fel ; iar alţii, care salutau în acelaşi chip, erau înveşmântaţi diferit. Wilhelm se interesă de cauza acestei contradicţii aparente. E un mijloc de a studia caracterul băieţilor, răspunse supraveghetorul. Cu toată stricteţea şi ordinea severă de aici, în această privinţă le lăsăm o oarecare libertate. Elevii pot să-şi aleagă din depozitele noastre de postavuri şi garnituri, culoarea care le place mai mult şi, în anumite limite, chiar forma şi croiala ; s'întem foarte atenţi la această alegere, căci după culoare poţi recunoaşte caracterul oamenilor şi după croială felul de viaţă preferat. Dar o anumită particularitate a naturii omeneşti face ca o apreciere exactă să fie

destul de dificilă ; e vorba de spiritul de imitaţie, de tendinţa de a aparţine unui grup. Se întîmplă foarte rar ca un elev să se hotărască la ceva care nu s-a mai purtat; cei mai mulţi aleg ceva cunoscut, aleg ce văd la alţii. Dar şi această observaţie are importanţă pentru noi; prin asemenea semne exterioare, copiii se îndreaptă spre cutare sau cutare grup, se unesc cu unii sau cu alţii, şi astfel se evidenţiază dispoziţiile lor generale, iar noi aflăm spre ce înclină fiecare, ce exemplu vrea să urmeze.

S-a întîmplat cîteodată ca spiritele să tindă spre generalizare, o modă le domina pe celelalte şi toate particularităţile năzuiau să se piardă în uniformitate. Noi căutăm să punem stavilă unui asemenea curent, dar cu blîndeţe ; lăsăm să se termine stocurile ; nu mai e chip de procurat cutare sau cutare postav, sau garnitură, scoatem la iveală ceva nou, ceva ispititor ; prin culori luminoase şi croială scurtă, pe corp, îi atragem pe copiii vioi ; prin nuanţe sobre şi modele largi, c*u falduri bogate, îi atragem pe copiii ponderaţi, şi încetul cu încetul restabilim un echilibru. Căci sîntem cu totul împotriva uniformei ; ea ascunde caracterul copiilor mai mult decît orice altă prefăcătorie şi îi împiedică pe superiorii lor să le cunoască particularităţile individuale.

Vorbind despre acestea şi despre altele, Wilhelm ajunse la hotarul provinciei, şi anume la punctul de unde, după indicaţia bătrînului său prieten, trebuia s-o pornească spre adevărata lui ţintă.

La despărţire, supraveghetorul îi atrase atenţia lui Wilhelm că va trebui să aştepte pînă ce marea serbare va fi anunţată tuturor participanţilor, în diferite chipuri. La serbare vor fi invitaţi toţi părinţii, *mv* elevii merituoşi vor fi lăsaţi să intre în viaţa neîngrădită şi neprevăzută. I se spuse că atunci va putea vizita în voie şi celelalte locuri unde se preda învăţămîntul individual, după principii proprii şi în cadrul cel mai potrivit.

CAPITOLUL AL TREILEA

Pentru a fi pe placul onoratului public cititor, care de la o vreme preferă bucăţi literare scurte, ne-am gîndit întîi să prezentăm istorisirea ce urmează în capitole separate. Totuşi, considerînd legătura intimă a glodurilor, sentimentelor şi faptelor, ne-am dat seama că bucata cere expunere nefragmentată. Am dori ca ea să-.şi atingă scopul şi totodată să arate limpede la sfî'rşit că personajele acestei întîmplări, în aparenţă străină de istorisirea noastră de pînă acum, sînt foarte strîns legate do personajele pe care le cunoaştem de mult şi le iubim.

BĂRBATUL DE CINCIZECI DE ANI >

. Maiorul intrase călare în curtea moşiei ; ■ Hiiaria, nepoata sa, se şi afla acolo, ca să-l primească, lîngă scara oe ducea sus la castel. Mai sâ n-o recunoască ; se făcuse mai mare şi mai frumoasă. Ea i se aruncă în braţe şi dînsul o strfnse la piept cu dragoste de tată, grăbindu-se să se urce la mama fetei.

Baroana, sora lui, îl primi la fel de bucuroasă şi după ce Hiiaria-plecă repede să pregătească o gustare, maiorul declară vesel : De data asta, pot să-ţi spun în două cuvinte că lucrurile s-au rezolvat. Fratele nostru, marele mareşal, vede bine că n-o scoate la capăt nici cu fermierii, nici cu

[1] Idcea povestirii t-a fost: sugerată lui Goethe de comedia *Bărbatul de patruzeci de ani,* scrisă de dramaturgul german August von Kotzebue (1761—1819). în această piesă o tînără preferă ca iubit un om care a trecut de patruzeci de ani. în 1803, planul povestirii se găseşte în jurnalul lui Goethe, în 1807 *eî* reia tema, în' 1817 apare prima parte. în 182,'ï, cînd Goethe se simte faţă de Dlrîke von Levetzow ca „un unchi care-şi iubeşte pătimaş tînăra nepoată", proiectează să transforme acest subiect in dramă, în. 1826—1827, nuvela este terminată.

iw:

administratorii ; ci ne cedează nouă şi copiilor noştri moşiile încă din timpul vieţii ; ce-i drept, renta anuală pe care şi-o rezervă este cam mare ; dar i-o putem plăti ; încă pe de acum cîştigăm mult şi mai tîrziu vom cîştiga tot. Noua organizare va îi repede pusă la punct. Cum aştept să ies la pensie în curînd, văd iarăşi înaintea mea o viaţă activă care poate avea pentru noi şi pentru ai noştri-' avantaje mari. Putem să privim liniştiţi viitorul copiilor, iar grăbirea căsătoriei lor nu depinde decît de noi şi de ei.

Toate ar fi bune, zise baroana, dacă n-ar trebui să-ţi dezvălui un secret, pe care eu însămi l-am aflat abia" acum. 'faima Hilariei nu mai este liberă ; din partea asta, fiul tău are puţin de sperat, sau chiar de loc.

Ce spui ? strigă maiorul, e cu putinţă ? Noi ne dăm atîta osteneală ca să ne asigurăm viitorul şi dragostea ne joacă asemenea feste ? Spune-mi, draga mea, spune-mi repede eine-i omul care a putut captiva inima Hilariei ? Dar e chiar atît de grav ? Nu-i cumva o impresie trecă-toare pe care putem nădăjdui s-o stingem ?

Mai întîi stai şi te gîndeşte puţin şi judecă, răspunse baroana, sporindu-i şi mai mult nerăbdarea, care ajunse la culme eînd Hilaria intră cu servitorii aducînd micul dejun şi f ăcînd astfel imposibilă o dezlegare imediată a enigmei.

Maiorul avu impresia că-şi priveşte nepoata cu alţi ochi decît înainte ; se simţea aproape gelos pe fericitul al cărui chip se întipărise într-o inimă atît de îneîntătoare. Nu.mai avea poftă să mănînce şi nici nu băgă de seamă că toate erau pregătite exact cum îi plăcea lui, aşa cum obişnuia totdeauna să dorească şi să ceară.

Din pricina tăcerii şi a stinghereli celor doi, Hilaria îşi pierdu şi ea veselia. încurcată, baroana o alinase spre clavecin ; dar felul de a cîrita al Hilariei, plin de. graţie şi simţire, abia i-a putut smulge maiorului cîteva aplauze. Nu aştepta decît să vadă expediate din cameră, cît mai

repede, atît micul dejun cît şl pe frumoasa copilă, aşa că baroana se hotărî să curme situaţia, propunîndu-i fratelui ei o plimbare prin grădină.
De cum rămaseră singuri, maiorul reveni stăruitor la întrebarea lui dinainte ; după o scurtă tăcere, sora sa îi răspunse zîmbind : Dacă vrei să descoperi pe fericitul pe care-l iubeşte, nu-i nevoie să cauţi departe ; e aici, aproape ; pe tine te iubeşte.
Maiorul rămase uluit, apoi exclamă : Ar fi o glumă nelalocul ei să mă convingi de un lucru care, dacă ar fi adevărat, m-ar încurca şi m-ar nenoroci. Căci deşi îmi trebuie timp ca să-mi vin iar în fire, văd din *primul moment* cît de tulburate ar fi raporturile noastre printr-un eveniment atît de neaşteptat. Singurul lucru care mă linişteşte e convingerea că afecţiunile de felul acesteia nu sînt decît aparente, că îndărătul lor se ascunde o iluzie şi că un suflet bun şi drept îşi revine îndată din eroare, fie de la sine, fie cu ajutorul persoanelor rezonabile.
Mu sînt de părerea asta, răspunse baroana ; după toate simptomele, sentimentul de care e cuprinsă Hilaria e foarte serios.
N-aş fi bănuit un sentiment atît de nenatural la o fiinţă atît de naturală, replică maiorul.
Nu-i chiar atît de nenatural, zise sora sa. Mi-aduc aminte că şi eu, în tinereţe, am făcut o pasiune pentru un bărbat chiar mai în vîrstă decît tine. Ai 'Cincizeci de ani ; nu-i deloc mult pentru un german ; celelalte naţiuni, mai vioaie, îmbătrînese poate mai repede.
Dar pe ce se bazează presupunerea ta ? întrebă maiorul.
Nu-i o presupunere, e o certitudine ; te vei convinge încetul cu încetul.
Hilaria li se alătură şi maiorul se_ simţi, fără voie, iarăşi ân altă dispoziţie. Prezenţa fetei îi era încă mai plăcută şi mai scumpă decît pînă atunci ; atitudinea ei îi părea mai afectuoasă şi începu să dea crezare vorbelor

surorii sale. Impresia aceasta îl încînta, deşi nu voia nici s-o recunoască, nici să şi-o îngăduie. Ce e drept, Hilana era foarte drăgălaşă, amestecînd cu căldură, în atitudinea ei, timiditatea delicată faţă de un iubit cu libertatea nestingherită faţă de un unchi ; căci îl iubea într-adevăr din toată inima. Grădina era în toată splendoarea ei de primăvară, şi maiorul, care vedea atîţi arbori bătrâni înfrunzind iar, putea să creadă în reîntoarcerea propriei sale primăveri. Şi cine noi s-ar fi lăsat amăgit în prezenţa unei fete atît de fermecătoare !

Astfel şi-au petrecut ziua împreună; toate micile întîmplări casnice au fost învăluite de starea lor afectivă ; seara, după cină, Hilaria s-a aşezat din nou la clavecin ; maiorul o asculta cu alte urechi decât dimineaţă ; o melodie se lega de alta, un cîntec se topea într-altul şi albia miezul nopţii izbuti să împrăştie mica adunare.

Cînd maiorul intră în camera sa, găsi toate aşezate după vechile lui obiceiuri ; ba chiar fuseseră aduse din alte încăperi şi nişte gravuri, în faţa cărora zăbovise adesea cu plăcere ; şi cum începuse să devină atent, văzu că e îngrijit şi răsfăţat pînă în cele mai neînsemnate amănunte. De data asta n-a mai avut nevoie decît de puţine ore de somn ; forţele lui vitale l-au trezit devreme. Dar acum observă deodată că o nouă ordine a lucrurilor aduce după sine o mulţime de neplăceri. De ani de zile nu-i spusese vreo vorbă aspră ordonanţei sale, cane ţinea loc şi de servitor şi de camerier, căci totul decurgea normal, în cea mai strictă ordine. La ceasul hotărît, caii erau ţesălaţi şi adăpaţi, iar îmbrăcămintea maiorului curăţată ; dar stăpînul se sculase mai devreme şi nimic nu mai era cum trebuie.

Pe urmă s-a mai adăugat şi alt amănunt, ca să-i socrească maiorului nerăbdarea şi proasta dispoziţie. Pînă atunci fusese totdeauna mulţumit de sine şi de servitorul său ; acum însă, trecînd în faţa oglinzii, nu se mai văzu aşa ctim ar fi dorit să fie. Trebui să recunoască fire de păr

cărunt şi i se păru că descoperă chiar eîteva '/.bireituri
Se frecă pe faţă şi se pudră mai cu grijă cieeît de obicei
dar, pînă ia urmă, trebui să lase lucrurile aşa cum erau.
Apoi n-a fost, mulţumit nici de îmbrăcăminte, nici de felu]
cum fusese curăţată. Se mai găseau încă scame pe gheroc
şi praf pe cizme. Bietul servitor nu mai ştia ce să spună şi
stătea prostit că vede înaintea lui un stăpîn aţît de
schimbat.
Cu toate aceste piedici, maiorul coborî destul de
devreme în grădină. Nădăjduia s-o găsească acolo pe
Hilaria ; într-adevăr o găsi. Fata îi oferi un buchet de
flori, şi ol n-avu curajul s-o sărute şi s-o siringă 1^ piept,
ca de obicei. Se găsea în încurcătura cea mai plăcută din
lume şi se lăsa în voia sentimentelor, fără să se gîndească
unde ar putea să-l ducă.
Baroana de asemeni, nu întîrzie să se arate ; întinzîn-
du-i fratelui său un bilet, pe care tocmai i-l adusese un
curier, îi spuse veselă : Nici nu bănuieşti ce vizită ne
anunţă biletul ăsta ! — Hai, spune repede ! o îndemna
maiorul, şi află că un prieten vechi, actor de meserie,
călătorind prin apropiere, are intenţia să-i vizitez o clipă.
Sînt curios să-l revăd, declară maiorul ; nu mai e deloc
tinerel şi aud că tot mai joacă roluri de juni. — Trebuie
să aibă vreo zece ani mai mult decît tine, spuse baroana.
— După toate cîte îmi amintesc, chiar aşa şi este, replică
maiorul.
N-a trecut mult şi a apărut un bărbat sprinten,- faine
făcut şi plăcut la înfăţişare. în clipa revederii, prietenii au
şovăit un moment, dar s-au recunoscut repede şi discuţia
s-a însufleţit. S-au pornit îndată pe tot felul de amintiri,
pe istorisiri, pe întrebări şi pe lămuriri ; şi-au făcut reci-
proc cunoscut situaţiile actuale şi curînd s-au simţit ea
şi cum nu s-ar fi despărţit niciodată.
Cronica secretă ne spune că, odinioară, pe cînd era un
tînăr foarte frumos şi agreabil, acest om avusese fericirea,
sau nefericirea, să placă unei doamne din înalta soeie-

tale ; eă. din această pricină, intrase în încurcături şi primejdii din care îl scăpase cu bine maiorul, tocmai în clipa în care îl ameninţa soarta cea mai tragică. De aceea rămăsese recunoscător pe veci atît prietenului, cit şi surorii lui, căci dînsa îl făcuse să fie precaut, prevenindu-l la timp.
Înainte de masă, bărbaţii au fost lăsaţi singuri. Maiorul se uitase cu admiraţie, ba întrucîtva cu uimire, la înfăţişarea vechiului său prieten, în tot şi în parte. Părea că nu se schimbase de fel şi nu era de mirare că putea să mai apară încă pe scenă ca tînăr amorez. — Mă priveşti cu mai multă atenţie decît s-ar cuveni, îi spuse în sfîrşîl; actorul ; mi-e tare teamă eă găseşti prea mare deosebirea faţă de cum arătam altădată. — Nicidecum, răspunse maiorul ; mai degrabă sînt plin de admiraţie văzînd înfăţişarea ta cu mult mai proaspătă şi mai tinerească decît a mea ; doar erai un om în toată puterea cuvîntului atunci cînd eu, cu îndrăzneala unui băieţandru, ţi-ani sărit în ajutor cu prilejul unor anumite încurcături. — E vina ta, răspunse actorul ; e vina tuturor celor ca tine ; şi dacă pentru asta nu e cazul să fiţi pedepsiţi, meritaţi totuşi o mustrare. Oamenii se gîndesc numai la ce e necesar ; ei vor să fie, nu să şi pară. E foarte bîhe, atît timp cît eşti cineva. Dar cînd, ia ^lrmă, existenţa începe să se recomande prin aparenţă, care e încă şi mai trecătoare, atunci fiecare îşi dă seama că n-ar fi făcut rău dacă nu şi-ar fi neglijat într-atît exteriorul în favoarea interiorului. — Al dreptate, replică maiorul, abia stăpînindu-şi un oftat. — Poate că nu întru totul, spuse tînăr ui în vârstă ; în meseria mea, ce e drept, ar fi de neiertat să nu-ţi menţii înfăţişarea atît timp cît e cu putinţă. însă voi, ceilalţi, aveţi motive să vă preocupaţi de alte lucruri, mai importante şi mai durabile. — Totuşi, sînt împrejurări, zise maiorul, cînd te simţi tînăr sufleteşte şi ai fi bucuros să-ţi poţi remtineri şi înfăţişarea exterioară,

Cum noul-sosit, nu putea, bănui adevărata stare de spirit a maiorului, luă această reflecţie ca venind de la un militar şi continuă, dezvoitîndu-şi ideea că în armată înfăţişarea contează mult şi că ofiţerul, care are atîta grijă de ţinuta lui, ar putea da oarecare atenţie atît pielii cît şi părului său.
De pildă, spuse el, e de neiertat că tâmplele îţi sînt cărunte de pe acum, că ici şi colo ţi se arată zbîrcituri şi că ţeasta ameninţă să-ţi devină cheală. Uită-te la mine ! Sînt un drac bătrîn, dar vezi ce bine ni-am ţinut ! şi totul fără nici o vrăjitorie şi cu mult mai puţină osteneală şi grijă, decât cheltuieşti zilnic pentru ca să-ţi faci rău, sau să te plictiseşti.
Maiorul găsea această conversaţie întîmplătoare prea interesantă pentru a căuta s-o curme repede ; totuşi chiar faţă de o cunoştinţă atît de veche merse mai departe pe încetul şi cu prudenţă. — Din păcate, am neglijat acest lucru ! mărturisi el, şi acum e prea tîrziu ; trebuie să mă resemnez, dar socot că n-ai să-ţi schimbi părerea bună despre mine din pricina asta.
Nu-i de loc prea tîrziu ! replică actorul ; numai dacă voi, domnii serioşi, n-aţi fi atît de scrobiţi şi neînduplecaţi şi nu l-aţi socoti de îndată vanitos pe cel care se gîndeştc la aspectul său, lipsindu-vă prin asta de bucuria de a trăi într-o societate plăcută şi de a fi şi voi plăcuţi altora. — Dacă felul în care vă păstraţi tineri nu-i nici o vrăjitorie, spuse maiorul zîmbind, atunci e o taină sau cel puţin e vorba de leacuri, misterioase, care sînt adesea lăudate tei gazete şi dintre care voi vă pricepeţi să le alegeţi pe cele mai buhe. — Nu ştiu dacă vorbeşti în glumă sau în serios, răspunse prietenul, dar ai nimerit. Printre atâtea lucruri, încercate de cînd e lumea spre a întreţine înfăţişarea exterioară, care se degradează adesea mai repede deeît sufletul, se găsesc într-adevăr mijloace nepreţuite,, atît simple cît şî complicate, ce mi-au fost recomandate de către unii, colegi: de breaslă' şi le-am

cumpărat cu bani sau le-am căpătat din întîmplare şa atl fost încercate de mine însumi. Rănim la ele, dar nu încetez de a face şi alte cercetări. Atît iţi pot spune, fără să exagerez : duc cu mine o casetă cu articole de toaletă, care e fără ppeţ ! o casetă, ale cărei efecte aş putea să le încerc pe tine, dacă am rămîne .măcar două săptăiiiîni împreună.

Gîndul că aşa ceva ar fi posibil, şi că această posibilitate era la îndemâna lui la momentul oportun, îl însenină pe maior în asemenea măsură încît el căpătă o înfăţişare într-adevăr mai proaspătă şi mai veselă şi, însufleţit de speranţa că-şi va putea pune capul şi faţa în armonie cu inima, nerăbdător să afle mai repede mijloacele dea ajunge la acest rezultat, la masă păru alt om ; răspunse curajos la atenţiile amabile ale Hilariei şi se uită la ea cu o încredere pe care în dimineaţa aceea n-o avusese nici pe departe.

Cu amintiri, istorisiri şi idei nostime, actorul se pricepu să-i menţină buna dispoziţie ce i-o provocase, s-o însufleţească şi s-o sporească, aşa că maiorul fu cu atît mai buimăcit cînd, chiar după masă, prietenul său declară că se retrage spre a-şi continua călătoria. Căută prin toate mijloacele să facă posibilă rămînerea lui, măcar în noaptea aceea, făgăduindu-i şi asigurîndu-l că a doua zi, la revărsatul zorilor, va găsi la poştă caii de schimb. Intr-'un euvînt, caseta mîntuitoare nu trebuia să plece din casă pînă nu-i va afla mai amănunţit conţinutul şi întrebuinţarea lui.

Maiorul vedea bine că nu era timp de pierdut şi de aceea îndată după masă căută să vorbească între patru ochi cu vechiul său protejat. Dar cum nu avea curaj să meargă direct la obiect, o luă pe departe şi, mtorcîndu-se la convorbirea anterioară, E asigură că ar avea mai multă grijă de exteriorul său, dacă oamenii nu l-ar socoti vanitos pe acel la care .ar remarca asemenea preocupare şi prin asta ar retrage persoanei morale stima pe care ar fi obligaţi, s-o acorde .persoanei £izice.

Nu mă supăra cu asemenea vorbe ! răspunse prietenul, astea nu sînt decît formule pe care le spune lumea *aşa,* fără să-şi dea seama, sau dacă vrej. s-o iei mai exact, prin care îşi arată natura duşmănoasă şi răuvoitoare. Dacă te gîndeşti bine, care e anume faptul discreditat ca fiind dovadă de vanitate ? Orice om trebuie să fie mulţumit; cu sine însuşi, şi ferice de cel ce reuşeşte. Dar dacă reuşeşte, cum s-ar putea opri să nu .arate acest sentiment plăcut ? Dacă se bucură de existenţă, cum ar putea ascunde că se bucură de ea ? Dacă societatea aleasă, căci numai despre ea e vorba aici, n-ar găsi că acest sentiment nu-i blamabil decît atunci cînd devine prea viu şi împiedică pe ceilalţi să fie mulţumiţi de ei înşişi Şi s-o arate, atunci n-ar fi nimic de zis ; din acest exces a pornit la început blamul. Dar ce-i cu severitatea asta ciudată care tăgăduieşte un lucru inevitabil ? De ce să găseşti că e de neadmis şi de nesuportat un sentiment, pe care ţi—1 îngădui tu însuţi mai mult sau mai puţin din cînd în cînd, ba chiar fără de care o societate aleasă nici nu poate exista ? Căci plăcerea ele tine însuţi, dorinţa de a împărtăşi şi altora această mulţumire de sine te face' plăcut-; sentimentul propriei amabilităţi te face amabil. Unde nu dă Dumnezeu ca toţi oamenii să fie vanitoşi, dar cu conştiinţă, păstrînd măsura şi adevăratul sens ; am fi cei mai fericiţi oameni în lumea cea mai educată. Femeile, se zice, sînt vanitoase din fire şi, totuşi, le stă bine şi ne plac cu atît mai mult. Cum se poate forma un tînăr care nu e vanitos ? Un spirit sec, găunos va putea măcar să-şi dea o aparenţă exterioară, iar omul capabil se va forma îndată, pornind de la exterior la interior. Cit despre mine, am motive să mă cred în această privinţă omul cel mai fericit din lume, pentru că meseria mea mă îndreptăţeşte să fiu vanitos şi, cu cît sînt mai vanitos, cu atît fac mai multă plăcere oamenilor. Sînt lăudat pentru acelaşi fapt pentru care ceilalţi sînt criticaţi ; exact prin acest mijloc, am dreptul şi fericirea să satisfac şi să îneînt publicul la o- vîrstă, la care alţii sînt obligaţi să

se retragă de pe scenă, sau să înghită umilinţe dacă mai rămîn.
Maiorului nu-i plăcu concluzia acestor consideraţii. Cînd aruncase o vorbă despre vanitate, se gîndise că ea ii va folosi numai, ca o trecere, făcută abil. spre a expune apoi prietenului dorinţa lui arzătoare ; dar acum se temea că, dacă mai lungeşte discuţia, va vedea cum scopul se îndepărtează mereu, aşa că se grăbi să atace imediat problema.
în ce mă priveşte, .spuse el, n-aş avea nimic împotrivă să mă înrolez sub stindardul tău, dacă nu socoti că e prea tîrziu şi crezi că mai pot recupera întrueîlva ce-am pierdut. Dă-mi şi mie ceva din tineturile tale, din pomezi şi balsamuri, şi am să fac o încercare.
Asta e mai greu decît crezi, răspunse actorul. Căci, în cazul acesta nu e vorba numai să-ţi golesc o parte din flaconaşeîe mele şi să-ţi las o jumătate din ingredientele cele mai bune ale toaletei mele ; întrebuinţarea lor e tot greul. Nu poţi fi pus la curent aşa, în cîteva clipe. Ca să Ştii dacă-ţi convine una sau alta, în care anume împrejurare, în ce ordine trebuie să le întrebuinţezi, pentru asta se cere experienţă şi gîndire ; şi chiar toate acestea rămîn zadarnice, dacă n-ai un talent înnăscut pent.ru treaba de care e vorba.
Mi se pare, replică maiorul, că acum vrei să dai înapoi. Născoceşti dificultăţi, ca să nu-ţi retractezi afirmaţiile, ce e drept cam fabuloase. N-ai chef să-mi oferi prilejul de a-ţi verifica vorbele prin fapte.
Dragul meu, zise actorul, cu tachinăriile astea nu m-ai putea îndupleca să-ţi îndeplinesc dorinţa, dacă n-aş avea aceleaşi bune intenţii faţă de tine ca la început, cînd ra-am oferit. Gmdeşte-te, prietene, că omul simte o plăcere deosebită să facă prozeliţi, să aducă şi pe alţii să preţuiască ce preţuieşte el, să se bucure şi alţii de bucuriile lui, să se regăsească şi să se multiplice în ei. Desigur, dacă şi acesta e un fel de egoism, e cel mai plăcut şi

merită laude, ca unul ce face din noi oamenii să ne menținem ca oameni. Fără să mai vorbim de prietenia ce mă eagă de tine, chiar numai egoismul ăsta m-ar determina •ă te iau ca elev în arta întineritului. însă cum de la un maestru nu te poţi aştepta să dorească un cîrpaci drept irmaş, sînt foarte încurcat că nu ştiu cum să începem. Ţi-am mai spus : nu-s suficiente numai leacurile şi cunoaşterea instrucţiunilor ; întrebuinţarea lor nu poate fi predată teoretic. Din dragoste pentru tine şi din plăcerea ie a transmite învăţătura mea sînt gata la orice sacrificiu. Cel mai mare care mi-e la îndemînă pentru moment, ţi-l ofer imediat. Ţi-l las pe servitorul meu, un fel de camerier şi factotum care, chiar dacă nu ştie să prepare toate, chiar dacă nu-i iniţiat în toate tainele, cunoaşte foarte bine tratamentul in general şi-ţi va fi de mare folos pentru început, pînă ce vei progresa tu însuţi îndeajuns ca să-ţi revelez chiar eu ultimele secrete.

Cum ! exclamă maiorul, meşteşugul tău de întinerit are trepte şi grade ? Mai ai şi taine pentru iniţiaţi ? Desigur ; ce artă ar mai fi aceea care ar putea fi învăţată dintr-o dată şi al cărui ultim cuvînt l-ai putea afla de cum te-ai apropiat de ea ?

N-au mai zăbovit şi camerierul a fost dat în seama maiorului, care făgădui să-l trateze bine. Baroneasa trebui să procure cutiuţe şi flacoane, fără să ştie pentru ce ; împărţeala a fost făcută şi cei doi prieteni au stat împreună, spunîndu-şi lucruri vesele şi spirituale pînă la vremea nopţii. Tîrziu, cînd a răsărit luna, oaspetele a pornit la drum, făgăduind să se întoarcă în curmd.

Maiorul se duse în camera lui destul de obosit. Se sculase devreme, nu se odihnise deloc toată ziua şi credea că se va putea întinde repede în pat. Dar, în loc de un servitor, găsi acum doi. Bătrîna ordonanţă îl dezbrăcă la iuţeală, după cum era deprinsă ; dar valetul cel nou se apropie de el, îl făcu atent că noaptea e vremea cea mai potrivită pentru a aplica mijloacele de întinerire şi înfru-

museţare, pentru că efectul lor e cu mult mai sigur in răstimpul unui somn liniştit. Maiorul trebui să accepte canoul servitor să-l dea cu pomadă pe cap, să-i ungă faţa să-i cănească sprîncenele şi să-i tamponeze buzele. în afară de asta, au mai urmat şi alte ceremonii ; pînă şi boneta de noapte nu se cuvenea să şi-o pună direct, ci mai întii o plasă sau, şi mai bine, o calotă de piele fină. Maiorul se aşeză în pat cu un fel de senzaţie neplăcută, pe care nu avu timp s-o analizeze, deoarece adormi numaidecît. însă, dacă am vrea să exprimăm ce se petrecea în sufletul său, am spune; că se simţea, ca o mumie, ceva între bolnav şi îmbălsămat. Dar chipul dulce al Hilariei, învăluit de nădejdile cele mai luminoase, îl făcu să se cufunde repede într-un somn binefăcător.

Dimineaţa, la ceasul cuvenit, ordonanţa se înfăţişă la slujbă. Hainele stăpînului erau aşezate pe scaune în ordinea obişnuită şi maiorul tocmai se pregătea să se scoale din pat, cînd noul camerier intră în încăpere şi protestă energic faţă de asemenea grabă. El îi spuse că, trebuie să stea liniştit, să zăbovească în pat, dacă vrea să ajungă la ceea ce şi-a propus şi să se bucure de rezultatul atîtor griji, şi osteneli. Stăpînul află că va trebui să, se scoale mai tîrziu, să ia o gustare uşoară şi apoi o baie, care era gata pregătită. Nu, era chip să scape de aceste prescripţii şi se scurseră cîteva ore cu asemenea ocupaţii. Maiorul scurtă timpul de odihnă de după baie, hotărît să-şi tragă iute hainele pe el, căci era sprinten din fire şi, în afară de aceasta, dorea s-o întîlnească pe Hilaria cît mai degrabă ; dar noul servitor se împotrivi iar. şi—1 făcu să înţeleagă că trebuie să se dezveţe cu totul de asemenea grabă. îi spuse că tot .ce face, trebuie făcut pe încetul şi cu. tihnă, dar mai ales trebuie să privească timpul îmbrăcatului drept ceasul cel mai plăcut de dialog cu tine însuţi. Tratamentul camerierului era în perfectă concordanţă cu spusele sale. Cînd se duse la oglindă şi se văzu aranjat cu mult gust, i se păru şi maiorului că e într-adevăr mai

faine îmbrăcat deeît de obicei. Camerierul, fără să-I mai întrebe, îşi petrecuse o parte din noapte prefăcîndu-i uniforma după cerinţele modei. O întinerire evidentă atît de rapidă îi dădu maiorului o bună dispoziţie deosebită, aşa că se simţi împrospătat .şi pe dinăuntru şi pe dinafară şî se avintâ nerăbdător spre ai săi.

[şi gâşj sora stînd în fata arborelui genealogic, care fusese aliniat, pe perete din ordinul ei, deoarece cu o seară îhalnţe vorbiseră despre nişte rude colaterale, dintre care Unii necăsătoriţi, alţii stabiliţi în ţări îndepărtate, sau eu desăvîrşire dispăruţi, şi care le puteau da lor sau copiilor lor' speranţa că vor moşteni averi importante. Discutară Cîtyâ timp despre aceste lucruri fără a pomeni faptul că pînâ atunci toate grijile şi ostenelile referitoare la familie şi le îndreptaseră asupra copiilor lor. Iubirea Hilariei sdmnbase toată perspectiva, dar nici maiorul, nici sora s.a nu voiau să se. gîndească la asta pentru moment. Baroana plecă şi maiorul rămase singur în faţa acelui tablou succint de familie. Hilaria intră, se apropie de eî şi sprijinindu-se copilăreşte de dînsul, se uită la tablou şi-l întrebă dacă i-a cunoscut pe toţi şi dacă ştie care dintre ei mai erau în viaţă.

Maiorul îşi începu descrierea cu cei mai în vîrstă, des- $ prv ear'e îşi aducea vag aminte că-i cunoscuse pe cînd era copii. Apoi merse mai departe, pomeni de caracterele unora dintre părinţi şi de asemănarea sau neasemânarea cu unii dintre copii, observă că adesea bunicul se iveşte din nou în nepot, vorbi cu această ocazie de înrîurirea femeilor care. venind din familii străine, schimbă adesea prin căsătorie caracterul întregii stirpe. El preamări virtuţile unora dintre înaintaşi şi colaterali, fără să le ascundă defectele, dar trecu în tăcere peste cei de care familia* avusese prilej să se ruşineze. In sfîrşit, ajunse ţla ultimele ramuri; Acolo se afla fratele său, marele mareşal, el -şi sora lui < şt, jos de lot, fiul său alături de'Hilaria.

■*rm*

Aceştia doi se uită. foarte de aproape- unu] 'Ja chipul celuilalt:, //isc maiorul, fără să adauge ce mâi avea în minte. După o pauză, Hilaria replică sfioasă, eu vocea scăzută şi ea într-un suspin :
Şi, totuşi, nu poate fi mustrat cineva care s-ar urla în sus. în acelaşi timp îşi ridică spre el ochii plini de afecţiune. Te-am înţeles bine? o întrebă■ maiorul, IntQ-reţîn-' du-se spre ea. —■ Nu-i nevoie să-ţi spun ceea ce ştii, îi răspunse Hilaria zîmbind. — Mă faci omul cel mai fericit sub soare, strigă el căzîndu-i la picioare. Vrei să. fîî a mea ? —- Pentru Dumnezeu, scoală-te ! Sînt a ta pentru totdeauna.
Baroana intră. Fără să fie surprinsă, rămase o clipă nemişcată. Dacă-i o nenorocire, spuse maiorul, e vina. ta surioară ; dacă-i o fericire, îţi vom fi etern recunoscători. încă din copilărie baroana îşi iubise fratele, în asemenea măsură, că-l prefera tuturor bărbaţilor, şi poate că înclinarea Hilar iei fusese întreţinută, dacă nu chiar iscată, de această preferinţă. Acum, toţi trei erau uniţi în *aceeaşi* dragoste, *aceeaşi* încmtare, aşa că. pentru ei ceasurile Zburau pline de fericire. Totuşi, pînă la urmă, îşi aduseră aminte că lumea din jurul lor există şi că rareori e în armonie cu astfel de sentimente.
Apoi trebuiau să se gîndească şi la băiat,.,. Lui îi era hărăzită Hilaria, lucru, pe care-l ştia foarte bine. După încheierea treburilor cu marele mareşal, maiorul urma să-şi viziteze feciorul în oraşul lui de garnizoană, să discute cu el, şi să ducă totul la bun sfîrşit. Dar acum întreaga situaţie era zdruncinată de o întîmplare neaşteptată ; raporturile dintre ei, care pînă atunci fuseseră foarte prieteneşti, se părea că vor deveni duşmănoase şi era greu de prevăzut ce întorsătură vor lua lucrurile şi în ce stare sufletească se vor afla toţi.
Totuşi, maiorul trebui să se hotărască să-şi viziteze fiul, aşa după cum îl anunţase. Călcîndu-şi pe inimă, porni la drum cu destule şovăiri şi presimţiri ciudate şi

cu regretul de a se despărţi chiar şi pentru scurt timp de Hilaria. Lăsîndu-şi ordonanţa şi caii, porni cu trăsura spre oraşul în care locuia fiul său, luînd şi pe camerierul lui de întinerit, de care acum nu se mai putea lipsi.
Tatăl şi fiul se salutară şi se îmbrăţişară foarte cordial după o despărţire atît de lungă. Aveau multe să-şi spună unul altuia, totuşi nu-şi mărturisiră de la început cele ce le stătea pe inimă. Fiul vorbea mereu despre speranţele ce le avea că va fi curînd avansat ; iar tatăl său îi dădea amănunte precise despre tratativele dintre membrii mai bătrîni ai familiei şi despre hotărîrile luate cu privire la întregul patrimoniu şi la fiecare domeniu în parte.
Convorbirea începu să lîncezească întrucîtva, cînd fiul îşi luă inima în dinţi şi-i spuse tatălui său, zîmbind : Dumneata mă tratezi cu multă delicateţe, dragă tată, şi-ţi mulţumesc pentru asta. îmi vorbeşti despre proprietăţi şi avere şi nu-mi pomeneşti nimic despre condiţia în care ele îmi vor aparţine, cel puţin în parte ; nu pomeneşti numele Hilariei ; aştepţi să-l rostesc eu, să mărturisesc dorinţa mea de a fi cît mai curînd unit cu acea încîntătoare copilă.
Aceste vorbe îl puseră pe maior în mare încurcătură ; dar cum era obişnuit, în parte datorită caracterului său şi în parte unei vechi "Heprinderi, să scruteze gîndul celui cu care avea de discutat, tăcu şi de data aceasta, privindu-şi fiul cu un zîmbet în doi peri. — Nu bănuieşti, tată, ce am a-ţi spune, urmă locotenentul, vreau să-ţi mărturisesc fără ocol, o dată pentru totdeauna, ceea ce am pe suflet. Mă bizui pe bunătatea dumitale care, îngrijindu-se în toate chipurile de mine, desigur că nu s-a gîndit decît la adevărata mea fericire. Tot trebuie să afli odată, de aceea ţi-o spun chiar acum : Hilaria nu mă poate face fericit ! Mă gîndesc la ea ca la o rudă simpatică, aş dori să am cu ea toată viaţa raporturile cele mai prieteneşti ; dar o altă fiinţă mi-a trezit pasiunea, mi-a cîştigat întreaga dra-

goste. Nu. mă pot împotrivi acestei înclinaţii ; nu poţi dori să mă vezi nefericit.
Maiorul îşi ascunse cu greu bucuria, care era gata să-i lumineze faţa, şi-l întrebă pe fiul său, cu o gravitate blinda, cine-i persoana care a pus în asemenea măsură stăpînire pe el. — Ar trebui s-o vezi pe această fiinţă, tată ; căci e tot atît de greu s-o descrii, pe cît e de greu s-o pricepi. Nu mi-e teamă decît că vei fi şi dumneata vrăjit de dînsa, ca toţi. cei ce-i sînt în preajmă. Dumnezeule ! iată ce mă aşteaptă : am să te văd rival al fiului dumitale. Dar, cine e ? întrebă maiorul. Dacă nu eşti în stare ş-o descrii, vorbeşte-mi cel puţin despre poziţia ei socială ; asta e mai. uşor de spus. — Desigur, tată, dar chiar şi această poziţie socială, dacă ar fi vorba de altă fiinţă, ar însemna altceva, ar avea altă înrîurire. E o văduvă tînără, moştenitoarea unui soţ bătrîn şi bogat, decedat de curînd ; e independentă şi merită să fie independentă ; e înconjurată de mulţi, iubită de toţi, râvnită de toţi ; totuşi cred că nu mă înşel, socotind că inima ei îmi aparţine.
Văzînd că tatăl său tace şi nu dă nici un semn de dezaprobare, fiul continuă să povestească pe îndelete despre comportarea frumoasei văduve faţă de el şi să-i laude în amănunt graţia irezistibilă şi atenţiile delicate, în care tatăl nu vedea decît amabilitatea facilă a unei femei răsfăţate de toţi, care poate prefera pe vreunul din gloata de adoratori, fără a se hotărî definitiv pentru el. în altă împrejurare, desigur că ar fi căutat să~şi facă atent fiul, ba chiar şi pe un prieten, asupra iluziei deşarte, de care era desigur vorba în cazul de faţă ; dar acum era şi el interesat ca fiul său să nu se înşele, ca văduva să-l iubească într-acTevăr şi să-şi declare cît mai repede preferinţa, aşa că ori n-a avut nici o îndoială, ori a căutat s-o înlăture sau poate că numai a trecut-o sub tăcere.
Mă pui în mare încurcătură, începu maiorul după o pauză. Toate aranjamentele dintre membrii în viaţă ai neamului nostru se bazează pe presupunerea că tu te vei

căsători cu Hiiaria, Dacă ea se căsătoreşte cu un străin, aqeasta îmbinare minunata şi ingenioasă *a* tuturor părţilor' unei averi considerabile ar fi distrusă şi tu ai păgubi în primul rinei. Ar mai fi, ce e drept., o soluţie, dar care pare cam ciudată şi prin care de asemenea n-ai' eîştiga prea mult ;. cu toată vîrsta mea înaintată, aş putea să mă' căsătoresc cu Hiiaria ; dar, prin asta. cred că nu ţi-aş face mare plăcere.

Cea mai mare din lume ! exclamă locotenentul : poate oare cineva simţi o pasiune adevărată, poate cineva spera ori se poate bucura de plăcerile dragostei., fără a dori această supremă fericire oricărui prieten, oricărei persoane scumpe ? Dumneata nu eşti bătrm, tată ; şi cit e de drăgălaşă Hiiaria *1*. Iar ideea asta, cu totul neaşteptată, să-i oferi mina, e o dovadă că ai inima tînără şi simţirea proaspătă. Să examinăm şi să ne gîndim bine la acest proiect venit din senin. Voi fi cu adevărat fericit, numai cinei te voi şti şi pe dumneata fericit ; mă voi bucura cu adevărat numai cînd te voi vedea răsplătii; aşa cum se cuvine pentru grija ce-ai avut de soarta mea. Acum ăm curajul să te conduc .fără frică, cu încredere şi cu inimă uşoară Ia frumoasa mea. îmi vei aproba sentimentele, pentru că le ai şi dumneata însuţi. Nu vei pune nici o piedică in calea fericirii mele, pentru că şi dumneata te îndrepţi spre propria-ţi fericire.

Cu aceste fraze stăruitoare şi eu altele la fel, locotenentul nu-i mai lăsă tatălui său'.răgaz să strecoare vreo obiecţie, ci alergă cu el. la văduva cea frumoasă, care locuia într-o casă mare, splendid mobilată. O găsiră veselă, înconjurată de b societate, ce c drept, restrânsă, insă aleasă. Era una dintre acele femei căreia nu-i scapă nici un bărbat, Cu 6 iscusinţă de necrezut, îi transformă pe maior în eroul serii,. Ceilalţi invitaţi păreau că fac parte din familie, numai maiorul, era musafir. îi cunoştea foarte bine situaţia, totuşi îi punea întrebări ca şi ■ cum ar fi dorit .să afle toate pentru. întîia oară de la el; aşa că

şi cei, din jur trebuiră să-i arate noului sosit interes în vreun fel oarecare. Unul cunoscuse pe Eratele său, altul-îi vizitase domeniile, un al treilea iarăşi cine mai ştie ce, astfel că maiorul se simţea mereu în centrul unei con-vorbiri foarte însufleţite. Ba mai stătea şi alături de fru-moasa văduvă, care îl privea numai pe el şi-i adresa zîm~ bete numai lui ; într-un cuvînt, era atîi de încântat, încît aproape că uitase motivul pentru care venise. De altfel» văduva nu-i pomeni nici un cuvînt despre fiul lui, deşi. tînărul lua parte eu/vioiciune la convorbire ; pentru ea, locotenentul, ca şi ceilalţi, păreau că nu se află acolo, in ziua aceea, decît in cinstea tatălui.

Lucrul de mină, pe care femeile îl practică în societate cu o indiferenţă aparentă, capătă adesea o semnificaţie importantă datorită graţiei şi inteligenţei. Sîrguinţa aceea plină de candoare dă unei femei frumoase aparenţa de totală absentă faţă de cei din jur. stirnindu-le un soi de' necaz ascuns, Apoi, ca şi cum s--ar trezi, o vorbă, o pri-vire, o readuc în mijlocul societăţii ; parcă atunci ar- fi' picat acolo ; dar dacă-şi lasă lucrul în poală, dacă ascultă. atentă o povestire sau o expunere plină de învăţăminte, din. acelea în care bărbaţii se avîntă cu plăcere, atunci cel favorizat astfel se simte cu deosebire măgulit.

Frumoasa noastră văduvă lucra. în felul acesta la un portofoliu, pe eî't de scump, pe atît de elegant şi care se mai distingea, prîntr-un format neobişnuit de mare. Acel obiect deveni subiectul de conversaţie al societăţii ; fusese luat de către vecinul cel mai apropiat şi făcuse înconjurul camerei, însoţit de elogii, pe cînd artista discuta cu ma-iorul despre lucruri serioase ; un vechi prieten .al casei aduse laude exagerate lucrului aproape terminat, totuşi cînd acesta, ajunse la maior, ea se prefăcu, că vrea.să i-l ia dm aiiiiii, sub pretext că portofoliul nu e demn să-t atragă atenţia , dar maiorul se pricepu să aprecieze meri-tele operei într-un-mod foarte măgulitor, pe cînd prietenul

casei pretindea că obiectul a cerut o muncă fără sfîrşit, ca a Penelopei.
Oaspeţii se împrăştiară prin camere şi se grupară la întâmplare. Locotenentul se duse la frumoasa lui şi o întrebă : Ce spui de tatăl meu ? Ea răspunse zînibind : Mi se pare că ai putea să-l iei ca exemplu. Uită-te numai eît e de frumos îmbrăcat *l* Nu crezi că se poartă şi se ţine mai bine decît scumpul său fiu ? Ea continuă să-l descrie şi să-l elogieze pe tată în detrimentul fiului, stîrnind în inima tînărului un sentiment foarte complex de satisfacţie şi gelozie.
Peste puţin timp, locotenentul se apropie de tatăl său şi-i relată de-a fir a păr toate. Maiorul se purtă şi mai amabil cu văduva, iar ea luă faţă de dînsul un ton încă mai vioi şi mai intim. într-un cuvînt, se poate spune că, la despărţire, maiorul îi aparţinea şi făcea parte din cercul ei ca toţi ceilalţi.
O ploaie zdravănă, iscată pe neaşteptate, împiedică societatea să se întoarcă acasă în acelaşi mod ca la sosire. Cîteva trăsuri traseră la scară şi în ele se urcară toţi cei care veniseră pe jos ; numai locotenentul lăsă pe tatăl său să plece şi rămase pe loc, sub pretext că şi aşa ceilalţi stăteau prea îngrămădiţi.
Cînd intră la el în cameră, maiorul se simţi cuprins de un vîrtej, de un fel de nesiguranţă, aşa cum se întîmplă cu cei ce trec brusc dintr-o anume situaţie, în cea contrară. Pămîntul pare că se leagănă pentru cel ce coboară din corabie, şi lumina mai pîlpîie încă în ochii celui ce păşeşte dintr-o dată în beznă. Aşa şi maiorul se mai simţea încă învăluit de prezenţa frumoasei văduve. Ar fi dorit s-o mai vadă, s-o mai audă, şi iar şi iar s-o mai vadă şi s-o mai audă; după oarecare gîndire, ajunse să-l ierte pe fiul său, ba încă să-l socoată fericit că putea năzui să obţină o fiinţă cu atîtea calităţi.
Din această stare sufletească îl smulse fiul său, care năvăli pe uşă plin de încântare, îşi îmbrăţişa tatăl şM

strigă : Sînt omul cel mai fericit din lume ! După încă alte cîteva exclamaţii asemănătoare, ajunseră în sfîrşit să se lămurească între ei. Tatăl făcu observaţia că frumoasa nu pomenise nimic despre locotenent în convorbirea ce-o avusese cu dînsul. — Tocmai acesta e felul ei, delicat, tăcut, pe jumătate discret, pe jumătate sugerat, cu care îţi dă speranţă că dorinţele îţi vor fi îndeplinite şi totuşi nu te poţi apăra cu totul de îndoieli. Aşa s-a purtat cu mine pînă azi ; dar prezenţa dumitale, tată, a săvîrşit minuni. Trebuie să-ţi mărturisesc că am rămas pe loc, pentru ca s-o mai văd o clipă. Am găsit-o plimbîndu-se prin camerele ei încă strălucitor luminate, căci ştiu că ăsta îi e obiceiul după ce pleacă lumea ; nu dă voie să se stingă nici o lumînare. Se plimbă singură prin saloanele acelea vrăjite, după ce spiritele atrase de ea au căpătat învoirea să plece. A acceptat pretextul sub care mă întorsesem. Mi-a vorbit drăgălaş, dar despre lucruri indiferente. Ne .plimbam în sus şi în jos prin întregul şir de camere cu uşile deschise. Ajunsesem de cîteva ori pînă la capăt, într-un cabinet mic, luminat slab numai de o candelă. Dacă era frumoasă cînd trecea pe sub policandre strălucitoare, apoi era de o mie de ori mai frumoasă, la lumina dulce a candelei. Aj unsesem iarăşi acolo şi am rămas o clipă locului înainte de a ne întoarce. Nu ştiu ce-a putut să-mi dea atîta curaj, nu ştiu cum de-am îndrăznit ca în mijlocul unei discuţii indiferente, să-i cuprind deodată mîna ; mîna aceea delicată, am sărutat-o şi am strîns-o la piept. Nu mi-a tras-o. Fiinţă divină, am strigat eu, nu te mai preface faţă de mine. Dacă în inima asta aleasă sălăşluieşte o afecţiune pentru fericitul ce stă în faţa ta, n-o mai ascunde, mărturiseşte-o, recunoaşte-o. E clipa cea mai frumoasă, clipa supremă ! Alungă-mă, sau primeşte-mă în braţele tale ! Nu mai ştiu tot ce i-am spus, nu ştiu ce gesturi am mai făcut. Ea nu s-a depărtat de mine, nu s-a împotrivit deloc, n-a răspuns nimic. Am îndrăznit s-o cuprind în braţe şi s-o întreb dacă vrea să fie a mea. Am sărutat-o

furtunos ; ea m-a respins. — Da, da, desigur !! sau. cam aşa ceva a rostit tulburată şi cu vocea stinsă. M-arn depărtat de ea şi i-am spus ; îl trimit pe tata să-ţi vorbească ! — Să nu-i pomeneşti nici un cuvînt, mi-a răspuns ea, făcînd cîţiva paşi după mine. Du-te, uită tot ce s-a .întîmplat Nu vrem să dezvăluim ce-a gîndit maiorul, dar fiului său i-a răspuns : Ce crezi acum că ar fi de făcut ? Mă gîndesc că lucrurile au fost destul de bine puse pe roate aşa, în pripă, şi că acum putem să ne purtăm ceva mai formal ; poate că ar fi foarte potrivit să mă prezint mîine dimineaţă şi să-i cer mina pentru tine. — Pentru Dumnezeu, tată, asta ar însemna să strici totul ! exclamă fiul. Comportarea, tonul ei, nu trebuie să fie tulburate, speriate cu nici un fel de formalitate. E destul că prezenţa dumnitale grăbeşte această unire, fără să fie nevoie să mai rosteşti vreun cuvînt. Da, dumitale îţi datoresc fericirea ! Stima iubitei mele pentru dumneata a învins orice ezitare şi fiul n-ar fi găsit niciodată un prilej atît de prielnic, dacă tatăl său nu i l-ar fi pregătit.

Au stat astfel de vorbă pînă noaptea târziu. S-au înţeles cum să-şi realizeze planurile : maiorul voia să facă o vizită de adio frumoasei văduve, numai pentru îndeplinirea obligaţiilor formale, şi apoi să plece să se căsătorească îndată cu Hilaria ; iar fiul urma să întreprindă tot ce trebuie ca să-şi pună la cale şi să-şi grăbească şi el căsătoria.

CAPITOLUL AL PATRULEA

- A doua zi dimineaţa, maiorul îi făcu o vizită frumoasei văduve, ca să-şi ia rămas bun de la ea şi, dacă ar fi fost cu putinţă, să sprijine abil intenţiile fiului său. O găsi într-un. graţios .veşmînt de dimineaţă, în tovărăşia unei

doamne bătrîne, care-l cuceri de îndată cu felul.ei de a fi amabil şi politicos. Facrneclil tinerei şi cuviinţa bătrînei formau un echilibru cît se poate de plăcut ; de altfel şi felul cum se purtau una cu alta arăta că erau strîns unite.

Tînăra tocmai terminase portofoliul, pe care-l cunoaştem din ziua precedentă şi la care se părea că lucrase sîrguincios ; căci, după obişnuitul schimb de salutări şi cuvinte politicoase cu care e întâmpinat cineva binevenit, ea se întoarse către prietenă şi-i întinse portofoliul atît de artistic brodat, reluînd totodată o convorbire ce fusese întreruptă : Precum vezi l-am terminat totuşi, deşi nu mai aveam speranţă, cu atîtea amînări şi întîrzieri.

Aţi venit la timp, domnule maior, zise bătrîna, pentru a pune capăt disputei noastre, sau cel puţin pentru a vă declara de partea uneia sau a alteia dintre noi ; eu susţin că nu începi un asemenea lucru care cere timp îndelungat, fără să te gîndeşti la o persoană căreia îi este hărăzit şi că nu-l termini fără un asemenea gînd. Priviţi şi dumneavoastră această operă de artă, căci aşa se cade să fie numită, şi spuneţi dacă putea fi începută fără nici. un scop.

Maiorul nostru trebui într-adevăr să laude lucrarea în parte împletit, în parte brodat, portofoliul stîrnea admiraţia şi. în acelaşi timp dorinţa de a şti cum a fost făcut. Predomina mătasea de diferite culori, dar nu fusese economisit nici firul de aur ; în sfîrşit, nu ştiai ce să admiri mai mult, luxul sau bunul gust.

Mai e totuşi ceva de completat la el, spuse tînăra, desfăeînd iar panglica cu care-l legase şi pptrivind ceva în interior. Nu doresc să mai discut în contradictoriu, urină ea, dar vreau să povestesc ce simt cînd am o astfel de ocupaţie. Ca fete tinere, sîntem obişnuite să lucrăm cu mîinile şi să ne lăsăm gîndurile să rătăcească ; rămînem cu amîndouă obiceiurile, în timp ce încetul cu încetul învăţăm să executăm cele mai dificile şi delicate lucrări ; recunosc că .totdeauna, am asociat la ele gînduri despre ■'persoane

şvr

sau împrejurări, despre bucurii sau dureri. Astfel lucrul început îmi era scump, iar cel terminat pot spune că-mi era nepreţuit. în felul acesta, un obiect cît de neînsemnat, lucrul cel mai lesnicios căpăta valoare, cel mai dificil avea încă şi mai mult preţ, numai prin faptul că amintirile ce se legau de el erau mai bogate şi mai complete. De aceea am crezut că pot să ofer totdeauna asemenea daruri prietenilor şi persoanelor iubite, persoanelor pe care le stimez şi le venerez ; şi ele îmi erau recunoscătoare, căci ştiau că le ofeream o parte din mine însămi, ceva complex şi greu de exprimat, dar care se concretiza într-un dar, primit totdeauna cu plăcere, ca un salut amical.
La o mărturisire atît de fermecătoare nu era, evident, nimic de răspuns ; totuşi prietena se pricepu să adauge cîteva vorbe alese. Maiorul însă, deprins de multă vreme să preţuiască înţelepciunea elegantă a scriitorilor şi poeţilor latini şi să-şi întipărească în minte expresiile lor strălucitoare, îşi aminti de cîteva versuri foarte potrivite cu împrejurarea de faţă, dar se feri să le rostească sau măcar să facă vreo aluzie la ele, de teamă să nu pară pedant ; totuşi, ca să nu rămînă mut şi să pară lipsit de duh, încercă să improvizeze o parafrază în proză, care nu-i prea reuşi, şi astfel convorbirea ajunse să lîncezească.
Doamna în vîrstă reluă cartea pe care o lăsase din mînă la intrarea maiorului ; era o culegere de poezii, ce captivase pînă atunci atenţia celor două prietene. Cartea oferi prilejul să se discute despre poezie în general ; totuşi convorbirea nu rămase multă vreme la generalităţi, căci doamnele mărturisiră foarte repede că aflaseră despre talentul poetic al maiorului. Fiul, care nu-şi ascundea pretenţiile la titlul de poet, le vorbise despre poeziile tatălui său, ba şi recitase unele dintre ele ; în fond, făcuse aceasta pentru a se lăuda cu originea sa poetică şi, aşa cum obişnuieşte tineretul, să se dea cu modestie drept un fiu predestinat să întreacă talentul tatălui. Maiorul încercă să bată în retragere, cerînd să fie considerat doar

un literat amator ; văzînd însă că nu-i rămîne altă scăpare, declară că genul de poezie în care se exercitase oarecum, era unul cu totul secundar, putînd fi privit mai degrabă ca o falsă poezie ; recunoscu totuşi că făcuse unele încercări în această specie care se numeşte descriptivă şi, în anume sens, didactică. [i]

Doamnele, îndeosebi cea tînără, luară partea acelui gen de poezie. Dacă vrem să ducem o viaţă înţeleaptă şi calmă, ceea ce, în fond, doreşte orice om, ce nevoie avem de o literatură exaltată, care ne aţîţă fără folos, care ne tulbură, ca pînă la urmă să ne lase fără nici un sprijin ? Dar deoarece nu mă pot lipsi de poezie, îmi place infinit mai mult aceea care mă transportă în locuri vesele, unde mi se pare că mă regăsesc pe mine însămi, care mă face să simt valoarea esenţială a simplicităţii rustice ; o poezie care să mă conducă prin dumbrăvi umbroase spre codru şi să mă atragă pe nesimţite pe o înălţime cu vedere asupra unui lac, dincolo de care se întind coline cu livezi, se ridică piscuri încununate de păduri şi se profilează în zare munţii albaştri, formînd un tablou încîntător. Dacă toate acestea îmi sînt redate în ritm şi rime clare, atunci îi sînt recunoscătoare poetului că mi-a oferit o viziune de care mă pot bucura mai în voie de pe sofaua mea, decît dacă aş avea~o în faţa ochilor, după o călătorie obositoare şi, poate, în împrejurări nefavorabile.

Maiorul, care nu căuta în această convorbire decît un mijloc de a-şi ajunge scopul, încercă să se întoarcă la poezia lirică, gen în care fiul său obţinuse succese remarcabile. Fără să-l contrazică făţiş, tînăra căută să schimbe vorba glumind, mai ales cînd se păru că maiorul face aluzie la poeziile pasionate, în care fiul său încercase, cu destulă forţă şi talent, să-i descrie acelei neasemuite femei afecţiunea neclintită a inimii sale. Nu-mi place nici să mi se citească, nici să mi se cînte producţiile poetice ale îndrăgostiţilor, spuse frumoasa doamnă ; pe cei fericiţi îi

[1] Aceste specii erau chiar şi pe atunci demodate.

invidie/.! Iară. să vrei, iar cei nefericiţi te plictisesc tot-deauna.
întorcîndu-se către graţioasa ei prietenă, doamna bă-trin.ă luă cuvînful şi spuse : De ce facem atîtea Ocoluri, de ce pierdem timpul cu atîtea ceremonii, faţă de un om, pe care-l preţuim, şi-l iubim ? De ce să nu-i mărturisim că am avut plăcerea să cunoaştem în parte încîntătorul său poem, în care descrie amănunţit nobila pasiune a vînătorii si că acum îl rugăm să ne dea prilejul de a-l admira in întregime. Fiul dumneavoastră, domnule maior, continuă ca, ne-a recitat cu căldură cîteva pasaje din memorie şi ne-a făcut curioase să cunoaştem toată bucata. Tatăl vrii să revină încă o dată asupra talentelor fiului său şi să le scoată în evidenţă, dar doamnele nu-l lăsară, afirmînd.că acesta era un subterfugiu vădit pentru a evita indirect de a Ie împlini dorinţa. Şi n-a scăpat pînă nu le-a făgăduit că le va trimite negreşit poemul. După aceasta însă, con-versaţia a luat o întorsătură care l-a împiedicat să mai spună ceva în favoarea fiului său, cu atît mai mult cu cit acesta îi recomandase să nu stăruie.
Se părea că sosise vremea să-şi ia rămas bun şi maiorul se pregătea să le salute, cînd frumoasa văduvă, cu un fel de sfială care îi dădea şi mai mult farmec, îi spuse în timp ce trăgea cu grijă capetele panglicii pe care tocmai o înno-dase în jurul portofoliului : Poeţii şi îndrăgostiţii au de mult proasta reputaţie că nu prea poţi să te încrezi în vorbele şi făgăduielile lor ; de aceea să mă iertaţi că în-drăznesc să pun la îndoială cuvîntul unui om de onoare şi că, în loc să vă pretind un gaj, vă ofer eu unul. Primiţi portofoliul acesta ; are ceva asemănător cu poemul dum-neavoastră vînătoresc ; de el se leagă multe amintiri, rni-am petrecut timp îndelung lucrînd la el, în fine l-ana. terminat ; să vă slujească drept mesager, care să ne aducă frumoasa dumneavoastră lucrare.
Faţă de un gest atît de neaşteptat, maiorul rămase cu adevărat buimăcit. Splendoarea darului nu avea nici o

legătură eu lucrurile eare-l înconjurau, cu cele de 'care se Sluj6a de obicei, încît, deşi i se oferise, nu îndrăznea să-l primească ; totuşi .îşi ven.i în fire şi, cum memoria nti-i trăda niciodată., îşi aminti d.e îndată o maximă clasică. Numai, că ar fi fost pedant din partea lui să citeze acel pasaj ; noroc că-î veni ideea luminoasă să improvizeze o parafrază în chip de mulţumire amabilă şi de compliment delicat ; şi astfel s-a încheiat această scenă, spre satisfacţia tuturor actorilor săi.

lată-J deci pe maior vîrît într-o aventură plăcută, dar simţindu'-se destul'de încurcat :; făgăduise să trimită poemul, să scrie, îşi dăduse cuvîntul şi... cu toate că această obligaţie îi, era întrucâtva dezagreabilă, trebuia totuşi să se socotească fericit că va rămîne în chip atit de încîmtător în legătură cu o doamnă care, pe lingă însuşiri remarcabile, trebuia să-i, devină ruda atît de apropiată, Se despărţi deci de ea cu o anumită mulţumire sufletească ; cum să nu fie sensibil la asemenea încurajări un poet, cînd lucrările iui, scrise cu sinceritate şi sîrguinţă, clar rămase atîta vreme nebăgate în seamă, se bucură pe neaşteptate de o atenţie binevoitoare ?

îndată ce ajunse acasă, maiorul se apucă să-i scrie surorii sale-toate cele ce se întîmplaseră, şi era cit se poate de firesc ca din relatarea lui să răzbată o anumită exaltare pe care o resimţea el însuşi, dar era aţîţată şi mai mult de fiul său, care îl întrerupea mereu..

Această scrisoare făcu asupra baroanei, o impresie foarte ciudată căci, deşi evenimentul ce urma să înlesnească şi să grăbească dorita căsătorie dintre fratele ei şi Hilaria era de natură s-o mulţumească pe deplin, totuşi acea văduvă frumoasă nu-i era de loc pe plac, fără să-şi dea seama de ce. Cu această împrejurare, facem următoarele observaţii :

Niciodată nu trebuie să mărturisim unei femei entuziasmul ce-l simţim pentru alta ; se cunosc prea bine între ele pentru a se socoti demne' de o asemenea adoraţie ex-

clusivă. Bărbaţii le apar ca nişte cumpărători într-o prăvălie, unde negustorul, care-şi cunoaşte marfa, e avantajat şi prin faptul că poate prinde ocazia de a o prezenta în lumina cea mai bună ; dimpotrivă, cumpărătorul intră totdeauna cu un soi de inocenţă ; el are nevoie de marfă, o vrea şi o doreşte, dar rar se pricepe s-o privească cu ochi de cunoscător. Unul ştie foarte bine ce vinde, dar celălalt de cele mai multe ori habar n-are ce cumpără. Nu se poate schimba nimic în ce priveşte viaţa oamenilor şi relaţiile dintre ei ; dar aşa e bine şi aşa trebuie, căci pe aceasta se întemeiază toate dorinţele şi cererile, toate cumpărăturile şi schimburile.

Datorită mai mult unei intuiţii de acest fel decît unei reflecţii, baroana nu putea fi întru totul mulţumită nici de pasiunea fiului, nici de descrierea atît de favorabilă făcută de către tată ; era uimită de întorsătura fericită ce se ivise, dar nu-şi putea scoate din minte dubla nepotrivire de vîrstă. Hilaria era prea tînără pentru maior, iar văduva nu era destul de tînără pentru fiul lui ; lucrurile însă se porniseră şi se părea că nu mai puteau fi ţinute în loc. Oftînd, înălţă o rugă pioasă ca toate să iasă cu bine. Pentru a-şi uşura inima, luă pana şi scrise unei prietene [1] cunoscătoare de oameni ; după ce îi făcu istoricul întîmplării, ea continuă astfel :

Comportarea acestei văduve tinere şi ispititoare nu-mi este străină ; ea se fereşte de tovărăşia femeilor şi nu suferă pe lîngă dînsa decît numai pe una care nu-i poate aduce nici un prejudiciu, ci o măguleşte, şi care, ca şi cînd farmecele prieteniei sale n-ar fi singure destul de' elocvente, le mai şi scoate în evidenţă fie prin vorbe, fie prin manevre iscusite. O asemenea comedie nu poate avea

[1] Se referă la Makaria.

drept spectatori şi participanţi decît bărbaţi, de unde nevoia de a-i atrage şi a-i reţine. Nu gîndesc nimic rău despre femeia aceea frumoasă, ea pare destul de decentă şi de rezervată ; dar o asemenea vanitate nesăţioasă o poate duce ia sacrificii de moment şi, ceea ce socot eu că e mai grav, toate astea nu sînt nici gîndite şi nici premeditate ; un anume temperament fericit o conduce şi o apără, dar nimic nu-i mai primejdios la o cochetă înnăscută ca ea, decît îndrăzneala izvorîtă din inocenţă.
Maiorul, reîntors la moşiile sale, îşi închină tot timpul inspectării şi cercetării lor. Remarcă atunci că un proiect bine şi just conceput întîlneşte în aplicarea lui atîtea obstacole şi e zădărnicit de atîtea întîmplări neprevăzute, încît ideea de la început aproape că dispare şi sînt clipe cînd ai crede că s-a terminat pe veci cu ea, pînă ce, în mijlocul tuturor perturbaţiilor se iveşte din nou în spiritul nostru posibilitatea unei izbînzi, cînd vedem venind în ajutorul nostru timpul, un aliat admirabil al perseverenţei neînfrînte.
Şi în cazul de faţă, imaginea jalnică a unor domenii frumoase şi impunătoare, însă neglijate, s-ar fi putut transforma într-o stare de descurajare dacă, în acelaşi timp, datorită constatărilor competente ale unor administratori pricepuţi, maiorul n-ar fi prevăzut că un şir de ani, folosiţi raţional şi cinstit, ar fi suficient pentru a readuce la viaţă.cele ce pieriseră, a pune pe roate toate cîte nu mergeau, aşa că pînă la urmă, prin ordine şi activitate, să-şi ajungă ţelul propus.
Marele mareşal, un om care nu se pierdea cu firea, sosise şi el, însoţit de un avocat serios ; dar avocatul îi dădea maiorului mai puţină bătaie de cap decît fratele său, ce făcea parte dintre acei inşi ce nu au nici un scop sau, dacă văd unul în faţa lor, resping mijloacele prin care ar putea ajunge la el. Pentru dînsuî tihna- de fiecare clipă

era o nevoie absolută a vieţii. După şovăieli îndelungate., se faotărîse, în sfîrşit, să se elibereze de creditori, să se scuture de povara domeniilor, să pună ordine în gospodăria lui neorînduită, sa se bucure fără grijă de un venii sigur şi rezonabil oferit de fratele său, dar în schimb să riii renunţe la nici unul dintre tabieturile lui de pînă atunci A fost de acord cu tot ce era menit să pună pe fratele şi pe sora sa în deplină şi nestînjenită posesiune a bunurilor, -şi mai .ales a domeniului principal ; dar nu voia să renunţe cu totul la un anume pavilion învecinat, în care îşi aduna în fiecare an la aniversarea sa pe vechii prieteni şi pe noii cunoscuţi, şi nici la grădina altăurată, care lega pavilionul ele clădirea principală. Toate mobilele din pavilion şi gravurile de de pereţi trebuiau să rămîntă la locul lor, de asemenea şi fructele de pe spaliere urmau să-î aparţină, Să-i fie predate fără greş piersicile şi căpşunile din varietăţile cele mai alese, perele şi merele cele mai mari şt mai gustoase, dar mai ales un soi de mere mici, cenuşii, pe care era obişnuit de ani de zile să le ofere respectuos principesei văduve. A mai adăugat şi alte condiţii, mai puţin însemnate, dar deosebit de împovărătoare pentru stăpîn, arendaşi, intendenţi şi grădinari.

De altfel, marele mareşal era cit se poate de bine dispus ; convins că pînă la urmă totul va merge după dorinţa, sa, aşa cum îl îndemna să creadă temperamentul său uşur ratic, el n-avea altă grijă decît ca masa să fie bună, îşi petrecea cîtcva ceasuri la vînătoare, pentru a face .mişcare, însă fără să se obosească, povestea istorii peste istorii şi arăta chipul Cel mai vesel din lume ; se despărţi de maior în acelaşi fel, îi mulţumi foarte frumos pentru comportarea lui frăţească, îi mai ceru ceva bani, puse să i se împacheteze cu grijă merişoarele cenuşii ce-î fuseseră rezervate şi care în anul acela erau deosebit de bune şi, eu această comoară, pe care îşi propunea s-o înmîneze principesei, porni spre reşedinţa ei, unde fu primit de îndată cu bunăvoinţă şi prietenie.

Maiorul, in schimb, râmase, într-o dispoziţie cu totul, opusă şi ar fi fost aproape deznădăjduit din pricina greutăţilor întâmpinate în calea sa, dacă nu i-ar *îi* venit în, ajutor sentimentul care-l susţine pe omul activ, cînd poate spera să. descurce ce-î încîlcit şi să se bucure de rezultat. Din fericire, avocatul, era un om corect care, avînd foaiţte multe treburi, rezolvă repede problemele. Apoi se nimeri că un camerier al mareşalului îşi oferi şi el servi-' idile, cerînd o retribuţie modestă ca să se apuce de,treaba, fapt ce putea, contribui la o rezolvare favorabilă. Dar maiorul, oricît era ele satisfăcut, fiind om cinstit, simţi cu, prilejul tratativelor duse în această împrejurare că trebuie uneori să te foloseşti de mijloace neclare pentru a ajunge la. o situaţie clară.

într-un moment cînd treburile î-au lăsat un mic răgaz,, s-a repezit la el acasă unde, potrivit făgăduinţei făcute frumoasei văduve, care nu-i ieşise din minte nici o clipa, s-a apucat să-şi caute poeziile, păstrate în bună rînduială. Cu acest prilej a dat peste mai multe caiete, ce conţineau cugetări, amintiri şi. fragmente extrase în timpul lecturii.» autorilor antici şî moderni. Cele mai multe erau din Horaţiu şi din alţi poeţi latini preferaţi şi îl izbi faptul că, acele pasaje exprimau îndeosebi regretul după timpurile trecute şi se refereau la împrejurări şi impresii de mult apuse. Dintre numeroasele fragmente, inserăm, aici unul singur ;

Heu!

Quae mens est hodîe, cur eadem nori puero juit ?

;' Vel cur *his animis incolumes nori redeunt_genae* l[1]

Aici mai mult ca niciodată.
Mă simt vesel şi senin.
Tinereţea-mi de-altădată
Mi-a fost numai aspru chin.

[1] Horaţiu —- *Ode,* Cartea a IV-a, oda 10.

Totuşi cind mă împresoară
Anii, oaspeţi nepoftiţi,
Ce n aş da să capăt iară
Obrăjorii rumeniţi.

După ce prietenul nostru găsi, fără greutate, poemul despre vînătoare printre hîrtiile lui ţinute în ordine desăvîrşită, contemplă cu plăcere copia îngrijit caligrafiată cu litere latine pe hîrtie in-octavo mare, aşa cum îl transcrisese cu mulţi ani în urmă. Intra numai bine în elegantul portofoliu, care era deosebit de încăpător ; rareori şi-a văzut vreun autor opera legată atît de luxos. Era necesar să adauge cîteva rînduri, dar proza nu s-ar fi potrivit. îi veni iar în minte pasajul acela din Ovidiu şi crezu că, de data aceasta, va putea ieşi foarte bine din încurcătură printr-o parafrază în versuri, aşa cum reuşise altădată în proză. Iat-o.:

Nee factas solura vestes spectare juvăbat,
Turn quoque ăum fierent; tantus decor ăăjuit afti *

Adică ;

In mîini măiestre l-am văzut
Şi-mi amintesc cu ce ardoare
Am admirat cum a crescut
Pînă la rara lui splendoare.
Acum îmi aparţine mie,
E gata ; dar mărturisesc
C-aş vrea în lucru să tot fie,
în mîini .măiestre să-l privesc.

Prietenul nostru nu rămase decît scurtă vreme mulţumit de această traducere ; îşi reproşa că în locul elegantei flexiuni a verbului *dum fierent,* folosise un biet substantiv abstract şi era mîhnit că nu izbutea să îmbunătăţească acest pasaj, oricît se căznea. Preferinţa lui pentru limbile

[1] Ovidiu — *Metamorfoze,* Cartea a Vi-a.

vechi reînvie dintr-o dată şi strălucirea Parnasului german, spre care aspira totuşi în taină, i se păru că se întunecă. Dar, pînă la urmă, deşi nu-l putea compara cu textul original, găsi complimentul acesta galant destul de nostim şi îşi spuse că orice femeie l-ar primi cu plăcere ; însă de aici se născu un alt scrupul : întrucît nu poţi fi galant în versuri, fără a părea îndrăgostit, în împrejurarea aceasta el juca un rol cam straniu, ţinînd seama de calitatea lui de viitor socru. Dar la sfîrşit îi veni în minte o reflecţie şi mai supărătoare : versurile lui Ovidiu se refereau la Arachne, o ţesătoare, pe cît de iscusită, pe atît de frumoasă şi' graţioasă. Deoarece fusese prefăcută într-un păianjen de către Minerva devenită, invidioasă, era primejdios să compari, fie şi pe departe, o femeie încîntătoare cu un păianjen spînzurat în mijlocul unei. pînze suspendate. în societatea cultivată ce o înconjura pe văduva noastră, s-ar fi putut găsi un savant, care să adulmece plagiatul. Nu ştim nici noi cum a ieşit maiorul nostru din încurcătură şi trebuie să socotim acest caz ca făcînd parte din acelea asupra cărora muzele îşi îngăduie gluma de a arunca un văl. Ştim doar atît că poemul vînătoresc a fost expediat ; despre el vrem totuşi să mai spunem aici cîteva cuvinte. Cititorul află cu plăcere în acest poem tot ce e în legătură cu patima vînătorii ; încîntătoare e descrierea schimbării anotimpurilor care trezeşte această pasiune în fel şi chip. Particularităţile tuturor animalelor, urmărite, hăituite spre a fi ucise, caracterele diferite ale vînătorilor care se dedau acestei plăceri, acestei osteneli, împrejurările care le favorizează sau le strică planurile, toate, dar mai ales ceea ce avea legătură cu vînatul păsărilor, era descris amuzant şi foarte original.

De la pînda împerecherii cocoşilor de munte, pînă la al doilea pasaj al becaţelor şi la vînatul corbilor din colibe de frunziş, nimic nu era uitat, toate erau bine observate, clar redactate, urmărite cu pasiune şi redate într-un ton uşurel şi glumeţ, adesea ironic.

Totuşi 0 umbră de melancolie străbătea întreaga compoziţie, era mai mult un rămas bun de Ia aceste plăceri ale vieţii, prin care, ce e drept poemul eîştiga un accent sentimental, dat de bucuriile trăite şi care impresiona puternic, dar pînâ la urmă. aşa cum se spune, după desfătare, îţi. rămânea ceva ca uri gol. Fie datorită răsfoirii acestor hîrtii, fie datorită unei indispoziţii de moment, maiorul îşi simţi inima grea. La raspîntia în care se afla, păru că-şi dă seama dintr-o dată, cu tărie, cum anii, după ce ne aduc cele mai frumoase daruri la şir, pe urmă ni le răpesc din. nou, rîncl pe rînd. Faptul că nu se dusese la băi, că trecuse o vară fără a petrece şi că nu făcea mişcare, aşa cum era obişnuit, toate îl îndemnau să se simtă într-o proastă stare fizică, pe care o lua drept o adevărată boală, arătînd mai puţină răbdare clecît s-ar fi cuvenit.

Aşa cum pentru femei e un moment cit se poate de dureros acela în care frumuseţea lor, pînă atunci necontestată, devine îndoielnică, tot astfel se întîniplă şi cu bărbaţii la o anumită vîrstă ; deşi încă în plină vigoare, cea mai uşoară impresie de slăbire a puterii e exagerat de neplăcută, ba într-o măsură chiar înfricoşătoare,

Totuşi, o altă împrejurare neaşteptată, care ai- fi trebuit să-l neliniştească, l-a ajutat să-şi capete buna dispoziţie, Camerierul cosmetician, care nu-l părăsise nici în călătoria lui la ţară, părea de cîtăva vreme că are de gînd să se îndrepte pe alt drum, constrîns la aceasta oarecum de sculatul in zori al maiorului, de .călări tul şi inspecţiile zilnice ale acestuia, precum şi de vizitele multor oameni de afaceri şi ale altora fără nici o treabă în timpul prezenţei mareşalului. De cîtva timp, camerierul îl scutise pe maior de toate mărunţişurile care erau îndreptăţite numai în cazul îngrijirii necesare unui actor, dar cu atît rnai straşnic ţinea la unele puncte capitale, care pînâ' atunci fuseseră tăinuite prin mici artificii. Camerierul îi prescrisese tot ce trebuie să-i menţină sănătatea, nu numai aparenţa ei, îndeosebi cumpătarea'în toate, adaptarea' lâ. i»â

împrejurările neobişnuite şi îngrijirea pielii şi a pârului, a sprîncenelor şi a dinţilor, a mîinilor şi a unghiilor, cărora omul acesta priceput le dăduse o formă elegantă şi lungimea cea mai potrivită,, Pe lîngă aceasta, i-a mai recomandat stăruitoi- moderaţie şi iar moderaţie în tot ce strica obişnuit echilibrul unui om, după care, acest profesor de întreţinerea frumuseţii îl rugă pe maior să-l elibereze din slujbă, pentru că nu-i mai era de folos. Se putea crede că dorea să se întoarcă la fostul său patron, pentru a se deda iarăşi plăcerilor variate ale vieţii de teatru.

De fapt, maiorul s-a simţit foarte bine rămînînd să-şi poarte singur de grijă, Omul înţelept n-are nevoie decît să ducă o viaţă cumpătată pentru a fi fericit. Putea să se ocupe din nou în voie cu exerciţiile lui obişnuite — călărie» vînătoare şi toate cîte se legau de ele, în asemenea clipe de singurătate, chipul Hilariei îi apărea zâmbitor şi el se deprindea cu starea de logodnic, poate cea mai fermecătoare situaţie de care ne putem bucura in lumea civilizată.

De cîteva luni de zile, toţi membrii familiei rămăseseră aproape fără veşti unii despre alţii ; maiorul ducea tratative în capitală pentru a obţine unele aprobări şi împuterniciri în legătură cu problema de -care se ocupa ; baroana' şi Hilaria îşi concentrau activitatea asupra trusoului, care trebuia să fie. cît mai elegant şi cît mai bogat ; locotenentul, robit.de'pasiunea pentru frumoasa lui, părea că uitase de toate. Iarna sosise învăluind locuinţele de ţară în vijelii nesuferite şi în bezna ce .se lăsa devreme.

Cine s-ar fi rătăcit într-o noapte de noiembrie în preajma castelului nobiliar SI rai fi zărit, la lumina slabă. a lunii acoperite de nouri ogoarele, păşunile,, pilcurile de arbori, colinele şi dumbrăvile întunecoase întinzîndu-se înaintea sa, apoi, ajuns la un. cot.al drumului, ar fi văzut deodată strălucind tot şirul de ferestre ale. unei clădiri lungi, ar fi crezut desigur, că va întîlni acolo o întreaga societate, în haine de gală. Cît. ar fi. fost de mirat însă cînd ar fi fost condus sus pe scară numai de puţini servitori,.

care i-ar fi luminat calea, şi n-ar fi găsit decît trei femei, baroana, Hilaria şi camerista, stînd în tihnă, la căldură, într-un apartament bine luminat, cu pereţi de culoare deschisă şi cu mobile plăcute la vedere.
Dar, pentru că am crezut că am surprins-o pe baroană în toiul unei serbări, e necesar să observăm că această iluminaţie strălucitoare nu trebuie privită drept ceva neobişnuit, ci ca una dintre particularităţile pe care ea le introdusese aici, după felul de viaţă ce-o dusese pînă atunci. Fiică a primei doamne de onoare, crescută la curte, fusese deprinsă să prefere iarna celorlalte anotimpuri şi să facă din luxul unei iluminări somptuoase un element al tuturor plăcerilor sale. Bineînţeles, luminările nu lipseau niciodată dar, în afară de asta, unul dintre servitorii bătrîni, mare amator de invenţii, îndată ce se descoperea un nou sistem de lampă îl şi introducea la castel, fapt prin care iluminatul cîştiga în tărie, dar cîteodată urma ici şi colo cîte o eclipsă parţială.
Din dragoste şi, în acelaşi timp, chibzuind bine, baroana îşi schimbase situaţia de .doamnă de onoare, căsătorindu-se cu un ' moşier bogat şi agricultor entuziast ; soţul, prevenitor, dîndu-şi seama că, la început, viaţa la ţară nu-i va fi pe plac soţiei reparase toate şoselele din împrejurimi pe o distanţă de mai multe mile, cu învoirea vecinilor şi conform dispoziţiei guvernămîntului, încît comunicaţiile vicinale nu se aflau nicăieri într-o stare mai bună ; totuşi aceste lucrări lăudabile n-aveau în realitate alt scop decît ca doamna să poată călători cu trăsura în toate părţile, mai cu seamă cît ţinea anotimpul bun. în schimb, iarna rămînea cu plăcere acasă, cu soţul ei, care se pricepuse să transforme noaptea în zi, datorită iluminatului. După moartea soţului, baroana îşi găsi în grija pasionată pentru fiica sa destulă preocupare, vizitele dese ale fratelui ei îi procurau cea mai plăcută distracţie, iar iluminaţia obişnuită a casei, o tihnă, o satisfacţie incomparabilă.

în ziua aceea însă, risipa de lumină era cît se poate de potrivită ; căci într-una din camere erau expuse o mulţime de obiecte, ca nişte daruri de Crăciun, sclipind şi atrăgînd privirea. Isteaţa cameristă îi ceruse valetului să sporească lumina şi apoi adunase la un loc şi înşirase, bucată cu bucată, tot ce se lucrase pînă atunci pentru trusoul Hilariei, cu intenţia vicleană de a aduce vorba mai mult despre ceea ce lipsea, decît despre ceea ce era gata. Toate cele necesare se găseau acolo, executate măiestrit din materialele cele mai fine ; nu lipseau nici mici lucruri de fantezie şi totuşi Ananeta se pricepea să scoată pretutindeni în evidenţă cîte o lipsă, acolo unde ar fi putut tot atît de bine să socoti că e o colecţie desăvîrşită. Pe cînd rufăria, elegant aşezată la vedere, te orbea cu albeaţa ei, iar olanda, muselina şi celelalte materiale delicate, cum s-or mai fi numind, răspîndeau o lumină discretă, mătăsurile multicolore lipseau cu totul ; cumpărarea lor fusese amînată cu înţelepciune, deoarece moda fiind schimbătoare, femeile voiau ca ultima noutate să constituie o încoronare şi o încheiere a trusoului.

După această nespus de însufleţită trecere în revistă, femeile îşi reluară obişnuita şi foarte variata lor petrecere de seară. Cunoscînd perfect calităţile intelecutale care, pe lîngă înfăţişarea frumoasă, fac ca o femeie tînără să fie plăcută şi foarte căutată oriunde ar duce-o soarta, baroana, cu toate că trăia la ţară, ştiuse să găsească ocupaţii atît de diverse şi instructive, încît Hilaria, deşi foarte tînără,;nu era străină de nici un subiect, şi părea pretutindeni la largul ei, păstrînd totuşi măsura potrivită vîrstei. Ar fi prea lung să descriem cum ajunsese baroana la acest rezultat ; să spunem numai că şi seara aceea putea constitui un model al vieţii lor de pînă atunci. O lectură aleasă, o bucată graţioasă cîntată la pian, un cîntec drăgălaş au umplut plăcut ceasurile, care s-au desfăşurat ca de obicei, dar cu o semnificaţie în plus ; gîndul zbura la al treilea, la bărbatul iubit şi venerat, în întîmpinarea căruia se

făceau toate aceste pregătiri şi încă multe altele. Era un. sentiment ele logodnică şi el o însufleţea nu numai pe Hi Iar ia cu cele mai dulci senzaţii ; chiar baroana, cu simţirea ei delicată, lua parte la ele, ba şi Ananeta, altminteri o fată înţeleaptă şi .harnică, se lăsa în voia unor speranţe îndepărtate, ce o făceau să întrevadă întoarcerea, prezenţa unui prieten plecat. Astfel starea sufletească a acestor trei femei, flecare plăcută în felul ei, se armoniza cu lumina ce ie înconjura, cu căldura binefăcătoare, cu tihna în care se aflau...

CUPRINS

Prefaţă *V*
tabel cronologic- *XXV*
CARTEA întâi
Capitolul întâi 1
Capitolul al doilea 7
Capitolul al treilea 22
Capitolul al patrulea 29
Capitolul al cincilea 43
Capitolul al şaselea 59
Capitolul al şaptelea 75
Capitolul al optulea 82
Capitolul al nouălea 97
Capitolul al zecelea 112
Capitolul al unsprezecelea 126
Capitolul al doisprezecelea 142
CARTEA A DOUA
Capitolul intîi 148
Capitolul al doilea 157
Capitolul al treilea 166
Capitolul al patrulea 186

goethe

«Romanul *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister* este scris de un înțelept care știe să creeze literatură, nu de un scriitor care e înțelept; lucrarea e prin excelență o operă de bătrînețe a lui Goethe...»
FR1EDRICH GUNDOLF

«Goethe întreg se oglindește în această uimitoare operă, în care adie duhul înflăcărat și neînfrînarea aprigă din zilele lui *Werther,* se vădesc roadele prieteniei cu Schiller, respiră din plin, cu limpezime, atmosfera celor mai buni ani de la Weimar și, în sfîrșit — în *Anii de drumeție* — se profilează chipul devenit aproape mitic al bătrinului Goethe, înfățișîndu-ni-se învăluit în taină, cu măreția și solemnitatea unui zeu.»
HERMANN HESSE